

Alvilde Prydz

Mennesker

Tekstkritisk utgave ved Jorunn Hareide

Det norske språk- og litteraturselskap/bokselskap.no.no
Oslo 2022

Alvilde prydz: *Mennesker*

Tekstkritisk utgave ved Jorunn Hareide, Det norske språk- og
litteraturselskap/bokselskap.no, Oslo 2022

Teksten følger 1. utgave, 1892 (Kristiania/Aschehoug).

Digitaliseringen er basert på fil mottatt fra Nasjonalbiblioteket (nb.no).

ISBN: 978-82-8319-675-7 (bokselskap.no),

978-82-8319-676-4 (epub), 978-82-8319-677-1 (mobi)

Filen er lastet ned fra e-bokportalen Bokselskap. Lesetekst og flere
nedlastningsmuligheter m.m. er gratis tilgjengelig på bokselskap.no

Forord

Alvilde Prydz' *Mennesker* fra 1892 kan neppe sies å fengsle sine lesere med noen form for dramatik eller spennende handling. Forfatteren legger derimot vinn på å beskrive naturen, skogens susen og fuglenes kvitren. På denne måten peker teksten snarere bakover enn forover i litteraturhistorien. Først og fremst inviterer boken imidlertid til idédebatt! Hva betyr kjønn for menneskenes plass og rolle i ekteskap, familie og samfunn? Alvilde Prydz plasserer behendig sin hovedperson i en lang rekke av situasjoner der en slik debatt oppstår mer eller mindre spontant. Hun karakteriserer dessuten sine personer med satirisk konsekvens: brautende, tåpelig-moralistiske mannfolk uten snev av selvinnsikt og kvinnemennesker proppfulle av det forfatteren med god grunn kunne ha betegnet som «falsk bevissthet».

Alvilde Prydz' oppsiktsvekkende feministiske prosjekt utgjør hovedgrunnen til at Det norske språk- og litteraturselskap har gledet av å kunne tilby romanen i digitalt format til nye grupper av lesere – nøyaktig hundre år etter forfatterens død. Jorunn Hareide, professor emerita i nordisk litteratur, har gjennomgått, kommentert og rettet førsteutgavens tekst med kritisk årvåkenhet og i tillegg skrevet en kontekstualiserende innledning som vil kunne sette både litteraturhistorikere, kjønnsforskere og «vanlig litteraturinteresserte» lesere på sporet av en roman og et forfatterskap som utvilsomt fortjener å bli husket.

Anne Zimmermann har stått for kollasjoning av teksten, og Ellen Nessheim Wiger har hatt ansvar for tekstkoding og publisering.

Lillesand i juli 2021

Jon Haarberg

Innledning

«Hvorfor – ja, hvorfor har Kvinderne ikke samlet sig om denne mærkelige Bok?», spurte Bjørnstjerne Bjørnson i artikkelen «En Retfærdighedshandling» i *Verdens Gang* den første november 1894. Den «mærkelige» boken var Alvilde Prydz' *Drøm*, utkommet året før, en oppfølger til *Mennesker* fra 1892.

Alvilde Prydz (1846–1922) hadde selv stilt det samme spørsmålet, riktignok angående *Mennesker*, i et brev til forfatterinnen Hanna Butenschøn (1851–1928, psevdonym Helene Dickmar) en måneds tid etter at *Mennesker* var utkommet. Hun trodde at «Fruen» måtte være den rette til å ta til motmæle mot en negativ omtale i *Morgenbladet* et par uker tidligere, den 8. desember. Burde ikke den slags kritikk søkes motarbeidet, «og det netop af Kvinder»? Alvilde Prydz synes det er «en stor Mislighed at det for en stor Del er uforstaaende Mænd og vigtige Gutter der besørger Kritikken hertillands», og spør om ikke «Fruen» er enig. Dessverre hadde kritikken i *Morgenbladet* ført til at salget av *Mennesker* nærmest opphørte.

Hun hadde skrevet *Mennesker* som et ærlig innlegg i striden for menneskelig frigjørelse, «hvori vi alle er med», fortsetter hun – men de mannlige kritikerne later til å være «i den grad stødt paa Mansjetterne at de vil ødelægge Bogen om de bare kan. Dette synes jeg Kvinderne ikke burde tillade.» For deres skyld hadde Alvilde Prydz satt alle personlige hensyn til side, og ventet at de ville støtte hennes arbeid «for deres egen Sag». I stedet er de passive. Derved tillater de «Mænderne ethvert uhædeligt Overfald», og godkjenner deres rett til å råde grunnen alene hvis de vil. Alvilde Prydz slutter brevet med denne uimotståelige oppfordringen: «Og hvis De, Frue, kan gjøre noget for at faa ind i Morgenbladet en Protest mod hin Kritik helst før Jul – saa tror jeg om Dem at De gjør det.»^{[n1](#)}

Hanna Butenschøn ilte straks til Alvilde Prydz' unnsetning og fikk publisert «en Protest» i *Morgenbladets* aftennummer på lille nyttårsaften, men altså for sent til at omtalen kunne påvirke julehandelen.

Tre fortellinger om Helene Ørn

Romanens hovedperson Helene Ørn var ikke noe nytt bekjentskap for Alvilde Prydz' lesere. Hun er også hovedpersonen i novellen «Forventninger» fra *I Moll. Noveller og Skitser* (1885), som var Alvilde Prydz' andre publikasjon etter debuten med romanen *Agn og Agnar* i 1880. I «Forventninger» beskrives Helenes bakgrunn og tidlige ungdom, med to uoverveide, brutte forlovelser og hennes noe naive forventninger om å finne den rette. Noen år senere, og noen erfaringer rikere, faller Helene besvimt om etter å ha avvist et frieri fra en enkemann og prest (med to små barn), med den grufulle tanke at hun kanskje til slutt likevel vil ta ham når hun har flakset seg trett. For hun har mistet alle illusjoner om ekteskapet. Hun tenker på alle gifte kvinner hun kjenner: «Ja, hun saa dem komme, Hustruerne – de ulykkelige – i lange Skarer, for at tage hende op i sine Rækker! [...] Hvad var det, de alle havde tilfælles? Det var som om noget – – et dejligt Klenodie, var gaaet istykker for dem» (s. 151). Og her ender historien.

Men den roper formelig på en fortsettelse. Helenes smule håp eller fremtidsdrøm handler nemlig om en ung, glødende prest som hadde gjort dypt inntrykk på henne ved et bønnemøte hvor han hadde snakket om kjærlighet, «*Kjærligheden, der reddede fra Døden, en Guds Kjærlighed*». Kjærligheten var den store hovednøkkelen til «Livets gjemte Lykke» (s. 124). Før Helene besvimer, tenker hun at burde kunne lære av denne mannen enda en gang. «Hvorfor havde ikke den Gud, der sørger for Spurvene, sendt denne til Redning istedetfor [enkemannen] Hans Jørgensen?» (s. 152)

Spørsmålet krevde et svar. Og fortsettelsen ble altså romanen *Mennesker*, som ender med at Helene Ørn og den før omtalte presten, nå forkynner og seminarlærer, Knut Gripp, blir gift. Men også denne romanen krevde en fortsettelse, hva Gina Krog straks fastslo i sin anmeldelse i *Nylænde* (01.01.1893): «... vi forstaar, at dramaet først for alvor skal begynde der, hvor bogen slutter.» Allerede før bryllupsdagen erfarer de forlovede nemlig at de ikke er så samstemte som de trodde. Knut oppdager til sin forundring at Helene ikke alltid er enig med ham. Og hun liker ikke at han handler på egen hånd i saker som angår begge to, uten å spørre først hva *hun* mener, som for eksempel tidspunktet for når de skal vies. Han må innrømme for seg selv at hun ikke svarer til hans kvinneideal, som er hans egen lydige, milde og litt engstelige mor. Helene på sin side forbløffes over å finne at hun og Knut tenker svært ulikt om så vesentlige ting som kvinners selvstendighet, og ikke minst om religion; Helene har mistet gudstroen. I *Drøm* følger vi så dette ekteskapet i 6–8 år, hvor tausheten og den følelsesmessige

avstanden mellom ektefellene stadig vokser seg større, inntil dramatiske omstendigheter fører dem sammen igjen.

Kvinneres ulike løsninger

Forholdet mellom Helene Ørn og Knut Gripp i *Mennesker* settes i relieff av det miljøet de lever i, et embetsmannsmiljø i en liten bygd på Østlandet, ikke nærmere lokalisert. Helene er kommet dit som guvernante for fogdens barn og har god anledning til å betrakte forholdene blant de såkalt kondisjonerte. De gifte kvinnene virker ikke lykkeligere her enn de gjorde i hennes hjembygd. De fleste skildres som kokette, sladderaktige, underdanige eller kuete. Om «den lille frue til Taylors-ruhe», som fortelleren bruker mye plass på, avsløres for eksempel at hun livner til og befinner seg i sitt rette element, «som er at være nydelig og kurtiseres», når det kommer en ny sorenskriverfullmektig, en amtmann, eller en huslærer til bygda.

Helene kjeder seg sammen med disse kvinnene. Men to av dem vekker hennes interesse fordi de har funnet noen andre strategier for å overleve i de vilkårene som bys dem.

Den ene er sorenskriverfruen, omtalt som «Madame». Hun har trukket seg tilbake fra verden. Selv om hun deltar i de tradisjonelle teselskapene og ballene, sitter hun mest taus, og hennes refugium er en slags dyrehage hun har ordnet, med harer, høns og en rekke ville fugler. Mennesker liker hun ikke, og hun har unngått å få barn fordi hun ikke ville dem så ondt som å få hennes mann til far.

Hun forteller Helene, som er en av de svært få hun snakker med, at det ikke er synd på henne, slik folk flest later til å tro, fordi hun mistet sin formue og sin «lille portion menneskeret» da hun giftet seg (en referanse til at norske kvinner var umyndige i ekteskapet inntil 1888, og dermed ikke hadde råderett over sin eventuelle formue og sine inntekter). Hun interesserer seg ikke lenger for «dette fællesbo, der sorterer under min mand». Hun har nemlig et hemmelig særeie, og det har gitt henne tilbake hennes selvbestemmelsesrett, sier hun: «en ganske liden cylinder med cyan-kalium! De kan tro, det er uhyre beroligende at have saadant i huset!» (s. 263) Altså er *døden* Madames løsning og tilflukt.

Dette skremmer Helene; Madames tale

havde rejst i hende en svulmende, sejrsmodig livslyst, en lidenskab for at leve. Og bevidstheden om, at hun ejede evnen til det, steg berusende, der skjød spirer, der sattes blad og blomst, alting foldedes ud som efter et vaarens uvejr

— — — —

Hun gik videre i en dyb, lykkelig bevægelse, en uimodstaaelig heftig lengsel efter livet.

(s. 265)

Doris Dahl, en husvenn i fogdens familie, har valgt en annen vei enn Madame for å utholde tilværelsen. Hun er ugift og arbeider som lærerinne, men har en fortid som en «fallen» kvinne. Ingen må imidlertid vite om dette, da det vil gjøre henne uglesett i det såkalt gode selskap, forteller hun Helene. Hennes middel til å takle livet er ironi og latter; hun er intelligent, skarp, og vittig, og setter hele tiden mennene til veggs i diskusjoner om kvinnesak.

I en samtale med Helene forteller Doris at hun på et tidspunkt fikk mot til å leve som om hun hadde vært

et mandfolk med ret til at gribe, hvad man kan af livets lykke og gjøre sig det saa nemt og bekvemt som muligt paa den lille scene, hvor man er stillet op. Og jeg greb til af livets lykke, og det forekom mig, det var baade himmel og jord; men da jeg kom til min sans igjen, saa jeg, det bare var en liden haandfuld. Og denne lille haandfuld har jeg beholdt, ... [...] Kunde jeg ikke leve, som jeg vilde, fik jeg leve, som jeg kunde. [...] De forstaar, at jeg i mange aar har været optat af et forhold, der ikke kunde bli til noget mere [...] Og jeg har noget, der holder mig oppe. Jeg ser med en sund, styrkende foragt henover hoderne paa alle dem, der i sine hjerters lyst vilde synes at eje en hellig ret til at foragte mig – jeg ser paa dem med en foragt, der er tausere end deres og retfærdigere og større! Og jeg er fordringsfuld, jeg fordrer respekt for, hvad jeg har reddet af mig selv!

(s. 50 ff.)ⁿ²

Doris og Madame har altså to vidt forskjellige løsninger for sine liv. Det er neppe tvil om at forfatteren står bak Doris' holdninger. Alvilde Prydz skal en gang skal ha trukket det korteste strået i en kvinnesakdiskusjon hvor det hadde gått hett og hensynsløst for seg, og hvor hun «forlot valpladsen i sår gråt», forteller hennes biograf Lilly Heber. Men: «Doris Rein har hævnnet hende, Doris Rein med de lynrappe, tungt rammende argumenter, det lekende, graciøse vidd og det lystige,

avbedende blik, som inderst inde gjemte så meget vemod» (Heber 1925, s. 120).¹³ Doris har altså ikke gitt opp, selv om livet ikke ble helt slik hun ønsket, men på sin måte mobilisert både mot dobbeltmoral og mannlig hegemoni.

For Helene blir kjærligheten mellom to likestilte mennesker løsningen. Helt sist i *Mennesker*, da hun og Knut Gripp nettopp er blitt viet i stillhet og er på vei til jernbanestasjonen for å foreta en liten bryllupsreise, sier Knut i forbifarten noe om at de tidligere hadde vært *to mennesker*; nå er de blitt til *ett*. Men Helene er sterkt uenig:

Aa nej, Knut! – ikke den gamle historien om det ene mennesket mere! Det lader sig jo aldrig gjøre! Det er ingen, som har kunnet klare den regningen, at to skal være en; den ene av dem kommer aldrig med! lad os prøve at regne riktig og ta det, som det er, – og være to!»

(s. 313)

Knut tar henne ikke helt på alvor, men hun holder på sitt: «Er det ikke bedre at være to, kanskje? meget fornuftigere og mere underholdende! vi tar det op som en programsak, du og jeg. *Vi to mennesker*! Lyder det ikke godt, kanskje?» (s.st.)

Der og da synes Knut det er umulig å motsi henne, hun er så fortryllende. Knut er i det hele så erotisk betatt av Helene at det overskygger eventuelle motforestillinger mot en forbindelse mellom dem. Men neste roman, *Drøm*, viser at ekteparet har en lang kamp foran seg før han virkelig innser og kan godta at Helene er et selvstendig menneske med egne meninger og følelser og ikke en underdanig del av ham og hans tankeverden. *Drøm* ender derved for så vidt godt (skjønt leseren føler seg ikke helt overbevist), og derfor kunne de to romanene få tittelen *To mennesker* i samleutgaven som Alvilde Prydz publiserte i 1918.

Kvinnestereotyper og utfordringer

Det miljøet Alvilde Prydz' skildrer i *Mennesker*, må vel langt på vei karakteriseres som kvinnefiendtlig i den forstand at kvinnene ikke blir tatt på alvor. Allerede før de har blitt noe videre kjent med hverandre, irriterer Knut Gripp seg over Helene Ørn. Hun har en egen frimodighet i sin omgangsform som han finner høyst ukvinnelig, spesielt overfor menn. Hun kan forbløffe ham ved å si fine og kloke

ting, men han tror ikke hun er begavet. Han tilskriver det kvinners særegne intuitive evner. «Og naturligvis kunde hun ingenting ordentlig. Det kan jo ikke kvinder» (s. 217). Knut Gripp vet ikke at Helene bruker mye av sin fritid på å studere filosofiske og historiske verker fra fogd Enersens omfangsrike bibliotek. Hun føler en sterk lengsel etter kunnskap og et standpunkt hun kan bygge sitt liv på. Men det første hun ble klar over da hun begynte å orientere seg i litteraturen, var at hun var blitt bedratt av de menneskene som hadde sørget for hennes utdanning. Hun har ikke noe ordentlig grunnlag å bygge sine studier på.

Knut Gripp misliker mye ved Helene Ørn, men kan likevel ikke la være å fascinere seg av hennes frie vesen og ikke minst av hennes korsettløse påklædning, som gir ham anledning til å glede seg over hennes fine, myke former. Vendepunktet blir en dans hvor han må holde henne om livet og kjenner hennes kropp mot sin. Hans asketiske livsførsel settes på en hard prøve, men han kjemper imot og forsvinner på et utenlandsopphold et års tid. Det hjelper imidlertid ikke, han trekkes mot Helene så snart han er tilbake.

Han er ikke alene om sine forstokkede meninger om kvinner. Om ingeniør Emanuel Taylor-Thorvildsen heter det for eksempel om hans syn på sin kokette, jålete kone:

Det var hende, der havde udviklet og bestyrket hans medfødte kjærlige foragt for kvinder, disse pokkers merkelige tingester, der var saa overmaade uundværlige, men alligevel aldrig havde kunnet opnaa anden plads i hans noget dunkle begrebsverden end en højst ubestemmelig en, nærmest under kategorien behagelige husdyr.

(s. 62)¹⁴.

Man kan synes at Alvide Prydz iblant karikerer sine personer vel mye. Hun har nok selv funnet at hun burde dempe seg, for i andre utgaven fra 1918 har hun strøket en god del av de mest raljerende karakteristikkene. Men hovedpoenget er stadig klart nok: Det rådende kvinnesynet ødelegger både menn og kvinner.

En smule biografi (bl.a. om kjærlighet)

Skildringen av dette miljøet er nok kalkert over Alvilde Prydz' egne erfaringer. Fra hun var 17 år sommeren 1865 arbeidet hun en tid som guvernante. Hun var først ansatt hos presten Elling Hagbart Fridrichsen i Mo i Telemark og deretter hos landhandler Wiborg i Lårdal. Ifølge Lilly Heber var hun «en bestemt liten dame med sine egne meninger om alt og alle og med mod til at avlægge sin visit hos telemarkbygdenes mest ærefrygtindgydende honoratiores» (Heber 1925, 21). Alvilde Prydz kom da også selv fra en kondisjonert familie; hennes far var kjøpmann og proprietær, senere tollinspektør i Halden, moren kom fra en kultivert dansk familie som hadde fostret mange kunstnere.

Prestefamilien Fridrichsen flyttet med sine 11 barn til Hitra og Frøya i 1866, og året etter ble Alvilde Prydz bedt om komme tilbake til dem som guvernante. Der var hun til høsten 1870, og fikk varige inntrykk av mennesker og liv ved kysten på Nord-Vestlandet. Men også her levde hun altså blant kondisjonerte, og sørget for å skaffe seg kunnskaper ved å raide bokhyllene på embetsmannsgårdene, liksom sin heltinne Helene Ørn.

Det er tydelig at Alvilde Prydz leste både vidt og bredt, og ikke bare filosofi og historie som Helene Ørn. Foruten de gjennomgående allusjonene til Bibelens gamle og nye testamenter, preges *Mennesker* av referanser til verdenslitteraturens store navn innen skjønnlitteratur, filosofi og astronomi. Her kan nevnes Percy Bysshe Shelley, Johann Wolfgang von Goethe, Bettina von Arnim, Dante, Mme de Staël, Friedrich Nietzsche, Jean-Jacques Rousseau, Jeanne d'Arc, Herbert Spencer, Isaac Newton, Pierre-Simon Laplace, Augustin, August Strindberg, Henrik Anker Bjerregaard, Johs. Kepler, Demokrit og Henrik Wergeland, samt noen folkeviser, i skjønn forening. Av disse er det særlig Nietzsche som vies oppmerksomhet; han får gjennomgå for sitt kvinnesyn i et langt brev fra Doris Dahl til Helene.

Etter oppholdet på Nord-Vestlandet tilbrakte Alvilde Prydz, som ugift datter, nesten tyve år som husholderske for sin sykelige far. Først da også faren var død, kunne hun komme vekk fra de avsondrede, knugende forholdene hun syntes hun levde under, og for alvor kaste seg over skrivingen.

Hun giftet seg aldri. Lilly Heber lar det skinne gjennom at Alvilde Prydz hadde en alvorlig kjærlighetshistorie som ikke ble til noe da hun var omkring 20 år gammel. På Hitra møtte hun den mannen «hvis livsskjæbne hun senere i sin digtning etterlevet med al den inderlighed, hvormed en kvinde kan etterleve den mands livsskjæbne som hun har elsket» (Heber 1925, 69). Det kan være denne historien

som er bakgrunnen for den presise skildringen av Helene Ørns våknende følelser for Knut Gripp, som her når hun er i nærheten av ham, og får anledning til «at overvaage ham med sit øje og øre, føle sig frem i hans natur, drages af den brede kraft, lokkes af anelsen om sjeleriger saa vel forvarede, at det at prøve at naa derind var som at støde sig og saares mod bergvægge der lukkede af!» (s. 224)

Mannlig kritikk og kvinnelig protest

Enkelte av de mannlige kritikerne av *Mennesker* viste seg å være minst like uforstående overfor Helene Ørn og hennes krav om å bli tatt alvorlig som en selvstendig person som hennes ektemann snart skulle demonstrere at han var.

Den anonyme anmeldelsen i *Morgenbladet* som Alvilde Prydz reagerte så sterkt på, åpner slik: «Forfatterinden har kaldt sin Bog '*Mennesker*', men denne Titel kan neppe siges at være meget betegnende for Indholdet. Bogens Figurer have nemlig kun lidet tilfælles med *Mennesker* fra Virkelighedens Verden.» Hvis det overhodet finnes spirer til noe naturlig menneskelig ved dem, druknes disse i en ufattelig mengde ord – og de underlig forskrudde vesenene som til slutt åpenbares, bærer i stort og smått «Præg af at være lavede af Forfatterinden i Kvindesagsmissionens Tjeneste». Hensikten er å vise at «Verden er forkjært og Menneskene i mere og mindre Grad – i Regelen i aller høieste Grad – forfuskede og ødelagde, fordi Kvindesagen endnu er saa lidet fremskreden».

Anmelderen hevder videre at de fleste av bokens personer er skildret til «Skræk og Advarsel», og forfatterinnen ser ikke ut til å gjøre seg forhåpninger om at bedre tilstander er i vente. Hun lar i alle fall en av sine kvinnelige personer hevde at dersom det skal skje, må «de mandlige Hjerners Cellevev [...] undergaa en helt forandret Sammensætning». Konklusjonen er at forfatterinnen ikke har gjort kvinnesaken noen tjeneste med denne boken. «De, der i Forveien ere saa trofaste Tilhængere af Bogens Aandsretning, at de over Ideernes Ortodoxi kan overse alt andet, vil maaske kunne godta den, men nye Proselyter [tilhengere] vinder hun der neppe paa noget saa afskrækkende skruet og unaturligt». Boken holder ikke på langt nær samme nivå som forfatterinnens tidligere bøker, romanene *Lykke* (1890) og *Paa Fuglvik* (1891), for ikke å snakke om de beste fortellingene i samlingen *Arnak* (1892), skriver anmelderen en smule forsonlig til slutt.

Alvilde Prydz' forlag Aschehoug reagerte prompte på denne omtalen. Allerede dagen etter at den var kommet på trykk sendte de henne et brev hvor de på det sterkeste beklaget «at en saadan uforstaaende og onskabsfuld kritik skal kunne kunne faa plads i vort 'største konservative blad'», og håpet at hun ikke tok seg altfor nær av dette «snigmorderiske overfald». Forlaget hadde allerede skrevet til den kjente kritikeren professor Bredo Morgenstjerne for å forhøre seg om ikke han kunne tenke seg å skrive en «Protest» i Morgenbladet mot denne «en af de værste – 'kritiske skandaler' i bladet» (Heber 1925, 184 ff.).

Professor Morgenstjerne var tydeligvis ikke villig til det, men Alvilde Prydz hadde andre forsvarere. Dagen før Alvilde Prydz skrev sitt mistrøstige brev til Hanna Butenschøn, var det kommet en positiv, anonym omtale i *Verdens Gang* (21.12.1892).⁴⁵ Hun hadde kanskje ikke nådd å lese den. Det er uvisst om anmelderen var mann eller kvinne, men han eller hun mente i alle fall at enhver med «et uhildet Syn» måtte beundre den «Forfatterindividualitet» som i denne nye boken viste seg kraftigere enn noensinne. Hovedspørsmålet den stiller, er hvordan man skal finne nye veier til «at blive Menneske paa». Frøken Prydz er både dikter og kunstner: «Læs hendes Skildring af Kjærlighedens Vækst i et Menneskehjerte, *saadan* skriver blot en Digter. Og se paa hendes Friluftsmalerier!»

Men hun er samtidig en «Forkynder», og en «bornert» kritikk mener at *det* er en forbrytelse. Frøken Prydz hevder at fred og fremgang ikke kan vinnes før mann og kvinne møtes i frihet og harmoni. Og det er jo kvinnesak, en rød klut for de nevnte kritikere. «Men ilde var det om Folk af den lod sig skræmme fra at gjøre sig bekjendte med 'Mennesker'», hevder anmelderen til slutt.

En ukes tid senere senere, i *Nylænde* (01.01.1893), hilste også Gina Krog *Mennesker* velkommen som et viktig innlegg i kvinnesak – og menneskesak. Hun hevder at Alvilde Prydz med denne boken forsøker å bryte menns makt over kvinner. Her avkler hun nemlig menn som er vokst opp i pene hjem, hvor bevisstheten om å «være mandfolk har virket uheldig og hindret gjennemdannelsen», og hun skildrer kvinnene som «afmagtens repræsentanter». Alvilde Prydz' poeng er å vise at

[d]et, som er den største hindring for udvikling til menneskelighed er mændenes autoriserede magtstilling og deres egen overhøihedsbevidsthed og kvindens anerkjendelse og beundring af og deres bøien ind under denne magt – dette gjør mænd og kvinder ynkelige og hovmodige, forfuskede og urene.

Hanna Butenschøn tok som nevnt Alvilde Prydz' roman i forsvar i en anmeldelse med undertittelen «En Protest» («H.D.», *Morgenbladet* 30.12.1892). Hun åpner med å sitere Bjørnson, som skal ha uttalt om «hele den Syndflod af Boganmeldelser paa denne Tid af Aaret, at den 'mindede ham om Slagtning til Jul'». Det er et sterkt uttrykk, mener Hanna Butenschøn, men hun minner om at det ofte kan gå litt «saadan en Gros med Bedømmelserne» når det er slike hauger av bøker å anmelde. Derfor kan man ikke annet enn beklage at bøker som sterkest vil noe, og som det kunne være meget å si om, ofte får den urettferdige skjebne «at blive gjort saadan litt kort Proces med». Det er synd. «For Alvilde Prydz er en af de Forfattere, der ubetinget *vil* noget. Og det har hun aldrig vist stærkere end i den Bog, hun nu til Jul har udgivet: '*Mennesker*'.»

Romanen handler om «trætte Kvinder» (med en referanse til Arne Garborgs roman *Trætte Mænd* fra 1891), mener Hanna Butenschøn, kvinner som er trette av «at lide, kues og holdes nede, og af Kampen for at vække til Lyd for sin Sag». Alvilde Prydz peker med rette på at «Mandens Overgreb og Kvindens Underordnen ikke alene har forkrøblet *hende* – men ogsaa ødelagt *ham*».

Dessuten er boken etter Hanna Butenschøns mening et av de sterkeste og modigste innlegg i kvinnesaken som er skrevet siden Camilla Colletts første bøker. Hun må derfor tillate seg å protestere mot *Morgenbladets* anmelder:

Tvers igjennem denne Bog er det dette Blads Anmelder har slaaet er eneste tyk Blækstreg – der ubønhørlig stryger den ud af Virkelighedens Verden og viser den til Forskruethedens Taageregioner – uden at have fundet noget i den, verd at lægge Merke til eller rose.

Hanna Butenschøn kan være enig i at bokens så sterkt utpregede tendens er dens største svakhet, ikke på grunn av innholdet, men fordi boken vil litt for meget, «fordi den vil saameget samlet i et Drag!» Den kan også bli noe tung og overlesset, og galleriet av mennesker kan bli for løst skissert, ettersom det er beregnet på å fremstille typer.

Men boken inneholder så meget annet som fortjener publikums oppmerksomhet:

En Magt i Sproget, en Aandfuldhed i Definitionen, en Kraft og Energi i Tanke og i Indignation – og en, ofte betagende, Varme i Skildringen af det ypperste, Jorden eier: Den herlige, skiftende, mangefarvede Natur – og Menneskehjertets ædleste og rigeste Følelser – Kjærligheden, og Trangen til Sandhed, Klarhed og Skjønhed.

Til slutt kommer Hanna Butenschøn inn på verdien av å være *to mennesker* i et parforhold: «Og Kronen paa Livet, Harmonien i Livet, det er to Mennesker, en Mand og en Kvinde, som elsker og ærer hinanden, og jubler og arbeider og lever Livet med hinanden. Først naar man er *to*, kan den istemmes den store jublende Hymne: til Livets Pris!» Her har Hanna Butenschøn grepet det som er hovedbudskapet hos Alvilde Prydz, og som også var det i hennes egne romaner.

Langt fra alle mannlige anmeldere var enige med den kritiske, anonyme stemmen i *Morgenbladet*. Bjørnson er nevnt. Noen år senere, i 1897, skrev den kjente kritikeren Carl Nærup en stor artikkel om Alvilde Prydz i *Urd*. Her gjennomgår han hele forfatterskapet i overveiende positive ordelag, og åpner slik: «Jeg maa med Skam bekjende, at jeg først for et to–tre Aar siden kom til at læse en hel Bog av Alvilde Prydz, – det var 'Drøm', som da faldt mig i Hænderne.» *Mennesker* nevnes bare i forbifarten, men «'Drøm' talte for sig selv, talte om en ensom, ærlig Sjæl, der ubekymret om Døgnets skiftende Moder og vekslende Krav var gaaet sin egen Gang ... ad den (...) vanskelige Sti, som fører ned i Menneskelivets Dybder». Her var endelig en, mente Nærup, som ikke nøyet seg med at fange «det smukke, glitrende Stemningsspind, der blomstrer og visner i Øieblikket», men som hadde grublet og tenkt, og forsøkte å løse problemene omkring personlighetens frie utfoldelse og skape et menneske i sitt bilde (s. 93). Han mener at bøkene om Helene Ørn er Alvilde Prydz' mest betydelige og «dybest rækkende Værk», til tross for visse mangler.

For heller ikke han liker romanenes tendens! Han kan ikke forstå hvordan en så klok kvinne som frk. Prydz kan se med beundring på den «kvinnedoktrinære Stivnakke» (Helene). Hun er kald, fanatisk og ukvinnelig! Hva kan det da hjelpe at hun har rett? Forfatteren vet godt selv at vi ikke kan vinne vår menneskelige rett ved en juridisk prosedyre. Men Nærup vil ikke «optræde som morsk Kritiker, ligeoverfor en Bog, der er mig saa kjær», sier han til slutt. Den som har skrevet den, «ved, hvor vanskelig Livet er».

Mens altså de nevnte kvinnelige anmelderne bifaller romanens tendens i *Mennesker* og i *Drøm*, selv om f.eks. Hanna Butenschøn kan finne at den fyller for mye, er de mannlige kritiske til alt emansipasjonssnakket. Men heller ikke alle kvinner var begeistret for Alvilde Prydz' synspunkter. Den unge Sigrid Undset skrev for eksempel en lang og nedsettende karakteristikk av romanen *Gunvor Thorsdatter til Herø* (1896) i et brev til pennevenninnen Dea Forsberg, i november 1901. Dea var begeistret for romanen, men Sigrid Undset hevdet at nesten alle «skrivende damer» bedriver «forræderi» mot kvinnekjønnets når de moraliserer og

med vold og makt forsøker å gjøre idealkvinnen lik idealmannen. Kvinners mot og stolthet og troskap og sanndrøhet er nemlig av en annen og mer personlig art enn mannens, hevder hun. Og dessuten er dette håpet om den absolutte forståelse mellom mann og kvinne noe stort sludder. «Gud forbyde, at mand og kvinde skulde kjende hinanden tilbunds» (Undset 1979, 62 f.).

Lest i sin samtid

Når Lilly Heber i en artikkel om Alvilde Prydz i *Nylænde* fra april 1905 spør hvorfor ikke Nordens kvinner har samlet seg om hennes forfatterskap, er det noe misvisende. Bøkene hennes ble etter hvert meget populære, både i de andre nordiske landene og i Tyskland og Frankrike, hva Lilly Heber selv også påpeker i sin biografi om henne fra 1925.ⁿ⁶ Bøkene hennes ble tatt opp i leseforeninger og biblioteker. I Kristiania Læseforenings boksamling var Alvilde Prydz en klar favoritt med 19 titler sist på 1800-tallet (Sørbø 2017, 286). Denne foreningen appellerte særlig til kvinner fra de øvre sosiale sjikt, men ikke nødvendigvis med en solid økonomi. Formålet med foreningen var å gi kvinner et sted hvor de kunne «finde midler til oplysning, aandsdannelse og utvikling». Årsavgiften var såpass høy at kong Oscar II ga foreningen et årlig bidrag på kr. 200 til friplasser for lærerinner.ⁿ⁷

Ikke desto mindre gjentar Lilly Heber spørsmålet om kvinnenens støtte i biografien om Alvilde Prydz, og for å understreke poenget, tar hun med et sitat fra henne:

... Har ikke Norges kvinder nogen følelse af at jeg har villet give dem hele mit liv, min digtning har villet vise dem deres naturs adel, villet løfte deres sind og deres karakter, skape en ædlere kvindetype og derigjennem løfte mændene og hele samfundet. Den har arbeidet paa at skape mennesker iblandt os.ⁿ⁸

Lilly Hebers kommentar er at vi norske kvinner har vært sene til å takke Alvilde Prydz for hennes gjerning i norsk åndsliv, men at takken vil komme etter hvert som vi forstår rekkevidden av hennes «modige, selvforglemmende livsindsats».

Dette har neppe skjedd. Når Alvilde Prydz nærmest er glemt, kan det ha sammenheng med at hennes kamp langt på vei er blitt overflødig i Norge, nå hundre år etter at hun døde. Norske kvinner av i dag er velutdannede og selvstendige, og dagens menn respekterer dem som likeverdige. Men at Alvilde

Prydz spilte en viktig rolle i datidens debatt, er utvilsomt, og at mange av datidens kvinner fant bøkene hennes opplysende og konstruktive, kan man slutte seg til av at de ble mye lest. At hun også hyller den store kjærligheten mellom to selvstendige individer, mellom mann og kvinne, kunne heller ikke skade. Og vi, lesere hundre år etter hennes død, kan også more oss over hennes treffende, lett ondskapsfulle skildringer av skjebner og miljøer som hører fortiden til.

Hvis man avslutningsvis skulle plassere forfatterskapet til Alvilde Prydz i en kvinnepolitisk tradisjon, ville det være rimelig å sammenlikne med Camilla Collett og Amalie Skram. Og da blir forskjellene tydeligere enn likhetene. Ingen av disse tre var vel egentlig «politikere» i den forstand at de arbeidet for lik rett til utdanning og arbeid for kvinner. Men mens Camilla Collett ville at kvinner måtte få gifte seg av kjærlighet, ikke for å bli forsørget, og gikk løs på budet om at «Min Bestemmelse er at giftes!», og Amalie Skram med romaner som *Constance Ring* og *Forraadt* avdekket dobbeltmoral og usedelighet, fokuserer Alvilde Prydz mer på den intellektuelle og følelsesmessige balansen mellom ektefellene. Hun er som nevnt mer på linje med Hanna Butenschøn.

Tekstkritiske bemerkninger

Til grunnlag for denne utgaven ligger originalutgaven av *Mennesker* fra 1892. Opplagte trykkfeil er rettet. Som nevnt inngikk *Mennesker* sammen med romanen *Drøm* fra året etter i samleutgaven *To mennesker* (1918), og i den sammenhengen foretok Alvilde Prydz en revisjon av *Mennesker*. Teksten er i og for seg den samme, med det samme miljøet, de samme personkonstellasjonene og den samme intrigen, men hun har som nevnt fjernet de mest karikerte beskrivelsene av enkelte personer og slik dempet altfor spottende karakteristikk. Noen av disse er det gjort rede for i fotnoter i den løpende teksten, men de er så mange at en fullstendig redegjørelse ville bli for voldsam. Men Prydz' hensikt var altså å dempe fortellerstemmens «agresjon» og gjøre teksten mer nøktern, og dermed også mer overbevisende.

ALVILDE PRYDZ:

MENNESKER

KRISTIANIA

H. ASCHEHOUG & CO.'S FORLAG

HOVEDKOMMISSIONÆR FOR DANMARK: H. HAGRUP

1892

I.

Tætte, højvoksne drog skogene sig, aas over aas, milevidt hen – og opunder storfjeldet tættere endnu, høitideligere, med strenge, magtfulde miner, som tause tog af kjemper, gjenlevende brede fylkinger fra en svunden tid.

– Ned mod elven aabnede det sig i vidt dalstrøg, der laa vel tilmode i skogens rummelige favn; der var plads for sol og strygende vind, for bred og lun velstand, og elven, der drog forbi stor og myndig, som en strømmende aare dybt inde fra hjertet af fjeldene, gik videre ud til verden, omsættende skogenes dulgte rigdomme i guld.

– Fra fogedgaarden Bredvold skulde der være udsigt over dalen med elven og de brede granmoer og fjeldene, der løftede sig indover, eg bag eg.

Men det var en raa, klam høstmorgen med lav himmel nedom fjeldenes fod, ingen lyd af levende, luften i tung stilhed.

[6] Ingen var oppe, døre lukkede og gardiner nede; fogden var kommet sent hjem aftenen før – saa stod hele huset senere op, for han maatte ikke forstyrres.

– Husets nye lærerinde var ogsaa kommet, aftenen før! Fruen laa og vendte sig, lidt urolig: hun burde jo havt kaffe paa sengen nu den første morgen, men det fik være, den trappen var saa slem til at knirke – – men, hvad skulde det betyde? Der var hun jo oppe og smeldte vinduet op, saa det hørtes helt ned! – – –

Hun lyttede ængstelig i retning af sin mands værelse, men foged Morits Patroklus Enersen viste ikke fjerneste antydning til at være vækket, og hendes tanker steg igjen ovenpaa: Hvad kunde det være for slags menneske, denne Helene Ørn? – Hun lyttede, men hørte ingenting mer, – for mennesket deroppe stod ganske stille og saa ud i det graa, modløse dagslys.

– En flanel morgenkjole faldt vidt om hende, føjende sig efter blødt rundede former, og en tung, blond flette flød halv opløst om mellem flanellets gule blade paa blaa bund.

Hun stod med hodet op til vindusposten, stirrende ud, halvt idrømme, halvt i tanker: Hvorfor var hun egentlig rendt op saadan, for hun var sandelig søvnig, paa sjel og legeme, eller træt, [7] eller ligeglad, hvorfor sov hun saa ikke heller, for naar alt kom til alt, mon ikke det var den mest udsøgte fornøjelse? ... saa var man da ikke altid i slet selskab ialfald! – – – Naa, saa det var altsaa virkelig hende, der var kommet herop, der var ikke tvivl om det – men hvad skulde det egentlig betyde i hendes livsførelses lille økonomi?

– Hun betragtede spændt tagrygningen af et udhus ... En forandring var det da ialfald, en nødvendig, for hun havde neppe kunnet holde det ud lenger dernede i den lille ensformige østlandsbygd i det lille fredsommelige doktorhus mellem de gamle snille mennesker.

– Det forekom hende, at det var grunden, hvorfor hun havde rejst derfra, skjønt det var en tanke, der først slog hende i samme øjeblik, som hendes øjne løftede sig fra udhustaget indover mod fjeldvidden, der begyndte at stige frem af høsttaagen – og hendes øjne lyste, ganske vaagne, ilte videre, hilste den nye natur.

– Hun huskede ikke, det var hendes gamle, foretagsomme gudmor, der havde hidført sceneforandringen af den vigtige grund, at lønnen var 100 kroner højere – hun vidste bare, at det var forsynet, hendes dunkle gud i det fjerne, der omsider var traadt nær og havde lagt sin haand velsignende paa hendes pande – hun følte en [8] frysning ovenfra ned gennem legemet, helt ud i fingerspidserne – – –

– Men forsynet sagde: Vel, du gode og tro tjener, du har været tro over intet, gik ind til dagens byrde!

– Hun var bleg, øjnene sank til, hun trak frysende morgenkjolen sammen om sig, ikke ganske sikker paa, om det var morgenluften eller forsynets velsignende haand, der var saa kold.

– – Hun ser igjen sin første barndom – er igjen dernede ved Middelhavets strand med sin mor, og der lyser sol over guld og purpur, der glider duft i lange bølger, mens alting vugger sig og smelter i glansen fra havet – og billeder af tid og menneskeliv væver sig i hendes sind, mens kræfter spirer, ammede af solen som den vilde drue, hemmelighedsfuldt i slægt med de stigende safter i rosens bund – – –

– – Og de tar hende væk, mens moderen ligger igjen dernede, gjemt under kirkegaardens myrter og catalpatrær – og de siger, at nu først er hun hjemme,

deroppe hos plejeforældrene, hvor der er koldt og fremmed og stille blandt blomster og træer, men hun kan ikke forstaa det – af sydens sommer ligger der igjen en glød i hendes sind, hendes sjel blev til dernede mellem roserne, [9] og bevidstheden har formet sig om det, at dagene er lyse og lange – – –

– Og hun trætter med sin gudmor, der gaar og synes, at alting er graat. Hvem har ret af dem? Gudmor kan ikke taale hendes store, sterke forventning, gudmor profeterer: «Du vil komme til at lide meget, mit barn!» – Lide? Hvad vilde saa det sige? Hun kunde jo ikke andet end le af det!

– Men den gamle havde set paa hende, stille og taus. Og hvem havde saa egentlig havt ret? – – –

– Hun følte en sviende fornemmelse i hjertet, noget tungt, glemmt, liste sig ind i hendes sind: hun saa sig selv i sin store, forventningsfulde energi ilende ind mod al den varme, vinkende herlighed, som var livet, mens drømmene byggede sig op som rosenportaler – – – men da hun kom derindenfor, var der ingen herlighed og ingen roser mer, men en bleg, uhyggelig fremmed, der tog hende fast om haanden: Jeg er lidelsen, du skal lære mig at kjende! – – Men hun havde klynget sig til den tanke, at det maatte blive anderledes, fordi hun vilde det, og hendes gudmor var blevet ganske trist og havde bedt hende saa mindelig: Vent ikke meget, mit barn, og alt kan blive godt!

[10] – Men hun havde rejst sig i sin smerte: Tak, da skulde hun ingenting have, for hvordan kunde hun tage imod det smaa, som gudmor og Hans Jørgensen kunde skaffe hende? Men at gudmor havde fundet det heldigt, at pastor Jørgensen efter den hævede forlovelse kunde ville benytte sig af hendes nød og forladthed for at faa hende til kone – – – hun kunde ikke taale at tenke paa det engang, og det havde været en frelse for hende at komme ned i den lille afsides østlandsbygd som selskabsdame for de to gamle folk – – –

– 26 aar fyldte hun idag altsaa – det var merkværdigt! – hun gjorde en uvilkaarlig bevægelse og følte igjen et stik i hjertet ved tanken om, at dernede mellem de fattige bergknatter og de gamle, halvdøde piletrær med skjærerederne havde hun døset hen 8 aar af sin ungdom! Havde det været nødvendigt saa længe? Havde hun ikke givet fra sig et klenodium, som aldrig kunde vindes tilbage, ødet den dyre livets kraft, som kun ejes engang? Havde den været nødvendig saa længe, denne taushed omkring smerten, havde hun ikke gaat for længe ørkesløs, udenfor alt, i en krok af livet, uden at høre og se, uden at vide, hvad det var, der stod for, optaget bare af, hvad der *var* hændt? Skulde det være at døse paa i al evighed dette her?

[11] – Der havde været saadant et fredelig-drømmende skumrings-halvmørke omkring hende – til der kom en lengsel tilsist efter liv og strid igjen, i fuld dag! Ingenting var vel for sent, ungdommen havde hun jo endnu, – mere, syntes hun næsten, end da hun var ung, – og ferdig var hun til at stevne ud igjen, stormende steg inde i hendes bryst den samme higen, som før fik menneskene til at gaa og forundre sig over hende! – Hvad, om hun endnu engang fik dem til at forundre sig? Disse rolige, tamme, smaa mennesker, der i sin kannibalske nysgjerrighed havde fraadset i hendes smerte og forlystet sig med at stænke til hendes rygte, fordi hun i sit hastverk havde været forlovet to gange, før hun endnu vidste, hvad sligt vilde sige – – aa, disse udsøgte, barmhjertige kristne, der indsaa, at den kjære Herre Gud i den anledning umulig kunde foretage sig mindre end at lade hendes plejeforældre først gjøre konkurs og siden dø for at gjøre det passende tomt og koldt omkring hende – – – disse rettenkende, snille mennesker – – det skulde være morsomt at skræmme dem lidt, rive istykker noget af det ormædte, hvormed de pyntede sig til! – –

– Men hendes barndoms saa milde Gud, hvorfor var han blevet saa streng nu og saa langt væk? ... hvorfor var han ikke som før? – – –

[12] – Hendes øjne var gledne fast til; hun var atter nede ved Provences lyse kyst, men vaagnede igjen med en kuldegysning. Hendes tanker irrede et minut omkring; saa samlede hun situationen sammen, der kom en mindelse om, at hun havde staat her i et latterligt udbrud med armbevægelser og saadant, i en lengsel efter formelig at begynde paa alt det der forfra igjen – –

«Herregud!» – hun trak frysende morgenkjolen bedre om sig – «saadant drømmer man jo bare!» Hun havde ikke ustraffet været hos de gamle, snille mennesker i 8 aar, sammen med havens skjærer og gaardens høns, ikke ustraffet skaffet denne taushed tilveje omkring sig; den var gaat hende i blodet – og var det kanske ikke det bedste at være i ro kanske? Hvad havde hun med alt det andet at bestille? Det var noget tøv det at indbilde sig, at hun havde havt det for fredeligt – var det ikke netop bra det, at disse snille mennesker intet modsigelsens tegn havde vakt i hende, og havde den kanske ikke været hyggelig, denne lykke i miniatur i den harmoniske ro og aftenfred, hvor der kun lød ind af dagens lyd det fjerne og forgangne! – – –

– Hun gik hen for at klæde sig paa, men hun kunde ikke blive frysningen kvit; hun kunde ikke løse sit haar, hendes hænder rystede. Det [13] skulde bare mangle, hun skulde blive syg og maatte gaa tilsengs.

– Jo, hun maatte, naturligvis. Pigen, der meldte frokosten ferdig, blev ganske forskrækket over den nye frøken og kom op igjen med draaber, rygende hyldethe og fogdens strenge ordre, at frøkenen maatte blive liggende.

Og frøkenen adlød og faldt straks isøvn igjen og vaagnede ikke før langt ud paa formiddagen, ved at det bankede paa døren, og nogen kom ind.

Hun saa hen, ikke helt vaagen endnu.

– Der stod en dame med en dampende kop i haanden og den lange kjole endnu løftet over armen efter opstigningen af den stejle trappe. Og hun saa vendt mod sig et magert, smilende ansigt, ikke vakkert, men udtryksfuldt, temmelig medtaget, med hulning i kinden og skygge om øjnene, men med et stort, uimodstaalig raillerende^{k1} smil, der bemægtigede sig de afblegede træk med de fine, smaa rynker og gav dem et skjær af noget ungdomsfriskt i harmoni med de skjævtliggende, lange øjnes mørke glød.

– Helene vendte sig lidt bort, halv ubehagelig berørt af det smil, for det var ikke bare munden, det forekom hende, som om hver en af de lidt fremstaaende, men vakre, hvide tænder var med og gjorde nar.

[14] – Hun rejste sig op og strøg haaret tilbage, mens hendes blik uvilkaarlig gled nedover skikkelsen: – der var i dens holdning noget fornemt, eggende sikkert –, i modsætningsforholdet mellem dens linjer, fra de faldende skuldre, det brede, yppige bryst til den sivagtig svaiende midje og det slanke hoftepartis fine gliden, en sælsom, exotisk ynde, en vis sanselig pragt, der gjorde indtryk endogsaa paa Helene.

– Det var naturligvis fruén?

– «Se, her er Deres the! De skal ha en kop til, ... ingen indvendinger, fogden har sagt det! De har gjort det mest levende indtryk paa ham gennem mig; jeg var nemlig ude og gik idag, mens han endnu befandt sig i den verden, hvor man ikke synder; – jeg saa Dem staa der i den nydeligste stilling, Deres slobrok tegnede Dem i blegblaat, en lys flette i uorden – – forstaar De, jeg fik lyst til at male Dem, De saa ud, som De var saadan af halvt varmt marmor, og fogden blev helt varm ved min beskrivelse, – – der er mænd med lidenskab for denslags, ved De, mythen om Pygmalion^{k2} gjentar sig stadig!»

– Hun stod og saa paa hende, mens hun drak, tog saa koppen, satte sig ned paa stolen ved sengen og saa fremdeles paa hende, fremdeles smilende, men med et

skarpt blik, der generte Helene.

[15] – Kjære, hvad er det De vil her igrunderen? De ser ikke ud til at passe, se og kom Dem væk! Har forresten set Dem før nogle gange, kan De huske kurballet i Wiesbaden, De fulgte Deres tante dengang!» – –

– Helene saa forbauset op. «Tør jeg spørge, er det ikke fru?»

– Hun lo saa lystig, at Helene blev forundret.

– Hvordan kan det falde Dem ind? En fru foged, hun ser anderledes ud,» og hun tegnede med sin hvide finger i luften en fra sin egen temmelig afvigende kontur, – «og saa er hun ikke saa lystig, det er en forskjel; – til behagelig underretning er jeg Doris Dahl, 35 Aar uden at have opnaat den fornøjelse at være gift, lykkelig som faa ved at være lærerinde udi en liden kjøbstad og forresten, som jeg har sagt Dem, en veninde af foged Enersen og hans hus. ... Jeg ligger her undertiden i ferien og morer mig med at drikke melk, male og ellers være til sand hygge. For øjeblikket har jeg tenkt at ta mig af Dem; jeg synes om Dem, der er andre legeringer i Dem, end man træffer hver dag. Jeg har en anelse om, at De kan se anderledes ud, end De gjør nu i Deres blaa slobrok og indifferente^{k3} kalipasta-ro^{k4}. ... jeg saa Dem i Wiesbaden og maatte tenke [16] paa Dem flere dage efter – – der er bestemt ikke andet iveien, end at De ikke er vaagen endda! Hvor har De været henne? Sikkerlig borte i noget kjærlighed – – der er det jo bestandig vi gaar og sætter til de smuler, vi har – naa, men De kommer Dem nok; De kommer vel ned til middagen?»

– Helene forsikrede, at hun var frisk og straks vilde staa op.

– «Naa, saa meget desto bedre, saa sidder jeg her hos Dem, mens De steller alt det dejlige haaret, De har. – Skal jeg foreløbig presentere huset for Dem?

– «Ja saa gjerne!» Hun vendte sig smilende om. «Hvor jeg beundrer Deres prægtige humør, jeg tror, det smitter!»

– Doris nikkede let, og der kom et pludseligt alvor i hendes ansigt.

– «*L'esprit gai et le coeur triste*»^{k5} – hvem vil klage over det? – – naar man som jeg har været saa mange steder! – for jeg skal betro Dem, jeg har egentlig været endel omkring, inde i sjelenes løngange, har listet mig ind i de sindssyges land; ... der har været øjeblikke, hvor jeg har kiget ned i forbrydelsens afgrunde og set store, forblødende menneskehjerter dernede, mens de andre, de pletfri, bra folk

har hjulpet sig saa godt [17] uden – – at man saa endda kan beholde humøret, er jo storartet – det ligger i blodet, og det er vel værd at takke sit blod for det! –

– Men det var altsaa et rids af foged Morits Patroclus Enersen for det første, selvhersker Enevoldsen som jeg kalder ham uden at han blir det mindste fornærmet; ... det kan jo umulig være andet end en anerkjendelse, for hvordan kunde et fruentimmer tillade sig anderledes at kritisere et kongelig ansat norsk mandfolk? umuligt! – –

– Vor selvhersker er vokset op i et fint hjem med mange betingelser; men bevidstheden om at være mandfolk har virket uheldigt og hindret gennemdannelsen. Han saa i sin tid saa godt ud, at han gjorde en hel del kvinder ulykkelige, egentlig ingen meget lykkelig; – endnu kan man gaa hen og forelske sig i ham; det ved han og finder sig vel ved det, ... endel af bygdens damer har havt sin lyksalighedsperiode ved at bli gjort kur til af ham; nu blir det Deres tur! og han er ikke ufarlig, elegant og kraftig endnu, skjønt han er aldeles fortvivlet, naar han har tandpine og ikke for sit liv tør trække ud en tand, men lader lægen gaa igjen, om han er hentet! ... Men det forhindrer ham ikke i at tilrettevise sin kone, naar der er anledning. Hun betenkte sig engang paa en livsfarlig operation – – – «Tag det ikke paa den [18] maade, Dinsemor, vel er du en svag kvinde, men du maa jo selv indse, det er bra, det der, at det meget mere er nødvendigt, mit barn, og snart staar over!»

– – Forresten optar han det som personlig fornærmelse, naar hans kone ikke er enig med ham, saa hun har maattet vænne sig til. Han elsker vin og kvinder, de siste med en vis storhertugelig nedladenhed; naar han er i godt humør, ser han paa dem med et overbærende, undertiden meget mildt blik! ... Men naar han dvæler i familiens skjød, sker det helst i en liden afstand. Han sidder gjerne alene i den lille stue indenfor, hvorfra han taler ud til os, drapperet i sin mandsoverhøjhed, der er ham et uundværligt plag og ogsaa virkelig klæder ham – –. Hans stemme er en smule tilsløret, fornemt fjern, som inde fra en sky – for det hele hus er han en liden Jehovah, der virker netop ved sin sky! ... Han er en bra mand, med principer, for han lyver aldrig undtagen ligeoverfor fruentimmer, finder sig aldrig i nogen fornærmelse, men vil selv ha lov til at fornærme, ... han taler gjerne, helst om hvad han ikke forstaar, og afslutter altid med en statelig cadence, ^{k6} som bringer mig ihu de vilde afrikanere, der slutter enhver udtalelse med: Jeg har talt! – – –

– Kortsagt, han er et pragteksemplar af et [19] mandfolk. Honoratiores ^{k7} heroppe er i det hele taget mandfolk, De vil snart opleve at se dem i feststemning holde tale for os med taarer i øjnene, – for da tror de nemlig selv, hvad de siger! – –

– Se saa, der har De omridset, detaillerne kan De udføre selv. Vent lidt, en eneste kulstreg gir jeg Dem til, en liden dyb, sort hemmelighed: fruén har brugt at staa op om natten og stoppe hans pibe for ham.»

– «Hvem er fruén?»

– «Hun er ingen, det vil sige, hun har ikke lenger noget navn; ... man hører aldrig andet end det presentable fru Morits Enersen og saa fogdens afskyelige Dinsemor! ... Hun er ellers en karakter, der af dyd og nødvendighed har valgt at forsvinde i begrebet Enersen, en type paa en vis art kvinder, sterke naturer fra den forrige generation, der fra barndommen med jernhaand er tugtet ind i underordnetheden; ... det er brændt hende i blodet, sydende hedt, at det at være ovenpaa, komme frem, eje verden, det er mænds arvelod. Hendes døtre har ikke interesseret hende meget, hendes stolte, kraftige natur har ikke kunnet holde ud at leve om igjen i dem sit kvindeliv med de samme lidelser og det samme afkald, det er sønnerne, der har været den eneste udvej for hendes drømme, den eneste mulighed for at faa [20] levet frem noget af, hvad hun engang vilde. Sønnerne, det er hendes triumf, hendes erstatning for alt! ... Naar hun taler om dem, blir hun veltalende; der stiger en kraft over hendes ansigt, der imponerer, og i sin betagethed af det mindste, der hænder disse væsener, river hun os med, saa man først bagefter opdager, at det var ingenting! – Med døtrene er det anderledes; de kan ingen oprejsning give hende, og deres velfærd er noget, der ligger saa meget fjernere. Gudbevares, hun vil dem jo vel, men man er undskyldt, om man ikke ser saa skarpt, det der ligger lengst væk! –

– –

– Og af Hansine og Brith fordres det ud fra principet, at en kvinde skal glemme sig selv, at alle disse sønne-detailler ogsaa skal fylde forgrunden for dem. «Det er saa vakkert at glemme sig selv, det maa da alle være enige om!» finder fogden det nødvendig at minde om saadan af og til. – Og fruén ser skjævt til dem, naar de er tilbøjelig til ikke at finde sig i, hvad hun, som dog evnede saa meget mere, har maattet finde sig i. Hun er til det yderste konservativ paa det omraade og kan ikke væрге sig for en vis seig uvillie mod, at det nu skal være nødvendigt at ha det saa ganske anderledes end før! – – Det er hos den slags kvinder, man træffer denne uhyre [21] ømskindede medlidenhed med mandfolks mindste fataliteter, mens de mod sine egne er ganske ufølsomme; livets pinagtigheder og lidelser ansees for deres vedkommende som noget, der retmæssig tilkommer. – Det blir betragtet som en uhyre glemsomhed af Vorherre, naar ikke Erling Skjalgsens mave taaler alt, hvad der blir ført i den, mens det ansaaes fuldt lovligt, at Hansine af overanstrengelse fik et underlivstilfælde den sommer, fogden holdt jubilæum! ...

Og saa tilsist, lad mig betro Dem ... disse mennesker, det er mine bedste venner, som jeg taler vel om og tar i den bedste mening, dem der staar mig nærmest af den hele menneskebestand, og som jeg sætter mere pris paa, end jeg nogensinde har sat paa mig selv! ... De kan tenke Dem da, hvad jeg maa kunne have at sige om andre! De bør aldrig spørge mig om andre! Se saa, nu er De ferdig, bedst vi gaar ned?

– Og hun mønstrede med velbehag Helenes skikkelse.

«De forstaar at klæde Dem ... ved, det vilde være helligbrøde at bruge korset; ... naar man har et saadant legeme, bør det være det, der gir dragten façon, og ikke omvendt. Ved De, jeg kunde ha lyst til at modellere Dem nøgen og stille Dem op som en olympisk gudinde! ... ingen [22] vilde falde paa.⁴⁹ De var et europæisk fruentimmer; De er jo ikke engang smal om livet! Kom saa og lad mig vise Dem frem!»

Helene følte sig ubehagelig berørt. «Jeg klæder mig saa, fordi det er naturligt og bekvemt,» sagde hun skarpt og satte sig ned med en mine, som om der ikke kunde være tale om at gaa ned og vise sig frem for nogen.

«Hvis De synes, det var saa galt det der, saa tilgiv; jeg dømmes fra mig selv til andre!»

– – Hun bøjede sig frem og saa paa Helene. Hendes øjne var dybe, spillende med et dunkelt, vemodigt skjær langt inde fra.

Helene smilte forsonet. «De skal til straf fortælle mig noget mere om børnene!»

«Der er seks stykker af dem. Da fogden fik den ældste datter, blev han fornærmet og vilde ikke ha det mindste mere med det at gjøre ... Lad hende i Herrens navn faa en titulatur^{k8} og lad mig være, bad han. Og barnet blev skikket afsted den første messedag, tror jeg næsten, og paa vejen fandt fadderne ud, at hun skulde ha almanaknavnet, som var et meget godt navn; hun heder Brith. – Men da der saa nogle aar senere kom endnu en datter, var humøret værre endnu og stod paa forbitret; men der blev da et navn til hende ogsaa, Hansine Vederstine efter en gammel [23] tante, som der mulig blev lidt efter, og som man jo godt kunde vise den opmærksomhed. – Men saa var ogsaa det uvæsen forbi. Dinsemor greb sig an og fik tingen i en anden gjænge, og der kom fire gutter, den ene efter den anden, ... og fuldt solskinsvejr! – Fogden studerte saadan af og til historie for at finde ud navnene paa de djerveste vikinger og berømmeligste konger, en samling

hugprude^{k9} fædrelandsværgere vilde han skjenke gamle Norge, et godt navn var en god begyndelse, og vel maatte der undes dem, der engang skulde fortsætte ham selv, – at elske frem sine sønner var jo det samme som at elske frem sine egne forhaabninger. Og deri var altsaa fruen af hjertet med. Af forhaabningerne er de to nu studenter, vel begavede, slægter paa sin mor, i de to andre har De at lægge visdommens frø.»

– «End frøknerne, er de hjemme?»

– «Ja, alle sine dage omtrent. Lidt rabalder er der jo trængt herop, kvinderne skal ha begyndt at røre lidt paa sig, siger man – – ja, De er naturligvis ogsaa med paa det?»

Helene rystede paa hodet; hun havde saamen ingenting merket de otte aar nede hos doktorens – og før, ... havde hun ogsaa været optaget med andet, saa hun havde ingen videre rede paa det der.

[24] – «Ja, er det ikke udmerket? Man er optat med andre ting, selv en saadan som Dem er optat med andre ting! ... Det at bli til menneske maa opsættes for andre ting, er ikke det udmerket? Hvad er det forresten for noget, disse andre ting? Det eneste, kvinderne heroppe har kunnet samle sig om, er at strikke strømper til søde, smaa zulubarn, som ingen strømper behøver! – – Men det var om smaapigerne, ... jo, de rørte saamen paa de smaa vinger, som ikke havde havt rum til at blive større; men da holdt fogden foredrag for dem: – for at lære at bli dygtige for sit kald maatte de netop være hjemme! ... Og fogden har holdt meget af at tale om deres velsignelsesrige fremtid som dygtige husmødre, men han har ikke kunnet holde, hvad han har lovet, de gaar fremdeles her og varter op. Og han har forestillet dem, hvor hensynsløst mod deres kjære forældre det var at ville ud og bruge de penge, som gutterne maatte ha, istedetfor at føle glæde ved at være hjemmets pryd ...

For endel aar siden var her stor scene – Brith vilde bryde ud: ... Hun har vasket op thetøjet og staar henne ved buffeten med haandklædet over armen, skjelvende og sammenkrøben som en forfrossen fugl, liden som hun er og uanselig. Hansine, som var ganske nydelig dengang, sidder [25] og stopper strømper med glædestraalende, opspilede øjne i forventning mod det nye liv. Fru fogden strikker paa en støveklud, som hun aldrig tar frem, undtagen der er noget ivejen; hun tæller hvert øjeblik maskerne og vrider pinderne paa en underlig maade, men hendes ansigt er roligt, som hugget i sten ...

Fogden gaar paa gulvet og er venlig. Denne lille insubordination^{k10} blandt hans fruentimmer maa jo dæmpes, men han bestemmer sig for at ta det ganske lemfældigt.

– «Kjære smaapiger! Find da ikke paa at plage eders kjære forældre! Husk da paa, pigeboern, at I er kvinder – – Naada, ... du Dinsemor, hvad er det Pau ... St. Paulus siger saa nydeligt om haarfletters dunkle prydelse, sindets skjulte helligdomme og huslig uforkrænkelighed? Kjære barn, dere bør lese Paulus; han skriver sgu saa nydeligt om det, dere har at bestille ... du mor, hvor er det, det staar, det der? ... Dere bør sandelig lese i bibelen, dere barn, saa dere kan lære det der!» – –

Helene havde rejst sig og var blevet staaende midt paa gulvet og se paa hende. Hun angrede, at hun havde bedt frk. Dahl fortelle.

Doris lo. – «De ser ud, som om ... Naa ja! – Endelig begav det sig, at Hansine [26] kom 3 maaneder til byen og sankede, som saa mange unge piger, af disse smuler hist og smuler her, som sammenlagt blir til ingenting. Dermed var hun ferdig. Hun var nydelig; brødrenes venner gjorde allesammen kur. Men da de 3 maaneder var forbi, var de ogsaa ferdig, ... ogsaa den, for hvis fod hun havde lagt sit uerfarne hjerte, og som havde levet højt paa hendes enfoldighed. Hun kom hjem, fattigere end da hun rejste og desuden med den forpligtelse nu at være rigtig tilgagns taknemmelig. Brith var ogsaa blevet tilbudt de 3 maaneder, men den almisse var hende for liden, hun tog ikke mod den. Brith er en karakter, bitter paa alt og alle, ... har tilbragt et liv, der var anlagt for andre ting, med at varte op sin far, sine brødre og agronomen, derfor hader hun mænd ... har haft en kjærlighedshistorie, der har ribbet den siste illusion, derfor hader hun med inderlighed. Alligevel er der en mand, der holder af hende, han maa ha fundet hendes skjønhed, alle andre finder hende styg; men det er en mand, som hendes svagsynte øjne aldrig har set, skjønt hun er vokset op sammen med ham. Jeg viste hende ham engang, men hun trode, jeg spottede hende; siden har hun hadet mig ogsaa!» – –

– Helene rejste sig igjen med et tvungent [27] smil, ganske beklemmt ved denne foreløbige presentation.

«Hvor De er ubarmhjertig mod en fremmed! Skulde man kanske gaa ned?» Hun saa paa uret.

«Jeg er god mod Dem og gjør fordring paa Deres taknemmelighed. Vent lidt og lad mig lægge en lægende haand over Deres vunde;^{k11} et menneske er her, som der er helsebod ved, det er den mand, jeg nævnte, propriarius^{k12} Morten Maartmann;

han er af en gammel, stout hædersslægt med nedarvede gode egenskaber, tungt, men godt hode, endnu bedre hjerte. Han bor paa sine fædres gaard en halv mil herfra og gaar under navn af «han Maarten». Men han er nu ikke noget mandfolk han, – han har af naturen faat den lykkelige gave, at han er et menneske. Men i herreselskaber ler man af ham, han prostituerer sig^{k13} altid; ... for det ene kan han ikke fortelle en eneste styg historie, for det andet har han den latterlige maner, at han maaler mænd og kvinder med samme maal, og herrerne ler sig næsten fordærvet af ham, naar han begynder at vrøvle om, at offentlige mandfolk er værre end offentlige fruentimmer;^{k14} – det er jo ogsaa oprørende at høre paa, kan De forstaa, for herrerne her, der allesammen er mandfolk med smag for gamle [28] overleveringer og ferskmad. – *Mais voilà*^{k15} – der har De altsaa et menneskebarn, der er hvile ved, og hos hvem man maa kunne drømme om, at verden er god! ... Forelsk Dem saa ikke i ham og lad os gaa ned!»

Hun smilte igjen, dette store, smittende smil, hvor hver eneste af de fine, smaa rynker og hver eneste af de friske, hvide tænder var med og gjorde nar.

Helene gik foran, gjentagende sin paastand, at hun var ubarmhjertig, indtil hun blev puffet ind af dagligstudøren, snublende over det uventet høje dørtrin, lige i armene paa fogden, der havde hørt dem komme, og som med et venligt udraab mer end gjerne greb til.

«Det er naturligvis Doris, der behandler Dem paa den maade; tak forsynets villie, der plantede mig her til opretholdelse, og velkommen, kjære frøken!»

Helene havde revet sig løs med en tydelig fornemmelse af, hvor nødig fogden gav slip, og hilste saa formelt ovenpaa den gemytlige omfavnelse, at der skulde mindre til for Doris for igjen at faa noget at more sig over.

Fogdens øjne lyste, behagelig overraskede, mens hun gik over gulvet for at hilse paa fruene, der havde rejst sig fra sit sybord og med et [29] kjølig-forbindtligt^{k16} smil over det kraftige, graablegtfurede ansigt bød hende velkommen.

Herregud, hvor det er en sand hygge, – lød det i fogdens stille sind, – at faa et menneske, som ser saavidt godt ud, og som har en figur!

Hverken hans kone eller nogen af smaapigerne havde, hvad man kalder figur, og saa hyggeligt som saadant var at ha i huset!

– Fruen var efter nogle høflige ord gaat ud for at se til bordet.

Fogden var i udmerket humør og gik op og ned af gulvet og talte med Helene. Han nærede det bedste haab, at hun vilde finde sig her, her var en sjelden kreds forsamlet af dannede ... og han vilde sige ... gode mennesker. Doktor Gill, hvis datter skulde deltage i undervisningen, bode et kvarters vej herfra, og ingénieur Taylor-Thorvildsens, hvis ældste søn skulde lese paa parti med hans gutter, var nogle rene pragtmennesker, fruén – –»

Fogden sagde ikke mer, men gjorde en liden elegant haandbevægelse.

«Aa, men foged,» udbrod Doris, «De ser jo ud, som De tenker paa østers og champagne, jeg finder det upassende – – Men der kommer smaapigerne!»

«Ja – der er Brith og Sinemor,» udbrod [30] fogden oprømt, idet han tog dem en ved hver haand.

«Prægtige piger, en pryð for deres kjøen, beskedne, dygtige husmødre vil der bli af dem!» Og fogden kom med sin lille afsluttende, melodiske latter.

Helene hilste venlig og rakte haanden ud. Brith tog ikke imod den, men saa flygtig op. «Goddag!» sagde hun koldt.

– Helene saa paa hende med medlidenhed. Det var et lidet, træt, uanseligt ansigt, øjnene var mat-blaa og saa ud, som om de havde grædt formeget, øjenlaagene nervøst dirrende med en rødlig kant.

Hun vendte sig om efter et øjeblik og gik ud af stuen saa lydløst let, at Helene, der talte med Hansine, ikke merkede, hun var gaat.

– Hansine var højere, fyldigere, med noget vist afjasket ^{k17} over hele sin person, men endnu med tydelige spor efter den skjønhed, der flygter med 20-aarsalderen; hendes øjne var violblaa-godtroende, livlig-følsomme, men med et vist vemodigt drag, et udtryk som af misbrugt godhed. Hansine trode sikkert, at Helene kom til at trives. Folk var saa dannede her og saa umaadelig takkelige, og hun haabede, at hun og Helene vilde blive rigtige veninder.

– Fogden kom og førte Helene med den [31] elskværdigste anstand tilbords. Hans noble ansigt med det indtagende smil og de venlige mørkeblaa øjne fremkaldte hos Helene en tvil om, hvorvidt det karakterrids, frk. Dahl havde leveret, ejede nogen berettigelse. Det eneste i hans ansigt, der ikke ganske tiltalte, var de elegante, lidt graasprængte whiskers; ^{k18} der var om dem eller i nærheden af dem et udtryk, hun ikke forstod – det var kanske der, selvhersker-instinktets stade ... hun smilte og

kom til at se ned paa hans hænder; de var hvide, bløde, med kraftig spændte aarer – og altfor høflige; der var noget utrygt, usurpatormæssigt^{k19} ved dem, og hun følte sig et øjeblik saa generet ved disse hænders intet undgaaende opmærksomhed, at blodet steg hende til hodet.

Og fogden, der den hele tid havde haft øje for hendes melkehvide hud, havde det ogsaa nu for «roserne, som sprang ud», skjønt han tillige var meget optaget af frøken Doris.

– Doris havde en egen, let maade at tale paa, og Helene maatte beundre den elskværdige behændighed, hvormed hun fik husets faamælte frue til at hævde sin plads som værtinde og smaapigerne til at tage del i samtalen. Og det var morsomt at høre hende sidde og ærte fogden. Helene lagde merke til, at baade fruen og døtrene etpar gange saa forbausede ud, som om Doris ^[32] nu virkelig havde været for vovsom, – men der var fred og ingen fare; fogden var indtagende og nød sammen med de andre sin stemmes dybe velklang, skjød sagte og distinkt frem hver stavelse – det var tydeligt, at det var ord, der skulde høres paa.

Helene smilte og lyttede, fogden smilte ogsaa og talte, forlangte pludselig en flaske nuits (Côte de Nuits; en type rødvin), og Helenes skaal blev drukket.

Fogden fyldte sit glas flittigt og saa op fra maden med straalende, fugtige øjne, vendt mod Helene.

«Ser De vinen der, blidt perlende i fint slebne glas, saaledes er nuits, den er mit sværmeri! I den vise Talmud^{k20} staar der, at vinen er god for hjertet og øjnene, ... og det prægtige raad, at den fortabte skal man gi vand, men den bedrøvede vin!» –

«Snak nu ikke lenger om den vin, ellers modsiger jeg Dem! – Hvad siger De om det Bernerske lovforslag? det er jo ypperligt!» og alle de hvide tænder lyste.

– Fogden trak brynene en smule sammen; netop det Bernerske lovforslag^{k21} om disse afskyelige, uægte børn irriterede ham paa det mest levende; han havde nylig i en herremiddag haft en hidsig disput med Morten Maartmann om den sag, men ligeoverfor fruentimmer, der jo altsaa ingen opsig kunde føre hverken med præmisser eller ^[33] konklusion, fandt fogden det aldrig værd at anstrenge sig videre, – her hjalp man sig herligen bare med at se tilstrækkelig overlegen ud, og ligeoverfor Doris især var fogden altid saa mærkelig tam. Indrømmelser kunde det naturligvis ikke falde ham ind at gjøre, men blev det ham for tvilsomt, fandt han

det altid heldigst saa tilfældigvis at kunne nærme sig døren, for var det ikke til at klare lenger, sørgede han da ialfald for at faa det siste ord, før han lempelig smuttede væk.

– Nu satte han brillerne tilrette og saa meget venligt hen: der var noget ved hende, der mindede om nuits varme forfriskende kjølighed – og han satte brillerne endnu bedre tilrette.

«Tillad, høitærede,» kom det saa, «det er mig, som maa modsige Dem – fruentimmer bør altid modsiges, fruentimmer har ligefrem aldrig ret! Ikke sandt, Dinsemor, Eva var ligefrem – –».

– Fruen saa op med et lidet smil om den tynde mund med dens udtryk af jernhaard, indbidt fasthed.

lalmindelighed behøvede ikke Dinsemor at svare, og det var saadan en gammel historie det, at fogden altid havde lyst til at tage fat i Eva, og at han, naar han talte med damer, gjerne begyndte fra Eva af.

– «Ikke sandt, Dinsemor, Eva var ligefrem ...»

[34] – «en der havde smag for udsøgt frugt,» faldt Doris ind, «og det bør vi da ved Gud være hende taknemmelige for! ... Se her, dette æble, foged, det er ogsaa udsøgt – herregud, hvad kunde Eva for, at hr. Adam satte paatvers og endnu lider – af saa meget ufordøjet kundskab? ... Med Eva var det dog det første trin blev gjort paa stigen op til hin svimlende menneskelige overlegenhed, hint tempel paa bjergene, som man nu har fundet paa at indrede som en endelig siste forsørgelsesanstalt for alle rigtige mandfolk! ... Og med hensyn til Adam, kjære, var han ikke tarvelig begavet den mand? ... var han saadan egentlig nogen mand, denne første mand? ... Naa ja, der kan De se! ... men hvad betyder saa dette udsøgte ord, der bringer saa mangen en medskabning i selvtilbedende sindsoprør, naar endogsaa den første mand, lige udgaat fra skaberens haand med karakteren saare god, slet ingen mand var, men bare ... ja, hvad vil De kalde det? – et almindeligt fæhode, – altsaa, herregud! Hvad siger De, jo det er virkelig ægte ananas; jeg indestaar for den, jeg har selv havt den med! – –»

Fruen og Hansine henvendte paa engang nogle ord til Helene; Hansine blev pludselig snaksom, og Helene opdagede pludselig agronomen, der sad rød i hodet nede ved enden af bordet, paa venstre side af fruens anselige skikkelse.

[35] Hans bidrag til bordkonversationen bestod sædvanlig i at smile bifaldende til alt hvad fogden sagde og nikke sit: «jaha ja, rigtig ja!» men idag sad han med aaben mund, stirrende paa frøken Dahl, og med gaffel og kniv i angrebsstilling.

Og fogden, hvem ananasen havde stemt uhyre forsonlig, henvendte sig til ham oprømt nedladende: «Ja, hvad siger De, Pedersen, bør man egentlig inlde sig i disput med damer?»

– «Ja ha ja, rigtig ja, for det hev eg no altid hørt, det ska vær som aa kaprenn med kalv!» – – – Og Pedersen blev endnu rødere i hodet og prøvede at kvæle den voldsomme latter, der betog ham ved forestillingen om at have sagt noget godt.

Nogle minutter efter gik man fra bordet, og fogden udbad sig spøgende tilladelse til at forlade damerne et øjeblik.

«De maa ikke tro, jeg sover, frøken,» lo han mod Helene. «Nei, jeg har ved Herren bare saadan en liden drøm, en saadan liden vaagen drøm!» og fogden hiIste med sin lille elegante haandbevægelse og gik til sit kontor.

Ved kaffen kom han ind igjen ianledning dagen, og Doris opstillede det spørgsmaal, om man nu ogsaa var rigtig tilgagns taknemmelig.

– Senere gjorde man en fælles spasertur, og [36] aftenen blev tilbragt med hjemlige glæder, men allerede før aftensbordet havde Helene fornemmelsen af, at Doris Dahl havde ret, nio og at fogden trods al sin elskværdighed dog var iført sin sky.

Han var alligevel den hele aften inde hos damerne, og Doris gav Helene æren derfor paa en saa drillende maade, at Helene bed sig i læben og foresatte sig at sørge for, at den sædvanlige husorden ikke lenge skulde gøres brud paa.

*

Det var aften; – Helene stod oppe paa sit værelse og tændte lampen og glædede sig over endelig at komme til med arbejdet næste morgen.

Nogle dage var nemlig gaat hen, uden at skolen havde kunnet begynde, da gutterne havde faat en forkjølelse. Fogden havde anset det ganske heldig for frøken Ørn, der altsaa havde anledning til at se sig lidt om først og gjøre nærmere bekjendtskab baade uden og inden huset.

– Men Helene havde ikke benyttet tiden synderlig; vejret var raat og koldt; hun holdt sig mest paa sit eget værelse og inde hos Doris Dahl, ved hendes staffeli, hvor

hun tilsyneladende interesseret kunde staa og se hende vaske sin palet og [37] klemme farvetuber ud paa den, som oftest overhørende de spøgende spørgsmaal, om hvor hun egentlig var henne.

– Doris var blevet hendes ven, uden at hun egentlig vilde det selv, men fordi Doris vilde det. Der var ved hende en ejendommelig tiltrækning, der altid sejrede, tiltrods for, at Helene undertiden forsigtig og en smule stødt for manchetterne^{k22} trak sig tilbage.

– Ligeoverfor fruene og Brith havde hun heller ingenting gjort for at forringe den afstand, der fra deres side var lagt. Hun havde allerede den første dag gennem fruens kjølige tilknappethed faat et bestemt indtryk af, at den varme, der kunde indeholdes i denne natur, var fuldt bundet; ligeoverfor hende, den fremmede, var der noget haardt i smilet, noget vist ufølsomt i det fuldstændige fravær af alt hensyn til hende personlig, i den maade, hvorpaa alt blev ordnet, hvad der vedkom hendes ophold der i huset. Det var sønnerne, der var hjemme, og sønnerne, der kom hjem, alt blev stillet i forhold til.

– Vel forberedt, som hun var, havde hun taget det roligt, velvilligt, men erklæret, at hun heller straks vilde renoncere paa det store solværelse; det tiltalte hende ikke at skulle flyttes over paa kvisten, hvergang det behagede Aksel [38] Hvide eller Erling Skjalgssøn at betræde den mødrene tærskel.^{k23}

Og Hansines tilbud om at være hendes veninde havde ikke tiltalt synderlig mere. Hansine havde en hurtig, forfjamsset maade at tale paa, der var Helene yderst imod. Det var en vane, Hansine havde lagt sig til af en ren, upaaskjønned velvillie for sine medmennesker, et ønske om at gjøre dem livet behageligere ved sin underholdning. Og hun skyndte sig, og hun stansede midt i halve sætninger – i en beskeden overbevisning om, at der maatte noget morsommere til – og begyndte paa noget andet og igjen paa noget andet ... til Helene priste sig lykkelig ved at kunne undfly.

– Desuden, der var endnu noget over hende af stilheden fra det hus, hun nylig havde forladt, noget tilbage endnu af den slaphedstilstand, hun dengang var sunket ind i og havde fundet sig vel ved ... alt dette her, det kom hende jo igrunnen saa lidet ved! – –

Det eneste, der optog, var Doris. Doris interesserede, baade naar hun snertede^{k24} sig selv, som naar hun snertede alle andre – og tilsist og allermest, fordi hun ikke

kjendte hende, og fordi der var noget ved hende, der satte hendes sympathi i bevægelse.

[39] Hun skulde jo rejse desværre, havde bare været her en tur i anledning af fruens fødselsdag og maatte hjem igen til sine informationer. – – –

Helene var blevet ganske trist ved tanken om at blive alene tilbage og gik ud og bankede paa gjesteværelsets dør. Kunde hun faa lov til at komme ind?

– Doris rejste sig med et venligt udraab. «De var gild, som kom! Jeg sad jo netop og tænkte paa at gaa ind og hente Dem! Er her nu ikke hyggeligt med de farvede lamper og de smaa fantasilys? Har De egentlig tænkt over, hvilket feeri der kan skabes ved hjælp af kvindefingre og broget silkepapir? ... og en flaske chambertin!^{k25} – jo, jeg har virkelig udbedt mig den idag, fra fogdens kjelder, saadan i hemmelighed ... svag for chambertin! – – kan forresten ogsaa byde paa fruens bekjendte vinkjeks og Hansines mor Monsen!»

Doris lo. «De ser ud, som De er ræd, hun skal komme, det gjør hun ikke; – hun vover sig aldrig hid, Brith var istand til at slaa hende, om hun gjorde det; – Brith hader mig med et dulgt, mistenksomt had ... den stakkar, og jeg har ingenting berøvet hende; jeg har enkelte gange gjort hende det udholdeligt. – Sæt Dem der i lænestolen!»

[40] – Hun skjenkede i vin og løftede sit glas op i lyset.

«Ser De, hvor den gløder varmt? det er *min* vin, det er fortættet sol! ... Drik Dem vaagen og drik Dem varm, drik Dem styrke til – og lykke!»

«Til hvad?»

– «De siger det saa skjødesløst! Hvad ved jeg? ... til livets forskrækkelighed, det store slag eller den stille kamp eller hvad form det nu vil ta for Dem – for De har for mange betingelser til at kunne sove fra begyndelsen til enden! Har De tænkt at leve i fred med menneskene?»

– Helene svarte ikke, men saa paa hende med et roligt smil.

«Med mandfolkene ogsaa?»

– «Ja skulde ikke det kunne la sig gjøre!»

«Ikke for Dem! Det viser sig bare paa Deres beteende ligeoverfor fogden. De har jo formelig set lidt paa ham! Det har De ikke lov til ... der er saa mange mænd, der føler sig irriterede ved, at kvinder lukker øjnene op og ser paa dem! De kan udsætte Dem for, at der tilsist en dag kommer en krænket sjel og spørger Dem, hvorlænge De har tenkt at holde paa med det der! Hvor har De været i verden og hvorlænge?»

– Helene blev rød og lo lidt; det generte hende at tilstaa, at hendes ophold der allerede var ^[41] 26 aar gammelt, og at hun havde rejst ganske vidt omkring uden alligevel at have nogen videre formening om mennesker.

Hun antog imidlertid, at alting gik nogenlunde ordentlig til. – – Og kvinderne ... havde ikke de det bra nutildags? blev der ikke baade skrevet og sagt, at nu var det deres tid ... naar de bare selv vilde, kom de vist altid frem og blev da vist overalt modtat med respekt ...

Hun stammede, hun syntes ikke selv, det hang rigtig sammen, hvad hun sagde; hun kom til at tenke paa det vakre solværelse, som hun godt kunde faa beholde, naar hun bare flyttede ud, naar nogen af studenterne kom – og hun blev ærgerlig baade paa Doris og sig selv; hun havde ofte en ubehagelig følelse af, at hun blotstillede sig ligeoverfor hende, men mod denne følelse rejste hendes stolthed sig: hun vilde ikke vide af den.

– Hun havde hverken havt anledning eller nogensomhelst opfordring til at være med i alt det der mas, folk holdt paa med – tenkte saamen ikke paa det nu heller – men derfor behøvede man egentlig ikke at tro, at hun ikke kjendte sin ret som menneske. Selv om hun ikke havde været med i noget af alt det ... hun kunde ialfald forsikre, at den plads, hun trængte i livet, gjorde hun nok ogsaa fordring paa. Stod ^[42] der saa meget iveien? – – det kunde hun ikke tenke – – men saa havde hun vist altid kræfter, hun ogsaa, om det trængtes! ...

– Doris løftede leende sit glas.

«Sig som de vilde afrikanere og fogden: Jeg har talt! Skade bare at ingen mandfolk har hørt Dem! – De vilde med den elskværdigste anstand bukke og forhøre sig, hvad det er frøkenen ønsker. Selv om det var en vifte fra Japan, vilde det ikke være ganske aldeles umuligt! ...

Min kjære, De vil altsaa ikke være emancipist^{k26} af fag, som det saa afskyligt heder – men af natur og saadan i al ro for Dem selv! Aldeles ikke ilde! ... Kunde De ikke faa de andre ogsaa til det, saa behøvede man ikke disse ulykkelige fagfolk lenger,

disse stakkels forposter, som der blir kastet sten paa fra begge sider! – Og De er altsaa ikke sikker paa, at noget vil staa Dem iveien, ikke engang sikker paa, at De vil faa brug for Deres kræfter! – – hør, hvor er det egentlig, De har tilbragt tilværelsen? ... Jeg syntes, De talte om en østlandsbygd – ak Gud, hvor luften der maa være tyk, og alligevel taler man om at bygge sanatorier ogsaa der ... der maa da være dødeligt ... for enkelte tilfælde af menneskenatur ialfald! Her er da bedre! – –

Men De trænger nogle smaa oplysninger! ^[43] Der er fremdeles et forbund mellem massen af mænd, fremdeles en stiltiende overenskomst om at slutte ring og stenge ude der, hvor de ikke vil ha kvinder ind ... de finder det baade «trættende og ubekvem» at rykke sammen, og det er jo ikke saa rart; pladsen har de været vant til at ha selv. Men altsaa, ... den uafhængighed, De lader til at hævde som Deres ret, denne tilladelse til at gribe efter, hvad De tror at kunne naa, den tilstaaes Dem aldeles ikke; De tar fuldstændig feil, naar De tror ... De anfører vore store mænd, ... er De ogsaa med paa at anse dem for nogle smaa Vorherrer, der rækker os af fulde hænder? – Jeg har ikke merket det, jeg ... mange af disse hjerner, jo da, de er vist i bedste orden, mættede med fosforsur, stillestaaende intelligents og hjerterne vist ogsaa, fyldt af den kjærlighed, der ikke ulejliger sig, med en temperatur som hos hin synder, hvorom der skrevet staar, at fordi han hverken er kold eller varm, vil Herren udspy ham af sin mund!^{k27} Ak Gud, den største sorg i verden er da ikke den, at smaafolkene er smaa – hvem forlanger andet? – Men at de store ogsaa er det, det er det, som er trist! Er det ikke underligt, der skal saa megen fantasi til for at kunne fatte virkeligheden – for hvem er det egentlig, der *hører* og *ser* og *ved*?

^[44] Og nu som man mener, *vor* dag er oppe, *vor* tid, er det ikke saa, det heder? Hvad vil det egentlig sige? Med en minotaurisk ufølsomhed^{k28} blir de set paa, de kvinder, der er komne foran, udvalgte til at falde ... om blodet blir til bitterhed i dem, saa vil man beklage det, – fordi det gjør dem saa ubehagelige, – og vende dem ryggen. De kan trygt fortelle alle dem, der tror, man er ferdig, at der er ingen videre snare udsigter til det; – mænds syn paa kvinder har gjennem aartusinder afsat merker i deres natur; skal det bli anderledes, maa deres hjerners cellevæv først forandres. Massen af dem har ingen synderlig anden interesse for kvinder end en rent erotisk; vil De faa en mand til at gjøre noget for et kvindeligt væsen, fortel ham det nødigt da og saa sent som muligt, hvis hun skulde være over 30 aar og ikke se godt ud ... sagen kan være ødelagt med det samme! ...»

– Helene trak lidt paa skuldrene. «End Morten Maartmann?»

Doris lo. «Hvor genialt fredsmægleragtigt af Dem at nævne ham! Ja vist er det herligt at ha Morten Maartmann og kanske hundrede med ham, der ikke har kunnet ødelægges af de andre. Vi hilser dem og kaster vore roser for deres fod – de er for os, hvad duen med oliebladet var ^[45] for Noah! ^{k29} – Men hvad har det saa at sige mod disse titusinder af velbarberede kavallerer, som bag det hvide skjortebryst og de glatte talemaader holder i kjærlig forvaring adskillige overgjemte rester af tyrannen fra hedenold, ^{k30} adskillige overlevende, vel konserverede eksemplarer af menneskedyret, det brutaleste, sanseligste og mest egoistiske af alle af Herren skabte dyr! – – Og jeg anser mig fritat for at nævne de ubarberede; det er en skare, ingen kan tælle; Johannes saa den ikke større i sin aabenbaring!»

Helene lo og holdt for ørene. «Det er da grulig, hvor De lekser op! – Det maa være den røde drue, De ikke taaler! Forresten bunder det vist ikke videre dybt; De ser selv ud til at more Dem over alle disse græsseligheder!»

– «Kjære, ja det er det, der holder mig oppe, at jeg ler; og ingen skal ta min glæde fra mig! At kunne le, det er sundhed og forsørgelse og levevej, det er, hvad vi drømmer om, det er alt muligt!»

– «Ja, men hør, naar alt kommer til alt, har da vel kvinderne aldrig før havt det saapas bra som nu alligevel! ...

«Forlanger ordet! De er jo et stakkars ting fra igaar! Og jeg føler mig forpligtet til at gi Dem lidt besked, nu før jeg rejser. Det lyder ^[46] kanske paradoxalt, men sandt er det, at kvinderne har aldrig lidt mere end netop nu. Deres evne til lidelse er skjærpet ved, at de er begyndt at betenke, at de er mennesker; at de er medarvinger til det evige liv, har de længe vidst, men det har hjulpet dem saa besynderlig lidet paa vejen – – jo flere der nu vaagner af døsen og ser sig om og merker fint, jo mere lidelse. Man er blevet mere ømfindtlig for de tusinder smaa krænkelser og forbigaaelser, man før front modtog ovenfra som noget, hvorfra man ikke kunde fly. Nu har man en mistanke om, at det ikke altid kommer fra den kjære Herre Gud, og om, hvor godt gjemt de dage endnu er, der kommer med godt budskab!

– «Hør, men De maa da virkelig indrømme, at i gamle dage ...

«Ja, bevares! netop i gamle dage har den enkelte kvindebegavelse havt lettere for at trænge igjennem end nu; der rager adskillige store kvindeskikkelser op af middelalderens mørke ... og man lukkede dem ind i sine helligdomme, overraskede og forbløffede af undtagelsen og begeistrede af underet. Nu er underets tid forbi; nu kommer undtagelsen og vil bli regel, og man blir betenkkelig, for det er jo slet

ikke sikkert, det just er slig, de store mænd mener det heller, for det er jo dem, der [47] skal ha opfundet den nyhed, at kvinderne indeholder en del menneskelige muligheder, ... og at man ikke lenger kan ha dem allesammen ved gryderne, i barnekammeret eller i boudoires^{k31} lænestole ... jovist er det mændene, som har opfundet det, – det vil her sige, at hvad der er naat hen til deres øre af kvindenaturens stille, seige, gennem aartusinder aldrig uddøde kamp for plads, det er det, der er proklameret som nyhed; ... forresten har vore kjære brødre, de store som de smaa, ikke meget fint øre for denne kamps tragiske vilkaar og rækkevidde. Mænd er i det hele taget begyndt at finde det trættende og gaa over til andre emner ... *Pardon, messieurs.*^{k32} at vi ikke følger med ... at vi vover ikke at anse os for ferdige, endskjønt der er blæst saa grundig til opbrud! – Naar vi blir ferdige engang – vil verdens udseende være forandret, menneskenes hjerner og hjerter anderledes sammensatte; ... synes De ikke om chambertin?

Hun tog og fyldte Helenes glas.

– «Forresten er jeg slet ikke med, forstaar De, ikke med de andre! Der er mange bakker^{k33} i sjøen, skal jeg sige Dem, og jeg er ikke anlagt for at traske i flok; jeg finder mig bedst ved at gaa min egen vej, alene, ... kanske for det jeg ikke er noget bra menneske ... Jo, for det er [48] sandt, ... hvis mine gode naboer og saadant mere fik fuld opskrift paa, hvad jeg egentlig er lavet af, vilde de, fordi de ikke kan spor af verdenskemi og heller ikke aner, hvad der er i et menneske, tro, der var noget paafærde, og anse det for deres kristelige pligt at lade mig mere øde end Hagar!^{k34} ... Men synes De ikke om chambertin?»

– Helene tog smilende sit glas. «Jo tak, men det, De serverer til den, er saa mangfoldigt! Jeg tror, jeg til en forandring vil prøve en af Hansines kager. – Jeg ante rigtignok ikke, De var saadan en entrüstet^{k35} mandshader!» – –

– «At De kan sige det, ... saadan som jeg hygger mig til mændene! Kjære, kan De ikke se, jeg er af de faa fornuftige, der sætter pris paa, hvad de har, selv om de ved, der kunde gives noget bedre? Det vilde havt sine vanskeligheder for mig at hade mændene; jeg har et ganske usædvanligt herretække nemlig ... og *fremdeles* ... har De ikke merket det?»

«Jo, men hvad vil nu det egentlig sige?»

– «Herregud, ... mine venner, mændene, er saamen ikke kommet lenger, end at det ikke vil sige andet end en rent sanselig tiltrækning, en evne til at beherske dem gennem deres sanser. En mængde damer vil forarges, om ikke daane over [49] en

saadan definition, men den har den fordel, at den er sand. Jeg er jo i det hele taget utækkelig, for jeg er ikke istand til at anse det der saa forbryderisk just! ... Denne lunefuldt-myndige Gud, der betinger al naturens skjønhed, faar fuglen til at synge og rosen til at springe ud, ... kan De sige mig, hvorledes skal man faa forhindret ham i at drive sit mangfoldige spil ogsaa i den del af det hele, som heder menneske? – Forbrydelsen blir først, naar naturen gjøres lovløs og uskjøn og tvinges ind alle de underlige veje gennem smuds og mørke, ... lige til det at gaa i kloster og lade sig mure levende inde!» – –

Hun reiste sig, gik op og ned nogle gange og stansede foran Helene, nynnende, med et opmerksomt blik i de klare, mørke øjne.

«De skal kjende mig; De er det værd, at man taler oprigtig med Dem! Jeg er ikke meget værd, maa De vide, for jeg har havt det sjeldne mod at leve, som jeg har maattet, og lade, som om retfærdigheden var til ogsaa for mig! ... Og jeg har havt den store styrke, at jeg har vidst, det var mig selv, jeg havde at gjøre regnskab for!

– Jeg var en fange; jeg maatte bryde ud; en haandfuld frisk luft maatte jeg ha, i mangel af mere, og jeg var forhungret, havde været sat paa [50] dessertforplejning alle mine dage ... saa tilsist holdt jeg ikke lenger ud paa den kost. – –

Der er nemlig det ved mig, at jeg saa fik mod til at leve, som om jeg havde været et mandfolk med ret til at gribe, hvad man kan af livets lykke og gjøre sig det saa nemt og bekvemt som muligt paa den lille scene, hvor man er stillet op. Og jeg greb til af livets lykke, og det forekom mig, det var baade himmel og jord; men da jeg kom til min sans igjen, saa jeg, det bare var en liden haandfuld. Og denne lille haandfuld har jeg beholdt, ... De vilde kanske ha kastet den fra Dem og sørget Dem saadan halvt tildøde – det kunde ikke jeg! Kunde jeg ikke leve, som jeg vilde, fik jeg leve, som jeg kunde. Der var et sydlandsk klima i mit blod, en lys fantasi i mit hjerte, og jeg beruste mig i drømmen om, at den lille haandfuld alligevel var min jord og himmel!

De forstaar, at jeg i mange aar har været optat af et forhold, der ikke kunde bli til noget mere; at jeg var blind som andre, men skjønt jeg lenge siden har faat synet igjen, har jeg aldrig søgt at finde hos nogen anden, hvad jeg ikke fandt der. Hos en mand vilde jo saadant kaldes rørende, ganske unødvendig troskab; han vilde i sin fuldkommenhed staa i et latterligt [51] lys for sine kamerater og kunne sammenlignes med den mest dydsirede^{k36} ægtemand – – men naar jeg altsaa maa ansees at kunne rangere med saadant et overmaade respektabelt, formelig

undtagelsesmandfolk, saa er jo det en bevidsthed, jeg da ved Gud bør være fornøjet med! ...»

– «Gad vide, om det er chambertinen, der er skyld i al den snaksomhed, ... hvor opofrende af Dem, at De vil drikke med mig ovenpaa slige afsløringer! – – Godnat!»

– Helene havde rejst sig for at gaa, men blev staaende.

Doris smilte og lagde haanden paa hendes skulder.

«Beklag mig ikke! Slet samvittighed fører jeg ikke; jeg prøver altid paa at gjøre, hvad jeg selv anser for ret! Og jeg har noget, der holder mig oppe. Jeg ser med en sund, styrkende foragt henover hoderne paa alle dem, der i sine hjerters lyst vilde synes at eje en hellig ret til at foragte mig – jeg ser paa dem med en foragt, der er tausere end deres og retfærdigere og større! Og jeg er fordringsfuld, jeg fordrer respekt for, hvad jeg har reddet af mig selv! – Jeg finder det i Deres øjne, ... jeg kunde ha lyst til at knæle for Dem og ønske ... og mit ^[52] ønske er brændende som en bøn: maatte De faa beholde alt Deres gods! – – maatte ikke Deres kostelige ting bli ødelagte for Dem! – ikke engang Deres nips!»

– Hun kyssede hende paa panden og stødte hende lempelig ud af døren.

II.

Nedover mod elven, paa et lidet fremskudt næs, en fjerdingvej fra fogedgaarden, laa Sandvold, der tilhørte bygdens rigeste mand, ingénieur Emmanuel Taylor-Thorvildsen.

– Folk snakkede saa smaat om, at ingénieur var han ikke synderlig mer end hvemsomhelst. Hans slægt, oprindelig fattige tømmerflødere, havde for etpar generationer siden vundet penge og anseelse ved spekulationer, og det var siden blevet skik i familien, at sønnerne, naar de naade myndighedsalderen, antog titelen ingénieur.

Om han rettelig var kommet til det statelige Taylor-navn, havde man ogsaa sine tvil; der var dem, der paastod, det var hans kone, der maatte have noget ordentlig noget foran Thorvildsen.

– Man skulde føre hus, bygdens første, og fru Taylor-Thorvildsen vilde gjerne have alt i stil. Sin mor, om hvem hun ikke kunde huske andet, ^[54] end at hun leste romaner, var hun meget taknemmelig, fordi hun havde ladt hende døbe Catharina del Carmen van der Bergh, skjønt faderen altid havde fundet sig vel ved at hede Olsen.

Hun havde i længere tid prøvet paa at faa det ind i bygdebevidstheden, at Sandvold var omdøbt til Taylorsruhe, men det vilde til hendes sorg ikke gaa; Sandvold var et altfor godt gammelt navn og bygdebevidstheden altfor uhaandterlig. Men at Sandvold, siden den lille, fine frue var kommet tilgaards, var blevet et rent omfremt-sted, ^{k37} indrømmede man jo derfor lige godt. –

At ingenieuren havde taget arkitekt fra byen og bygget den statelige, gamle bondegaard om baade med taarne og andet stel og lagt moderne park med drivhuse og fiskedamme, foruden at der var kjøbt blodsheste og vogne fra udlandet, – det var der heller ingen der fandt paakrævet nødvendigt uden fruen selv, der først syntes hun kunde begynde at føre hus, nu som hun havde faat sin suite af selskabsværelser foruden sin elegante dagliglejlighed med et

arbejdsværelse, hvor der aldrig blev arbejdet, og et japanesisk boudoir, hvor der stadig blev hvilt ud.

– For det havde slet ikke været saa ligetil at faa det hele istand. Der havde været saa mange «naturlige fiender», som arkitekten og gartneren var enige i at kalde beliggenhed og klima og alt ^[55] saadant kjedelig noget for, og hendes ven, den unge svenske maler, der havde været oppe for at forestaa husets kunstneriske udstyr, havde havt sligt et mageløst besvær med at faa sammen al denne antik og roccocco og empire og Gud maatte vide, hvad det var, det hed altsammen – at hun virkelig, da hun saa alting saa dejlig ferdig, ansaa sig berettiget til at hvile rigtig ordentlig ud.

– Og hun hvilte, paa sin tyrkiske couche^{k38} eller sine japanesiske silkehynder,^{k39} hvilte ud i en mild kunstglæde, det vil sige en behagelig forhaandsfornemmelse af, at hun omgivet af disse kostbare og derfor ogsaa saa sjelden nydelige ting vilde blive endnu mere beundret og hemmelig misundt end før.

– Medens ingenieuren i de første tider gik omkring og var fornøjet over sine heste, sin ayshirebestand^{k40} og sin rene cheviotrace,^{k41} tilbragte fruén, der ogsaa havde sin udprægede sans for race, ligesaa behagelige øjeblikke inde paa sine matgule silkehynder med at glæde sig over bestanden inden huset.

– For det første var det den unge dame, hun havde taget med sig op fra Kristiania, og som skulde tage sig af børnene, – saadanne damer som bonner^{k42} brugtes jo altid i store huse – og nu var det fru Taylor-Thorvildsen en dyb tilfredsstillelse, ^[56] at Lydia Martinis mor havde været en von Ramel – hun yndede at omtale det i forbigaaende til sine veninder sammen med en liden diskret tilstaaelse af, at hun kunde ved Gud i himmelen ikke for det, men det var hende ligefrem nødvendigt, at hendes tjenerskab var en smule kultiveret.

Saa var der desuden ogsaa den fordel, at hun havde sikret sig en varmt dyrkende taknemmelighed, – for saaledes at blive optaget i hendes hus, lege med hendes børn og holde hendes pynt i orden, det var da ved Gud noget andet end at sidde og sy for folk dernede i byen i det elendige hul, med tapetet revet af væggen i lange strimer!

Men hvad der var det besynderlige og hvad fru Taylor havde maattet tenke paa flere gange siden – Lydia Martini havde været fornøjet dengang ogsaa. Hun havde pegt hen paa det lasede^{k43} tapet og smilet og sagt: Se, naar man staar lidt fra, ser det ud som solskinsstrimer! –

– Gud, hvor det var godt, at fattige folk var saa glade! Det var da en erstatning for dem det ... i den fornemme verden er man det jo egentlig aldrig – og hun noterede med en behagelig selvbevidsthed, at endskjønt Lydia altsaa næsten var en von Ramel, var der alligevel en vis naturlig forskjel mellem dem, for saa ligefrem umaadelig lykkelig som Lydia, tillod hun sig virkelig aldrig [57] at være, det laa hende ved Gud i blodet, ... et rent blodsaristokrati maatte jo saadant kunne kaldes!
....

... Heldig havde hun ogsaa været med husjomfruen, Adelborg. Det var et navn, der straks havde gjort indtryk, og hun havde ikke behøvet at se attesterne. Og det viste sig ogsaa, at hun ikke havde taget fejl. Adelborg havde været forlovet med en medicinsk student og lest lidt sprog, og fra denne højde var hun da nedstyrtet i ingeniurens kjøkken, i et arbejde, som hun fuldstændig kunde magte, men, som ikke «laa for hende». – Fruen havde uvilkaarlig følt sig imponeret af dette og endnu mer af, at alt det, hun ikke kunde, laa saa ganske anderledes for hende; – deraf naturligvis ogsaa dette rædsomme humør, som undertiden saa tydelig laa for hende, og som ingeniuren kun havde en svag anelse om, men fruen en bestemt forfærdelse for.

Men det kunde alligevel ikke være tale om at anse Adelborg for andet end en lykke for huset; hendes evne til at servere var enestaaende, intet sted kom maden saa nydelig ind ... og de største selskabsborde!, saadan som hun oversaa det hele i et eneste blik! Og det formelige geni, hun havde til at opvarte herrer! Hun var aldeles uundværlig for hendes mand; – i grunden var det jo saa [58] godt og ganske rimeligt ogsaa, for Gud det var da som det skulde være, at hun havde større respekt for ham! ... Herrer *var* da noget andet!

– Fru Taylor-Thorvildsen kunde godt like at tenke paa, at de andre fruer maatte misunde hende Adelborg og alle hendes andre herligheder, papegøjen Ajax og Minouche ikke at forglemme – for hvem havde vel saadan en kat som Minouche?

Men først og sist fandtes der ingen mand som Emmanuel Taylor-Thorvildsen; det kunde ikke hjælpe, at fogden var nydelig og gav sig air, ^{k44} hele bygden saa jo paa Emmanuel, som om han var herre over dem allesammen. Hun vilde ikke engang tenke paa, hvordan Emmanuel var, naar han blev sint; der var ikke én, som ikke helst pilted afgaarde da, om der var nogen vej forbi ...

For hende selv kunde det rigtignok være storartet forfærdeligt, naar han saadan brød ud, hidsig som en vulkan, men hun ønskede ham alligevel ikke anderledes end han var, for naar det var over, blev han ligesom i forbløffelse over sin

eruption^{k45} saa ualmindelig medgjørilig og hyggelig, at hun kunde rent haandtere ham som et lam.

Dernæst bragte det ogsaa en vis afveksling i de bugnende gode dage, der undertiden blev truende kjedelige; og forresten faldt det hende heller aldrig ind, at det kunde være anderledes.

[59] Helt fra forlovelsesdagene havde de havt det paa den vis, og hun brugte fremdeles den samme, dengang lykkelig opfundne metode for at faa ham blid igjen.

Under et af hans udbrud af skinsyge var hun nemlig engang kommet til at tenke paa Stor-Rusken, en sint okse, der havde skræmt hende i hendes barndom; og det var uidentvil det mest træffende indfald, hendes lille hjerne nogensinde har havt, der fik hende til at lægge sin fine, lille haand over hans brede, hede nakke med et indsmigrende: «Aa, stakar da, Stor-Rusken!» – en tiltale, budejen altid havde brugt for at formilde hans vredagtige højhed.

Indfaldet havde slaat an; ingenieuren havde ikke fundet sammenligningen i mindste maade forringende; den sagte,^{k46} myge smygen rundt for at forsone Stor-Rusken var tvertimod et billede, der havde tiltalt, mens tanken paa denne personligheds kraftige selvbevidsthed havde vakt en tilfreds følelse af slægtskab.

Og navnet gik over til fast kjelenavn, ypperligere anset end alle andre gode navn. For fruen passede det ogsaa – det at maatte smyge og lokke og kjele for at faa Stor-Rusken god igjen var netop noget, der laa for hendes evner.

[60] Hun glemte at kjede sig, igjen grebet af sin straalende ungdoms travlhed; hun havde igjen brug for sit nydelige koketteri, sin listig forførende ynde, og Stor-Rusken tabte altid, naar hun med de fint vibrerende næsebor og sit lange, hvilende blik stillede sine tropper i marken mod ham.

– Men saa havde da ogsaa Stor-Rusken hevnet sig, og det statelige Catharina var blevet forvandlet til et lidet forelsket «Tip», der først var holdt ganske hemmeligt, men tilsist i sit eneherredømme sammen med «Stor-Rusken» var sivet udover bygden; – de nærmeste veninder ansaa sig endogsaa berettigede til at bruge det.

– Og om Stor-Rusken ofte maatte give tabt, var det altsaa ikke at undres over, for af alt, hvad der var i det store, elegant forsynede hus, var den lille fru Tip det yndefuldeste, og hvor hun viste sig i sin blonde engleskønhed, var hun noget af det mest udsøgte, man kunde se.

Onde mennesker paastod jo rigtignok, at hun malte sig lidt, men det var ikke sandt, for der laa om de store, uskyldige øjne noget dunkelt, et indtagende mørke, hemmelighedsfuldt som omkring de store violers hjertekammere – og i øjnene selv, som blaanede mildt bag mørke vipper, noget bedaarende ungt og barnligt; der var mellem dem og det yppige smil et taust, almægtigt forbund, [61] i det lange, lyse, koket glidende blik en sagte solglød, der ikke brændte, noget blidt sugende, en udstrømmen af en mild, ubevidst sanselighed, der fordi den var saa ubevidst, ansaaes saa aldeles vidunderlig betagende. Over den lille fine, fyldige skikkelse med den mathvide, fløjelsagtige hud og de lunefulde, lidt forvredne bevægelser var der en smægtende ynde, i hendes stemme en sansedaarende kvinden, en blidhed som et stille kjærtegn.

Damerne tilgav hende næsten, at hun tilbragte sit liv med at gaa og være saa pen; og herrerne tilbad hende og nød af hendes smaakoketterier, de ægte beviser paa hendes uforfalskede kvindenatur.

Mindre begavede mænd var tillige saa behagelig trygge for alslags overrumpling fra hendes side og glædede sig med de andre over at finde saa megen ynde sammen med saa megen uskadelighed. For mange var det forfriskende at træffe paa en saa rendyrket kvindelig enfoldighed uden tilsætning af nogenslags jordisk visdom; det klædte hende udmerket, naar hun egentlig aldrig hørte efter, hvad der blev sagt, men gjerne svarede paa noget rent andet eller kom med sit eget smaapludder, hvoraf hun altid havde hodet fuldt.

Og om alt, hvad hun sagde, syntes man, det var sagt hundrede gange før af andre indtagende smaa fruer, bare – som i de bekjendte kagebogsopskrifter [62] – det samme paa en anden maade, en saadan nydelig anden maade.

Endogsaa det at skrive dagbog brugte fru Tip, naar hun var nedstemt – det hændte gjerne, naar fordøjelsen var mindre god, eller der var en anden fysisk uorden. Da følte hun sig altid oplagt og trode, det var den rene lyrik, skjønt dagen efter, naar hun var frisk, tog det sig saa underligt ud.

Blandt andre af indtagende smaafruers fællesegenskaber havde fru Tip ogsaa den at kunne tale med om alting. Hun havde skummet lidt af her og lidt der – af skummet og havde det forresten saa «dejligt paa følelsen». Alle de vigtigste af indtagende fruers fællesegenskaber havde fru Tip, og den mindst vigtige var ikke den i hendes hjerte dybt rodfæstede mangel paa agtelse for sit eget køn sammen med en overbevisning om, at den magt, hun undertiden tog over sin mand,

igrunden var en uret og derfor ogsaa maatte vindes ad bagveje, ved at overliste hans sanser.

Og ingenieuren var enig med sin kone; det var netop hende, der havde udviklet og bestyrket hans medfødte kjærlige foragt for kvinder, disse pokkers merkelige tingester, der var saa overmaade uundværlige, men alligevel aldrig havde kunnet [63] opnaa anden plads i hans noget dunkle begrebsverden end en højst ubestemmelig en, nærmest under kategorien behagelige husdyr.

Der var i ingenieurens maade at se paa kvinder noget, der mindede om de vilde kosakker, der i sin dybe overbevisning om, at det kun er dem selv, der er rigtig ordentlig mennesker, ser paa alle andre med foragt. Ogsaa i andre stykker var der berøringspunkter. Ingenieuren kunde ikke fordrage at møde et kvindfolk i vejen, naar han skulde ud; havde han netop noget fore, kunde det ikke engang nytte at begynde paa det da.

Han var godmodig, men egentlig at tenke paa andre end dem, der hørte ind under ham selv, var han uduelig til; det stod for ham som en besynderlig umulighed. Det havde glædet ham at opdage de samme tendenser hos sin hustru, og her var det ham, der udviklede og bestyrkede. Der var mange berøringspunkter mellem de to ægtefolk, mer end en chance for at kunne leve lykkelig sammen. Som hun i sin tankeløse uvidenhed saa stod han i en vis taaget skepsis forholdsløs til de fleste livsfænomener; han var ikke rigtig sikker paa, om der var hverken noget godt eller noget ondt til, ingen videre formening hverken om dyd eller last. En vis tilfredshedens egoisme var hans religion, han var magelig anlagt, [64] talte mest i aforismer^{k47} og højst utydelige haandbevægelser, elskede god mad, fortærede meget, sov 2 timers middagssøvn, var trods sin skepsis meget ræd for fritenkeri og sligt og vilde helst have tilstandene uforandrede, som de var.

For paa Sandvold hos ingenieurens havde man det udmerket; man havde levet der i 12 aar i en livsnydelse saa sorgløs og vel grundfæstet, som om den ikke skulde kunne forstyrres.

Den eneste, ikke ugrundede skygge af frygt var, at man skulde gaa hen og blive for fed.

Og endnu et, den lille, skjulte orm – man kjedede sig. Naar man havde spist godt, og der ikke var fremmede om aftnen, kunde man undertiden ikke holde ud at sidde lenger sammen, men gik og lagde sig klokken 8.

– – Til saadanne tider, naar de begge tungest føler *la longueur du tête-a-tête*,^{k48} tilbringer fruene helst hele formiddagen i svaghedstilstand og morgenkjole – undertiden lykkes det hende med sin lille fantasi at forestille sig, hun er syg; da kryber hun straks iseng og kan give sig til at drømme om *la clef du paradis perdu*^{k49} – det tilstaar hun siden – hun elsker at citere saadanne smaa franske sætninger, som ikke er vanskelige – hun har i 3 aar været i fransk pension.

– Men som regel, i de døde tider, kommer [65] der gjerne en trøstens engel i skikkelse af en amtmand, en ny sorenskriverfuldmægtig, huslærer, eller en og anden virkelig ingénieur, og luften bliver fornyet om den lille frue til Taylors-ruhe, hun bliver frisk igjen og befinder sig igjen i sit element, som er at være nydelig og kurtiseres.

*

Det er eftermiddagssøvnens hellige tid. Ingenieuren har sovet sine 2 timer og strækker i opvaagningens behageligheder sine lange ben henover den mørkebrune peluche,^{k50} mens hans i øjeblikket næsten sorte øjne med halvvaagen forundring stirrer over paa væggen med de to yataganer i kors^{k51} og den store tscherkessersabel.

Der stiger en langsom bevidsthed hos ham, at han ved middagsbordet har trættet med sin kone, og at det gik adskillig varmt til, da de var alene ved desserten, mens frk. Lydia var inde hos børnene, der ikke var friske.

Det havde gjeldt nogle kjoler, der var kommet fra Paris; hans kone var aldrig saa kamplysten modig, som naar det gjaldt at forsvare sine kjoler.

Slaget var ikke blevet udkjempet og ingenieuren derfor ikke det mindste forbauset over at [66] se hende sidde der paa den lille lave chaiselongue og betragte ham med en uhyre værdighed og nakken bagover.

Hun plejede i saadanne tilfælde altid at forlade sit japanesiske boudoir før kaffen kom og sætte sig ind til ham, for at han tydelig kunde se, hvor han havde ødelagt hendes middagssøvn.

– Hun sad og fingrede med kniplingerne paa sin kjole, lidt bleg og lidt træt, meget nydelig og uhyre fornærmet, med en sagte vuggen, en vag, næsten umerkelig sejlen frem og tilbage, der var denne fornærmelses umiskjendelige merke.

Ingenieuren satte igang en langvarig gaben, ^{k52} saa langvarig, at fruén, der ogsaa begyndte, ganske svagt, halvt overvindende, tilsist selv blev den overvundne.

«Nej, jaaa, lille Tip, saa du kjeder dig, det kan jeg sgu saa godt forstaa – kanske fruén ikke har sovet?»

Ingenieuren plejede altid at begynde saadan, og fruén plejede altid fra sin fornærmelses højde at lade falde noget som: «Aa du, det er slet ingen begivenhed, aldeles ingen begivenhed det der!» – mens hendes af bevægelsen tilslørede stemme bar bud om, hvilken begivenhed det virkelig var.

For ingenieuren havde forbudt hende at gaa ^[67] paa det forestaaende bal hos amtmandens i den blegblaa satin duchesse ^{k53} saa udringet som den var, ligefrem forbudt hende, endda den var kommet lige fra Paris og naturligvis altsaa ikke var anderledes, end den simpelthen skulde være.

Ingenieuren, der ikke kunde fordrage, at hun ved festlige anledninger ikke havde noget imod at vise lidt af sit hvide bryst, havde vovet at sige, at saadant ikke var vakkert engang, men aldeles afskyeligt.

Og fru Tip havde ikke engang prøvet paa at sove middag, men med en nervøs iver gennemrodet alle sine skuffer, helt til hun lykkelig havde fundet det lille digt, ingenieuren engang i forlovelsestiden havde skrevet til hende. Det var om det bal, hvor de var blevet forlovede, og der stod saa meget, blandt andet ogsaa om Stor-Ruskens henrykkelse ved at ane «den brystets hvide bølge, der havde vugget ham ind i et andet land».

Nu holdt hun det triumferende hen for ham.

Han saa stivt paa det – og huskede tydelig, hvad for et hovedbrud han havde havt med at faa det sammen efter en tysk original.

Han for hidsig op. «Ja, men indrøm det, Tip, det er da fanden til forskjel!»

Det var en talemaade, hvormed ingenieuren stadig plejede at overbevise sin kone, og som ^[68] regel indrømmede ogsaa fru Tip uden at behøve nogen nærmere udredning af, hvad fanden til forskjel egentlig var for noget – men ikke idag, da det gjaldt kjolen.

Fru Tip havde den hele tid ikke kunnet indse, at det var saa farligt. Naar hun saadan var i *grand toilett*, ¹¹¹ følte hun en mild sansefyrd ved straalerne fra alle

disse blikke, der saa gjerne søgte hende, hun følte sig vel ved det, som blomst under solstraaler, og fandt det selv uskyldigt, muligvis med en halv ubevidst fornemmelse af, at det kunde blive det, sammenstillet med hvad den kjære Emmanuel paa sit omraade fandt fuldt lovligt.

– Hun havde rejst sig op og stod stolt svingende med digtet, i følelsen af sin gode sag.

«Og Stor-Rusken, du maa da indrømme, at ved festlige anledninger er da ved den himmelske Gud en dame ikke, nej, det siger jeg, ikke ordentlig paaklædt, dersom hun ikke er, ja formelig saadan lidt *afklædt*, som du siger!» – hun trak det ud i en grimace, som Stor-Rusken fandt klædte hende saa nydelig om munden – «Du kan jo selv se ved hoffet ... er man der kanske ikke aldeles *nødt* til at møde op saadan? Kjære, naar kongen selv vil ha det, hører det jo næsten med til statsforfatningen da vel, jeg gad rigtig ^[69] vide, hvad du vil gjøre, jeg, Stor-Rusken, naar kongen altsaa befaler det!»

Denne gang var det Stor-Rusken, der lod sig overbevise.

Han var kommet hen til hende paa den lave chaiselongue og sad med armen om hendes liv – og brystets bølge var atter ved at vugge ham over i et andet land.

Fru Tip kneb øjnene halvt sammen og forfulgte sin sejer.

– «Saa skulde denne dejlige kjole være ubrugelig altsaa! – Gud, hvad skal jeg gjøre, og som den klæder mig! det saa du jo selv ... tenk, saadant himmelsk blegblaad, tenk, tung atlask ^{k54} i den farve, Stor-Rusken, som du ser paa himmelen og ingen andre steder! ...

– «Nydeligt! og saa vilde det kanske være synd paa amtmanden og alle de andre, du ved de glæder sig sagtens ...

– «Aa, noget saa! ... Gud, hvor han er fæl, er han kanske ikke fæl, den Stor-Rusken?» – – – Hun saa paa uret og for op. «Og som jeg kan sidde og tenke bare paa os selv! Du *er* egoist, Stor-Rusken!»

– «Javist, det bør du ogsaa være; for fanden, hvad har du med de andre at gjøre? Jeg postulerer ^{k55}»

[70] Og Stor-Rusken var blevet ganske ærgerlig og trak hende ned til sig igjen.

«Men vær ikke saa'n grulig egoist da, Stor-Rusken – og mener jeg ikke du drømmer ogsaa jeg, du ved nok ikke, hvor meget jeg har at gjøre! ...»

«Du?» Stor-Rusken tillod sig at le.

Fru Tip saa bebrejdende paa ham.

– «Du, ... du maa ikke tro ... du tar saa himlende fejl ... om jeg ligger paa sofaen derinde, da ligger jeg virkelig bare og tenker ud du – for Gud, det er da virkelig mig, som bestemmer! ... Om søndagen, jeg forsikrer dig til, jeg kan være ganske overanstrengt, for det er da virkelig mig, som bestemmer, hvad de skal ha paa, begge børnene, og maa finde paa turer for dem, Lydia er saa tosket til det ... og saa ved du jo vi skal ha en liden middag snart, da maa da virkelig jeg ud til Adelborg og bestemme maden!»

– Han lo højt. «Som om det ikke er Adelborg, der netop kan kunsten med disse fine, mindre middagene dine! Saadanne mellemretter som hendes! Disse ganske smaa fandens fiskeboller, med ganske, pokkers lette smaa kødboller og disse hersens lune saucisser du, merkelig saa nydeligt det blir! – det var da svarte pokkeren, hvem er det nu?» ...»

[71] – Det var Adelborg, der bankede paa og meldte fremmede nede i alleen.

– «Ja, søde Emmanuel, det er jo det jeg har skullet fortelle hele tiden, at jeg har saa meget at gjøre, fordi her kommer nogen ... det er fru Myrin og begge ædelstenene, ja de er ved Gud saa søde de smaapiger, at man kan gjerne kalde dem det – de var hos doktoren forstaar du, saa bad jeg dem herhen allesammen; du kan glæde dig til presten ikke er med, Gud, han sidder jo altid paa kontoret, men doktorens kommer og fogdens og Maartmann og kandidaten naturligvis. Nu gaar jeg op og tar en af de nye kjoler paa, hører du det, Stor-Rusken, den skrækkelig højhalsede du, som sidder efter som en hanske, Gud, saa moro det skal bli at vise den frem!»

– «Javist ja, nu forstaar jeg, hvorfor du har bedt fremmede, lille Miss, men har du saa egentlig noget at gjøre for det? Lydia og Adelborg steller jo alt ...»

Og han holdt hende tilbage.

– «Men svære Stor-Rusken da, jeg maa jo op og klæde mig! Naar Lydia har været oppe og gjort alting istand til mig, saa vilde det jo være synd, forstaar du ... men Gud Emmanuel, der kommer frøken Ørn anstigende sammen med doktorens og Myrins ... og i sin hverdagshabit, [72] hør, men hvad synes du vel! Hun har

naturligvis været derborte og givet sin musiktime, da indbydelsen kom, og saa gaar hun med aldeles som hun er, ... sligt liker ikke jeg! Hun ventede for lunge med at komme paa visit her ogsaa, tror du, hun kan være noget videre flink, ^{k56} du? Gud, jeg maa vist skynde mig!» Og hun løb ud.

– «Hvis du vil, Emmanuel, sender jeg Lydia ned,» lød det dæmpet leende oppe fra trappen, «og saa kommer du da, Stor-Rusken, om to minutter og knapper kjolen min, det er bestandig dig, som maa gjøre det ved du, den første gangen! Men Gud, der er fru Myrin allerede ved drivhuset!»

Hun sprang op. «Lydia, er De ikke ferdig? Jeg syntes De sagde De havde det iorden, spring ned og se over stuerne lidt, for Gud jeg synes jeg hører Anita gjø dernede, bare den ikke ...

Og Lydias lange benede skikkelse for forbi med et forfjamsset udtryk af glæde – hun var altid glad, naar der kom fremmede.

Da hun som lidet barn stod bag ruden i det fattige, glædeløse hjem og saa damerne rejse forbi til juleballerne, var det indtryk kommet saa friskt og uforgjængeligt, at det at komme fremmede ^{k57} var den store livets glæde, og naar der kom nogen ind til hendes mor og sad og passiarede om gamle ^[73] dage, da moderen ogsaa havde været fin dame og rejst paa baller, havde barnets store, blege øjne straalet: det var den livets glæde, som kom ogsaa til hende og forvandlede alt omkring.

– Og tiden var ikke kommet med synderlig anden forandring, end at den lille Lydia var blevet til en meget lang, storlemmet og benet Lydia med dyb pietet for alle sine barndomsforestillinger og den samme uforbeholdne evne til at fryde sig ved livet, der karrig forholdt hende saa meget og ikke engang undte hende sikkerhed for den dag imorgen, da fru Thorvildsen jo bare havde taget hende paa prøve.

Og det at komme fremmede var nu som før tilværelsens glæde. Der kunde ikke være nogen tvil om det, at naar man var i selskab, saa var det for at more sig, og naar man var meget i selskab, morede man sig ogsaa meget. Og der kom meget fremmede paa Taylorsruhe; hun følte sig lykkelig der. Her i dette fine hus var hun jo formelig en von Ramel. Rigtignok generte ikke fruene sig for at bruge hende til hvadsomhelst, men Lydia var lige glad for det. Og folk syntes om hende. Hun havde et stort venligt ydre; naar hun hilste paa sine bekjendte, rystede hun deres hænder djervt paa herremanér ⁿ¹² og med et lidenskabelig oprigtigt udtryk i øjnene, der syntes at lægge aaben hele ^[74] hendes sjel – hvor der forresten ikke fandtes andet end en fladbundet godslighed, noget de færreste lagde merke til af den

grund, at det var ikke mere, der skulde til. Man *syntes* at elske hinanden og trivedes vel ved det.

Og frøken Lydia var husveninde i stor maalestok, dus med ungdommen, intim med alle, her ligesaa selvfølgelig som andetsteds, hvor hun havde været, ligesaa selvfølgelig som at hun i længere tid havde været 24 aar. Ved anledning nævnte hun altid de 24 med den venligste, frejdigste mine. Det faldt hende ikke ind, at nogen kunde ville forlange af hende, at hun skulde være mere – af den simple grund, at det var ikke tilladt for hende at være synderlig ældre, for hvor var da hendes plads?

Og med et stort smilende ansigt prøvede hun at holde det gaaende saa længe som muligt mellem de unge piger. Og hun var aldeles ikke uden ambitioner: retten til fremdeles at være lige vaarfriskt forelsket holdt hun paa; hun var altid fuld af entusiasme, altid optaget af en eller anden, og med en lykkelig formening om at eje en stor, naturlig begavelse, havde hun en vis *faiblesse*^{k58} for at være midtpunkt. Skjønt hun ingenting kunde, vidste hun med sig selv, at hun havde faaet en udmerket opdragelse, siden hendes bedstemor havde holdt hende 2 aar i Kristiansfeld.^{k59}

[75] Hun satte selv megen pris paa sin trang til at være vittig; hun behøvede aldrig som andre møjsommeligt at søge, men ansaa som vittigheder det meste af, hvad hun sagde, og var overbevist om, at talemaader som «at glimre ved sin fraværelse» var yderst aandfulde. Bedre end sine mindre begavede veninder forstod hun, at i alt, hvad der blev sagt, især af herrer, var der noget under, og hun ydede stadig sin assistance med at finde en skjult betydning i de simpleste ord. Det var en af hendes specialiteter at skrive smaa, tilsyneladende tarvelige billetter, som hun selv morede sig kostelig over, fordi de altid skulde betyde saadan masse ting.

– Nu gik hun inde i det japanesiske boudoir og støved af. Det havde vist sig paatrængende nødvendigt at faa Anita ud – nu laa den igjen rolig paa sin silkepude bag det straalende skjærbret og foragtede papegøjen, der hæst forsikrede, den var Ajax den første.

Naa, saa der kom de endelig – de havde naturligvis været inde i drivhusene.

Hun gik ud gennem salen, men stansed et øjeblik foran spejlet for at se, om kjolen saa slidt ud ... aa, men det gjorde ikke meget, for man kunde alligevel godt se, hun var en von Ramel. –

Og hun løb med smilende ansigt ud mod fru [76] Myrin, der langsomt besteg trappen, fulgt af sine to døtre, der for huslige dyders skyld af den gamle biskop havde faat navnet ædelstenene.

Lydia omfavnede en for en, idet hun muntert skøv dem ind i toiletværelset [k60](#) ved siden af entreen, hvor de to ædelstene altid faldt i beundring over det svære spejl, hvor de saa sig i hel figur.

Anka og Emmerentse havde nye værkenskjoler paa; her kunde man da saa prægtig se, hvordan de sad.

Og samtalen blev overordentlig livlig, mens man vendte og drejede hinanden rundt.

Helene, der var den sist omfavnede, var blevet staaende paa tærskelen med en mine, som om hun ikke befandt sig vel.

– «Se, Anka, er det ikke meget sødere over skuldern nu end før? Se bare, mama, hvor sødt det er blet over skuldern! ...

«Og saa har da Rentse endelig faat skjørtelængde nok – – Gid, som hun mased med sypigen: lad det endelig bli sidt! ... Aa bare gid, som du er glad i sidt!»

– «Søde fru Myrin, hvorledes har Deres svigerinde, amtmandinden det? Jeg skal sige Dem, hun er en slags grandtante af mig!»

Og Lydia, hvis specialitet det tillige var at have en masse fornemme og velstillede slægtninge, [77] bøjede sig frem smilende, ængstelig interesseret i grandtanten.

– «Aa, Gud ske tak og lov, hun har jo alt, hvad hun kan ønske sig af denne verden, men saa er det helbredden da om at gjøre» – fru Myrin sænkede medlidende stemmen – «hun har jo denne maven at gaa og trække paa da, forstaar De, – men Gud maa jo være evig takket for alt. Jeg takker ham, jeg mit barn, hver en dag for at jeg har faat liv!»

Fru Myrin rettede sig foran spejlet, satte kappen og saa virkelig ogsaa ud til at være vel fornøjet med, at Vorherre havde givet hende liv. Hun betragtede med en velvillig opmærksomhed sine egne øjne, klare og kolde som en skjæres, og sit store, røde ansigt, hvis paapasselige husmoderlighed modtog noget vist beroligende fra de fine, langsomt buede bryn, der sammen med et velopdragent selvbevidsthedsudtryk gav et anstrøg af borgerlig elegance.

– Hun blev staaende endnu et øjeblik, mønstrende sin prestefruelige skikkelse, uden at ane sig skyldig i, at den unge, nykomne lærerinde bag hendes ryg var faldt i betragtninger over undermaalsmenneskene, disse brede lag af dybt selvtilfreds middelmaadighed, der i al sin ydmyghed aldrig finder paa at stille sin praas under nogen skjeppe.

[78] Fru Myrin vidste godt selv, at hun var af dem, man finder «umaadelig takkelige», og at hendes smaapiger hørte under samme kategori –; det frembragte en lidt bred sejlen i hendes gang, og Helene maatte gjøre plads i døraabningen, da fruuen gled forbi.

Saa kom frøken Anka i den kjole, der var «saa sød over skuldern», med smaa, fine ansigtstræk, der saa ud som de var lavet af ingenting, tyndt, rødagtigt haar, melankolsk sværmende, matte øjne og, skjønt der ingen var, der modsagde hende, uafladelig forsikrende med en liden stemme, der lød som et pust, at sine lyse forhaabninger, dem opgav hun aldrig.

Siden kom Rentse, bred over hofterne, fyldig og højbenet, med noget døsig varmt i øjnene, som om hun havde lyst til at gaa hen og lægge sig et sted.

Hun var i godt humør; Lydia havde sagt, at hun var saa slank i den nye kjole. Hun kom hen og tog Helene under armen, hvorpaa Lydia bemægtigede sig den anden med et fortrolig elskende blik. Hun havde allerede foreslaat dus.

I salonen blev man modtaget af fru Taylor-Thorvildsen, hvis elegance bragte de unge damer til at forstumme. Hun omfavnede fru Myrin og takkede i varme talemaader for sist.

[79] Hun havde i øjeblikket aldeles glemt, hvor grulig hun kjedede sig, hver gang hun var paa prestegaarden. Hun holdt paa fru Myrin; hun fandt det smukt og godt at have hende til en slags ældre veninde, fordi hun var prestefruen – og fandt det ellers ogsaa gavnligt for sig, fordi hun var saa gudfrygtig. Hun havde en følelse, som om hun derved ophjalp sit eget, noget forsømte forhold til Vorherre. Naar fru Myrin sagde: «vi kristne» og talte om, hvor Guds godhed var grænseløs, saa fik fru Thorvildsen altid saadan hyggelig fornemmelse og følte sig straks som et bedre menneske.

Damerne havde taget plads.

Fru Myrin og fru Thorvildsen laa begge to tilbagelænet i den grønne pelusches sofa ^{k61} og talte om den store glæde at dø og komme til Herren. Fru Thorvildsen

huskede slet ikke, at hun altid hvinte af skræk paa isen, heller ikke tenkte fru Myrin i dette øjeblik paa sin til det komiske overdrevne frygt for smitte.

I et hjørne havde de unge damer taget plads, en paa hver side af Helene, ivrigt passiarende. Lydia var gaat ud for at se til theen.

Helene sad stille og smilende og lyttede med et halvt fraværende udtryk.

Frøken Anka sad og brugte sin tynde stemme [80] uafladelig; det lød som en sagte snadren, en langsomt malende kværn, medens frøken Emmerentse afleverede sine repliker med en saa rivende hurtighed, at alle kjævepartiets muskler dirrede af hastigheden og ikke kunde komme til ro igjen, stadig jaget op paany.

Helene betragtede hende først med forundring, men blev siden ganske mismodig ved tanken om den mængde snak, der havde maattet til for at opnaa slig øvelse. Og da Lydia og fogdens datter Hansine lidt efter kom til, og hver især, uden at kunne have synderlig bevidsthed om andet, end hvad man selv sagde, forsikrede, det var saa «umaadelig hyggelig» at tale sammen, forlod Helene under et paaskud stuen og gik op til børnene.

Ingen af dem var inde. Hun satte sig hen ved vinduet og saa ud.

Henne under skogbrynet kom idetsamme en rytterske farende ind paa vejen, over grøften i vildt løb paa usadlet hest, holdende sig fast paa samme maner som den lange, barhodede slamp af en gut, der kom hujende efter i samme strygende galop. – Hvor hun saa ud, den jentungen, haaret til alle kanter og den smudsige guttelue skudt bag i nakken!

De kom nærmere; vejen gik lige under vinduerne. Helene kjendte hende, og det kunde naturligvis [81] heller ikke være nogen anden end hendes mest problematiske elev, doktorens datter Karen, eller som alle mennesker kaldte hende: Knappen, fulgt af gaardsgutten Svejnung, hendes fuldtro ven.

Hun skulde sagtens hjem og stelle lidt paa sig; hun var jo buden herhen iaften

– Merkelig som hun kunde tage sig ud, dette forviltrede lille menneskedyr, saa hed og heftig, med den snare rynke mellem brynene og den hvide, friske pande over de solskinsblanke øjne, der mørknede ind i blygraat, naar hun ikke fik det som hun vilde.

Hvad kunde det være for noget alt det hun havde at snakke med Svejnung om? – –
– Det var som en forfriskelse ovenpaa al snadringen nede i salen at høre denne ejendommelig naturliflige stemme ... som en blanding af syrlighed og sødme; Helene maatte uvilkaarlig sammenligne den med den fornemmelse, nydelsen af enkelte frugter frembringer paa svælgets nerver ... og der var i hendes maade at tale paa et galgenhumor, en vaarlig, næsvis friskhed i slægt med fuglesang og bækkelyd.

Helene maatte altid lægge merke til hendes mund; – skjønt den var alt andet end velopdragen, morede den hende, den mund: kraftig, dybrød, med en muskulatur saa elastisk, at den lod ane en [82] mangeaarig udvikling gennem grimacer, en trodsig mund, der maatte have brugt at jepe^{k62} baade til lærere og kamerater, og med en evne til at danne højst stridbare vinkler og haanlige bugter.

Helene havde allerede angret paa, at hun havde paataget sig at undervise hende. Hun var i den grad vildtvoksende, at alle forsøg paa at plante hende ind igjen i den autoriserede urtegaard, hvor forældrene nu noget sent ønskede hende anbragt, var løbet uheldigt af.

– – Der kom fogdens frue og «kandidaten», en liden, ældre, ugift godsbesidder, der bode nedenfor Sandvold. Han gik der soigneret^{k63} som sædvanlig – – Helene undredes paa, hvorfor egentlig den tykke guldkjede over vesten irriterede hende saa – eller om det var maaden, hvorpaa han konverserede fruen: saa blidt og forsigtig, men med det største udtryk af værdighed. Hun vidste, at det de talte om var høns. Kandidaten interesserede sig ikke som mange af mændene heroppe for en eneste ting: politik, – men for to: damer og høns!

Og hun kunde ikke fordrage hans vittigheder, der, uden at han selv nogensinde tabte contenancen,^{k64} var saa mislykkede, at man oftest ikke anede, hvor han vilde hen, saa, naar frøken Lydia ikke netop var tilstede, var der gjerne ingen [83] anden der lo end han selv. – – Der kom Doris ogsaa, sammen med doktorens!

Hun trak sig hurtig tilbage; hun havde uvilkaarlig undgaat Doris siden den aften. Ikke fordi hun egentlig havde faat imod hende; hun kunde tvertimod ikke faa bugt med den sympathi, hun havde for hende – men hun var alligevel blevet pinlig berørt, en smule ubehagelig forstyrret i sin sindsro – det maatte være bedst for dem begge ikke at komme mere ind paa det der, idethele ikke tale videre sammen. – Doris skulde jo rejse ogsaa, dagen efter. – –

Hun gik hen og hilste paa børnene, der var kommet ind. Hendes elev, den 12aarige Milan stod og strakte sin lille kjempekrop og spændte sine muskler i mild kraftglæde og et udtryk som et døsig-godmodigt dyr, mens den lille Clementine svingede sig rundt omkring ham hurtig og lydløst som et insekt, med mørke, tindrende smaa øjne.

Pludselig stod Doris ogsaa derinde med katten, den hvide Minouche, paa armen og Clementine hængende sig om hendes knæ – selv Milan, der hadede damer, blev staaende og se paa hende med et ubestemt smil. Alle børn elskede Doris, og Helene ærgrede sig ved at føle sin møjsommelig frembragte kulde mod hende forsvinde.

Barnepigens tog børnene med sig ind i det ^[84]indre værelse, og Doris satte sig og trak Helene ned ved siden af sig.

«*Me voila!*^{k65} Jeg saa Dem – ser alt, ved De! Skal der ikke gaaes ned? Man drikker the! De har været hos doktorens, naa hvad siger De?»

Helene saa ind efter børnene, der igjen havde begyndt sin leg.

«Aa jeg siger egentlig ingenting ... jeg blev bare saadan lidt ud af humør derborte ... ved ikke, hvordan det kan være, men alle damerne heroppe faar mig ud af humør ... og jeg som plejer at være saa fornøjet, – er hun ulykkelig, fru Gill?»

«Kan aldrig tro det! Hun har det med at være taknemmelig, og det skal jo være saadan dejlig fornemmelse! Hun var først husjomfru hos doktoren; saa fik hun uforvarende en liden søn, og folk syntes det var et under fra himmelen, at han tog hende! Men der var nok ingen, der kunde stelle saa udmerket om ham som hun og saa, ... slig en stor og god gjerning, den nyder man jo altid af: han har sikret sig hendes dyrkelse til evig tid, over ham har hun af bare taknemmelighed glemt den øvrige menneskehed, – har De ikke lagt merke til, at hun siger: *Han* bestandig? Det er doktoren det, ... der er ingen anden, for i hendes hjerne og hjerte er der blevet trangt under tilbøderiet. ^[85] – Sønnen fik da naturligvis, hvad der var tilovers, for ham skulde der jo bli et mandfolk af, men han har forresten stelt sig, saa han hodekuls maatte sendes til Amerika ... Nu siden har hun set sig om efter datteren, som doktoren aldrig har bedt om, paastaar han, og ikke kan fordrage, fordi hun er skyld, i at moderen er sygelig og ikke saa letvindt lenger. – Men nu er det nok for sent med Knappen; hun er ikke til at fange ind mere, hun er bygdens *enfant terrible*,^{k66} prestens fortvilelse, hun er 17 aar og kan ikke budene,^{k67} som hun siger hun ingen brug har for ...»

«Men Gu-ud, at Dere sidder der!»

Det var husets lille frue, der bøjede Doris bagover med en blød strygende bevægelse, ikke ulig Minouche, der forbauset aabnede sine blide, gule øjne og med et let kast hoppede ned.

Fru Thorvildsen tilbad Doris med en imponeret kjærlighed, betrode hende alle sine hemmeligheder og fandt sig altid fuldt belønnet, naar Doris smilte til hende inde fra den kølige fjernhed, hvor hun altid holdt sig.

Hun vendte sig mod Helene. «Og kandidaten har spurgt efter Dem, frøken Ørn – ved De, hvad det betyder? ... aa, fortæl hende det, frøken Doris!»

«Om kandidaten? Ja, saa gjerne! – Det er fru ^[86] Tips tjenstgjørende kammerherre, bygdens offentlig ansatte kurtisør, ejer til forskellige herligheder, en herre paa 54, en herre som, om han var et eneste stort øre, umulig kunde vide mere, en herre som altid er ude; *hvor* De gaar, træffer De ham! ... spørg efter bygdens folk, han ved altid, hvor de er, han ved hvad de spiser. Fra uendelige, sikre, smaa kilder tilflyder der ham megen smaa visdom ... Nej, vi er ikke ferdige, han liker alle damer undtagen sine egne søstre; han er i stor forstand gynækolog ... studerer kvindesygdomme – naar nogle af damerne er syge, har kandidaten ingen ro; det generer ham ikke det ringeste, om mændene fejler noget. Han har opfundet draaber, som hjælper alle unge damer, – naar han presenteres for Dem, vil han se paa Dem, om De har brug for nogle, og hvis De blir syg, vil De forgjæves prøve paa at stenge Deres dør for ham, han vil staa ved Deres seng med sit flaskeskrin, før De ved ord af det ... Det er hans dybe passion at tilse syge kvinder; han er fremdeles fornærmet paa sorenskriverfruen, fordi hun nægtede at se ham, da hun var syg ifjor – men han, som er alle tjenestekvindes hemmelig dyrkede, kom naturligvis ind alligevel, mens hun sov, stillede sin diagnose og satte igjen sine draaber ... Han er fin, impressionabel, ^{k68} gaar forsigtig og let, med ^[87] benene udad og hænderne knyttede, i en vis drømmende sejlen, med en vis ængstelse, som om jorden skulde være glødende kul og det igrunden var det naturligste at bruge vinger ... Han er blid og skjægløs af aasyn, hans stemme dæmpet, vel moduleret ^{k69}. ... En ganske ejendommelig variant af Don Juan-typen» – – – –

Fru Thorvildsen førte lommestørklædet op til øjnene, der stod fulde af latter-taarer.

«Aa Gud, aa Gud, noget *saa* ... for hvem kan forklare det som frøken Doris! ... Men mine damer maa virkelig ned og faa the!»

Man gik en vindeltrappe og kom ned i spisestuen, hvor Adelborg gik omkring det dækkede bord med en mine som en feltherre, der mønstrer sine tropper for slaget. Ved det venlige nik fra Doris formildedes hendes strenge ansigt; hun fulgte hende med øjnene gennem de aabne døre ind til salonen, hvor netop fruepassiaren steg højt, og hendes udtryk blev pludselig et andet – hun smilte i hadefuld glæde ved tanken om, at en af de nye kjoler derinde var blevet ødelagt, simpelthen af Minouche, som det tosehode i sit afskyelige kjeleri ikke vilde slippe fra sig.

Adelborg havde i sin følelse af ensomhed og ringeagtethed af og til sine anfald af ondskab; hun havde en vis forkjærlighed for ulykker, store [88] og smaa, det var da noget, – det eneste ogsaa, – som nogensinde friskede op dagene for hende.

Det var en sjæl, som et livs ubekjendtskab med lykken havde udtørret, og som i sin bitterhed ikke kunde undgaa at ødelægge for sig og endel andre den smule goder, der var forhaanden. Som lidet barn havde hun havt en drøm, en vild drift til magt, en lengsel at raade manges liv og død – og hun havde regjeret sin verden: sine søskende og dyrene paa gaarden og været en streng herre over sine og søstrenes dukker, som maatte lide tunge straffe og undertiden blev halshugget.

Siden var verden blevet en anden og havde afsat hende, og livet var kommet: en liden tung virkelighed, der gjorde hende til husjomfru, – et væsen, der bare har magt til at plage sig selv og nogle tjenere.

– De var saa muntre derinde i salonen; hun stod og lyttede et øjeblik: derinde kunde man sagtens være gode og lykkelige! – – Og der kom et bud fra noget længst forsvundet, rørte sig noget i sindet, som om det forkrøblede menneske i hende ikke helt var dødt: ogsaa hun havde engang villet være lykkelig og god!

Hun greb hvast om det store nøgleknippe, gik hurtig ud, og hendes stemme lød ind – en stemme, underlig tynd, i tonløse svingninger, som [89] et flagrende gevandt uden noget legeme indenfor, en tør, udpebet stemme, der var ferdig, men en stemme, der kunde lyde ejendommelig pludselig, uventet som klapperslangen og udbrede skræk over hele køkkenregionen.

*

Der var den aften livligt paa Sandvold, hvor man undertiden sad omkring paa sofaer og stole uden at kunne faa tiden til at gaa.

Ingenieuren selv var i et ualmindeligt humør. Fra røgeværelset kunde man høre ham postulere; han postulerede altid ved et godt glas punsch, man vidste aldrig

egentlig hvad. Han var ikke inde hos damerne; han likte ikke dameselskab og gjorde sig altid lystig over kandidaten, der ikke veg fra dem. Saadant sømmede sig da ikke for en mand, og en mand burde man være – –

– Men da Morten Maartmann henne fra sin krok stilfærdig spurgte, om han havde faat greje af frøken Dahl paa, hvad en mand var for noget, blev han ærgerlig.

«En mand, det er, det er fanden danse mig ... og han demonstrerte videre med sine hvide kjempehænder.

Fogden var træt af at politisere med doktoren, der sad tæt rød i ansigtet over punschen.

[90] Han rejste sig og gik ind til damerne.

Da han hverken kunde finde husfruen eller Doris, og kandidaten ganske havde bemægtiget sig de unge, slog han sig ned hos fru Myrin, der sad og strikkede med fuld fart og talte om religionens velsignelser.

Det havde sin vanskelighed at stige ned til det maal af begreber, der forelaa her – men Herregud, var man ikke alle syndere for Vorherre? – og fogden lagde sig lidt tilbage og foldede sine hænder.

– «Ja, De har saamen ret, frue, vi er alle syndefulde, alle, alle, bare de vilde tilstaa det» – og han nikkede over til sin kone, – for naar han talte om religion, forekom det ham altid det var noget, der vedkom de andre. «Naar vi betenker, hvad vi er, kjære Dinsemor, vi er jo som et kryb og vover alligevel at stille vore krav»

Fruen saa op med en indrømmende blidhed i sine strenge miner og nikkede tilbage.

Men da fogden et øjeblik efter fik anledning til at fortelle fru Myrin, hvor lenge de havde været gifte, og at han ikke forstod, hvor der var blevet af de dage, forsvandt den indrømmende blidhed for et andet udtryk, et smertelig-skarpt om munden.

Fogdens smil var saa virkningsfuldt, at fru [91] Myrins pinder sagtnede farten og tilsist aldeles gik istaa.

Fogden fandt ogsaa troen død uden gjerninger; han huskede enkelte ting fra sin katekismus, [k70](#) og fru Myrin følte sig gennemstrømmet af en inderlig glæde over, at han altsaa ikke var ligegyldig for sin sjel, men kun ventede paa, at naaden skulde oplades.

Men det forekom hende, at han saa sig om – hun vilde paa ingen maade afstaa ham saa snart og æskede^{k71} hurtig hans mening om den moderne retning i litteraturen, et emne, der var fru Myrins kjæreste tilflugt, hendes *piece de resistance*,^{k72} naar det om religionen truede med at slippe op.

Fogden gjorde en elegant, afværgende bevægelse.

«Frue, tal ikke om sligt! ... De har ikke begreb om, hvad De rører ved ... saadant bør ikke undersøges – i det hele taget, søger man for dybt i menneskenaturen, saa finder man, ja, Gud bevare mig, saa finder man jo rent ud det rene ... det, som man helst bør lade ligge begravet i mørket! Paa den maade handler man bedst i overensstemmelse med religionens forskrifter. For De kan neppe tenke Dem, hvad man tillader sig nutildags – ja selv fruentimmerne ^[92] forlader sine gamle, hyggelige forestillinger, ... tenke sig til, de vil lave sort de ogsaa, ... vover sig paa at ville tegne mandsfigurer, nogle af dem, efter virkeligheden *nota bene* – jeg traf netop en literat her ifjor; han var saa forarget over det, og jeg siger ikke om det, er fuldstændig enig med ham, for sligt maa der da virkelig en mand til»

«En af de unge helst, af dem med lidt hvid vest og psykologi! – –

Fogden saa op, tilbøjelig til at tilgive endogsaa de brødefulde forfatterinder, for Doris var saa indtagende næsvis, men ellers ikke at se – bare snippen af et hvidt sjal og en dør, som blev lukket i.

«Nej, Han synes heller ikke om det!» forsikrede fru Gill pludselig og saa op fra sin lange strømpe. «Ja, her er mye sorg og elendighed her paa jorden, det er vist og sandt det,[Komma eller punktum? I 2. utg. utropstegn] Han siger, det er derfor her er saa mye sygt bestandig!»

Det var fru Gills stadige bemærkning, naar hun var i selskab. Fogden havde ogsaa hørt den før; – han fæstede sine øjne paa hendes pande, der igjen var bøjet over strømpen: det var en liden smal, elfenbenhvid pande, der brillerede paa frastand, men nærved viste sig at være et lidet stykke tomhed i stil med partiet om øjnene, der var aldeles fattigt og forladt.

^[93] Fru Myrin, der anede, at fogden snart vilde undfly, begyndte nu at tale om den gode literatur. Hun havde opdraget sine smaapiger saa forsigtig; ikke en eneste af de moderne bøger var kommet i deres hus. De holdt Hortens-bladet^{k73} og et andet, hvor der ogsaa var religiøse fortællinger, for saa var man saa sikker ... der kunde

man jo være betrygget for, at man virkelig leste noget, som baade var godt og pent
... ..

*

– Fru Thorvildsen havde trukket Doris og Helene med sig ud paa verandaen i hyggelig fortrolighed. Hun havde fortalt om, hvor udmerket hendes mand igrunnen var. Tenke sig til, mens de var forlovede, og han endda var hjemme hos forældrene, taalte han ikke at se dametøj inde paa sit værelse; naar søstrene kom, maatte de aldrig lægge noget derinde hos ham, ... var ikke det dyd, som var merkelig?»

Doris lo. Den forekom hende netop saa merkelig mistenkelig den dyd, men fru Tip havde ret, man burde tage alt i den bedste mening.

«Og tenk, saa spurgte jeg ham engang, om jeg var hans første og eneste kjærlighed! ... jeg *har* virkelig spurgt om det, kan De tenke Dem, og han sagde ja, tenk det er jeg saa glad for! ... Men Gud, De ler jo af alt hvad jeg siger!»

[94] Nu kom de unge damer ud, meget optaget af at beskrive for hinanden, hvor de havde leet paa det skogbal isommer; de kunde ikke huske de havde leet saameget nogengang siden, – alle i skjøn enighed, om at det at le meget var det højeste gode, selv om der ingenting var at le af.

Siden blev Lydia den ivrigste og fortalte om sagfører Baltzersen med et straalende udtryk ved tanken om den kur, han havde gjort til hende paa det bal. Lidt vanskelig havde han kanske for at huske, han havde kone og børn, men alligevel, aa Gud, ja, Baltzersen, hvem var som Baltzersen, hun vilde sige saa meget som: hvem *kunde* vel være saadan, uden Baltzersen!

Doris lo fremdeles. Var kanske ikke damer morsomme?

Men det havde ikke ganske behaget fru Tip at blive afbrudt i sin lovtale over sin mand af et saadant thema som Baltzersen; hun rejste sig og gik henover med sin lille majestætiske sejlen.

«Det maa jeg sige Dem, Lydia, at det *er* ikke bare Baltzersen, som er saadan, det er ikke bare ham; min mand *er* ogsaa saadan ... Gud! Der kommer fogden, aa Gud, om han har hørt os, ser De, hvor himlen er moderne iaften, foged! ... dette blege lila, sværmer De ikke for det? Er der ikke noget ophøjet ved det?»

[95] Hun sukkede blidt, lagde hodet tilbage og saa op – og tænkte paa sin kjole.

Men det var blevet kjøligt. Fogden førte damerne omsorgsfuld ind igjen, og man tog plads i det japanesiske boudoir. Fogden og husets frue ligeoverfor hinanden i den lille S-formede sofa for to.

Fruen sad i en gracieus stilling og saa smægtende op mod loftet. Over hendes ansigt straaled en sød tilfredshed, mens hun lyttede til fogdens bemærkninger om, hvor udsøgt den nye kjole sad om hende – for Gud, saadan som han forstod sig paa det!

Fogden sad magelig tilbagelænet, dæmpet konverserende og i et udmerket humør, for fru Tip var sandelig nydelig og saa pikant bleg i alt dette grønne, tætsluttende, hvoraf den yppige hals tilsist ligesom revolterende^{k74} løftede sig en smule frem, med en sagte gliden om indeni den høje Mediciskrave^{k75} – og en hud som mathvid rose mod kravens dybe velour.

Hun saa videre op i loftet^{k76} og blev pludselig rørt.

«Jeg har undertiden saadan sværmerisk drøm! Hvor dejligt det maatte være at faa ofret noget engang, jo saadan ofre sig selv for alle mennesker, synes jeg!» – Hun fik taarer i øjnene; det fik hun altid, naar hun kom med sin drøm. –

– «Aa, jeg kan ikke tenke mig noget dejligere [96] end for eksempel at være læge og hjælpe alle mennesket! ... for Gud, det maa da være dejlig, tror De ikke?» –

– Og der kom et blik, et koket glippende, fra de lange, violblaa øjne.

«Uff, jeg siger saa ofte til Emmanuel, at jeg har saadan lyst, ... for tenk, jeg faar da vand i øjnene bare jeg tenker paa det; jeg har altid været saa skrækkelig blød af mig! ... men Emmanuel vil det ikke: andre mennesker har vi ikke noget med, det er for mig du skal leve, – tenk det siger han! Han taaler ikke jeg deler mig, Katharina, siger han bestandig»

«Mener jeg ikke verden forgaar, «Katharina» siger Stor-Rusken netop aldrig!» forsikrede pludselig Knappen med stor bestemthed.

Hun havde staat og hørt paa hende med et spottende smil og vendte sig nu om og gik indover værelset, forsøgende samtidig at svinge sig rundt paa det ene ben – den mørkeblaa kjole var skjævt knappet i ryggen.

Fru Tip saa hjælpeløst hen for sig.

«Gud, *er* ikke den ungen skrækkelig, *er* ikke Knappen slem, foged! Jeg kan slet ikke med hende, jeg, lenger, for *ved* De hvad hun voved her forleden? Hun er jo bare en jentunge, og saa gaar hun og vil sætte mig op imod min mand! Og det er da [97] saa kjedeligt, Gud! Tenke sig til, at den ungen vil, jeg skal være ulydig – det er det jeg ikke kan fordrage! – – Gud, nu taler de om fru Baltzersen igjen! ... Kjære fru Myrin, nej, *siger* De det! Tenke, det har hun da vist ikke gjort nogengang, godt som hun har havt det bestandig!»

– Doris lo. «Hør Dem nu lidt visdom til, frøken Helene! Tenke, det betyder fra smaa, nydelige fruers synspunkt det samme som at ha det slem i verden, for ellers har man da ikke brug for saadant.»

«Nej, hør ved De hvad, foged, nu er det Dem, som er slem! For jeg tenker da sandelig, jeg ogsaa, ved Gud gjør jeg, tenker for dem allesammen jeg, joda, og tar mig meget af huset ogsaa ..., aa Gud, hvor De er slem, nej, saadan som mændene, nej det er rimeligt, der er da forskjel paa os og herrer, ligevel! Hvad er det kandidaten siger? Noget saadant umulig doktorsnak, naturligvis, lad mig bare være med Deres «forskjellige blodfordeling»! – – har jeg ikke sagt det 17 ganger, at De maa ofre Dem for de unge damer iaften, gaa, gaa, gaa bare!» ...

«Ja, vi ogsaa,» udbrød Doris muntert og tog Helene under armen, «fru Tip er væk i fogden for øjeblikket og aldeles optat af at ta sig ud – og han er slem nok, naar han sidder saadan med halvsænkede [98] øjne og ser saadan venligt ned – kom her, maa jeg presentere for Dem hr. Morten Maartmann, «han Maarten» som han kaldes af hele bygden, – til forskjel fra det øvrige selskab her iaften, en ægte indfødt ... De ser, der kan gro folk her ogsaa!»

Og hun halede ham frem mellem de store acacier^{k77} i hjørnet –

«I selskab kan man altid finde ham i et dunkelt hjørne, staaende og dreje sit overskjeg; en sjelden gang vrøvler han i massevis, helst efter nogle glas ædel vin, er det ikke saa?»

Maartmann bukkede klodset og lod ikke videre fornøjet over at være opdaget. Helene opfangede et undvigende blik fra de dybtliggende øjne, overskyggede af tætte, sammenvoksede bryn, der sammen med den sterke skjeg- og haarvækst ved første øjekast gav hans ansigt noget vildmandsagtigt.

Hun betragtede med behag hans rolige, rene ansigtstræk og høje, kraftige skikkelse: men det var da synd saadan som han bar den! ... var der ingen, som

nogensinde havde bedt ham rette sine knæ og løfte dette mandige hode lidt højere?

– Hun blev rød og vendte sig pludselig om mod blomsterne af frygt for at have mishaget ham ved sin undersøgende mine.

Maartmann, der altid overfor fremmede havde ^[99] en pinlig bevidsthed om sin mangel paa fremtræden, saa ogsaa ud til at ville undfly, men Doris holdt ham tilbage ved armen.

«Bliv nu her og snak lidt med frøken Ørn, ellers gaar hun hen og forelsker sig i Dem! ... saadanne mørke, tause Cavalleros som De, med bredbræmmede filthatte, er de allerfarligste for smaa børn!»

Han sendte hende igjen et hurtigt, lidt forskrækket blik. Helene kunde ikke andet end le. Hun lagde ogsaa merke til, at han saa hen i et andet hjørne, hvor Brith sad for sig selv i sin graa, uklædelige kjole og madede papegøjen. Fru Thorvildsen morede sig altid saa kostelig over, at Brith var det eneste menneske, Ajax egentlig kunde fordrage.

«Synes De om blomster?» spurgte Maartmann pludselig, vendt mod Helene.

Hans stemme lød dyb og rolig, i harmoni med det indtryk, hun havde faat af hans person.

«Hr. Maartmann er jo saadan rosendyrker! ... Maa jeg komme og se Deres roser engang?»

«Og Deres søster,» indskød Doris, – «han har en ung søster, der vokser op mellem de vidunderligste roser, men man faar aldrig se nogen af dem; han under os dem ikke; og det gjør jo manden ret i; – ikke al luft er god for roser! ... ^[100] Men De har lovet mig, naar jeg kommer engang, baade lidt af Deres søster og en af Deres roser. De ved den store maréchal, ^{k78} som er saa gylden gul, med solnedgang mellem bladene.»

Maartmann hørte ikke. Han stod med et stille, trist udtryk og saa hen mod papegøjen.

«Det er merkeligt, nu spiser den!» sagde han halvhøjt.

«Hvad tenker De paa, Maartmann?» spurgte Doris og anviste ham plads ved siden af sig.

«Paa at bli bedre og ta alting som det er,» sagde han med et tvungent smil. «Men er der ikke noget damerne ønsker?»

«Jo, lidt rhinskvin kan De gjerne bringe os. Der staar Rüdesheimer lige indenfor døren!»

Hun saa efter ham. «Se, hvor han gaar i kurver; det er ligevægten der mangler; den mangler man jo forresten altid, ens holdning er jo ikke andet end en søgen efter den. Ham mangler der ogsaa noget andet, det er lykken ... endda han ikke ser højere efter den! ...

Han kom idetsamme tilbage og gik først hen med et glas til Brith, der sad med haanden under kind og nikkede ganske svagt uden et smil eller blik; – hun interesserede sig bare for papegøjen.

«Men hør nu, Maartmann!» udbrød Doris, idet hun tog glasset af hans haand. «Nu faar [101] sandelig De holde en tale! De hørte vel kandidatens netop? ... dediceret til fru Myrin – det er jo hendes bryllupsdag idag! Og har De annammet i et smukt sind, hvad han opløftede sin røst og sagde – om ægteskabet som forædlende institution? ... Aa, jeg ber Dem undskylde min vantro mine, jeg havde sandelig rent glemt Deres rørende tro, at det er gennem det man slipper ind igjen i det tabte paradisi! ... Jovist da, baade dejligt og forædlende maa det være, ægteskabet, hvem tviler paa det? Kvinderne, de blir vist saa umaadelig ædle af det, skjønt rigtignok saa usigelig dumme ... og mændene? 70 pct. blir store eller smaa paver, eftersom de har magt i sig til; af resten blir de 20 pct. idioter og de 10» – hun trak paa skuldrene, ligegyldig – «hvad ved jeg, kanske erkeengle! – – Hør, de snakker fremdeles thevand derborte, det vil sige kvindeemancipation betragtet fra alle kanter af kloge mænd og koner! Hører De fogdens kategoriske forklaringer derborte, frøken Ørn? Det bør De, for kvinder er altid udenfor sagens teori, siger fogden!»

Hun gik nogle skridt henimod den store gruppe af damer, der lod sig belære af foged Patroclus Enersen.

«Kjære, jeg er aldeles enig med Dem, foged, og vi har store mænd paa vor side! ... «Siden kvinden [102] er skabt til at adlyde et saa ufuldkomment væsen som manden, saa bør hun være blid,» siger Rousseau,^{k79} og den berømte Mirabeau^{k80} skriver: «Kvinder^{m13} bør kun forlade hjemmet i meget sjeldne tilfælde!»

«Ja, det var sagtens ulovligt, det hun foretog sig, da hun banede vejen til frihed for slaverne, og det er vel ganske ulovligt nu, at hun med blødende haand har lagt sten paa sten til en anden vej mod frihed!» ...

Det var Maartmann, der talte, han som mandfolk aldrig kunde disputere med. Fogden forholdt sig efter sin kategoriske forklaring ogsaa ganske rolig, saa bare henimod døren, aldeles som naar han discuterede med damer, og flyttede sig noget for i tilfælde at kunne undvige.

Maartmann tømte sit glas. Hans holdning var blevet sikker, og han saa sig uforfærdet omkring.

«Historien ved saa lidet at fortælle om kvinderne ... det er mærkeligt med de historieskrivere, de har allesammen været folk med gehør for den store tromme, men ikke for violinerne, der bærer melodien. – Og der er ikke bare *en* Jeanne d'Arc^{k81} – nogle paastaar jo der er ingen – jeg mener, der er mange, jeg, en hel række, der gennem aartusinderne har været foran der, hvor det største [103] er blevet gjort, – og selv om de fleste af dem har brugt heltemodet bag lukkede døre, saa vilde et fint øre ha merket dem, for det er indefra, bag de lukkede døre, at livet former sig ...

Folk har sgu altid havt brug for en Jeanne d'Arc, men aldrig været bryd om at ta imod hende, naar hun har været der; de har helst taget hende for heks og vist ofte faat livet af hende, før hun har kunnet løfte nogen fane ... Ja, jeg hører nok, hvad De siger, frøken Dahl, jeg har netop sympathi for familien Jeanne d'Arc; jeg skulde mene, vi trænger slike no'en, hvert eneste kvindfolk kunde jo ha godt af ... at skjønte de ogsaa, at hvert menneske har sin sag at føre frem – hver eneste af fruene her, hvis de bare var karer for at se det, kunde jo ha hver sit nylænde at dyrke – i sin mand!» ...

«Nej, mener jeg ikke verden forgaar!»

Det var Knappens allermest frisk-syrlige stemme. Hun kom ud fra spisestuen, svingende en bog over sit hode, stansende i et nu sin voldsomme fart, mens Maartmann hurtig traadte tilside for hende og trak sig ind i sin krok igjen.

«Vil no'en lære no'enting, saa hør da vel!» Og hendes stemme slog ind i et belærende, værdigt andante.^{k82}

«Gode fingervanter for herrer og damer! Notabene [104] til damer bør denne opskrift strikkes saa fast som muligt og med fineste strikkepinder, men til herrer med grove

pinder for at blive behageligere» ... hendes stemme knak af og sprang op i en klingende presto^{k83} – «ush da mor, uf la mig vær! Hush! jeg syns du kunde la mig være, jeg, mor, i verdens navn, du kan vel skønne det maa være rigtig, det er en prestefrue, som skriver det, saa ... og naar han Maarten staar der og gliser og ler, maa det vel være bra da vel!» ...

«Aa noget *saa* ... altid kommer hun og ødelægger for os ... nu havde vi det saa dejlig!» ... lød det fra damerne.

«Knappen kommer med illustrationer, som slet ikke er uden betydning,» mente Doris smilende, «men hør her Knappen, du er jo en vild gut, der blir aldrig noget fruentimmer af dig – er det sandt, du gaar paa hænderne nede i drengestuen, i Svejnings kirkeklæder?»

Knappen saa trodsig paa hende og satte sin mund i vinkler. «Hvorfor? det spør dem alle om, for det det er morsomt vel, hæg! ... Asch, ladmigvær!»

Hun rystede af sig to beroligende hænder, der strøg hende nedad den slanke ryg, og vendte sig om mod kandidaten med en ganske ny mundstilling, betragtede med usigelig haan det runde, [105] farveløse ansigt med de lyse, venlig stikkende øjne, omgivet af et kompleks velvillige smaarynker.

Men kandidaten strøg hende endnu en gang deltagende over skulderen, og hans stemme var omhyggelig, blidt dæmpet, som om han talte i et sygeværelse:

– – Hvis hun nu slap frem for presten,^{k84} kunde hun ikke da komme til Sorgenfri og bli hans lille kone, saa skulde han nok faa en snil, pen pige af hende? Han havde altid tenkt sig at faa saadan en liden kone paa 17 aar!

Knappen satte nogle merkværdige mundviger.

«Og det indbilder du dig, du faar? Aldrig i livet! Du evige verden, slik en gjøg, saa umenneskelig vigtig! ... Og ... jeg tror du ørsker, jeg, for nej du kan være stø! og det vil jeg sige dig jeg at mig faar du nok ikke mig jeg vilde nok aldrig ha dig jeg ikke for alt det i verden er!»

Ingenieurens anselige skikkelse gled frem mellem portiererne.

Han stod og saa sig omkring og lo.

«Nej men jaaaa, naa! Hvad er det Dere holder paa med her, jeg syntes nogen snakked om emancipation og slige stygge grejer – – er det slige skaaler De bruger

min vin til ... for noget saa toskedumt, skulde nogen ha hørt noget før! Ah – ha ha ha ha! Nej, men jaaa du Tip! ^[106] ... trøst dig med det du, veslemor, at i himlen Tip, der blir du først selvstændig; henede passer det saagu' ikke ... Vorherre maa vide, hvordan den slags mennesker blir til!» Han pegte paa Maartmann.

Fogden kom smilende hen.

«Det er fuldkommenheden, de tror de jager efter, disse unge mennesker, men fuldkommenhed, det er aldeles ikke noget nyt, det, mine damer, det er ikke andet end en fuld tillem্পning til forholdene, siger Spencer; ^{k85} og det har jo vore kvinder forstaat før, selv om de ikke har kunnet udtrykke det ... lad os haabe de ikke glemmer det nu heller: at vi fremdeles ønsker at se dem som indbegrebet af fuldkommenheden! Godnat, kjære ven, tak for iaften! ... Godnat, Morten, men hvordan kunde du sidde og sige derinde, at jeg er egoistisk da, Morten? ... jo du sagde det om alle mænd og det stødte mig saa ... det maa jeg da ha mig frabedt, ser du, godnat du!»

Fru Gill stod allerede ude i gangen, henne ved sin mands yderfrak, for at være tilstede og hjælpe ham den paa, ængstelig for ikke at faa ham ud før nogen forstod, han havde drukket formeget.

Doris gik og ledte efter Helene, der var undsluppet damerne i toiletværelset og herrerne i ^[107] entreen og nu stod alene ude i den ydre forstue og bandt sin capote. ^{k86}

Hun maatte hele tiden tenke paa Maartmann, og paa at hun kanske uforsigtig havde givet efter for det behag, hun havde følt ved at se paa ham derinde.

Hans ansigt havde syntes hende merket af en natur, der i sin storslagne ærlighed ikke kjendte forstillelsen, og bag hans indesluttede, klodsede væsen havde hun anet en sjelens ømfindtlighed, en lyssky inderlighed, der interesserede hende.

Og saadan som han havde staat der tilsist og talt og set saa udfordrende paa dem allesammen – hun vidste ikke hvoraf det kunde være, men hun havde faat taarer i øjnene og igjen aldeles mistet humøret.

Hun saa aandsfraværende paa Doris, der kom ud i det samme med sin kaabe over armen og stansede foran hende med den spøgende paastand, at det var gaat som hun sagde: hun havde naturligvis forelsket sig iaften.

«Aa snak! ... der var bare noget ... – hun klemte hende fast om haandleddet – «der ligger indeni mig ligesom en dyb uro ... og sover! Jeg liker ikke nogen vækker den for mig!»»

Doris saa forundret paa hende.

«Hvad er der med Dem? Saa underlige anfald [108] af heftighed De har; vi sad jo nylig saa fornøjede sammen derinde. – Er De først kommen til verden heroppe, De, kjære ven?»

– «For anden gang da!» Helene trak vejret dybt og søgte at hindre taarerne i at bryde frem igjen. «Jeg har faat merke, at jeg har levet ... jeg har grædt og lidt mig til dødens træthed! – saa tenkte jeg det skulde være nok! Og jeg vil ikke mere, jeg vil ha fred! ... Jeg gjør det aldrig om igjen, sætter mig ikke til med en saadan lidelse mere – den var engang mit daglige brød, min sjels forfærdelse, ... og saa *var* det ingenting, jeg staar jo her og lever endda og er ikke saa langt kommet!» ...

Hun tørrede hurtig taarerne væk. «Men hvad er det for slags indfald jeg faar, kan De sige mig det, jeg som altid er saa velfornøjet, – det har De da set selv ... og som har faat saa udmerket post, det ved De jo ogsaa ... og en hyggelig aften ... gjort bekjendtskab med alle bygdens folk!»

«Ja, mon det egentlig er bekommet Dem saa vel? Og saa er det mig ogsaa, som har sat Dem udaf humør – Jo da, jeg har godt merket det, det trykker Dem, at jeg bør henføres under rubriken faldne kvinder og sees ned paa; alle de ømme venner derinde vilde jo gjøre det uden spor [109] af sindslidelse, om de vidste, hvad De ved – men det er en mangelfuld rubrik den der; den indeholder for meget uensartet, De kan godt sløjfe den indtil videre. Hvor pent det igrunden er af Dem, at De er saadan lidt skamfuld og ulykkelig over mig ... jeg har ikke taget fejl af Dem, jeg tror De engang vil kunne forstaa, at for enkelte kvinder ligger ikke den stolthed at vente og forsage, men den selv at tage sig sin ret og skrive sin lov og bryde broen af, der fører tilbage til lune steder! ... Se saa og behold humøret!»

Hun tog hende vemodig om skulderen. «Der gaar fogden og leder efter os; vognen er fremme!»

III.

Der havde været fødselsdag og festmiddag hos amtmandens, endel fremmede havde været oppe og var rejst, og den stille høsttid med huslig travlhed og vinterforberedelser havde for de fleste indfundet sig.

For fru Taylor-Thorvildsen var det den døde saison. Heldigvis havde festen hos amtmanden været saadan, at der formelig kunde leves paa den en tid udover, ja endogsaa saadan, at hun i den første tid ikke kunde sige andet end Gud! hvergang hun tænkte paa den.

At hun havde været «farlig dejlig» i den blegblaa atlask, vidste hun godt, selv om amtmanden ikke havde sagt det. Og at ingenieuren havde været saa paafaldende urolig den aften og ikke til at formaa at spille mer end et eneste parti l'hombre, [k87](#) kunde hun umulig hjælpe for.

Saadan en eneste aften maatte man jo ogsaa [\[111\]](#) have lov til at se sig omkring – hun kunde ikke hjælpe det hun, om der var amoriner [k88](#) med i hendes følge, som paa amoriners vis var virksomme og grusomme og i hendes øjne og smil havde fundet stillinger, hvorfra den største skade kunde anrettes; – hvad kunde hun for, at hun i al sin yppige ynde kunde være saa daarende ung og barnlig, og at det usammenhængende i hendes ideer og tankegang bare var en fortryllelse mere? ... at endogsaa maaden, hvorpaa hun aandede eller rørte sin arm, havde en hemmelighedsfuld andel i de store nederlag, der blev gjort?

Man havde danset til kl. 2, og der havde været endel fremmede herrer, ingeniører og højere officerer, sendt fra himmelen i anledning nogle opmaalinger, – de var allesammen blandt de faldne. I sin naturlige hjertensgodhed havde fru Taylor delt ud af sin rosenbuket til lægelse over alle saar, og til en af dem havde hun desuden – med en smule samvittighedstynget bevidsthed om, at han havde været udsat for mere end de andre – overladt en af de bleg-blaa, duftende smaasløjfer.

– Men at saadant noget skulde være forbi klokken 2, klokken hvadsomhelst, at en sliq straalende verden, hvor man vilde leve og dø, skulde lukkes og stenges og slukkes, og at Stor-Rusken [\[112\]](#) kunde have hjerte til at komme der med hendes

kaabe og gjemme hende væk i den og i en slags vild glæde formelig bære hende bort! var ikke det *grusomt*?

Efterat Doris Dahl var rejst, havde hun betroet sig til Helene, men fandt hende snart saa merkværdig interesseløs.

Det havde forbauset fru Taylor, at hun kunde vove ikke at have moret sig hos amtmandens, hvor der igrunden var blevet gjort saa altfor meget væsen af hende, og ikke mindre forbausede det hende, da Helene begyndte at unddrage sig de ugentlige theaftener paa Taylorsruhe, hvor man altid traf sammen med kandidaten, som man altid mødte nede i bakken, og som altid vidste alting.

Hans menneskekjærlige aasyn havde ingen naade fundet hos Helene; de blidt undersøgende øjne, der udtrykte det oprigtigste ønske om at faa pleje hendes sundhed, var blevet hende ufordragelige. Desuden gjorde altid fru Tips passiar hende trist, og frøken Lydia, der for øjeblikket med de lyseste forhaabninger elskede Maartmann og ellers søgte at faa Helene til at hjælpe sig med at virke for forsvars-, afholds- og kvindesagen, skolevæsenet paa Madagaskar og udbredelsen af bladet «Den lille kineser», – frøken Lydia kunde næsten faa hende til at græde.

[113] Da var skolen bedre, – skolen var absolut hendes tilflugt, skjønt den gav hende vanskeligheder nok.

Deroppe sad fogdens fremtidige fædrelandsstøtter og saa sløvt hen i udhusvæggen, mens det var umuligt at faa Milan til at interessere sig for andet end de digre, gamle høstfluer, der havde tenkt sig til at overvintre paa skolen, men som blev fangede i kræmmerhuse og henrettede i et lidet kot paa Taylorsruhe. Det eneste, der kunde faa ham til at lukke ørerne op var, naar Knappen skulde høres i sin prestelekse og istedetfor gav sig til at fortelle om prestens terrier, den raggede Jack, som altid var med og leste med konfirmanderne og havde lagt merke til, at det slutted med Herrens bøn og amen, – for da kom den altid frem i døren, og ved amen dansede den rundt.

«Gud, hvor du er morsom!» sagde Milan – han havde lært af sin mor.

De to fædrelandsstøtter interesserede det mere, naar Knappen ingenting kunde af historien og frejdig forsikrede, hun havde for mange ting i sit hode til at have det fuldt af døde folk, eller naar hun talte om de udmerkede lærere, de havde havt før og aldeles sluppet at lære noget for.

At lese religion med Knappen var nok det, der faldt Helene vanskeligst, og hun havde snart ^[114] fundet det nødvendigt at henlægge de timer udenfor skoletiden. Knappen var saa kemisk ren for religiøsitet og autoritetstro, som kunde hun være født etsteds udenfor jorden; hun havde ingenting faat ind med morsmelken som andre dødelige og ligeoverfor alt, hvad der skulde troes paa, yderst vantro uden engang at ane, der var noget til, der kaldtes fritenkeri. Og Helene, der den siste tid selv ikke havde været synderlig brændende i troen, følte sig ubehagelig tilmode under sine forsøg paa at forestille hende, at hun fik da værsaagod tro paa, hvad der stod i bogen, mens Knappen fæstede sine klare øjne paa hende med en frisk forundring og de besynderligste indvendinger, især mod det evige liv: for enhver maatte da vel kunne skjønne, det var bedst at have det roligt, naar man først var død; skulde der komme mere endda, maatte en jo have slig ank paa sig, endda man laa i kisten.

Og Helene faldt undertiden i tanker over, hvor besynderlig magtesløs hun var blevet til at imødegaa hende.

I en saadan sindsstemning gik hun en dag til fru Gill og fortalte, hun havde opdaget, hun ikke var saa god kristen mere, at hun turde paatage sig at lese religion med Knappen.

Fru Gill havde set paa hende forbauset, med et lidet hjælpeløst smil: Det var «han», der havde ^[115] ordnet det, og han vilde nok ikke have nogen forandring, naar han ingenting havde sagt! ...

Og da saa «han» lidt efter kom hjem halvdrukken og krakilsk og stillede sig op foran hende med sin svære figur og sine raa talemaader for at gjøre hende indlysende, at af tro trængte hun ikke engang et sennepskorn, ^{k89} da det jo ikke handled om bjerge, men bare om denne stakkars tøsungen – gik Helene sin vej skyndsomst.

Og hun forstod, hvorfor Knappen fandt sig bedst i drengstuen.

Hun havde prøvet paa at tage sig af hende og vinde hendes fortrolighed, men det havde vist sig umuligt. Om Knappen nogengang havde havt trang til mere kærlighed end der var hende ydet, kunde man ikke merke noget til det nu.

Hun havde en hest, som hed Carolus, en tam rotte, som hed Fin, og til fortrolig ven gaardsgutten, Svejnung, en langbenet, ukonfirmeret 18-aaring, ^{k90} rundrygget og kroget i knæerne, med et stort, blidt ansigt og hænderne altid i bukselommerne.

Mere end dette kunde Knappen ikke bestyre; bød man hende nu mere, modsatte hun sig det bestemt. Det var ikke muligt at gribe hende i nogen almen-interesse; det morede hende at komme omkring blandt bygdens folk, men alle var hende lige ligegyldige.

[116] Helene fandt hendes verden foruroligende liden, men hun selv fandt sig vel der og lagde frøkenen for had, fordi hun fandt Thorvildsens heste vakrere end Carolus og syntes, at Svejnung havde fæle manerer.

Helenes forsøg paa at udforske denne natur og aabne den nye tilgange bragte hende en smertelig følelse af, at der allerede var noget forkommet, der aldrig vilde kunne rettes paa igjen, at der var fine, sjelelige organer, der i denne vanskjøttede tilværelse havde været overflødige og holdt ved at forsvinde.

Det lyse, venlige, vildvinkransede doktorhus syntes at have havt en uhyggelig, tragisk magt til at slukke al naturlig higen, thi naar Knappen kunde faa gaa omkring med Fin i lommen og udbrede skræk blandt damerne, syntes der ikke at kunne være noget mere at opnaa.

Og mens folk morede sig over hende som et merkeligt lidet dyr, skabt til at more sig over, var hun for Helene en kilde til stadig misstemning.

– Som dage og uger gik, sneg der sig med den klamme høsttaage flere misstemninger over hende, og i fogdens hus var der ingenting, der fordrev dem.

Helene havde ønsket frk. Dahl vel afgaarde, men nu da hun var væk, savnede hun hende. Hyggen og munterheden var væk, husets folk mindre behagelige [117] end før, fogden helt ufordragelig med sin lunefulde fordringsfuldhed og sit venlige despoti.

Over fruene var der kommet noget nervøst utrygt, en urolig travlhed, som Helene ikke havde merket før, og hun forstod, hvordan fruene trods sin forskansede kulde havde kunnet faa hengivenhed for frk. Dahl og gjerne villet forlænge hendes ophold.

Fogden var jo et andet menneske dengang, og der havde været ferie og hviletid.

*

Der var gudstjeneste i bygden hveranden søndag, og fru Enersen med døtre var flittige kirkegjængere. Fogden var der aldrig undtagen paa offerdagene, men man ansaa det som givet, at Helene fulgte de andre.

Og hun blev med, dels fordi man ventede det, dels fordi hun ogsaa selv vilde det. En urolig higen drev hende, der manglede hende noget, trods denne udmerkede post hun havde faat. Og naar der søndag morgen blev meldt, at hestene stod for døren, havde hun altid en vis længsel efter at komme afsted.

En søndag kom hun til at sidde ved siden af Hansine og frk. Lydia. Hun følte et dunkelt velbehag ved det; Hansine var af de levende ^[118] kristne, havde fru Myrin sagt: hun leste mest opbyggelsesbøger og arbejdede ivrig for missionen, – og Lydia havde forleden, da hun var paa visit, betroet hende om sig selv, at Jesus var hendes ven, og at hun umulig kunde greje sig en dag tilende uden ham.

Helene følte sig selv dybt uværdig til at sidde i Herrens hus, hendes sjæl var tung og ejede ikke bønnens vinge, derfor var der som en følelse af lise ved at sidde her mellem de kristne: de bar jo hele menigheden frem i sine bønner, – saa kom hun vel med alligevel.

Salmen begyndte.

Hun sang med, og det gjorde hende godt. Det var som en forløsning, et pust af frisk luft ... og den mørke, ulmende glød i hendes sjæl gjød sig som en flammende strøm ud i den brede, mildt bærende mollmelodi.

Og da pastor Myrins tynde, venlige stemme lød som fra en lang afstand, lyttede hun opmærksomt.

«I forsmægtende paa vejen! Se, jeg leder eder til kostelige græsgange, til evige kilder og til hvile!»

Og Helene famlede sig med den taalmodigste villie over de lærde, stenede stier, ad hvilke han valgte at føre de forsmægtende frem. Hun vidste jo han stod der i de bedste hensigter, men hun ^[119] blev saa besynderlig træt af det: – vejen forekom hende øde, kilderne udtørrede, græsset dødt ... ikke noget fandtes der at helde sit hode til ...

Hun vakttes af sine betragtninger ved at Hansine og Lydia sad og talte dæmpet sammen og saa over til den øverste bænk paa mandssiden, hvor der sad en ung, tykfalden mand med lidt hængende hage og en opgaaende maane i det smaakrølede haar. Det var den nye udskiftningsformand ^{k91} Blich, en forranglet juridisk student, som hun havde negtet at danse med paa ballet hos amtmandens. Nu fik hun høre, at han gjorde kur til Hansine, og at Hansine havde gaat morgentur med ham.

Lydia var lej over at Maartmann ikke var i kirken, han plejede altid at sidde paa anden bænk ved siden af Knut Gripp ... og idag, som det var saa nydelige ord!

Helene følte sig ikke lenger baaret af menigheden, men som om en iskold haand havde grebet om hende og stødt hende ud, hvor der var ensomt og mørkt – – hun saa uvilkaarlig op, om ikke Maartmann skulde sidde der alligevel, men det var altsaa bare ham, den anden – Og hendes blik dvælede et øjeblik ved hans slanke, kraftfulde skikkelse og den maade, hvorpaa han bar sit hode ... havde hun ikke set ham før?

[120] Da de gik ud af kirken, kom han hen og hilste paa damerne og blev presenteret for Helene som kandidat Gripp, andenlærer ved seminariet.

Man spaserede sammen et stykke henad vejen, hr. Gripp foran mellem fru Enersen og Hansine – og Helene efter sammen med Lydia, der fortalte, at kandidat Gripp ogsaa var ny der i bygden og havde været hos fogdens og hilst paa, lige før Helene var kommet. Han var saadan begavet, uhyre alvorlig kristen ... Lydia var næsten vis paa, at han syntes om Hansine, og Hansine vilde jo ogsaa været udmerket for ham, hun som var saadan kristen ...

Helene vendte sig fra hende med en utaalmodig trækning om munden. Hun likte ikke at høre Lydia tale om kristendom mere.

Hun gik hen til vejkanten og plukkede nogle lyngkvister.

– Jo, naturligvis havde hun set ham før, og hun huskede pludselig hvor:

Og hun saa som for sine øjne kapellet paa stranden derhjemme og sig selv, knap 16 aar dengang, jaget derind af uvejret udenfor! ... og hvordan han stod der, den fattige, unge student med det løftede hode og de skinnende øjne, mens hans ord faldt over dem som ild!

Lenge efter havde han fyldt hendes tanker, [121] saa at dengang siden, da hun var ulykkelig og forladt, havde hun gaat og forestillet sig, at den barmhjertige Gud maatte sende hende en trøster som han, saa ren af hjertet og modig. Men Vorherre havde nok ingen sendt dengang. Hvorfor skulde hun saa træffe ham nu, og *her!* Hvordan ialverden tog han sig ud mellem disse mennesker? Kunde det være muligt, at han var kristen nu saadan som de andre ... og at han likte Hansine?

Om eftermiddagen skulde indremissionsbasaren over i skolehuset afsluttes med nogle ord af presten og et foredrag af lægprædikant Iversen. Fru Enersen og

smaapigerne tog derhen, men Helene undskyldte sig med hodepine.

Siden angrede hun paa det, tog paa sig, gik og kom netop derhen som salget var forbi, kaffen nydt og Iversen langsomt steg op paa talerstolen.

Det havde blæst og regnet ude; varm efter den hurtige gang tog hun af sig sin dryppende vaade capote og blev staaende nede ved døren.

En mand rejste sig deroppe og bød hende sin stol; det var Knut Gripp.

Der gik en besynderlig fornemmelse gjennem hende; netop det samme havde jo hændt engang før, den aften da hun kom ind i kapellet, og han rejste sig og bød hende sin stol – havde det bare, som dengang, været ham, der nu gik op paa talerstolen!

[122] Hun saa op.

Der stod en liden krokrygget person med sterkt faldende skuldre. Han stod uafladelig og løftede brynene op og ned, mens øjnene blinkede med et hemmelighedsfuldt udtryk. Fra hans brede mund med de store, fugtige læber halvt aabne, ferdige for ordets strøm, stod der en stram lugt af skraatobak.

Helene trak sin kaabe tættere om sig; der kom en fornemmelse af modbydelighed over hende; hun ønskede, at hun var blevet staaende nede ved døren, – – og hun følte etpar strenge øjne hvile paa sig.

Der blev sunget, og det forekom hende, som tonen var noget at redde sig paa bort fra dette her.

Der blev lest et stykke af højsangen, og taleren løftede brynene og hele pandehuden, der lagde sig i 3 dybe folder, blinkede hastigt nogle gange og begyndte neppe hørligt, stirrende ned i den klynge, hvor Helene havde faat sin plads:

*

«Brødre og søstre og himmelske venner! Priset være Gud, som har samlet os her for bedre at kunne udstyre bruden for hendes brudgom og lede hende ind paa vejen til den rette brudeseng! Paa grund af hovedtanken i vor tekst foreslaar jeg at kalde den vej, bruden først slaar ind paa, [123] trangsti, ... men trangsti fører frem til kirkebakken, det vil sige, hun leser flittigere Guds ord, men hun bliver ingenlunde staaende paa kirkebakken, hun tager ogsaa sine velgjørende turer henover de brede

veje for at vise hun er en levende gren paa vinstokken. Men jeg siger eder, I elskelige brødre, at først maa bruden lutres, før hun kan stige udi sin brudeseng, først naar hun er vel gjennemdampet i anfægtingens ild, stiger hun højt mod himmelen som støtter af røg! Og der gaar han selv hendes brudgom og støder smaat til pulver alle hendes hjertes onde affairer og opvarmer hende saaledes med sin kjærligheds ild, at hun synes ganske at ville fordampe. O, hvilken nydelse for englens at blande alle de vellugtende urter, syndsbejdelse, bøn, tro, ydmyghed og faa det hele til at dufte, saa hver sjel maa sukke: O, hvad behagelig luft!» ...

*

Hans stemme havde her naaet en foruroligende højde, der gjorde det nødvendigt pludselig at stanse, hvad der syntes at være signal til en hel del næsetørken og lignende livsytringer, – – men da han straks efter igjen lukkede munden saa bredt op, at man saa alle hans gule, tætsiddende tænder, blev man igjen stille.

Og han begyndte igjen ganske blidt, lemfældigt, ^{k92} [124] med underfundige blink fra øjenkrogene opunder de lange, buskede bryn:

«Men angaaende brudesengen, saa lader os merke os, o brødre, at efter kapitel 3,9 lod Salomo sig gjøre en seng af træ af Libanon. ^{k93}

Her merker vi os nu først, kjære himmelske søstre, at Salomo lod sig gjøre en særegen brudeseng, og han har ofte havt brug for en saadan! ... Fremdeles læres af teksten, at Salomo *lod* gjøre, – – her staar ikke, at han gjorde sig, men at han *lod* gjøre! Heraf slutter vi altsaa, at andre har gjort sengen! ... Men vi vil ikke opholde os hermed, men straks gaa over til hovedsagen i vor tekst, som er at vise, hvor grovmaterialet i omhandlede seng er taget fra! Vi hører, at det er af træ af Libanon!
....

Men nu til anvendelsen! O, du min veninde! ... *er* du af dem, der holder ægteskab med Herren og er blevet en brudeseng for ham?

Hvo kan formaa at løsrive sig fra betragtningen over dette lærerige punktum, dog maa vi haste videre! ... Teksten siger: Og bunden dertil af *guld*! O, hvilken kostbar bund! ... Fremdeles lærer vi, hvor troen skal være, nemlig *midt* i hjertet, ligesom bunden er midt i sengen. Var der ingen bund i sengen, da faldt brudgommen igjennem og kunde ikke hvile der, har vi ingen tro ^[125] i hjertet, saa hjælper det ikke, om man har den i hodet, mange arbeider med sin kundskabs guld paa at gjøre sig en sengetop istedetfor at faa sig en sengebund deraf, men ned med alt saadant, o

menneske! ... Kristus vil ikke sidde paa denne din gyldne top alligevel, men bed troens begynder og fuldender, at han skaber i dig et rent hjerte, saa du i tro og kjærlighed kan blive en bærestol, der begynder frit at bære omkring sin herre og brudgom ... saa du i din glæde og fyrige aand bliver til en triumfstol, der bærer sin konge omkring ved at lade hans billede lyse frem i al din gjerning, samt dertil ogsaa bliver den moder, som kroner ham, saa falder det hele os let at forstaa!»

*

Helene hørte ikke lenger; hun befandt sig ilde, men blev siddende for ikke at vække forstyrrelse. Hun syntes prædikanten stod vendt mod hende den hele tid, og hvergang han løftede pandehuden og blinkede med øjnene, var det hende, han stirrede paa langt inde fra, som om han kunde se, hvad hun var for et fortabt faar.

En gang havde hendes øjne mødt det strenge blik fra siden; – det havde været roligt og koldt.

Hendes øjne fyldtes med taarer, det svimlede et øjeblik for hendes bevidsthed, en rædsel krøb over hende, ... hvad var der foregaaet med hende ^[126] selv? – En pludselig opdagelse af en tomhed, en stor, uhyggelig tomhed inde i hjertet, inde i hjernen, en kulde snigende gennem blodet! ... noget var blevet borte, – noget som havde været saa godt og nødvendigt at have!

Og hun blev siddende bleg og stiv med den nagende fornemmelse af, at de store, usigelig trøstefulde forestillinger om en Gud, der vaagede over hende, var gledne væk og forsvundne – naar og hvordan ... det vidste hun ikke egentlig. Men saa ængstende ensomt der var blevet! ... det greb hende som en fysisk smerte.

Hun tog sig med magt sammen og saa uvillig op til prædikant Iversen, klyngende sig et øjeblik til den tanke, at det var hans skyld ... hvorfor faldt der ikke ild fra himmelen ned over saadanne forkyndere, der stod og ødelagde for folk!

Hun taalte ikke se ham lenger, der kom en trang til at flygte bort fra mennesker, bort fra alt, langt ind etsteds og gemme sig væk – men et par strenge øjne bandt hende.

Udenfor stod skogen. Hun kunde høre, hvor vinden kom og bøjede den, hvor det store, triste sus steg som en storm og fyldte luften og blev borte igjen, langt og tungt.

Skulde alting dø?

[127] Da det hele var over og man gik ud, kom hun i det tætte pres af folk et øjeblik ved siden af Knut Gripp, der stod og talte med fru Enersen.

De kom til at gaa ved siden af hinanden nogle minutter, tause. Saa vendte han sig halvt om, myste forbi hende ud mod vejret og sagde med vægt: «Der skal enfold til!»

Helene var bleg. Forstod han, at hun ikke havde havt noget her at gjøre? Hvordan turde hun ogsaa komme saadanne steder, hun som saa uforsvarlig havde mistet det liggendefæ, som møl og rust ikke kunde fortære!^{k94} Det var jo bare retferdigt, at den skjulte velsignelse, der gjorde det muligt for de kristne at tage sin himmelske næring selv af saa skrøbelige kar, ikke var til for hende!

Vejret havde givet sig noget, maanen kommen frem, og en sterk vind jagede de tunge skymasser under en stjernefuld himmel.

Man spaserede i gruppevis henad vejen. Hansine var kommet til; Helene overlod hende som tilfældig sin plads ved siden af hr. Gripp, undveg Lydia og kandidaten, der kom efter, og stak sig væk mellem en klynge koner. Ved stien, der gik til skogen, tog hun af og steg saa hurtig op den bratte skraaning, som om hun var forfulgt og først kunde være sikker langt inde mellem de høje, svaje stammer, hvor hun tilsist aandeløs stansede.

[128] Hun stirrede ned paa vejen lige under, ... saa den slynge sig henover, langsomt bugtende, med klynger af folk, der drog sig hjemover ... saadan var livet – som denne aabne, ensformig graa landevej, hvis ende ikke var til at se ... gaa der og ingenting tenke ... og bestandig videre, bestandig videre, – kunde det være værd umagen?

Hun følte en slags lidelse ved at se disse mennesker gaa der og drage sig og naturligvis ikke tenke paa nogen verdens ting, hvorfor skulde de det? Og hvad var det andet, der ventede hende selv?

Hun kom til at tenke paa fru Myrin, som gik og støvede af bestandig: – det var da noget bestemt ialfald! ... især naar man som fru Myrin kunde finde trøst og opmuntring i den tanke, at i byen havde de det endnu værre med al den sod! ...

Hun rejste sig op fra stubben, hvor hun sad, og løb lenger ind i en pludselig angst for at alligevel nogen skulde se hende: ... Fru Myrin, alle disse mennesker, ... det hjalp ikke, om de tørred støv tilhobe, der blev alligevel ikke rent hos dem, ikke luft til at aande i ... og her, – hvor hun havde havt fornemmelsen af at have vaagnet op

igjen og merket, at menneskene omkring hende var til, og hvor hendes sjel havde aabnet sig i bevidsthed om, at hun trængte dem: [129] – som i et ondt eventyr havde de forvandlet sig til et uhyre, der vilde kvæle hende! ...

Maanen gik bag en sky; der blev mørkt mellem træerne, der kom et vindkast, en dyb, melankolsk susen – saa blev der saa stille, at hun kunde høre vognen kjøre ind paa Sandvold og kandidaten fløjte paa sin hund! – – Hun gik videre, maatte lenger ind, væk fra al lyd af menneske.

Hun gik lenge; saa stansede hun og lyttede: vinden var stilnet, der gik en dyb aanden gennem skogen og fra maanen et mat lys mellem de tætte skygger! – –

Der kom en følelse af glæde over hende: hun var jo ikke lenger forladt! Her vilde hun hvile ud sammen med alt dette, som stod her og hviskede og vuggede saa roligt! ...

Hvad vilde hun menneskene, hun som vidste, at her mellem dyr og træer fandtes en lykke uden svig, hun som vidste, at om hun lagde sit øre til den hellige jord og lyttede til dens sprog, saa kunde hun lære af denne sin sterke og trofaste mor at leve sit liv! – –

Hun var kommet dybere ind i skogen til kjærnet og havde sat sig ned ved vandkanten.

Frem og tilbage vuggede sivene med raslende lyd, ... af og til gik en lyssitren over himmelen og [130] spejlede sig i den mørke vandflade, – alt laa i utydelige omrids, stilheden blev stor og hemmelighedsfuld, enkelte pludselige lyd gjorde den bare større ...

*

Hun vidste ikke selv, hvor lenge hun havde siddet, da en ugle fløj op; – – hun hørte de sagte^{k95} vingeslag, lyden af fjærene, der strejfede hinanden.

Hun stirrede ud i mørket. Over paa den anden side rejste sig de dunkle omrids af Storfjeldet, ... der stod fra de snefyldte furer en isnende kulde – et dødens aandepust.

Hun rejste sig; en underlig beklemmelse greb hende, en fremmed rædsel ...

En storfugl skræmtes op derinde, en gren knak af, – – det var lyd, som af nogen, der brød sig frem, nogen, der gik og knuste alt paa sin vej, og en dump larm bredte

sig videre og videre udover det tause øde.

Hun holdt sit aandedræt tilbage, og hendes hjerte stod næsten stille, mens lyden blev svagere og døde hen ...

Hun saa sig om; netop hvor hun stod var alting saa mørkt og vildt! Gamle træer med knækkede og splintrede grene, sorte, forrevne berg og som vrede stemmer lyd af strømmende vand, hun ikke kunde se! ...

[131] Og træerne rejste sig over hende himmelhøje, taagen havde lagt sig ned mellem dem ... som store dødningskikkelse skred de hen mod hende i hvide lagen. – – –

Der blev igjen stille, – men den dybe ro var blevet til gru! ... lød for hende som en mægtig sang, en højtidelig orgeltone, der fyldte rummet og knugede hende iknæ! – – Ulovlig havde hun trængt sig ind her i naturens kirke, hvem var hun, at hun vovede at bryde dens fred? ... Og skogen fik liv og forviste hende; hvert træ og hver busk havde myndighed dertil, ... selv den lille strandsnipe, der havde fløjet saa stilt frem og tilbage mellem stenene, opløftede sit melankolske skrig – hvad vilde hun her saa nær dens rede?

Og de jagede hende tilbage!

Usynlige hænder bar hende væk, – det højlydt bankende menneskehjerte drev hende ud til menneskene igjen, – det var alligevel *der*, ... i uroen og mylderet af det smaa, at livet maatte leves!

Derud lokkede det, derud alligevel! ... skulde hun sande sin ungdoms tro paa det at være menneske som noget stort og helligt, – noget lidelsesfuldt kan hænde, men først og sist som noget magtfuldt! – En ret, man ikke kunde give hen og kaste fra sig, noget der ikke kunde gaa spørløst hen, men maatte sætte merke!

[132] Her paa ødets mørke grund steg igjen ungdomsfantasiens lyse aabenbaringer og greb hende med en ukjendt magt. Hele hendes sjel løftede sig i villien at leve, som var det at finde sin plads, sit tag med i, hvad der skulde løftes, sin egen personlige andel i den store livsproces.

Og over skogens mørke sang steg toner udefra, lokkende til dag og lys, lange, dragende toner fra kirker og sale, fra strenge øjne og en mild mund ... toner, der tegnede et billede, et eneste, af lys og sterk menneskehøjhed! ...

Da Helene igjen tog fra skogstien ned paa vejen, kunde hun se paa stjernerne, det led paa morgensiden.

Hun gik hurtig hjem, vandt sig sagte opad trappen, gik tilsengs og sov straks ind, skjønt hun syntes ikke selv hun var træt.

*

I bygdens nedre del, paa den anden side af aasryggen, laa seminariet. Og der gik en benvej did over Prestemoen.

De knækkede grene, der havde skræmt Helene, de lyd som fra en der gik, havde havt sin rigtighed; en ensom vandrer var det, en fremmed, – – for bygdens folk var helst ikke ude paa slig en tid.

[133] Det var kandidat Gripp, der efter at have tilbragt aftenen hos fogdens gik hjemover. Men benvejen havde forvandlet sig til en uberegnelig omvej. Ukjendt og i mørke havde han taget fejl og var kommet indover mod fjeldmarken, – havde ikke villet gaa tilbage for at finde vejen, men brudt sig frem gjennem ulændet.

Da han var kommet hjem, listede han sig sagte ind paa sit kontor for ikke at vække Gunhild, hans gamle barnepige og nuværende husholderske, der sov nedenunder og i sin moderlige bekymring brugte at støde i loftet med en stok for at faa ham til at lægge sig.

Han tørrede sveden af sit ansigt og blev staaende og se opover aasen, der løftede sig foran hans vinduer stille og mørk.

Det havde forekommet ham, han havde hørt lyd, mens han drev om derinde; ikke noget skogens dyr eller vinden kunde det være, men noget sagte farende, let skridende, en fordreven dryade^{k96} ... og han morede sig et øjeblik med at forfølge den forestilling.

De skarpe, blaagraa øjne under de faste, sammenvoksede bryn fik et barnsligt udtryk, den milde linie om munden traadte tydeligere frem ... men et minut efter vendte han sig om, gav sig til at gaa op og ned andre tanker ivold og satte sig [134] tilsist ned foran skrivebordet, dybt optaget af sine kjære matematiske opgaver, der aldrig fristede ham som nu paa denne tid, da intet menneske vilde komme og rive over for ham den tankegangens ariadnetraad,^{k97} det ofte kunde tage ham timer at finde frem igjen.

Og hans ansigt havde igjen faat sit sædvanlige udtryk af intelligents og ubøjelig ædruelighed. Det lange ar, der trak sig over hans venstre kind, skjæmmede ikke, men understregede ligesom tydeligere det tilsagn om hærdet djervhed og malmfuld kraft, hans hele skikkelse gav.

Alligevel sad han der som en forelsket, fantasifuld drømmer, men den fantasi, der fyldte ham, var den, uden hvilken aldrig nogen opdagelse kan gøres. Og de trylleformler, hvormed han prøvede at aabne de døre, der stengte ham ude fra hvad han søgte, var tal, lange matematiske udviklinger. I sit unge mod havde han vovet sig ind paa de veje, som Newton^{k98} og Laplace^{k99} dristig havde aabnet for mennesketanken. Og han havde vovet at ville videre, – forestillingen om, hvor verdensbegrebet endnu maatte kunne udvides og klargjøres, hvor meget der endnu maatte kunne inderobres for endelighed og uendelighed, hvor der maatte kunne tændes lys lenger og lenger henover dunkle veje ind til fænomenernes aarsager – alt dette havde [135] bemægtiget sig hans fantasi og fyldt ham med en spænding større end den, romanleseren gribes af; – romanens slutninger kunde være falske, alt i livet bedrage, kun ikke her! ... tallene tog ikke fejl, men var den eneste af de jordiske veje, der førte mod sandheden absolut, – den eneste, der kunde lede derhen, hvorfra man kunde udspejle de evige love!

Under opvæksten i et fattigt, strengt hjem havde hans fantasi ikke destomindre naaet en høj grad af umaadelighed. Som 16aaring vilde det ikke været ham nok at kunne gennemstrejfe verden, leve historien igjennem – ind til tingenes oprindelse vilde han, blotte altets mekanismer, se det store maskineri efter i sammenføjningerne, finde alle skruer og tapper – og han drømte om at skabe sig vinger, der kunde bære ham ud i det bundløse himmeldyb, hen til de store kræfters arnesteder, op til unaaede højder, hen foran solsystemets vældige bane.

Med aarene havde han saa lært endel beskedenhed, men sin ungdoms første kjærlighed var han blevet tro. Hans gutteaars lidenskab for det ukjendte havde taget form af en ædruelig ihærdig søgen, skjønt han af og til kunde hjemsøges af sin første ungdoms mismodsfølelse over de nødtvungne, smaaferdige standpunkter og en lyst til [136] at kunne sprænge denne menneskeandens dybe middelmaadighed, der gjør arbeidet til en saa langsom famlen. Heller ikke var han fri for fremdeles at ville finde nye, store, omvæltende principer.

Forholdene havde stillet sig saa, at dette studium, der helt fra barneaarene havde været hans ypperste underholdning, fremdeles kun kunde være fritidsarbejde. Efter sin mors ønske og for snarere at naa stilling havde han lest theologi og

allerede i sine studieaar været sine forældres forsørger. Og mange aar var allerede gaat saadan i slidsomt, forsagende arbejde, men fremdeles kunde det hende, at Gunhild overrumplede ham den tidlige morgen endda siddende der med sine ligninger foran sig, stirrende paa hende med blanke, vaagne øjne uden at høre hendes ordstrøm, optaget af udsigter, der havde vist sig for ham i det dybe, anelsesfulde fjerne.

Og ved siden af dette var Knut Gripp en brændende, personlig overbevist kristen. Der var en ejendommelig dualisme i hans natur; – efter faderen havde han den strenge, aldrig tilfredsstillede sandhedssøgen, altid jagende videre mod det fjerne, lukkede uendelige – og efter moderen, der som en Monica^{k100} havde vaaget over sin søn, det dybe, varme barnesind, der i sin hengivelses ^[137] magt ejede dette uendelige ganske nær, med alle døre opladt.

Men faderens sterkere indflydelse og strengere natur gjorde sig ogsaa gjeldende i religionsforholdet og frembragte ogsaa her en dualisme. Det var ikke altid hans moders gud, den milde Krist, der havde herredømmet; uden at han var sig det klart bevidst, var det jødedommen, der hugede ham bedst, – det gamle testamentes strenge Jehovah, storslagen i sin gjerning, ubønhørlig i sin retfærdighed, – en gud for *mænd!*

Hele hans liv havde været asketisk, fyldt af hærdende savn og arbejde. Sin mor havde han elsket over alle andre, og det var hans dybe tilfredsstillelse, at det var for hende, han havde arbejdet.

Andre kvinder kjendte han ikke synderlig til, vidste ikke andet om dem, end at neppe mange af dem var som hans mor, skjønt det var saadan de burde være.

Hans mor havde været barnslig og fin og stille ... og lydig mod sin mand, – han kunde huske, at han aldrig havde kunnet være saa lydig som hun. At faderens egenkjærlighed netop derved havde overudviklet sig som i hed drivhusluft, havde han ingen bevidsthed om – ligesaa lidt som om, at den selvforglemmelse, hun i sin forgudende ^[138] moderkjærlighed viste ham selv, heller ikke var skikket til at kvæle mulig forekommende spirer af den slags. Han elskede sin mor, fordi hun havde elsket ham først, og fordi hendes liv var hans, hendes glæder ikke andre end hans, – gennem den ubegrænsede tillid til hende lærte han en ubegrænset tillid til sig selv.

Drevet af moderens tro paa, at han var en af Herrens udvalgte, havde han begyndt at tale ved forsamlinger, mens han endnu leste til eksamen, og da han hurtig blev

nævnt for sin veltalenhed, og masserne samlede sig om ham, havde hans mor grædt af glæde og allerede i tanken set ham som prest paa prestegaarden derhjemme.

Og naar Knut om aftenen kunde sidde en stund hos hende, mens hun med sin gjennemsigtige haand strøg ham over haaret, kunde det mere hende at ordne alting for ham i den gamle, hyggelige prestegaard ... en kone skulde han naturligvis have, men hvordan skulde den kone være? ... Og Knut maatte altid hjælpe til for at finde det ud. – – Det blev altid en kone, som var stille og fin og elskede ham, som hans mor havde elsket hans far; – ingen af dem kunde tenke sig noget andet.

Da moderen døde, var alt dette blevet borte for Knut; tanken om, at han var en af Herrens udvalgte forkyndere, var ogsaa blevet trængt i baggrunden [139] af hans kjærlighed for det videnskabelige studium. Han tenkte ikke lenger paa at blive prest, men bare paa en stilling, der kunde sætte ham istand til at betale sin gjeld og levne ham nogen fritid til sine studier.

For at komme væk fra alt, der forstyrrede, var han saa kommen herop, og havde besluttet ikke at afgive mere af sin ro, end han var nødt til. Med prestens og fogdens kunde han ikke undgaa at komme i forbindelse, men nødtigt mer end nødvendigt altsaa.

– «Vi ser Dem saa sjældent!» sagde fru Myrin beklagende, hver gang han kom, og Knut Gripp, der fandt det noksaa selvfølgerligt, smilte rolig bevidst, idet han hilste lidt kantet, uvant som han var til at være sammen med damer, men uden spor af genance; – der var tvertimod i hans gang og maade at være paa noget, der vilde sømmet sig en fyrste, der i sit ydre forstod at give udtryk for, at han var det.

Fru Myrin fandt ham umaadelig imponerende og spurgte sin mand, hvem af de 4 store profeter han lignede. Og hun begyndte paa nogle vilde drømme med hensyn til ædelstenene.

Knut Gripp merkede det, og han vilde merket det, selv om hun ingen drømme havde begaaet. For han var ikke mere end andre ugifte mænd paa [140] omkring de 30 fri for den forestilling, at en del unge damer gik og satte sine haab til ham; og han var som de fleste mænd tilbøjelig til at tenke, at man dog igrunden gjorde damerne en rigtig stor tjeneste ved at gifte sig med dem, en tjeneste, som vedkommende ret af hjertet havde at være taknemmelig for.

Forøvrigt var hans begreb om kvinder som hos saa mange mænd noget uklart, hyggeligt, noget overgjemt romantisk, noget svært bekvemt, som ikke anstrengte, ikke trængte paa og fordrede klarhed.

Billedet af den lille kone, som hans mor i sin fantasi havde tegnet for ham, kunde glide frem en enkelt gang, naar han var træt, og bringe ubrugte sjelekræfter en mild motion, men hvis nogen vilde finde paa at komme med noget om, at kvinderne af enhver intelligent mand kunde fordre at blive set anderledes paa, eller at mændene i sin store solidaritet burde kunne føle det som en forpligtelse at være med om at bringe tilbage, hvad Mænd har røvet, saa vilde han med saa mange tusinder af naturen gode mænd blive forbausede og maattet tilstaa, at de rent ud sagt ikke *ser* noget, der paakalder deres hjælp, og ikke med sin bedste villie kunne hjælpe, fordi de er i en lykkelig uvidenhed om sine overgreb, som er noget, der er gaat dem ^[141] i blodet, en ret, der er dem givet med morsmelken og morskjærligheden.

Knut Gripp vilde ikke kunne begribe, at han havde anden forpligtelse ligeoverfor kvinder end kanske den med tiden engang at tage sig saadan en liden kone, som hans mor havde talt om. Hans tanker brugte altid – som de fleste mænds – den gammelhedenske form «at tage sig en kone», uden at gjøre sig det klart, at denne form for at indgaa ægteskab ikke syntes at skulle høre hjemme i kulturen.

Endnu en forpligtelse havde han kanske ligeoverfor kvinderne: den at være lidt forsigtig, en smule koldt afvisende f. eks. ligeoverfor begge ædelstenene og fogdens frøkener – han kunde jo ikke ane, at ædelstenene ikke havde ofret ham en eneste af deres intime tanker, eller at begge fogdens døtre var anderledes optaget.

– Frk. Hansine var den, han gav sig mest af med; – hun talte fordetmeste selv og var saa nem at komme til og saa nem at komme fra igjen. Frk. Ørn havde han talt med nogle gange, men fundet hende adskillig besværligere, desuden havde han imod hende, fordi hun altid satte sig over paa mandfolkesiden, naar han holdt sine bibellæsninger, og ellers kunde sidde saa underlig adspredt i kirken om søndagen.

– – –

^[142] – En aften hos fogdens, hvor frk. Lydia ogsaa var tilstede og paa liv og magt vilde have ham til at interessere sig for hendes forskjellige «sager» og «væsener» havde han søgt tilflugt hos frk. Ørn: – «eller – for hun saa saa alvorfuld ud – kanske hun ogsaa tenkte paa at stille sig til kamp for alle disse hersens grejer?»

Frk. Ørn havde sænket hekletøjet og set op paa ham og smilt lidt.

«Nej! – men for mit liv! ... det er det, *jeg* maa se at faa noget ud af!»

Han vidste ikke selv, hvorfor de ord havde berørt ham som en slags ubehagelig støj, for der var ellers noget stille ved hende, netop noget stille og blidt. – –

– Knut Gripp drev adskilligt om ude, paa jagt og fiske; hans kraftige natur trængte motion, og naar hans tanker arbejdede, holdt han af at drive om i skog og fjeld.

Helene traf ofte ham og Leo paa sine spaserture over Granaasen eller i Prestemoen; – hun havde faat en vis forkjærlighed for Prestemoen, der ved dagslyset forekom hende adskillig hyggeligere end den nat, hun havde drevet om derinde.

Leo havde fattet en stor godhed for Helene. [n14](#)

Naar hun mødte den alene, gav den sig med en beskyttende mine i følge med hende.

[143] Leo var en spansk hønsehund, vel værd et menneskes venskab. Der var et gammelklogt, alvorligt, undertiden lidende udtryk i de store, graa øjne; den var adskillig tilaars, plaget af gigt, overmaade vanskelig paa omgang og ødslede ikke med venskabsbeviser.

Men at Leo saa huldt havde taget sig af Helene, havde ikke ganske behaget Knut Gripp. Han ønskede fremdeles at være den eneste for sin hund, og engang han var kommet til havde han kaldt den hen og pryglet den ... mens Helene var fulgt efter og var bleven staaende og betragte ham med et udtryk i sine øjne, som han ikke forstod, men som siden, da hun var gaat, havde paavirket ham en smule ubehageligt.

Hun havde før ved en lejlighed fortalt, at hun havde hørt ham, dengang han talte ved stranden; – og han erindrede det ogsaa siden, at han havde lagt merke til hende og flere aar efter set hende igjen, bleg og forandret ... Og presten Jørgensen, en fælles bekjendt, havde fortalt om hende: – paa den tilspidsede maade man ynder at fortælle saadant – at hun havde været forlovet etpar gange.

Det havde været tilstrækkeligt for ham den gang: – han glemte hende igjen. Nu da hun selv mindede ham om det, var det atter tilstrækkeligt.

[144] Og han bestemte sig fremdeles for at lade hende merke, – blandt andet, at han ønskede at beholde sin hund.

Lunt og uforvarende gled den lange høsttid, som hver enkelt dag i sin regelmæssighed.

Helene arbejdede med sine ikke synderlig bekvemme elever om formiddagen, spillede firhændig med Hansine om eftermiddagen, søgte af og til at indynde sig hos Brith og maatte gjerne om aftenen spille piquet^{k101} med fogden eller lade sig nøde ind i en af disse hensigtsløse, drillende disputatser,^{k102} som var den form, fogden helst valgte for sin samtale med damer.

Lunt og uforvarende kom saa julen der, med stor, ny sne over dybe skoge, med koldt maaneskin over hvidklædte fjeld og festligt lys fra stjerner.

I gaard og grænd var der høfset^{k103} og stelt, brygget og bagt – og store rejs af tør juleved lovede lystige baal.

Ogsaa i menneskernes hjerter og sind saa der mere ryddigt ud end til hverdags. Andægtige kom de til kirken, saa mange der kunde rummes; de vilde synge sin jul ind og have Vorherres velsignelse [145] dertil, før gjestebudene gik ind med maden og øllet.

I kirken sad Helene paa sin sædvanlige plads, mellem fru Enersen og Brith oppe i den gamle prestestol.

Ligeoverfor dem sad fogden mellem Knut Gripp og Maartmann.

Helene saa hen paa Gripp; hun glemte, hvordan han flere gange havde stødt hende ved sin stivsindede strengthed i mange smaating, – som han sad der nu, var han igjen den samme unge mand, der engang havde grebet hende saa sterkt, hun saa igjen det lyse udtryk over den brede, aabne pande, i øjnene det samme milde, rolige dyb. Hun hørte ikke pastor Myrin lægge ud juleevangeliet, men hun tænkte sig ham, den fattige, unge mand i kapellet paa stranden; det var hans sikre, klare stemme, der igjen fyldte hendes sjel med bæven: «Og dersom jeg lader dem fare fastende hjem, maatte de forsmægte paa vejen, thi nogle af dem ere komne langvejs fra!»

Helenes kinder brændte.

– – Denne store Gud! – hvis han var her ... kunde han igjen ville lade hende fare fastende hjem? – Og forsmægte paa vejen?

Hun saa hen paa Gripp: Det liv i Gud, der gjorde saa lys og sterk, ... den fred, der overgaar ^[146] al forstand, ... det laa der over hans pande! – –

Ingen ret havde hun til at sidde her sammen med ham, ... ringere var hun end den spedalske, der dog *saa* Frelseren, selv om det var langt borte ...

Hun stirrede paa Gripp; – hun glemte alt undtagen sin kval.

Der laa saa sterk en klarhed over ham! ... *hans* bøn var ren og sterk, steg paa mægtige vinger, vilde den bære hele menigheden ... ogsaa *hendes* sjel? ... Kunde den rejse hende op og tage hende med ind i denne høje glæde?

Julesalmen istemtes.

Og hun sang med, – de gribende, gamle melodier, i saa mange aarhundreder sunget af menneskenes børn.

En dyb bevægelse greb hende, – hun blev bleg og støttede sit hode op mod væggen.

Hendes sjel bøjede sig for disse toners magtfulde autoritet, – der var i deres klang en lidelsens, kjærlighedens majestæt, der bar minder om de tusinder af hjerter, de har trøstet, – de tusinder af sejre over liv og død.

Tonerne fyldte den lille kirke, bar hende paa sterke arme og gav hende hvile ...

Fru Enersen havde ogsaa etpar gange maattet se hen paa kandidat Gripp.

^[147] Der var et udtryk over hans ansigt af en mild, løftet glæde, af en renhed, lysende som sneen derude. Han var som hun undertiden havde set ham paa bibellesningerne, naar den revsende Sinajrøst^{k104} var forstummet, og den hvide krist indgav ham ord saa barnemilde, saa dybe forløsende, at hun var blevet helt forunderlig tilmode: – og en bleg, forstummet livsfange derinde i hendes hjerte havde igjen løftet sit hode, og lyttet, og spejdet. – –

*

Etpar gange hændte det for Knut Gripp, at han saa op som tvunget af noget usynligt, og begge gange mødte han Helenes blik. Begge gange var hans ansigt blevet alvorligere; han havde vendt sig lidt til siden, var igjen sunket ind i sin andagt og havde glemt det.

Men under sangen, da hendes stemme løftede sig som et pludseligt udbrud, blandende sig med hans, smeltende hen i hans, gik der en rystelse gennem ham. Han følte dens velklang som en kulde, der tændtes, som en sitrende salighed, der rørte alle nerver.

Han holdt selv op at synge, – det var en anfægtelse, der maatte overvindes, – men stemmen slap ham ikke; den æggede ham, løftede sig paany i sin løndomsfulde glød, søgende, findende, ombølgende ham i sin varme, lidelsesfulde uro, ...
[148] glidende paa stolte vinger over det endrægtige^{k105} hav af smaa, resignerede menighedsstemmer.

Det var en rig, dybtfarvet mezzo-sopran. Han saa disse toners dunkle purpur, ... der gik gennem ham en isnende følelse af lyst ved at høre dem sænke sig og mørkne til, – tæt ind til sort, ... og igjen stige ... smeltende lyse, – eller røde, som bølger af blod.

Gammelklokkeren trak ham ved ærmet og bad ham synge understemmen igjen, for sangen blev mere velbehagelig, naar hanseses maal kom med.

Men Gripp rystede paa hodet. Og klokkeren syntes han saa noget anstrengt ud.

Men da tjenesten var over, og man trængte sig ud af kirken, havde han gjenvundet sit rolige udtryk. Han vekslende hilsener og juleønsker med bygdens folk, og blev staaende henne ved fogdens slæder og snakke lidt, – først med fruene, der var straalende over sine hjemkomne sønner, siden med fogden, der galant selv pakkede Helene ind, da han syntes hun var blevet noget bleg i kirken...

Helene mente det ingenting havde at betyde. Hun saa tilbage mod kirken, idet de kjørte, fogden paastod det var efter Knut Gripp.

Helene smilte bare og sagde ham ikke imod: – Men hun tog i tankerne afsked med noget; hun havde lært derinde idag, at hun var et stort, overtroisk [149] barn, der havde strakt sine hænder ud efter, hvad hun ikke kunde løfte, og drømt om at vinde et rige uden ærligt at have vandret vejen, der fører derhen.

Hun vilde det ikke lenger; og der var kommet hvile i hendes sind, – fred fra den stille, store sang, der vidste saa meget og havde baaret saa mangen lengsel tilro!

Helene havde ganske rigtig forkjølet sig i kirken den dag, og det var hende en velkommen anledning til at holde sig hjemme fra hele juleselskabeligheden.

Hun tilbragte dagene og nætterne med at lese; hun havde faat en tørst efter at lære at kjende, hvordan mennesker havde tenkt og stridt nu og i svunden tid. Paa fogdens kontor havde hun fundet nogle hylder fulde af historiske og filosofiske skrifter, og det havde været hende et lykkeligt fund.

Og hun havde begyndt sit studium, drevet af sin lengsel efter kundskab, sin trang til et standpunkt, til at vinde paa en eller anden maade den fred, der var nødvendig for hende, – en fred, der ikke kom og gik, – men som hun kunde bygge sit liv paa, selv om den ikke var over al forstand.

[150] Og hun tog fat; men den første frugt af hendes arbejde var en bitter bevidsthed om, hvor hun var blevet bedraget af alle disse mennesker, der havde besørget hendes uddannelse, denne «højeste kvindelige uddannelse», der gaar saa nemt for sig, uden at man lærer at bruge sine tanker. Hun følte sig bundet paa hænder og fødder, og der blev tungsomme veje at vandre, – med autodidaktens møjsommelighed havde hun at famle sig frem.

Men hun bar modig tingenes byrde og følte det som en kongelig løn, da hun en dag vidste med sig selv, at hun havde opdraget sig til en god leser. Og de gamle og moderne filosoffer vakte ikke lenger denne knugende følelse af magtløshed, – de blev lærere, som hun kunde følge med taknemmelig forstaaelse, naar de sprængte de smaa horisonter og lagde uanede egne aabne for hende.

Undertiden naar bogen faldt ned i hendes skjød, og hun træt lagde sig tilbage i stolen, kunde hun komme til at tenke paa Knut Gripp.

Hun var begyndt at gaa paa efterforskning i sit eget sind; hun vilde have rede paa, hvad der gik for sig, vilde blive et voksent menneske, – og en aften stillede hun sig det aabne spørgsmaal: skulde hun komme til at holde af Knut Gripp? Havde hun mod igjen og tro nok til endnu engang at prøve sig med det der? Ikke umuligt! ... nu [151] som hun vidste saa meget mere, ... vidste, at det kanske alligevel kunde blive saadan, som hun engang havde ment det, og at hun endnu stod udenfor den lukkede dør ... rimelig at den maatte gaa op en gang! ...

Hun skjelvele let ved tanken. Men om saa var, hvad mer? – Naar han nu ikke brydde sig om kvinder ... ikke om andet end sin matematik ... havde netop sagt til fogden forleden, at han ikke tenkte paa at gifte sig nu mer, men blive ferdig med

sin gjeld og saa spare sammen og komme til udlandet; ... han havde vist fogden et tysk tidsskrift, hvor der var kommet noget ind af ham. – Spørgsmaalet kom tilbage: men skulde hun alligevel komme til at holde af ham?

Hun rejste sig utaalmodig og strøg haaret fra panden. Havde jo forresten selv bestemt sig for at lade være med alt det der, ikke af kjærlighed til matematik, men til frihed og frisk luft! ... for smaat og trangt vilde det vist blive; ... ikke ind i noget bur vilde hun!

Men om hun nu alligevel skulde komme til at elske Knut Gripp?

Hun løftede hodet med et ryk, og hendes øjne lukkede sig halvt til, mens hun med en smilende trods hviskede mellem de sammenbidte tænder: «saa *skal* han ogsaa!»
...

[152] Hun fik et hosteanfald, maatte stille paa lampen og le lidt af sig selv, før hun igjen satte sig til med sin bog.

*

Nytaarsaften kom Doris op, og alle undtagen Brith og Helene var glade.

Men Helenes frygt var ugrundet; Doris saa vel af og til paa hende med sit skarpe blik, men sagde ingenting, havde en venlig omsorg for hende, men uden fordring paa nogen slags gjengjeld.

Helene led af samvittighedsnag; Doris indtog hende mere for sig for hver gang, men det pinte hende, at det var saa, og dette pinte hende atter igjen. Hun ønskede, at hun ikke havde lært hendes forhold at kjende, med en tydelig følelse af, at netop hvad hun kjendte af hende gjorde, at hun miskjendte hende.

*

En af de første dage i nyaaret havde man meldt sig til Maartmanns paa Skogum, der laa en mils vej lenger op, – en gammel, statelig odelsgaard, bygget af sværere bjelker, end der i de siste 100 aar havde været hugget i bygden.

Morten Maartmann bad aldrig til selskab, men kom man der, var han en udmerket vert.

[153] Føret var pragtfuldt. Man blev enige om at tage vintervejen over skogene, og fogden, der ordnede det hele, havde stevnet alle at møde op hos ham for samlet at

drage afsted.

Helene, der ogsaa skulde med denne gang, stod og mønstrede slæderne, eftersom de kjørte.

Fogden, der aabnede toget, kjørte Doris og saa saa straalende ud, at Helene undredes et øjeblik. Fruen befandt sig ikke vel og var blevet hjemme, forresten kjørte jo heller aldrig fogden sin kone.

Og sorenskriverfruen ogsaa, eller «madame,» som sorenskriveren altid kaldte hende og efter ham alle de andre. Hun, som næsten aldrig var at se ... hvor hendes statelige skikkelse tog sig ud i den sorte fløjelspels! –

Men fru Tip var som altid den, der sankede førstegrøden af beundringen, feagtig nydelig som hun var, omgivet af alt det svanedun og lyseblaat i den elegante slæde med den svære sorte bjørnefeld, det vidunderlige kniplingsteppe og de sorte engelske heste styret af Storrusken, der sad ved hendes side, imponerende i sin pels! ...

Der kom fru Myrin og ædelstenene i hjemmevævede rejsekaaber, kjørende i en grønmalet sluffe med Prestegaardsblakken, – en tykfalden, langhaaret romsdøling, udstyret med rød malt høvre, [k106](#) en ^[154] liden tarvelig staldvække [k107](#) og sammenflikket skaldrem! [k108](#) ... Som de vilde slutte sig ind i toget, stansede den med det ene forben ud til siden, spidsende sit ene øre og drejende hodet forbauset i retning af de sorte hestes toppe og skinnende seletøj, ... sænkede saa sit tarvelig udstyrede hode, lagde paa ørerne og drev iver – det angik den jo ikke.

Hansine og Helene var tilsist ogsaa kommet tilsæde, men maatte selv se at faa pakket sig ind, for den, der var udset til deres kusk, var blevet staaende fordybet i noget, der i disse dage sterkt optog ham.

«Gud, kan *han* kjøre?»

Og Hansine saa bekymret paa Helene, – for de havde en af unghestene.

Knut Gripp hørte det, vendte sig leende om og gjorde undskyldning, indtog sit kuskesæde og viste i et øjeblik Hansine, at han kunde kjøre, og at han ogsaa kunde være «umaadelig takkelig», naar han vilde – og Hansine, som altid vilde, fik en længere samtale igang.

Helene sad taus; en eneste gang, da Hansine og hr. Gripp begge to vilde vide, om hun frøs, sagde hun nogle ord.

For første gang var det hende en nydelse at høre Hansines ustanselige passiar; – den fritog [155] hende selv, mens den tvang Gripp til at tale mere end alle de gange tilsammen, hun havde truffet ham.

Og som den stemmen var! ... tung, straalende i klangen, som en strøm af smeltet, ædelt metal! ...

Og hun lænede sig tilbage i velbehag over at være kommen ud igjen i lyset og luften ... ud fra de gamle, strenge bøger til det levende liv! – –

De var inde i skogen, den skinnende, snefyldte skog! Store grantrær stod langs vejen med de grønne faner dybt sænkede, da det glade tog for forbi. Helene sad og stirrede ind mellem de hvide driver: der var højtid og helg! ... linie over linie var der løftet, bue over bue bygget i fin gjennemstraaethed! ... For en fryd at være kommen med ud til slig en fest! ...

Aa, om Borken bare vilde give sig lidt tid! ...

Og Borken, der var den siste i toget, lod sig kanske af pur velvillie skræmme af en ekorn og maatte holdes skarpt ind. En rem gik istykker, det tog tid at faa det saavidt grejet igjen, – og de blev skilt fra de andre.

Helene syntes, det var herligt! Bjeldernes glade, støjende larm tabte sig, lød gjennem den hvide luft afdæmpet harmoniseret! – – Hun lyttede til den bølgende akkord fra de engelske [156] hingstes sølvklokker, der gjennem afstanden løftede sig ud fra de andre ... og til Knut Gripps dybe, fuldtonende stemme, der beroligede Hansine med hensyn til den unge hest og det skrøbelige seletøj. – – –

Der kom et svagt pust fra nord, – – de tunge grene rørte sig, og de sistkomne snekrystaller løsnede, kom sagtelig faldende ned over dem ... som fintformede blomsterbægre, som hvide smaa stjerner ... en skogens velsignende hilsen, bærende med sig fjærlette, sælsomme tanker, ... vage, formløse drømme. – – – –

«I verdens navn, her sner!» sagde Hansine.

Ingen svarede hende, – der lød et indrømmende brum fra hr. Gripp. Men det viste sig umuligt at faa nogen samtale igang igjen.

*

Inde i Maartmanns gamle bjelkestue gik det lystigt til.

Paa det lave ildsted flammede et baal af grankubber og spredte med store knald sine straalebundter over tilrøgede vægge, gamle, mørke skabe med underligt snitværk, – højryggede, udskaarne stole og brede løjbænker med baldyrede^{k109} aaklæder.

Midt paa gulvet stod et langbord af eg, dækket ^[157] efter gammel vis med de solideste sager. De to svære drikkehorn, ¹¹⁵ Maartmannfamiliens merkelige arvestykker, stod fyldt med hjemmebrygget øl og mjød, og Maartmann selv gik fornøjet omkring med hænderne paa ryggen og lune vink til de ankommende gjester: «sjaa du fær deg noket!»

Og det nationale maaltid i sin mangfoldige opdækning, sin uforfalskede soliditet syntes at fremkalde det mest uforfalskede humør og den mangfoldigste appetit.

De fleste af damerne havde omsider vandret ind i de tilstødende værelser, der var mere moderne indrettede, men mændene var ikke ferdige. Maartmanns 15aarige søster, høj, lidt bleg, med blide, brune øjne og en varm straale i smilet, stod ved den gamle, fremspringende skjenk, ivrig optaget med at fylde hornene, der stadig kom tomme tilbage.

Doris stod og talte med Maartmann og glædede sig over hende.

– «De døbte hende Magdalena,» sagde hun til Helene, der stod i nærheden, «men Maartmann, som allerede dengang var meget fornuftig, lavede det om til Dea, ... ret udtalt blir det «gudinde», og det passer meget bedre! – – Faar jeg lov at male hende, Maartmann? Der er det ved hende, at hun ikke er pen ved første øjekast, siden kommer ^[158] det ... der er en nøddekjernesødme i hendes ansigt, en ægte naturgodhed i hendes sind; – – naar hun smiler, er det som en vej aabner sig ind til noget rigtig godt, – en fredelig plet, hvor solen skinner og frugter gror! ... Men hun er sky som et vildt dyr; – hun blir ganske bleg, naar nogen fremmed pludselig kommer og taler til hende, – hvorfor tar De hende ikke mere ud?»

Maartmann trak paa skuldrene, saa indover til damerne, men svarede ikke.

Man hørte fru Taylor-Thorvildsen le mellem en del herrer og frk. Lydia i varm strid med de unge studenter om, hvem der burde lede verdens store, aandelige bevægelser.

«Jeg kan nok forstaa det,» sagde Doris smilende mod Helene, da Maartmann gik for at tage imod en nykommen gjest, «han vil nødig en dag se hende ligedan som de andre her ... og hun er lykkelig nu mellem sine roser og duer, men det er ikke

lykke til at trøste sig paa ... en nydelig glasskaal, som nogen en dag kommer og bryder istykker! Og hvad skal man saa?»

Helene svarede ikke; – hun saa ind i salen, hvor man ordnede sig til at begynde dansen. Hendes øjne gled tankefulde om mellem de forskellige grupper.

«Hvad synes De saa om vore kvinder?» sagde ^[159] Doris muntert, stak sin arm indunder Helenes og trak hende med sig indover.

«laften er her et formeligt udvalg; – helt fra den blide, lykkelige Dea til vor uransagelige «madame», som jeg saa Dem indlede en liden mislykket samtale med for lidt siden. Hun ser forresten ud til at ynde Dem! ... Hun har den vane, at hun sætter sig hen og blir marmor, – hun har en plastisk skikkelse, der egner sig til det, men det er ikke derfor; ... hun interesserer sig ikke nok for folk til det, – men hun kan undertiden bli siddende hele aftener uden at sige noget, ... med et par milde øjne, der ingenting ser, men med et udtryk, som om hun var ferdig ... Se paa hendes mand, han er saamen ikke ferdig; se hvor han spiser – med værdighed og følelse! ... Han opmagasinerer maden, deponerer reservestofte, hvor som helst der kan være en liden plads!»

Ingenieuren indfandt sig; frøken Dahl havde lovet at gaa polonaisen med ham.

«Det er sandt!» Doris nikkede til Helene. «Og De? Med hvem?»

«Med ingen!»

Hun havde sagt nej til de unge studenter. Hun gad ikke. Og siden til kandidaten, – hun taalte ikke hans arm om sit liv; – – det kunde være det samme ogsaa med at danse!

^[160] Hun kom til at tenke paa Doris: med den grublende skygge langt inde i øjets klarhed ... og noget i latteren, som om noget tungt var med alligevel; – – og hun maatte tenke paa den lykkelige Dea, den forstummede fru Heger og alle de andre!
...

Hendes blik gled ironisk fra den straalende fru Tip og den dybt tilfredse fru Myrin til den lange, ellevildt farende Lydia. – – Lykke var ikke dette, ikke liv heller! – hvor uenige man kunde være om navnene! ... Skulde det ikke lade sig gjøre at finde andre veje? ... hvor man ikke gik sig selv saa ynkelig bort, men netop fandt stadig mere til at blive menneske paa? ...

Hendes øjne lyste. Om hun kunde vise dem, alle disse kvinder, at anderledes kunde det gaa for sig!

Hun smilte ved sig selv, – hendes haand knyttede sig i lengsel efter at faa noget at løfte i, efter rigtig at tage fat og rydde væk! – – –

Fogden kom.

Hun stod jo saa blid og fredelig der! – Saa undte hun ham vel en vals? Han skulde til gjengjeld lade hende vinde et parti bézique^{k110} og i næste diskussion give hende ret en gang ... heller ikke mere!

Hun lagde smilende sin arm i hans. Fogden ^[161] kunde hun ikke sige nej til; han kunde, naar han vilde det, faa hende til at glemme, at han ikke altid var elskværdig.

Saa indtagende og elegant var han og dansede saa godt! ...

En let beruselse greb hende, et lystigt mod. Hun skulde inklinere,^{k111} – Knut Gripp stod der ... og hun bøjede sig for ham, saa op og bad:

«Træd dansen med mig!» ... undrende ved sig selv, at hun vovede det! – Hun havde jo nylig hørt, han ikke dansede! – – – – –

Knut Gripp havde staat og set paa.

Selv høj og sterk og kantet som hele hans slægt paa farssiden, havde hans forestilling om skjønhed altid været noget, der lignede moderen, ... noget fint og vekt og blødt rundet! Med moderens dybe skjønhedstrang i arv bar han paa megen dulgt lengsel – – og iaften kunde han ikke vinde sig væk fra de dansendes ring! ... Det var de fine, myge kvindeformers rytmik, der havde besnæret ham, – og han kjempede for at fri sig selv ud, mens hans blik hele tiden fulgte Helene

Der var en glidende, strømmende ynde over hele hendes skikkelse, der berørte ham paa en ejendommelig forvirrende maade ... Der var noget souveraint, – noget som af Guds naade, ^[162] men først og sist noget særligt af kvindenatur, der her for første gang gjorde direkte indtryk paa ham, for første gang berørte ham saa fint og sterkt, at det fremkaldte en fornemmelse af sansefryd.

Og da hun saa stod der foran ham og fristede med ordene af den gamle ballade, blev han ridder Oluf, der gav tabt for elverpigen.^{k112} Der gik en let frysning gennem ham, i dette sekund maatte og vilde han, hvad han havde forbudt sig selv i saa mange aar.

«Aa, men De *kan* jo!» udbrød Helene og saa forundret op, da de var kommet gulvet rundt og han med et pludselig forandret udtryk vilde stanse. «De *kan* jo» – Og hun lagde sig tilbage i hans arm, der førte saa kraftig og let, og trak ham med sig ud igjen i «*Donauwellens*» farlige hvirvel.^{k113}

Han følte hende saa nær, ... det suste for hans øren, et blik, nogle dæmpede ord – og han dansede, grebet af en hjertets og sansernes beruselse, glidende paa lyse tonebølger, ... saa lenge til *hun* blev svimmel og tabte fodfæstet, og *han* kunde føle hele hendes legemes tyngde mod sin arm, ... saa lenge til hun maatte bede ham holde op.

Saa takkede han for dansen og flygtede, – ud paa den lukkede, maaneskinslyse veranda, hvor ^[163] han traf Hansine uden at lægge merke til, at den brede hr. Blich ogsaa var der.

Der blev et ophold. Man nød forfriskninger og spaserede omkring. Frk. Lydia gik glædestraalende og spurgte, om der ikke var umaadelig hyggeligt der. Hun havde hele dansepartiet fuldt og saa lidt forstyrret ud; – der var et par af herrerne, hun syntes om, men om hun bare havde vidst, hvem hun egentlig elskede! – hun var lidt i forlegenhed med det billede, hun bar i sit sind af «den rette, der skulde komme», det var saa abstrakt, at det omtrent kunde passe paa enhver.

Helene havde fulgt Gripp med øjnene. Hvorfor gik han derud paa verandaen? Var han ærgerlig, fordi hun havde faat ham til at danse? Hun vidste, han havde ikke danset med nogen anden ... og han havde været lidt underlig ... ja hvordan havde han vel ikke været! – – hun følte en pludselig glæde, men – hun skimtede Hansines røde kjole derude – og en uro kom over hende. Var det derfor han havde saadant hastværk? Og hun erindrede med det samme, hvor utrættelig han havde været til at underholde Hansine paa vejen, han som ikke brugte at tale med damer!

Hun gik omkring alene og havde et par gange passeret døren til verandaen. Doris sad inde og ^[164] spillede l'hombre^{k114} med øvrigheden, og Helene undgik omhyggelig at komme i nærheden af fru Tip med sin stab af herrer – de andre fristede heller ikke.

Madame, der sad i en liden sofa ved verandadøren, vinkede venligt. «Kom her og sæt Dem!»

Helene takkede, tog den anviste plads lige ved døren og fik gennem den duggede glasdør endnu et skimt af Hansines røde kjole – han sad altsaa derude hos hende,

alene! ...

Der lød en hviskende, fortrolig samtale ...

Helene var i sin dybe uro glad over, at Madame saa sjelden plejede at tale.

Men Madame lod netop til at ville have noget at sige, naturligvis fordi det var saa ubelejligt – saadan en anledning kunde ikke det tilfælde, der ordner alting bagvendt, lade gaa fra sig.

«Naa, hvordan morer De Dem?»

«Jo tak, godt, og hvordan har fruendet det?»

«Fruendet lider af det, at ingenting er morsomt, – ikke engang at spise og drikke! Hvor man er heldig stillet, naar man har saa sikre nydelser!» ...

Hun saa ind i det næste værelse, hvor hendes mand netop med en oprømt mine løftede sit glas.

«Ser De, naar man træffer til at faa denne bitre smag i munden, vilde det ikke engang nytte med den ægteste himmelnektar!»

[165] Helene maatte se paa hende, som hun sad under astrallampens^{k115} grønne lys, der blandede sig med det blaalig indfaldende maaneskjær ... ganske bleg var hun i det mørkerøde fløjel med en rose skjødesløst stukket ind mellem haarets fald. Der var som et slør over de store øjne, et ufatteligt smil om munden, og hendes stemme havde en besynderlig tung blidhed. Doris havde ret; der var i de øjne ligesom en stille glød, en gammel gjemt sorg, og blikket var langt, glidende som hos mennesker, der lever ved havet.

For et underlig magtstjælende indtryk hun gav; næsten som livet ikke levede, der hvor hun var!

Der blev stille ude paa verandaen ogsaa ... en hvirken – det var Hansine ... nogle sagte ord – det var vel *ham*? ...

Helene tog sig sammen med anstrengelse. «Ja, det er sandt,» svarede hun adspredt, «man faar undertiden saadan bitter smag i munden!»

Madame løftede det halvsænkede blik og saa smilende paa hende.

«Jeg mistenker Dem for at være fornuftig! – – Glæde og sorg, det er noget man indbilder sig, det hele, tror De ikke? Hvem ser De efter? Interesserer menneskene Dem?»

Og Madame saa lidt forundret paa hende i sin rolige blidhed.

[166] «Hvorledes befinder De Dem? Jeg mener ved at leve? ... ak Gud, jeg husker jo ikke, at De er ung! Synes kanske, menneskene er flinke ogsaa, De? – Ja, til at sønderrive hinanden; og jo mere der er ved et menneske, jo værre farer de andre med det. Har De lest Rousseau?»

Helene følte sig stadig mere trykket; – hun lagde ikke merke til, at hun næsten ikke svarede et ord, syntes tvertimod, at det var hende, der maatte snakke, og at det var mærkelig underligt af Madame, – for naar man var saa vanskelig at tale med, burde man da ikke plage folk.

Helene havde ikke lest Rousseau ... hun hørte tydelig Hansine rejse sig, saa hendes løftede arme tegne sig et sekund paa den matlyse væg – Nej, hun havde aldeles ikke lest Rousseau! ...

«Saa les ham! – det vil gjøre Dem godt! Han kan fortælle om dem, som sønderriver – han er et stort menneske, som de smaa har sønderrevet; men der er herlige ruiner efter ham! Og De har virkelig ikke lest dem? Ak Gud, men De er jo ung! Les dem ikke, det vil ikke gjøre Dem godt!»

Og Madame vedblev i sin ensformige, dæmpet blide tone, – en tone, der i sin dybe ligegyldighed ikke havde brug for modulation. [k116](#)

«For mennesket er rigtig et uhyggeligt dyr, [167] synes De ikke? ... lige grusomt til alle tider – kjære, istedetfor disse jubelfester, hvor man glæder sig ved mindet om mennesker, man har stegt levende, burde der indføres en aarlig, stor forsoningsfest, hvor man gjorde bod for alle sine ugjerninger og samtidig anstillede betragtninger over, om det egentlig er saa praktisk det at vente med, hvad man skylder et menneske, til man vel faar pint livet af det! ... eller finder De det kanske ogsaa rigtig dette med at ære de døde, mens man plager de levende lige friskt?»

Hun saa spørgende paa Helene.

«Kan det undre nogen, om man faar lyst til at liste sig fra denne store, uhyggelige forsamling engang som ingen merker det? ... Men det er det, som er saa vanskeligt: at faa gjort det, saa ingen merker det! ... men noget uhyre tiltalende ved tanken: at

der kunde være stilhed efter en! ... en stilhed, som kunde lukke sig om en som bølgen! – – Jeg hader dette menneskeskraal, naar der er nogen, som ikke har kunnet holde det ud lenger ... det er, som de kaster sten efter dem helt ind bag døden – og ikke det mindste morsommere vilde det være heller ... at være gjenstand for dette pakkets medlidende Herregud! – –

Da er det anderledes ude blandt dyrene; der faar man lov til at være død, naar man er det [168] ... træerne sukker bare og tier de, og dyrene tenker ikke mere paa det!»

Hun lagde hodet tilbage op mod væggen og saa paa Helene med sit mystiske smil.

Helene sad med sænket hode og et forpint udtryk. Det gamle vægur i sideværelset slog en del besindige slag. Da for hun sammen. «Kan det være saa sent?» Og det faldt hende ind, om det kanske kunde være en anledning til at slippe væk.

Men Madame trak hende ned igjen.

«Sent, siger De saa forskrækket? Kjære, er ikke det dejligt? Det er jo netop en af de faa, sikre nydelser, det at tiden gaar! Er der noget, som ærgrer Dem?»

«Slet ikke, ialfald ikke andet end smaating!»

Helene saa forundret op.

Hun havde aldrig hørt Madame le før: – Det var en ganske ejendommelig, sagte klingende latter, og det glimtede bag øjensløret. Hun sad ret op i sofaen med et pludseligt udtryk af livlighed. «Og *det* siger De saa letsindigt? De ved nok ikke, hvad smaating er for noget, De! Lad *mig* sige Dem det!»

Og hendes stemme blev sagte fortrolig: «Mellem himmel og jord, i alle afgrunde, er der ingenting, som forfærder mig som det smaa! Vogt [169] Dem, det stjeler ungdomsmodet og ungdomsblodet af aarerne paa en! ... Der er trold i de smaa ting, har De ikke kjendt, hvor de kan vokse? Har De ikke lagt merke til, at det er det smaa, som former livet, og det smaa, som ødelægger det, det smaa, som er det onde, og det smaa, som er rædselen og døden? Men jeg burde vist fortalt noget, som kunde moret Dem, for De morer Dem vist ikke!» ...

Helene saa hen paa hende med et lidelsesfuldt udtryk om de dybe, sitrende mundviger, men uden at forandre hodets let bøjede, lyttende stilling.

«Nej, jeg morer mig egentlig ikke!»

«Det burde De! Og saa bør man lære af hinanden ... ganske nyttigt for Dem at faa vide, at jeg har været enfoldig nok til at la de daglige dages smaa piner gjøre det af med mig. Efter et naalestik, ved De, kommer der en ganske liden draabe blod ... og saa tenke sig til! ... lade sig berøve livet paa den maner! ... la dem ta sit blod, sin begejstring, sin tro og glæde paa den maner, i saa pinlig smaa kvantiteter! ... la sig bryde istykker saa smaat! ... indlad Dem aldrig paa det der! – – – – – Der faldt en mand ned fra taget hos os igaar, død paa stedet; hans Gud var meget naadig imod ham, synes De ikke? ... noget tiltalende ^[170] ved det, saadan med et spring at styrte ud af en tilværelse, hvor man er kommen ind aldeles uforskyldt. Skal være behageligt ogsaa, siger man, en skøn død slig med engang at falde fra et tag f. eks. Men kjære barn, jeg burde vist heller ha fortalt noget, som kunde moret Dem, hør, vil De ikke komme og se til min lille kat? – den har en ædel karakter, den sønderriver ikke flere end den har brug for, ... men kjære, hvor De ser daarlig ud!»

«Her er jo saa varmt!» hviskede Helene.

– – Kunde de være ... kunde det være muligt, at de var forlovet derude? Det forekom hende at ... nej, det var jo umuligt!

Og saa havde hun lyttet! – – – –

«Hvor jeg foragter mig selv!» hviskede hun igjen, «De har ret,» – og hun vendte sit blege ansigt om mod Madame, «det er de smaa ting, som ødelægger en!»

Madame rakte mod hende sin lommeflacon. «Se her, det er jasmin, jeg har altid jasmin, det slapper og det erstatter; jeg bruger det istedetfor alt det, jeg ikke har! Har De været i Malmaison? Der lugter endnu af moskus fra den tid, Josefine bode der og prøved at glemme Napoleon!^{k117} – Men hvad gaar der af Dem, barn, De skjelver og blir saa hvid? Har nogen været slem mod Dem? ^[171] Hvor det maa være ondt for Dem, at De er saa ung, der staar saa meget tilbage ... og selv maa man betale alt» ...

Hun lagde hende varsomt op til sin skulder. Helene laa ganske stille et øjeblik, kunde ikke hjælpe det, at taarerne langsomt trængte sig frem, taarer af glæde, – for det *var* jo ikke ham! Der lige midt foran dem inde i salen stod han jo og talte med Dea! ... Der kom en mild ro over hende ved lyden af hans stemme, og hendes hjerte slog igjen normalt.

Dea fortalte ham netop, at hun elskede tordenvejr.

Og Knut Gripp smilte og saa paa hende. «Ja, men hvis det nu er farligt?»

«Ja, men det haaber jeg da altid, at det ikke er!»

Og de gik videre; hun smilende til ham i sin uryggelige tillid til, at farer var der ikke meget af.

Og Helene fandt, hun havde ret; hun forekom sig selv at staa der sammen med Dea i denne lykkelige fjernhed fra alt tungt, i en sælsom, stor glæde – for nu vidste hun næsten, at hun elskede Knut Gripp.

Madame tog hende med ud paa verandaen og hun fulgte; hun havde glemt, at der var nogen.

Der var heller ingen mere; den nedre dør blev netop smeldt til som de kom.

[172] Inde i salen, lidt tilside, sad Brith i sin magre sørgmodighed, der ikke klædte, og som sædvanlig i en kjole, som heller ikke klædte. Hun merkede sin misstemning dobbelt ved at se, hvor fornøjede alle de andre var. Og hvorfor skulde egentlig noget klæde hende? Lydia havde i et plagsomt velgjørenhedsanfald nylig siddet og foreslaaet alle mulige andre farver for næste gang, Brith skulde have kjole.

Hun sad i sin sædvanlige stilling, sammenkrøben som en fugl, der fryser – og hun frøs ogsaa, for de, der dansede, var varme og havde sat dørene op, og hun havde desuden en fornemmelse, som om det at leve var at fryse; hun syntes, hun havde frosset hele sit liv og nu var kommen til det, at hun holdt paa langsomt at dø af det.

Hun sad med et udtryk af mørk ligegyldighed og saa paa dansen, hun som evindeligt var udstødt af denne verden, hvor kvinder var glade og lykkelige. Ogsaa hun havde villet have sin del, havde listet sig derind og drømt sig lykkelig, en eneste nat – men der var blevet ensomt og koldt om hende; hun havde været for styg! Og ikke et menneske vidste, hvad det var for en lidelse for hende, dette, at, af dem allesammen her, hun vist var den, som saa mindst godt ud! ... og hvad det [173] var for en raffineret grusomhed, en uhyggelig ironi af skjebnen at forholde hende faderens skjønhed, men lade hende arve hele hans ømfindtlig overdrevne kjærlighed til skjønhed! – – – –

Der gik en gysning gennem hende ved at tænke paa det saadan samlet: at hun havde været med, i al den tid, i selskaber og paa baller – hendes forældre havde villet det og hun selv – – fordi hun havde gaat der med en forvildet drøm i hjertet, en tørstig trang efter en lykke, – som ikke var for hende.

Men burde den da været straffet saa haanefuldt, den lidelse ikke at være pen? Havde den forskyldt alle disse ydmygelser, som laa der altid, pinefuldt rugende i sindet? ... alle de smaa krænkelser, der smilende var blevet hende tilføjede af tarvelige huslærere og fuldmægtige og raa agronomer? ... smaa krænkelser sviende som brandsaar, ulidelige i sin uforglemmelighed! Og der var vokset frem et dulgt had til alle mænd! Hun kunde ikke engang taale sin barndomsven og legekamerat Morten Maartmann – fordi han var saa snil og havde ondt af hende, fordi han havde set det hele og vidste, at hun havde elsket den mand, der havde pint hende mest! – – –

Moderens sterke natur var i hende, men hun brugte ikke som moderen sin kraft til at tage imod ^[174] og bære; der rejste sig i hele hendes væsen en dump modstand, der indestængt blev til lidelse, saa overskyggende alt, at hele livet blev mørkt af det.

Og aarene var kommet og gaat, men det var ikke blevet anderledes– og Morten *vidste* det, Morten, som vidste om alting! – – Hun kunde næsten ikke holde ud at tænke paa det – endogsaa det vidste han, at hun var saa glad i at danse! – – –

Hun sad nervøs og lagde den ene haand uafladelig ovenpaa den anden. Morten kom bortover – hendes nervøsitet tog til – *Nu* igjen! vilde han danse med hende nu igjen? Forstod han da ikke, at han gjorde dem begge latterlige? Han kunde da umulig faa rettet paa det, han, at ingen brød sig om at danse med hende!

Og saa dansede ikke Morten godt heller; sammen med Brith gik det gjerne daarligere end ellers, og hun saa altid saa lettet ud, naar det var forbi, at det skar ham i hjertet.

«Hvad vil du, Morten?» spurgte hun utaalmodig, da han kom.

Han stansede foran hende, frygtsomt smilende og med et udtryk i sine øjne, der mindede om en godmodig hønsehund.

«Jeg vilde bare, du skulde følge med ind og ^[175] se paa Eugen Fürst, ^{k118} den er sprunget ud iaften, ogsaa har jeg en afart af den, som jeg selv har fremkaldt, den maa jeg vise dig, skal vi ikke kalde den Eugenie bare?»

Og hun rejste sig, – træt af at sidde. Bedre at komme derind ogsaa, ikke saa mange mennesker der til at undre sig over, hvor hun var blevet bleggraa og rødøjet i det siste! For hun havde jo næsten ødelagt sig med al den graad; – graad var slet ikke bra! Naar Lydia og fru Myrin talte om, hvor dejligt det var at faa græde godt ud, saa

maatte hun rigtig le! For taarer! ... saadan som de kunde slukke ud og tage med sig, saa der blev saa dødt og øde efter dem som paa en brandtomt! – – –

Hun tog taus hans arm og gik for at se paa roserne.

*

Efter endnu et solid maaltid spredte man sig i en behagelig tynget stemning gennem værelserne, smaasnakkende i fortrolige klynger.

Man havde været inde for at se paa Maartmanns roser, og fru Myrin var blevet siddende igjen der i en stor lænestol, duppende over sit strikketøj, mens endel af de unge herrer, lidt tunge i hodet og tause, havde trukket sig hen omkring ovnen i den anden ende af det dybe værelse.

[176] Sorenskriverens nye fuldmægtig, kandidat Hauff, havde været alene om ordet i længere tid, men saa havde tredielærer paa seminariet, en gammel theologisk student og fordums taler fra samfundet, pludselig taget blyant og papir frem, sat op sine dispositioner og beredte sig paa at faa en diskussion igang.

– – Det var netop i vor tid ingenting, man trængte mere til, end en kritisk og alsidig afvejen af principers gyldighed og rækkevidde, og det var altid ham særlig paaliggende at vise grænserne for begrundelsen – – –

Men nu vilde ogsaa alle de andre snakke, og man indlod sig i en vild passiar, 2 og 2, om moderne kritik, tilværelsens maal, Nietzsches stormennesker, den russiske litteratur og forsvarligheden af at lade mennesket forplante sig efter samme maalestok som før.

Maartmann gik omkring, stilferdig og blid og glædede sig over, at alle var saa glade; af og til tog han nogle dansetrin og drejede sig paa hælen med smaa kast; han fik altid lyst til at gjøre lidt spektakler, naar han var i humør, sagde ikke noget videre, men gik og tog folk om skuldrene og svingede dem rundt.

Saa traf han Helene og Doris og fik dem endnu en gang med sig ind for at se paa roserne.

[177] Han var endeløst omstændelig, naar han kom til at snakke om roser. Doris var ikke rigtig med, men blev staaende og høre paa dem dernede ved ovnen. Og livligheden var ogsaa saa stigende, at Maartmann tilsist maatte lade dette med roserne fare saa lenge.

«Er ikke unge herrer morsomme!» udbrød Doris leende. «Der findes ikke den ting, de ikke ved! Jeg vædder, de kan give mig besked derborte paa engvandingsystemet oppe paa Mars samt statsforfatningen paa Neptun!» ...

Hun gik nærmere.

«Ja men, hr. Hauff! De bør ikke indbilde Dem, at alting er saa nyt nutildags ... naar det kommer til stykket, er de ikke engang nye de 5aars ægteskaber, De synes at anbefale saa; det var jo en araber, som fandt paa dem, lenge før Mohameds tid! ... Ja, hvad kan ikke mænd finde paa! Og det er jo ogsaa det, de siger selv, at det er dem, som finder paa alting! Derfor har jo Strindberg havt den vilde ide ogsaa, om det ikke skulde gaa an at hjælpe sig uden kvinder. Skjønt saa utaknemmeligt det er af ham! ... saa megen nytte som han har havt af os, – hans store excitament, ¹¹⁶ hans levebrød! Vi kan trøstigt spørge, hvad havde han været os foruden?»

Hun gik hen til Helene, forbi Maartmann, der ^[178] havde nærmet sig en gruppe, hvor 4 prøvede paa at bevise rigtigheden af 4 forskellige opfatninger. Han havde staaet og hørt paa dem nogle minutter, mens hans ansigt flere gange skiftede udtryk, og den dybe rynke mellem brynene kom frem.

«Nu kommer «han Maarten»», sagde Doris dæmpet, «denne vor Morten, som, naar han er mellem fremmede, bruger at sætte sig hen paa en stol eller stille sig op i et hjørne og ingen vej komme hverken med sig selv eller sine tanker ... han er af og til prægtig, skal jeg sige Dem!»

Maartmann var gaat nogle skridt nedover.

«Hvem er det, som vrøvler om de russiske romaner?» spurgte han ærgerlig. «Aa, er det dig naa, hvordan kan du anføre dem som bevis for, at det er de enkelte, spidserne, det kommer an paa og gjelder at udvikle? ... Fortæller de ikke snarere, at der er mange om det store, ... at produktet af alt det, der lider og drømmer og tier og vokser, til det rager op over vandene – det er jo det store, det vel! – – Det som et barbarisk folk har baaret sammen, siger De! ... hele den slaviske literatur, hvad er den vel andet end denne skabningens lengsel og smerte, som med en elementarisk kraft har banet sig vej? ... det er som et mægtigt vaarbrud, hvor en sommer arbejder sig frem gennem nød og gru! – – I de russiske ^[179] romaner er det ikke det enkelte stor-menneske, som klager, – det er daarlig hørt af Dem det, – den som har øren at høre med, vil ikke høre nogen enkeltstemme her, men en brusende lyd af millionernes støn! – – – – –

Og Deres übermensch, det kan De ganske rolig sætte hen mellem de andre guder, vi ikke har brug for – det er det store hav, der sætter de store bølger!»

Han vendte sig mod Helene.

«De fortalte mig nylig, frøken Ørn, om en af de bøgerne, jeg har laant Dem ... naa, hvorfor kan jeg ikke sige det, naar det er sandt da? ...

For det er merke paa, at man *kan* lese det, naar en bog kan gjøre en baade bleg og kold og baade give kræfter og vise en dem, man har før ... det er saa med de bøger, at man faar mod af dem og slig lengsel efter mennesker! – – – –

Og jeg skal sige dig, du min kjære Erling Skjalgsen, dette europæiske übermensch, ^{k119} som du er saa grulig imponeret af og ikke kan undvære, som du siger, det er jo bare en gammel bekjendt det, i en ny frak! Saalenge der har været hovmodige mandspersoner til, saa lenge har der været fingret med det dere der, ... det er bare en højst ærværdig, fornem fætter af din egen ungdommelige selvfølelse, ser du! ... Og vil du endelig ^[180] ha fat paa storfolk, gaa saa bare væk fra tribuner og det dere der, – væk der, hvor de skriker og roper og flagger! Ned fra «bjergene» som det heder, ned i dybet med dig, ind i stilheden! ... Der kunde det hænde, du kunde finde nogle saa store, at de er *for* store til at anse det nødvendigt, et eneste menneske skal tro om dem, at de er det!» – – – –

De unge brød løs for alvor; det var umuligt at forstaa, hvad nogen af dem sagde.

Og fru Myrin vaagnede, – lige op i sit yndlingsthema.

«Ja, er det ikke prægtigt med den moderne kritik!»

Ved en heldig manøvre forvandlede hun en vis kjævebevægelse til et dybt, venligt suk og henvendte sig til Doris livligt, som om hun var fuldstændig med og aldeles ikke havde sovet.

«For eksempel bare i aviserne, frøken Dahl, man faar da virkelig forstand paa, ... ja, for det er jo saa dejligt med det, at man faar da virkelig anvisning paa, hvad der er virkelig baade pent og godt!»

«Ja, det kan De være saa vis paa, fru Myrin, det har De saamen ret i! ... Den unge, fremblomstrende aviskritik, ... det er saamen meget baade pent og godt, som kommer frem der, – ^[181] det er saadan slags hyggelig, gjensidig understøttelsesforening, skal jeg sige Dem, – – men kvinderne, som efter

statutterne ikke kan blive medlemmer ... ja, for *der* er man nemlig enig med Dem, fru Myrin, i hvad De sagde for lidt siden: «Verden *bør* tillade sig den luksus», at kvinderne ikke skal gaa folk ivejen, men holde sig rolig hjemme, og «vaage ved arnens hellige lue!» – var det ikke saa?»

Fru Myrin saa mistenksom paa Doris.

Det var en ytring, der da umulig kunde være noget at sige paa, – en ytring, hun listelig havde tilvendt sig fra en af de virkelig pene og gode forfatterinder, og hun havde netop glædet sig derinde over, at hun havde kunnet huske den saa godt.

«Men det var det, jeg vilde sagt om vor kritik,» lagde Doris smilende til, «at der virkelig skal være nogle af kvinderne, som er taktløse nok til at trække paa smilebaandet undertiden! ... Nej, kjære frue, det er jo netop, hvad jeg mener: det er bare de intelligente af dem! ... Damerne, som De siger, – ja saa gjerne de «virkelige damer», om De vil, – borgerinder af hint skyldfri land, hvor tanken endnu ikke er opdaget, de siger saamen ikke et ord, de, de opfører sig bestandig pent! ... Aa jeg ber, frue, vi er jo aldeles enige!»

[182] Fru Myrin saa lidt grundende ud; hun kunde ikke orientere sig, – men de var altsaa enige, og frøken Dahl havde saadant behageligt smil og var sikkert af dem, der kunde give en lidt besked, – noget hun aldrig mere fik af sin mand, der var aandsaristokrat og mavepatient og i sin fornemme afsondrethed for lenge siden havde holdt op at tale med husets kvinder om andet end strømper og mavebelter foruden diæten.

Og beroliget indlod fru Myrin sig igjen paa sit yndlingsemne.

«Vi har faat en bog til jul, som jeg bestemt tror har været udmerket for smaapigerne! ... Jeg er saa fornøjet over alle de pene og gode forfatterinder, vi har nu, dem kan man da anderledes trygt tilegne sig ... for nu skriver da vi kvinder saa godt, synes jeg ... ja, jeg siger «vi»; jeg kan virkelig ikke nægte mig den glæde, jeg synes jeg selv har andel i det!» ...

Doris lo. «Ja, hvorfor ikke? – – Nej, saa der er kommet en igjen! ... en ny forfatterinde mener jeg – det tør vel hænde det! ... Saa er der vel glæde da, i himmelen, om just ikke over al jorderig, for *morsomme*, – det er vi nu ikke, vi gode og tro forfatterinder! Det maa være en ond aand, der er ude og forleder os, naar vi vil ind paa den galej! Og er det ikke formasteligt^{k120} [183] ogsaa ... at ville mere, – saa

begavede som vi er paa andre omraader, ... for i *snusfornuft* for eksempel ... er der ved *Gud* ingen, der truer os!»

Fru Myrin saa skuffet ud, men rettede sig samtidig i hele sin værdighed.

«Det er kanske ikke forfatterinderne, frøken Dahl sværmer for? ... Det er kanske de unge forfattere?» ... Der kom en stram, moralsk trækning om den lange, lige næse, der bøjede sig en smule, ligesom bekræftende, og stemmens lyd var den samme, som naar hun sad hjemme og hørte noget gaa istykker ude i køkkenet.

«Der kommer ikke noget af dem i vort hus, det var jo umuligt for smaapigernes skyld, ... for jeg ved, der er herrer endogsaa, der finder dem *dyriske!*»

Hun sænkede stemmen ved det siste ord og saa sig sky omkring.

Doris lod ikke til at forstaa det, men fik hende til at fare sammen ved at gjentage ordet med sin klare, klingende stemme.

«Dyriske?» gjentog hun igjen. «Kjære, da var det jo ikke saa ilde! Men hvorfor gaar herrerne saa langt efter et ord, hvorfor ikke ta, hvad der ligger dem meget nærmere og er meget rigtigere og meget – værre: lad dem kalde det mandfolkeraat, for det er det, det er!»

[184] Fru Myrin kom pludselig ihu et Pauli ord.^{k121} Det kunde umulig være ret at tale paa den maade. Og hun saa igjen forsigtig mistenksomt paa frøken Dahl.

«Kjære, mandfolkene er da som regel ikke saadan ... særlig i vor tid, som de da virkelig deler saa uhyre pent med os næsten ... ja næsten alting, for nu har jeg da virkelig hørt, at en dame næsten udmerket godt kan forsørge sig selv ... for hvad skal der til saadan en enslig dame!»

«Aa, det glæder mig! ... saa lønningerne er virkelig blevet saa meget større nu ... allesammen?»

«Men kjære, *det* behøves da ikke, for hvad skal der til slig en enslig dame! – Myrin siger bestandig, de hjælper sig med næsten ingenting!»

«Det var jo det, jeg ogsaa tenkte; – det vilde da ikke være ganske rigtig engang at narre en saadan enslig dame til at tro, at livets bekvemmeligheder skulde være opfundet for hendes skyld! Dette «næsten ingenting», det udgjør vore aktiva, og som paaskjønnelse af vor forvaltning af dette merkelige grundfond fortjente vi mindst alle de europæiske ordener og kinesiske knapper, der gives! En saar

nødvendighed har man skabt om til naturlov, det er sandelig ikke af mændenes mindste kunststykker det! ... Mon det kommer af deres ^[185]galanteri, som De nylig nævnte? Skulde de virkelig anse os for et slags højere væsener? Det staar jo det guddommelige nær at behøve saa lidet som muligt – det har jeg da virkelig lest engang!»

Fru Myrin saa stadig mere mistenksom ud. Dette siste forekom hende et højst umotiveret angreb paa mændenes galanteri. Skjønt Myrin ikke egentlig var galant lenger, var det alligevel et begreb, der sammen med alt det andet, hun havde lært at tro paa, stod for hende med en mystisk, hellig uangribelighed, en sakramental autoritet.

Og hun saa et øjeblik meget gudhengiven ud.

«Det maa være det rette sind, der mangler Dem, frøken Dahl! Har man det, ser alt saa ganske anderledes ud!»

«Lønningerne ogsaa? ... det ogsaa, at mænd undertiden faar ganske pene gager uden at behøve at bestille noget, – hvad der som bekjendt aldrig hænder os! – –»

«Og saa er de da virkelig saa søde mange gange,» vedblev fru Myrin inde i sin egen tankegang. «Naar man tenker paa, hvor højt de staar, der hvor Vorherre selv har sat dem, ... og saa hvor nydelige de kan være mod smaapigerne! – – jo, vi har saamen grund til at beundre dem! ... kjære, jeg kan jo huske fra mig selv ogsaa! ... ^[186]jo da, en galant mand, det sværmer jeg for!» – – –

Hendes øjne havde grebet en situation inde i salen, hvor kandidaten vilde have istand en ekstra-lancier^{k122} og kom trækkende med begge smaapigerne.

«Vi er jo som altid enige, frue, bare med en liden divergens![uenighet] ... Jo da, jeg negter ikke, at det klæder en mand, – og det er sandelig ikke noget morsomt heller bestandig at tenke paa, at det, som massen af vore kavallerer en tidlang bedaarer os med, ikke er andet end en løsthængende stas, en forfløjent flagrende pagekappe, som det første vindstød tar med sig: en kulturens forfalskning af naturens ædelstof! ... Men De faar mig formelig til at begaa alvorligheder, noget jeg aldrig plejer at forsynde mig med i godt selskab! ... For der er et andet slags nemlig, som jeg ærer dybt, – men lad os heller kalde det for ridderlighed! ... Det er en del af den mandige naturs herlighed! ... ingen mand mister den, har han den først, – den flagrer ham ikke om skuldrene og blæser bort, ... den ligger i sindets dyb som den

tunge malm i sit leje! ... Men der kan De se, hvor De har faat mig højtidelig ... ja, og elegisk, for «sig mig, hvor findes det?» ... endnu sjeldnere end venskab, tror jeg!»

[187] Fru Myrin syntes at have faat sine værste mistanker bekræftede; – hun flyttede energisk hen paa en stol lenger væk og udbrød i en tone, hvori der ikke lenger laa noget ønske om belærelse, men et forsøg paa at være knusende pikant:

«Og kvindeligheden, hvor findes saa den, frøken Dahl?»

Hun trak paa skuldrene. «Ja, det maa De rigtig spørge om, frue! De fleste kvinder ved det ikke; alle mænd tror, de ved det, og det er lige saa ilde, ... for der er ikke mere end en eneste en; – det var den græker, som i sin Venus fra Milo^{k123} huggede i marmor, hvad han vidste om kvindeligheden, og sagde til den lidende menneskehed: Ved hende skal du sejre! – – Men menneskeheden trode ham ikke; mændene tror ham ikke den dag idag; den anelse, der foresvævede ham, da han lagde det udtryk af højhed over hendes pande, den slags anelser har de aldrig havt! – – Man ser undertiden paa hende med en tvil, om der ikke gjøres altfor meget væsen af det fruentimmer, hun har jo ikke arme engang! ... Eller man er kunstkjender og ser med et roligt kjenderblik paa, hvorledes linierne bøjer sig sammen til dette stille, stolte sprog, deres sjel ikke kan forstaa. – – –

For der er en mængde mennesker, som den dag idag tror, at grækerens inspiration blev til [188] marmor for at pynte op i deres stuer og tage sig ud i Louvre; ... og hvis man vilde spørge sig for, vilde der være et stort flertal for, at denne kvindelighedens majestæt er noget, der kun bør taales hos Venus fra Milo ... at sætte en saadan mine op kan kun gaa an, naar man er af marmor og ingenting siger! – – Se der kan De bare se, hvor De faar mig til at staa her og holde opbyggelse!»

Der kom flere ind.

Helene var taus blevet staaende i døraabningen, – Doris trak hende med sig ud i salen og pegte leende gjennem de aabne døre ned i bjelkestuen, hvorfra man hørte lensmandens og agronom Pedersens vældige stemmer over de andres.

«Hør bare: «Frihedens tempel i nordmandens dale stander saa herligt i ly af hans fjeld!»^{k124} Hvad synes De? Sligt sidder mandfolkene heroppe og synger om endda! ... Se, der kommer kandidaten og Skarbo; de betragtes som et slags reservefond af damerne her, ved De det? ... saa nemme at ha at ta til, om andet glipper! ... Ak Gud, vidste bare de mandfolk, hvor ofte de udgjør dele af et saadant fond, vilde deres

hjerter krympe sig, og de vilde være de første til at forordne brændt den lovsamling, som gjør denslags foranstaltninger saa praktiske! – – – – –

[189] Ser De ham der; det er en af provstens julefremmede, ... en saadan *fin-de-siècle*-fyr^{k125} med trætte miner og dybt blik! ... Der skal ha været nogle inkurable syge nede i Paris, som har set saadan ud – og saa har man taget det for et udslag af verdensudviklingen, som man da sandelig faar se at holde sig *à jour* med, man maa ogsaa have sine trætheder og fallitboer, man maa da være med ... men hvordan er det, De ser ud iaften? Gaar De isøvne og lader mig snakke?» – –

«Aldeles ikke!» Og Helene gjorde smilende en anstrengelse for at tage sig sammen. «Jeg hørte jo netop ham, fyren der, holde en tale derinde og forsynde sig paa det gruligste mod das *ewig-weibliche*^{k126} men siden trøste os med, at «alle schuld rächt sich auf Erden».»^{k127}

«Han er paa en støvle^{k128} og vil vise, han kan sin Göthe ... forresten et skjændig overvurderet ord det der, for det er jo simpelthen ikke sandt! Og det andet, som han til en afveksling har kommet med fem gange iaften: at der er sørget for, at træerne ikke vokser ind i himmelen, det er nu heller ikke ganske sandt, – det er forresten den lille Bettina,^{k129} som først har sagt baade det og flere andre af hans herlighed Göthes gode ting! ... Saa, nu begynder man at sige godnat. – –

[190] Har De lagt merke til Rentse Myrin iaften, hun med dette døsig-varme i øjnene, der tiltrækker mændene saa! Hun synes ikke at ha nogen fornemmelse nu af prestegaardens gudfrygtighed, der staar hun saa hed og halvvaagen og lader dem strides om, hvem der skal have hendes siste dans! ... Og de unge helte Erling og Skjalm! ... ser De, for et mod der er kommet i dem efter punschen? De har begge to gjort voldsomt kur til fru Tip, der har moret sig over det nye legetøj! Det blir lejt for hende, naar hun engang blir en aldrende stjerne – saadanne har det ikke godt!» – –

Man gik ud i toiletværelserne, og Helene var snart i rejsetøjet. Hun længedes efter at komme ud i den stille nat ... hjem gennem den hvide skog.

Hun saa sig om efter Knut Gripp – og opdagede ham ude i trængselen i forstuen. Hegterne i Lydias kaabe havde haget sig fast i ham, og det var saa vanskeligt at komme løs, at Lydia fik anledning til at le og passiare en hel del og blive lidt tankefuld: Han var saa umaadelig takkelig, og det blev da vist ikke noget med Hansine; hun turde simpelthen ikke for Blich! – –

– Under fakler togede parrene ned til slæderne. Helene hørte kandidaten gaa og spørge [191] efter hende, og hun undveg ind i den indre forstue.

Der traf hun igjen Gripp; han stod med ryggen mod hende og ledte efter noget borte i et hjørne.

Hun spurgte lidt frygtsomt, om det ikke var ham, der skulde kjøre dem. Han vendte sig om og saa bryd ud.

«Jeg, jeg skulde nok finde mig en stok, jeg!»

Og han gav sig igjen til at rode i det mørke hjørne, men som om han ikke selv fandt det ganske fyldestgørende, vendte han sig atter om.

«Jeg gaar hjem, over fjeldet ... maa ha en tur!»

«Gjennem Prestemoen?» spurgte hun sagte.

«Ja, vejen gaar der ja ... det er ganske rigtigt det!» – –

Han havde fundet stokken.

Hun saa efter ham – og henover mod Prestemoens lange, mørke linie, som fik en sælsom tillokkelse.

Endelig opdagedes hun af kandidaten, for det var ganske rigtig ham, der skulde kjøre dem hjem.

Kandidaten var bekjendt for det, at han var saa udmerket til at pakke damer ind, men Helene var irritabel og taalte ikke, at han kom hende nær. Hansine, der selv var saa ualmindelig godslig saadan, [192] syntes det var utækkeligt af hende, for kjære, kandidaten var man da vant til.

Og da de var kommet ind i skogen, og kandidaten listede sin ene arm halvt omkring hende, lagde hun sig tilbage i en blid døsighed, lyttende til hestens hurtige fodslag, drømmende om Blich, der havde hjulpet hende kaaben paa og havt saa vanskeligt for at faa knappet den rigtig.

Luften tyknede; maanelyset blev til en sølvmat taage – det begyndte at sne.

Helene saa urolig indover mod Prestemoen. Han gik da vel ikke vild derinde? ... Sneen laa høj ... ikke sikkert, om der var vej!

Snevejret strøg mod hendes kind ... som hvide, kølige sommerfuglevinger, ... som fine, smaa drømmeguder, hviskende tæt ind i øret. – –

Ja, hvad vidste de over fra den kanten? ... Som der maatte være hvidt og nyfalden skjært ... stille og stort! – –

Hun lukkede øjnene til for bedre at høre: – for undres paa, om de ikke havde mødt ham derinde? – – –

«Det sner!» sagde Hansine pludselig energisk, med en tydelig fornemmelse af, at nu maatte man da give hende ret.

«En dejlig vinter, ja!» indrømmede kandidaten venlig. «Javist har man mange ting at takke skaberen [193] for, rigtignok har jeg været forkjølet 2 gange i vinter, men Herregud, man bør jo være taknemmelig ogsaa for de mindste goder, og hvis man tog frem sit hjertes regnebræt, som det heder saa overmaade vakkert et sted, saa vilde man finde ... man vilde visselig» ...

Og kandidaten forvissede sig om, at Hansine sad godt og varmt indpakket; det var nemlig ikke bra at fryse, slet ikke bra for blodcirkulationen at fryse over knæerne. – Helene turde han ikke komme nær.

IV.

Efter ballet hos Maartmanns var der vel endnu nogle lag her og der, men det var ledet saa langt frem i julen, at den sindige del af befolkningen fandt at burde vedtage en anden dagsorden, og da det belivede ungdomslag hos kandidaten var overstaat, maatte de unge helte Erling og Skjalm ligesaa nødtvungent som forrige aar finde sig i at blive skydset til stationen af den gamle borkede.^{k130} Det viste sig nemlig ligesaa umuligt nu som forrige aar at gjøre fogden indlysende, det kunde gaa an at forsømme nogen forelesning.

Efter ballet hos Maartmanns havde ingen af «selskabet» set noget til kandidat Gripp. Baade her og der havde han været buden, men havde simpelthen ikke indfundet sig.

Det havde den første aften været en skuffelse for frøken Lydia, der dog aftenen efter fandt en fuldstændig trøst ved at seminariets tredie-lærer, ^[195] student Mandt, var begyndt at blive saa takkelig – og virkelig vittig ogsaa, saadan som han kunde bevise, at hr. Gripp ikke var af den verden, hvor man morer sig, og at samvittighedsfuldhed var en fejl, som kunde udarte.

Under françaisen^{k131} betrode hr. Mandt hende endvidere, hvor ufordrageligt det var, naar han pludselig i glasruden i døren fik se denne lange, skrammede kind med det kolde, faste øje hvilende paa sig, – eller naar manden uden videre steg ind og gav sig til at kontrollere undervisningen uden spor af hensyn til, om det nylig havde været ferie – ikke at tale om, at han var en ren dyrplager i matematiken og ikke kunde forestille sig andet end, at man gav friminuter og skolemad og alting pokker ivold af glæde over hans langbenede tal. – –

Frøken Lydia blev meget betenkelig ved at høre alt dette, og da hr. Mandt tilsist erklærede, at det røbede ikke megen paaskjønnelse af selskabet at kunne sidde hjemme nu og lede efter et nyt system for verdensbevægelsen, tabte frøken Lydia næsten al interesse for Knut Gripp.

Der spiltes op en galop efter françaisen, og hr. Mandt trak igjen sin ene hanske paa.

«Maa jeg ha den ære, frøken, saa gjør vi det ^[196] paa en mere rationel maade; vi styrter os selv ind i verdensbevægelsen!»

Og frøken Lydia fulgte henrykt; hun havde jo ikke anet, at tredielærer ved seminariet var i den grad vittig, og han *var* takkelig! – –

Hendes tanker bares ved en letlivet sats i galoppen langt ud i fremtiden: – Den unge mand var blevet til noget, den store vorte ved øjet stødte hende ikke lenger! Og han var trofast – men hun stolt, hendes mor var en von Ramel! ... Men den unge mand var saa trofast, hans kjærlighed gjorde ham genial, det var *ham*, der fandt det nye system for verdensbevægelsen ... og han var saa rasende i sin sjelekval, at hun kunde ikke lenger! ... Hun lod sig overvinde og blev meget lykkelig! – –

Frøken Lydia var i et usædvanligt humør den hele aften; hendes ærgjerrighed var at sidde over saa lidet som muligt, og hun følte en vis stolt glæde ved at kunne notere, at frøken Ørn dansede saa paafaldende meget mindre end hun.

Ud paa aftenen gik glæden over til en art medlidenhed. Hun gik hen og satte sig hos Helene.

«Aa Gud, hvor jeg morer mig!» udbrød hun, idet hun med en foruroligende kraft haandterede ^[197] en af fru Thorvildsens kasserede vifter, som hun var blevet lyksaliggjort med til jul.

«Jeg morer mig altid saa rasende, naar jeg er ude! – Gud, hvor jeg igrunden er lykkelig!» lagde hun til med en vis berettiget selvfølelse, da Helene ikke svarede.

«Naa, det glæder mig virkelig!» Og Helene vendte sig og saa paa hende med en stille undren i blikket, som om hun i det hele taget først nu havde opdaget arten Lydia Martini.

Og med et trist, tankefuldt smil lyttede hun til hendes snak.

Men da Lydia blev taget op i kotillonens ^{k132} af kandidaten, blev Helene siddende tilbage uenig med sig selv, om det var godt eller ikke, at saadan slags lykke var til.

Siden drev tanken igjen tilbage til Gripp, som ikke var her ... hvorfor han heller ikke havde været sist torsdag hos fogdens eller søndagen hos lensmandens, forstod hun ikke. Skulde han ... det var saa paafaldende, at han ikke kom til fogdens ... skulde han ... han kunde da ikke være ærgerlig paa *hende*? Hun havde da ikke gjort

ham noget ... hvorfor var han slig ... likte hende ikke da vel ... var kanske ræd hende? ...

For nogle uhyggelig dumme tanker! ...

[198] Hun rejste sig, – og med den lille, ejendommelige haandbevægelse, fogden paastod var organet for hendes villie, gik hun hen til landhandler Sandvold, som hun et par gange havde sendt fra sig den aften.

«Vil De nu danse med mig?» spurgte hun smilende, «vi skal se at faa frøken Brith til vis-a-vis, Maartmanns carré^{k133} er jo altfor liden!»

Saa gjorde hun da ialfald Maartmann noget godt!

Men om nogen kunde forstaa det, hvorfor hr. Gripp ikke viste sig mere! – –

*

Hjemme i sin stue gik Knut Gripp og drev om paa gulvet. Det store arbejdsbord var oversaaet med beskrevne papirer og opslaaede bøger, og foran vinduerne stod stativer med forskjellige optiske instrumenter.

Han strøg sig gjennem haaret. – Var lidt træt iaften, merkelig nok ... Men de laa der paa bordet og ventede paa ham, de tilsyneladende saa beskedne smaalapper, der tillod sig at tvile paa Kepplerske loves uomstødelighed og lod ane en ny teori om lys-udstraalingen,^{k134} – de laa der, alle disse løst henkastede hypoteser og dristige [199] tvil ... og ventede paa, at han skulde give dem sin tid og al sin kraft.

laften var det anderledes, end det plejede – – ingen lynglimt over tanken, ingen Prometheustrang til at storme himmelen og bringe med sig tilbage af dens ild.^{k135} – – Det var en irriterende forestilling, at alt det laa der paa bordet; slet ikke stille, men med en myndig røst, uden appel – – krævede det hans liv?

Han gik hen til vinduet: Var virkelig Knut Gripp nervøs? Sandt nok, han havde arbejdet i disse 4– 5 nætter og dage ... dumt, bedre at tage det som før, langsomt, kraftigt, sejgt ... Naa, saa han tog det altsaa ikke lenger som før? ... men hvorfor ikke? – –

Han var igjen kommet til vinduet:

Ude stor, rolig nat med vidt svømmende sneskjær! – – Fra skogen brød frem et lystigt følge; hele yngste klassen, saa han ret. Julen var nok ikke over, den, hvorfor

havde han selv sluttet saa braat af? – – –

Der kom en let listende mollmelodi:

«Haslebuskane dej æ smaa,
men dej æ fulle av nøtar!
Danse let mæ dej unge brurir,
saa frys du inkje paa føtan!
Hej hop, sa di up
su de-lium, de li-aah!»

Gripp lyttede med et smil: Burde været paa Sandvold han ikveld ... strøget afsted gennem skogen, nu den laa saa vakker! Det var dumt! – –

«Haslebuskane dej æ smaa» –

Det var skolens lange tenor, tydelig nok! Han havde noget i sit foredrag, som Gripp netop iaften ikke syntes om: en stilferdig, lunt glidende fjeldbonde-ironi. Gjorde han nar? – –

Og saa sang de alle omkvædet, saa godslig og uhyre blidt-krakilsk! Den var vel slig, melodien – en af disse, som vokser op en sommernat paa en sætervold og sniger sig ind til hjertet – og ler det ud! – –

De var stanset ved foden af bakken; flasken gik rundt, og de sang i fuldt kor; det forekom Gripp, det lød endnu mere trædsk^{k136} end før:

«Hej hop, sa di up
su-u-u deli-u deli-aj!»

Han tog et stramt tag gennem haaret – han havde den vane, naar der kom nogen slags vanskeligheder: – –

Ganske tydelig saa han hende for sig. Hun var ikke mer end middelshøj; hvor havde han det fra, at hun skulde være saa stor? ... Men stille, skinnende øjne, solglød indenfor blikket! ... Men ^[201]det var det, han hele tiden havde ment, at hun ikke var, som han indbildte sig! ... Munden var for stor, men der var noget ved smilet, noget inde om mundvigerne, der var saa merkeligt ... og saa havde hun saa fine fingre! ... Hans mor vilde ikke have likt hende: – – hun skulde været yngre og vakrere og med dette over sig, som siger, at hun bliver saadan som hun skal være, som hans egen mor. Men det var netop saadan hun ikke var! ... hun manglede dette

særlig kvindelige: – denne vegetabilske ro, der kun behøver en plet af jorden, i modsætning til mandens natur, for hvem jorden ikke er nok. – – –

Alligevel havde hun sneget sig ind her, i hans tanke, og han mønstrede hende mistenksomt: Hvorfor var hun ikke som de andre damer, der gik blufærdig-bortgjemte i sine kjoler med de naturlige linier forrykkede af puffer og stas? ... Det forekom ham som noget ganske ulovligt, at dette legemes ædle form tegnede sig saa fast under det enkle snit; det var brud paa en hellig tradition at optræde saa vel klædt, at man først maatte lægge merke til legemet og siden – glemte dragten.

Og saa var der noget andet ogsaa: hvorfor gjorde hun ikke som andre damer og ugled sig til^{k137} med en hat, der ødelagde hendes ansigt? Hvorfor ^[202] gik hun med det løse overkast, der faldt saa plastisk om hendes hode, eller denne lave lazzaronhue,^{k138} der klædte saa ypperligt? – – –

Frøken Ørn havde mange saadanne smaa fejl, men den værste var ubetinget den, at han alligevel den gangen saa rent uforskyldt kom til at danse med hende! – – – Og ved at tænke paa det fik han igjen den samme følelse af det som dengang: en blodhed susen fra hjertet op i hjernen ... kunde næsten merke som dengang det smidige legemes bøjen og vuggen mod sin arm. – –

Det plagede ham at være kommen ind paa dette; han gik hen og satte sig i sofaen med en forbitret mine. Han ansaa det for en uværdig svaghed, naar han saadan lod sig overliste, og den unge, kraftfulde natur brød ud og vredelig kom med livets fordring. Det havde hændt ham et par gange før, i hans ensomme, asketiske liv, men – og han noterede det med velbehag, mens den markerede linie om munden grov sig lenger ind – det var et afmægtigt oprør, der altid blev tugtet efter fortjeneste. – – –

Og hans samvittighed fældte en afgjørende fordømmelse over frøken Ørn, der formelig fjernede sig og blev borte for hans foragtende blik. For hun var jo naturligvis ikke af denslags kvinder, ^[203] man gifter sig med! ... Hvorfor kunde ikke hans mor ha levet! – – –

Han besluttede at gaa tilsengs, men faldt hen i en døs: Jovist var hun der, den lille kone! ... hans mor gik og holdt hende ved haanden, og de ledte efter ham, og den lille kone sang!

Og atter kom sangen, glidende ind i drømmen til ham i blide toner, stigende, bristende – som bølger mod strand:

Fjerran han dröjer från grönskande dalar Fjerran han dröjer från
grönskande dalar
borta i konungens gyllene salar,
ack, lilla fogel, ack lilla hjärtaven,
kommer du ej snart?
— — — — — [k139](#).

Og de sang ham vaagen igjen, de unge, der ikke blev ferdig til at lægge sig, saa lenge maanen gik lys over skogen.

Han greb sin hue og strøg ud, han ogsaa; det var klart, det maatte være ligesaa fornuftig det!

*

Næste søndag gik han paa ski over Prestemoen og indom hos fogdens. Hans pande var igjen klar og hans blik roligt; han følte en slags tilfredsstillelse ved at vise sig selv og kanske ogsaa nogle andre, at der var ingenting paafærde.

Fogden tog muntert imod ham.

«Naa, hr. Gripp? en vordende stjerne ymter nogle om, ... den forsvundne kalder andre Dem! [\[204\]](#) ... Excentrisk finder vi i hvert fald Deres bane, men det glæder os, De atter søger centrum! – – Men hvadslags tid er det, De holder? Stjernetid? ... eller kanske den sande soltid, hvad? Vi middelsfolk maa affinde os med hver søndag at modtage belæring af prestens cylinder [k140](#) ... en gammel travet det, ved De! – Den løber forbi os allesammen! Naa, saa De vil ikke ind! Ja damerne, de er afsted for lunge siden naturligtvis! ... Velkommen til middag og en ærlig boston!» [k141](#)

Gripp stod i susende fart ned de lange kirkebakker og følte sig overmodig vel.

Han kom i kirken, da man begyndte højmessesalmen.

Merkelig alligevel, at han skulde høre hende over alle de andre, saa som hun sad der og sang med halv stemme bare og slig skjødesløs intonation; det ærgrede ham, at hun var saa uandægtig; hvad vilde hun her? – –

Der kom et andet udtryk i hans ansigt, og han fulgte opmærksomt presten Myrins udmerket byggede, højkirkelige præken, der som hans andre prækener blev fremsagt paa en maade, som om han selv igrunden ikke var tilstede, men var blevet siddende igjen hjemme paa kontoret.

Gripp saa ikke bort fra presten, og hans mine var efterhaanden gledet over til denne koldt-bestemte, [205] inappellable, [k142](#) der var saa lidet yndet paa seminariet. Denne gang gjaldt hans strengthed ham selv; han følte sig ikke vel paa sin plads, havde lyst til at flytte lenger ind, eller et andetsteds hen – men ikke en muskel rørtes; saadant maatte overvindes. Og da presten gik ned af prækestolen, over koret, fulgte øjnene ham mekanisk, indtil han traadte paa frøken Ørns kjole, idet han gik forbi.

Gripp vendte sig om mod den gamle bonde, viste ham salmenummeret og saa ikke mere op – hendes blik havde rammet ham som et stød. For øjne hun kunde vove at sætte paa folk! ... saa dristige og saa forunderlig sørgmodige! ... det var de øjne altsaa, – det lange, dragende blik, der havde plaget ham hele tiden; hun havde siddet der og set paa ham den hele tid! ... Noget var der i de øjne, – en hemmelig, sælsom magt, ... i forbund kanske med skjulte kræfter, – af dem som endnu kunde haane menneskene i deres uvidenhed! – – –

Og han faldt et øjeblik i tanker om hypnotismen og den dyriske magnetisme. [k143](#)

Ved udgangen blev han grebet i armen af fru Enersen, der kom pustende i sin svære kjørekaabe.

«Ja, De blir med os hjem! Morten og smaapigerne gaar!»

[206] Gripp takkede, hjalp hende op i slæden og sluttede sig saa til «smaapigerne» og Maartmann, som han var kommet til at synes bedre og bedre om.

Han kom naturligvis straks ind i en samtale med Hansine, der var straalende over, at Blich alligevel havde været i kirken idag.

Helene gik og talte med Maartmann om kirkegang og mente, det var et dybere ord, end man egentlig tænkte over, det, «at kirken den var et gammelt hus» [k144](#). og rummeligt, vilde hun lægge til, for det var netop det, at der var rum for alle ... ja selv her, hvor der hverken var videre lunt eller stort eller vakkert i kirken just, selv her kunde det være gribende at komme ind og høre disse mennesker sidde og synge med alle sine ulovlige trimulanter, [k145](#) – for hvem tænkte vel paa det, den stund man følte, hvor de var med, med hjerte og sjel! ... Anderledes var det end der, hvor man sidder og synger harmonisk og ønsker, at det hele vel var over.

Gripp forbausede ved en bemærkning om det fra ethvert synspunkt utilladelige i at synge skjødesløst i kirken, ... og at der til alle tider var dem, der burde drives ud af templet, [k146](#) – det var en fejl, naar ordet ikke brugtes kraftig nok.

Helene vendte sig om, – saa paa ham og sagde [207] stille: «Jeg hørte Dem engang tale over de ord: «Og dersom jeg lader dem fare fastende hjem, maatte de forsmægte paa vejen, thi nogle af dem er komne langvejsfra.»^{k147} Var der ikke adgang ved det bord for skarer af dem, der siden var med at korsfæste? ... Og disse hedninger langvejsfra, disse forsmægtende ved vejen! ... Er De kommen til *det* nu, at skulde der være en smule for dem at finde derinde, hvor Guds børn mættes, saa bør det fratages dem?» – – –

Man blev afbrudt af fru Thorvildsen, der kom kjørende, tæt efterfulgt af kandidaten og hans fætter, kammerherre Eg, der var paa besøg. Hun viftede med sin lange, hvide boa og pegte leende paa Knappen Gill, der sad foran hos kusken og kjørtc, med det rosenrødt spillende ansigt stikkende frem af en af doktorens gamle skindluer.

«Gud, tror dere, vi kommer levende frem?» raabte hun.

Og spørgsmaalet blev ivrig drøftet af Hansine, mens Helene og Brith forholdt sig tause.

Herrerne var komne lidt iforvejen.

Gripp havde begyndt at like Maartmann; han havde i hans godmodige fuglehundøjne fundet et dyb, der interesserede ham. Der var noget uforklarlig hyggeligt i at gaa og snakke med ham paa tomandshaand. – Hans kjærlighed for planter [208] og dyr var det, der først havde gjort ham opmærksom paa ham: hans roser var noget af ham selv, hans dyr var hans venner, de fleste af bygdens hans gode bekjendte og alle andre hans næste – mer end én plaget hest havde velsignet ham, og paa Maartmanns ejendom turde ingen sjel sætte op snarer eller stok.^{k148}

Skjønt han i sit had til alle ydre venskabsbeviser knapt var høflig, havde Gripp opdaget hos ham en trofast hjertelighed, der gav lyst til at være hans ven; – og saa var han saa merkelig morsom med den fart, hvormed han skiftede ansigtsudtryk og samtaleemner.

Han talte om et tamt hare-par, der bode i holtet bag haven, om en rose, han vilde have frem ved podning og krydsbefrugtning, en rose, han drømte om og ikke fik fred for, og saa vilde han have besked hos Gripp om Demokrit. Han havde lest en fransk bog om Demokrit,^{k149} men det var langt fra tilstrækkeligt, han vilde vide mer om den mand. Demokrit tiltalte ham; han vilde tage timer hos ham i ligevægt; ... hans sandhedskriterier, det var jo næsten noget, man kunde tro paa ... at sanserne

aldrig bedrager, at alting har sin virkelighed, at selv den rene indbildning ogsaa har sin eksistens, der bør respekteres – – det havde været saa hyggeligt, at se det der paa prent, noget [209] saa inderlig koseligt i den tanke, at for et par tusen aar siden sad der en mand lysvaagen nede i Abdera og byggede et filosofisk system af netop de samme tanker, han selv havde gaat her og tullet med i halvsøvne og undret paa, om det kunde være et anelsens første-atom, hvorefter fremtiden engang vilde skabe tanker! – – –

Han svingede sig om paa det ene ben og holdt paa at miste ligevægten, hvad der syntes at gjøre ham taus og tilbageholden igjen.

De gik videre en stund uden at sige noget; Grippts tanker var drevet hen til nogle beregninger.

Maartmann sagde mørkt: «Om en skulde komme rigtig til ro nogengang, fik en vel se at holde sig fra folk, for det er altid dem, som tager humøret ifra en, synes jeg! ... Og saa er det vel en selv, som ikke duger, kan jeg tro! Jeg er af gammelt, godt folk, slægt efter slægt! ... men nu er der ikke mer igjen af det der, ska' være slut, kan jeg tro, ... men den rosen vil jeg nu se at faa fundet da!» – – –

Han saa hen paa Gripp, med noget fortabt stirrende i blikket, – som om der endnu var noget, en traurig historie, ... der ikke kunde fortælles.

Efter middagen hos fogdens «hvilte man mørkning», [k150](#) mens Hansine under dyb taushed spillede sit [210] eneste udenadsnummer, Længselsvalsens. [k151](#) Da hun havde spillet den 3 gange og paabegyndt den fjerde, ombestemte hun sig pludselig: «Aa nej, lad os heller se lidt paa maaneskinnet og aftenstjernen derude! ... se, hvor det lyser over tunet og ned gjennem alleen!»

Men nederst i alleen kunde man tydelig se, om Blich var hjemme; skinnet fra hans vindu var i al hemmelighed Hansines aftenstjerne.

Maartmann, der den hele tid ikke havde talt et ord med Brith, greb tanken som en lysende mulighed og fik med en paafaldende iver Gripp op af sofaen og en af fogdens rejsehuer halet ned om ørerne paa ham.

«Og se her, frøken Ørn, er Deres! – Nej, det er kanske Grippts, men det gjør ingenting, for De skal uden al barmhjertighed med!»

Helene, der laa paa knæ foran den store kaminovn og rejste paa kubberne for at faa dem til at lyse bedre, vendte sig leende om mod ham.

«Sandt at sige har jeg ikke saa svært tilovers for det maaneskinnet til Hansine, det gaar saa ofte paa! ... Desuden er jeg ildtilbeder, som De ser – og soldyrker i al særdeleshed! ... Tilstaa, det er koldt og upaalideligt, det maaneskinnet Deres; det er bare poeterne, der har faat noget ud af det, men de er saa upaalidelige de ogsaa, – og [211] det er saamen ikke andet end illusion heller, lige som vandet deroppe!»

«Saa lad vær at kalde det maaneskin!» sagde Gripp og tog uden videre sin hue ud af haanden paa hende. «Det er jo solskin paa anden haand, de samme straalere, De altsaa elsker saa højt, bare en smule afklædte eller, om De vil, immaterialiserede ... Lad os bare gaa! – det er solens drøm, sagde mor bestandig!»

Hans stemme var ganske blød. Han havde ogsaa en svaghed for maaneskin; det hørte med til hans minder om moderen og deres lykkelige aftenfantasier i den lille, fattige kvistlejlighed.

Gripp havde ikke sagt et ord til Helene, siden de kom fra kirken, og hun vak først en smule i. Saa rejste hun sig og saa paa ham lyst smilende.

«Nej,» gjentog hun, «jeg liker ikke noget andethaands, ikke engang solen! Den vil jeg ha vaagen og varm, straalerne i fuldt antræk, saa Salomo i al sin herlighed ikke var klædt som en af dem!» ...

«Hvorfor blev ikke frøkenen dernede i Provence?» spurgte Gripp kort og vendte sig imod Brith.

«Lad os bare ikke spørge Brith,» ivrede Hansine; «hun ved ikke engang, naar der er maane, hun ser den formelig ikke!»

[212] «Jeg skjønner mig vel ikke noget paa solens drøm!» sagde Brith med et trist smil, «og jeg skal ud og ha theen istand».

Men paa sin vej gjennem spisestuen stansede hun uvilkaarlig. Der laa et vuggende, sølvhvidt lys, og fine skygger fra haven ristede runer, hun ikke turde træde med sin fod.

Hun stirrede ud mod alleen: – den laa der saa lys, som dengang hun gik lykkelig – og ventede – og blev glemt! – – – – –

Saadanne turer tog hun aldrig mer; hun vidste for vel om den lange kolde nat, som kommer efter ... naar glansen er slukt og drømmen forbi. – –

Hun blev staaende og stirre ned gennem alleen: – den laa der lys, som dengang! –
–

Saa gik hun langsomt videre; de skulde jo have the, de som var ude.

Og da de kom ind igjen, blev Briths varme the priset af Helene.

Brith saa paa hende med et hurtigt blik og blev ganske mildt stemt.

«Jeg vidste jo, det vilde blive koldt efter,» sagde hun med dæmpet tonefald. «Se her, faa Dem en kop til!»

Saa kom fogden og vilde have sin boston.^{k152}

«Naa, hvor blir der af Miss Helene, hun er udnævnt til fjerdemand – er hun forkjølet, siger [213] du; ... kommer ikke ned i aften? Saa kom du da, mor!»

Fogden var misfornøjet; han foretrak saa langt Helene; de hænder og arme, naar hun gav kort, var en hel elegant øjenslyst.

«Rende ud og lede sig op en forkjølelse saadan! ... hensynsløst! Har De lagt merke til det, mine herrer, at noget saa uforstandigt som et fruentimmer gives ikke – og endda vil de styre sig selv, det har altid stødt mig saa inderlig; man træder jo op mod et princip, man bryder en lov, og kommer man først udenfor lovens omraade ... sagen er, de skulde aldeles ikke have lov ... ikke tvil om andet, end at de burde holdes strengere! Hvis jeg var Vorherre, naa spil ud! – hjerter! – – Men du svigter jo ganske min tillid, du Morten – og ellers ogsaa, jeg skal ha dig fat, tak», og han modtog sin lange merskums^{k153} af Hansine og en tændt fyrstikke af Gripp og vedblev stødvis mellem smaa, korte drag: «For naar du snakker, du, gutten min, saa vrøvler du ... kan paavises en ren principforvirring hos dig ... Vorherre bevares for passiar om udviklingen her forleden, vil du moralsk fordærve de unge damer for os? Sligt maa ses under en højere synsvinkel, min gut! Herregud, noget saa delikat som saadan en ung pige, som ingenting siger ... [214] Unge piger, ser du, de bør være som salat de; den, som smager saa nydelig skjært – af ingenting – puh! – – At hun ingenting har at sige, det er jo netop hendes ynde det, forstaar du, en glæde, man ikke bør ta fra hende; man skal simpelthen la hende være, hvad kommer det hende ved, om livet er en kamp mellem bakterier og celler? Naa værsgod, det er Dem, Gripp, og hvad siger De? Ti stille, Morten, du har underdanigst ingenting at formene! Det er Gripp, der har ordet!»

Men Gripp havde den hele aften merkelig lidet, han skulde have sagt.

*

Men da han var kommet hjem igjen, var han fornøjet med sig selv. Det hele havde vist sig at være ingenting; den engang lagte livsplan skulde ikke saa let forandres. For det første vilde han se at komme til Tyskland til sommeren og tage et halvt aars vikar.

Og han vilde fortsætte med at tage alting roligt og sindigt.

Men da han faldt isøvn, fik han straks mere travlt, for han var kommet til at drømme mere end før – det var de øjnene fra kirken, som var ham ivejen! Der var en sugende magt i det klare, kjølige blik, det drog ham, som maanen havets vande! Ganske rigtig, det var maanen selv, [215] der af sit skinnende horn sugede til sig havet og den hele jord, – han følte, hvor det gav efter, og hvor stormbølgen rejste sig – for han var selv havet og den hele jord.

*

Alt var kommet i gjænge igjen efter julestyret. Selskabeligheden svandt ind til de sædvanlige kortaftener, de sædvanlige familieanledninger og den sædvanlige eftermiddagsthe, hyppigst serveret i boudoiret hos fru Taylor sammen med en revue^{k154} over forholdene, hvorved frøken Lydia gjorde tjeneste som ilende adjutant, der stadig bragte de mindste detaillier paa det rene.

Det første, der noteredes paa det nye aar, var, at hr. Gripp var begyndt at komme til Maartmanns, – merkeligt og mistenkeligt, fordi der var en ung pige i huset, – dernæst at Maartmann sammen med Gripp oftere kom til fogdens, end der paa lange tider havde været observeret. Det skulde være Hansine, det gjaldt, Hansine, som gik og sørgede over, at Blich var rejst paa udskiftning^{k155} uden at have gjort alvor af det.

Men det var jo naturligvis til at overstaa; Lydia havde opdaget, at han ikke var dannet og havde været drukken paa juleballerne.

Man elskede ikke Helene Ørn i damekredsen, [216] naar hun ikke var tilstede. Lydia havde opdaget, at hun var merkelig vigtig og saa umaadelig fri mod herrer. Fru Taylor maatte jesppe, naar hun tenkte paa hende, hun syntes nu ikke, det var anstændigt heller med den slags snaue kjoler uden korset, – hun kunde ærgre sig over fogden, naar han kom med sine klassiske linier, og kunde aldeles ikke se, den figur var saa sjelden.

Lydia havde endvidere opdaget, at Helene havde tænkt sterkt paa kandidaten, men da det ikke havde nyttet, begyndt at interessere sig for Maartmann. Og da Helene sjelden var tilstede ved nogen eftermiddagsthe, blev dette et saa udnyttet emne, at det kom videre, helt til Maartmann, der lo af det og fortalte det til Gripp. Gripp, der lo med, følte sig alligevel lidt ubehagelig berørt, men fandt det ved nærmere overvejelse endogsaa betryggende.

Han havde fremdeles ikke noget imod at følge med Maartmann til fogdens. Han begyndte at iagttage Helene med en vis sikker ro nu, som han vidste, det var ikke ham, der var tale om.

Noget af det, der mest forundrede og stødte ham, var hendes ejendommelige, sikre væsen ligeoverfor mænd. Der var ikke spor hos hende af den slags ynde, endel mænd finder saa særlig indtagende, fordi den har sit udspring i følelsen af [217] underlegenhed, – denne store, livegne ynde, som man tilbeder, idet man tager den som tribut.

Men alligevel – det maatte tilstaaes – var der ynde. Men den vovede at optræde som souverain, og der var noget i ham selv, der uvilkaarlig bøjede sig for den, – det var en ynde, der forekom ham som et særeget udtryk for hendes køn, hendes person, hendes sindsbevægelser og ro, og kunde lægge sin egen ejendommelige skjønhed om hendes legeme, en egen varme over de øjne, der til hverdags var saa rolig-blaa.

Om hun forresten var begavet, som Maartmann paastod – det trode han ikke ... vist ikke tale om det engang ... og naturligvis kunde hun ingenting ordentlig; det kan jo ikke kvinder.

Men han havde alligevel altid lyst til at høre, hvad det var hun sagde; der kunde i hendes ord være en klang, som var de myntede af den samme ædle hjertets overflod, han havde elsket hos sin mor. Og der var undertiden noget ved hende, der kunde forekomme ham som udtryk for sjeldne, fremmede værdier, – en opfatning saa merkelig fin, at den bragte ham til at studse, en takt saa sikker, at det kunde falde ham ind, om den skulde være en særegen Guds naadegave, eller noget, der kanske kun kunde frembringes i en kvindes nervesystem. – – –

[218] Ved nærmere eftertanke fandt han det imidlertid antagelig at være den ejendommelige form for kvindelig intelligents, der jo var en intuitiv eller kanske rettere en helt instinctiv evne, der netop ved denne sin natur laa hans egen arbejdende aand saa dunkelt fjern.

Et var alligevel sikkert og aldeles klart: hun irriterede ham: for det første ved sit talende, aabne ansigt – noget altfor uligt hans knappe, halvt tilspigrede trøndernatur – endvidere ved sin rolige sikkerhed og selvbevidsthed, som kun var en forblindelse, – en kvinde var jo nemlig ikke sterk, kunde ikke være det.

Men saa kom der modsætninger og bragte det ubehagelige indtryk i uorden; for det maatte han ogsaa tilstaa, at der var noget skjært ved hende, netop noget vaarfriskt og ungt ved siden af det gamle og erfarne, noget der passede med hendes legemes bløde linier og hendes milde udtryk.

Irriterende *var* hun altsaa og det allerværste: at hun turde omgaaes ham paa den maade, ... som det skulde være noget helt naturligt for en kvinde at vise en mand, at hun syntes om ham. Denne mine, denne rolige højhed, som om hun var i sin ret, var noget, han ikke havde mødt før. Men dette nye skulde ikke taales. – –

[219] Eller skulde han tage aldeles fejl, skulde det virkelig være Maartmann? – – –

Men Maartmann, der ellers var en kritikløs dyrker af frøken Ørn, tog det saa overmaade roligt. Ved en eneste anledning lod han falde nogle ord om, at der kanske nok var nogen, hun interesserte sig for.

Og udover vinteren blev det ganske klart for Knut Gripp, at der nok var nogen, hun interesserte sig for.

Tingen i sig selv overraskede ham egentlig ikke; – han var i den alder, da mænd tror sig livligst efterstræbt – men det var maaden. Han fik saadan en egen, irriterende fornemmelse af, ja, hvad skulde man kalde det ... insubordination? [k156](#)
Ingen kvinde, forekom det ham, havde vovet at se ham i øjnene som Helene Ørn.

*

Det begyndte at skulle blive vaar efter en lang, strid vinter.

En dag kom der bud fra syd. Skogene rørte sine tunge, dryppende kroner, og fra gransangeren og mejsen kom der en visestump, en liden forfrossen drøm. – – –

[220] En anden dag talte solen med mægtigt tungemaal, – skogen havde faat vidst, det skulde blive vaar, bækkene storlo over, at de igjen var til, Nordbygd fossen sprængte ishammen og steg fra sit vinterlige dyb op i lyset igjen – og over hele bygden hørte man dens store, modige røst. – –

Men andre dage var det vinteren, der harmfuldt rejste paa sig. Hvem vilde raade dens grund? Hvem vovede at bryde dens store, hvide stilhed? ... hvad var det for smaasnak? ... Og storme, der hvæssede sine ispile ved Nordkap, stevnedes til at møde op, – og fra de store, kolde himmellagere væltedes sne

Der blev stille; fuglene glemte sin drøm, dunsenge redtes i skogene og over vidden, lune, dybe dødssenge for mennesker og dyr ... Og der kom sne og mere sne: – sne i store, hvide dyner, kastede af stormen, sne i stille, straalende fald, himmelske havers hvide blomstervejre vugget af dødens aande

– – Prestemoen stod ensom, i storladen pragt – der kunde ikke hugges tømmer, og vejen var ikke kjørt, – – i stor sne tog man nyvejen, for Prestemoen laa altid med fanget saa fuldt.

Der gik nogle skiløyper gennem skogen bare, mest efter ungdommen; andet folk holdt sig helst indeved disse dagene. – – –

[221] Af bygdens damer var der godtsom ingen, der gik paa ski; fogdens døtre fik ikke lov; fru Thorvildsen og frøken Lydia fandt, at i grunden var det vist heller ikke saa ganske fint. En var man sikker paa at træffe, det var Knappen Gill; helst i uvejre og i de besynderligste dragter, alene eller sammen med Svejnung og gamle Carolus, tilskogs efter ved eller foder.

Men Knappen Gill var noget, der laa under kritiken; desbedre tid havde man til at drøfte Helene Ørns hensynsløshed, for hun var saamen ogsaa at se paa ski hver eneste dag; tidt gav hun sig sammen med seminariegutterne, var det sagt.

Fru Myrin var kommet i et uopsætteligt ærinde til Taylorsruhe og havde set frøken Ørn lægge iver opover til Prestemoen, endogsaa før uvejret havde lagt sig!

«Gud, om jeg vidste, hvad det er, hun mener, for det *maa* da være noget, hun mener,» lød fru Thorvildsens langsomme, blidt-smægtende stemme fra dybet af en lænestol, og to viol-blaa, trætte øjne ledte om mellem tagdekorationerne, der farvedes røde af Solen, der pludselig kom frem.

«Gud, hvor Prestemoen gløder, nu har hun det sagtens gaaende derinde! – – har seminariet fri, fru Myrin?» – –

Og man lo og nød sin the med smaakager [222] og varmt hvedebrød – og Prestemoen solforyldt midt imod med frøken Ørn og seminariet.

Inde i Prestemoen sad Helene over en vindfaldsstamme og saa lidt uvis frem for sig.

Hun havde moret sig med at staa de lange løyper efter seminariegutterne, siden taget ind i skogen paa egen haand og paa hjemvejen kommen ind paa et ulænde, hvor hun havde rendt paa en stubbe og brudt sin ene ski.

Hun havde ogsaa vrikket foden; det var hovnet dygtig op, og det vilde kanske ikke være saa grejt at tage sig hjem igjen.

– – Om nogen af hendes unge seminarievenner endda kunde komme, men det kunde de naturligvis aldeles ikke, nu som det trængtes saa vel, det var nu engang indrettet viseligen saaledes! Før sligt kunde hænde, fik de en ekstratime i matematik, han var jo saa fæl til at plage dem med det! – –

Hun fik et stød, saa hun faldt om til siden. Det var Leo, der i hylende glæde var kommen farende og gned sig opad hende, slikkende hendes hænder og ansigt med et hengivent udtryk i de store, dunkle øjne.

«Kjære, hvor har du været henne da, Leo, saa lenge siden, jeg har set dig du!»

Den gnistrede^{k157} sagte og stirrede paa hende, ^[223] tog saa sin plads tæt op mod hendes knæ. Helene tænkte heller ikke paa at sætte sig i bevægelse igjen, hendes fod var stiv og smertede.

– – Han færdedes vel etsteds her, han ogsaa da kanske ... ofte kunde hun ikke sige hun saa ham just ... det vigtigste ved hele søndagen var unægtelig, at hun da kanske fik se ham ... Den stolte, stride nakkerejsningen hans! – – Den nakken den ... mon noget i verden kunde faa den ud af den, mandlige nakkers sædvanlige indbildning, at stivhed er styrke og den levende linies bøjelighed nogetslags forbandet følsomhed, som bør være alle sande mandlige nakkers skræk! – – – –

– – Hun havde hørt ham i kommunelokalet forleden! Hvordan kunde han nænne den Sinajstrengthed, for de var til at skjære sig paa, de tyndeggede, ubarmhjertige ord! ... Hvorfor talte han ikke som dengang paa stranden? – – –

Der gik en frysning gjennem hende: hvordan turde hun vove, ... hvad vilde hun med denne strenge mand, der altid og stadig saarede hende? Om det kunde ske! ... saa vilde hun altsaa lade ham gjøre hende ulykkelig? ... tifold mere da naturligvis end nogengang før!

– – Hun sad med et vekt, drømmende smil: Javist vilde hun; det var nok sikkert, at hun vilde, hun, som formelig elskede Maartmann, fordi han kom [224] trækkende med ham og gav ham anledning til at være saadan ligegyldig overlegen mod hende! ... og hende anledning til at overvaage ham med sit øje og øre, føle sig frem i hans natur, drages af den brede kraft, lokkes af anelsen om sjeleriger saa vel forvarede, at det at prøve at naa derind var som at støde sig og saares mod bergvægge der lukkede af! – –

En merkelig sport dette! Til at sætte livet til paa ... men hvem kunde lade være for det? ... Og for en vidunderlig begavelse af Maartmann at tro, det umulig kunde gaa an at gaa og se paa Brith uden at Gripp var med! ... Det havde faldt hende ind et par gange, at Gripp sikkert var ræd for, at hun skulde bryde sig om ham ... naa ja, hvorfor skulde han ikke merke det? Det burde han jo netop! Men han havde set ud nogle gange, som om han vilde, hun skulde være ulykkelig over det og skamfuld, især skamfuld! – –

Hun rejste sig braat. Varmen kunde jo formelig plage en herinde!

Hun følte en voldsom smerte i foden og satte sig ned igjen med haanden under kinden. – – –

– – Slem det, at hun burde være skamfuld, naar hun slet ikke kunde være andet end stolt af det! ... Hun turde godt sige ham det engang, at det at vide, at man raader riger i sin egen sjel, det [225] ydmyger ikke, men adler! ... Hvorfor maatte der vaages saa angst, at der ikke kom et øjeblik, hvor han saa det? ... Hun vidste, at der havde været et saadant øjeblik, og kanske fler! ... Og *det* skulde være en ydmygelse! Hun vilde ikke være med paa saadan unatur! ... Som om hun ikke netop kunde løfte sit hode højt, hun som havde slig en kongegave at raade over! ... selv om ingen skjøtted om den: – det kunde da ikke forringe den! ...

– – Men hvad var han saa ængstelig for, den gode herre? Vidste han da ikke det, at en kvindes kjærlighed er anderledes end en mands, stoltere og mere retskaffen! ... den røver ikke og bærer hjem, hvad den ikke ejer! ... har ikke brug for sligt! ... Ingen plads var der for ham, før han selv kom med alt sit! – – –

– – Der kjendtes et svagt søndendrag; sommerlunt var det næsten her inde i moen! ... Og sneen saa gjennemlyst, de lange, soltændte grene løftende over hende sin blomsterstjernede uendelighed! ... Sad hun ikke ogsaa her med en blomst i sin haand, i frihed havde den taget sin vækst, i stilhed formet sin krone ...

Ikke saa meget værd havde den kanske som dem, man lader bestille, disse hjertepresenter, man omtrent forærer sig selv! – –

Der lød en skarp fløjten, og Leo rejste sig, [226] stod et øjeblik skjelvende stille: Helene følte dens kolde, vibrerende næsebor mod sin haand; – saa sneg den sig fra hende, ynkelig pibende, logrende med halen, krybende henimod Gripp, der langsomt kom gaaende.

Han lattede paa huen og greb hunden i nakken; det særegne kraftige drag om munden traadte netop saa markeret frem og meldte om et ugjendrivelig kejsersligt ukas. [k158](#)

«Slaa den ikke!» udbrød Helene, «det var jo min skyld altsaa!»

Gripp saa hen paa hende med dette roligumedgjørlige smil, som Helene hadede.

«En synder maa afstraffes, hvordan kan De ville andet, frøken?» Og han satte ind mellem træerne med hunden krybende efter sig.

Helene hørte ham bruge skistaven paa den, og hendes hjerte brændte af uvillie.

Han kom tilbage med det lidt sikre smil, der forraadte, at han vidste, hun sad der endnu og ventede paa ham, og at han idethele antog, det var ham, hun havde siddet og ventet efter.

«Saa man finder Dem her fremdeles, saadan omgydt af rødt – de røde straalere, som De jo ynder! ... det er ogsaa de længste bølger af lys og farvel!»

[227] «Har desværre ikke kunnet forsvinde ... jeg har forvredet foden!»

«og brudt Deres ski!» Nu saa han det først, og hurtig slog den tanke ham, at nu skulde han bebyrdes med dette, de skulde komme nedover i bygden arm i arm, hun kunde vel ikke gaa alene – – næste dag havde man forlovet dem, hans fred var forbi! – – – Hendes stemme havde været saa kort og hed! Hun tog det ventelig for den himmelens tilskikkelse, der skulde bringe alt i orden. – –

Temmelig godt havde hun lært sig til at lese i det ansigt, – med et øjekast havde hun set hans sjels bekymringer.

«Vil De ikke fortsætte?» spurgte hun rolig, «der kommer vist en kjelke efter mig!»

Han blev staaende og se paa hende med det samme sikre smil; det var ham igrunden slet ikke ubehageligt, at de var saa alene her.

«Hvad mener De egentlig med det, De der siger? naturligvis noget ganske andet end at jeg skal gaa, sligt lader sig jo ikke gjøre heller! Damer udtrykker sig saa merkelig, det er sjelden, tanker og ord hører sammen, tror jeg!»

Helene gjorde en anstrengelse for at rejse sig. «Tak, jeg ved, hvad De mener om os! Men vil *De* vide, hvad jeg mener, saa er det, at jeg beklager, [228] De ikke véd et mere virkningsfuldt og mindre brutalt middel til at faa sagt Leo, den ikke maa komme mig nær, ... og paa den maade fravende Dem noget af den beundring og agtelse, en fornuftig hund er en slig herre skyldig! – –

Og hvis De kanske ogsaa havde lyst til at vise mig, De ikke tar spor af hensyn til, hvad jeg kunde finde paa at bede Dem om, saa var det saa unødvendigt, for det ved jeg ogsaa, ... har skjønt det! ... Og jeg gaar ikke hjem sammen med Dem og Leo ... det kunde ødelægge virkningen af Deres lektion! Adjø!»

Han saa forbauset paa hende. Hendes stemme faldt blidt som ellers, men der var en taus værdighed over hende, der gjorde ham forlegen, netop noget af det samme, der før havde forekommet ham saa ukvindeligt og havde frastødt ham – iaften klædte det, laa der som et dronningskrud om hende – tog ham voldelig, pludselig tilfange.

Han begyndte at tale, forklare sig. Men han lagde med ærgrelse merke til, at hun ikke engang hørte paa ham, men sad og saa hen for sig med et udtryk, han ikke forstod. Men da han kom med det, at han om et par maaneder havde tenkt sig til Berlin, saa hun op og afbrød ham [229] øjensynlig lettet: «Naa, det glæder mig; det skulde De gjøre!»

Der var en oprigtighed i hendes tonefald, der ikke behagede. Og han udbad sig ironisk at maatte gjøre et skaar i hendes glæde. Han kom nok istedetfor til at rejse til England paa et stipendium, for at studere folkeundervisningen; – han havde selv havt imod det, det var jo egentlig ikke det, han vilde til med, men skoledirektøren havde villet have ham afsted, og for sin egen del havde han vel ikke ondt af det heller. – – –

Hun saa op paa ham med et haanligt øjeglimt: «Nej, det har De vist ikke! Og saa tenker jeg De stryger Deres vej da, ... vi blir saa alligevel ikke i følge!»

«De synes, vi har det bedst her kanske!» Og med et lidet smil stemte han ryggen op mod en gammel furu midt overfor hende. Han vidste ikke mere, hvad han skulde sige; han søgte at møde hendes øjne, og hun undgik ham ikke, men sad og saa paa ham med sit rolige, triste blik.

Der gik nogle minutter.¹¹⁷ Saa rejste hun sig pludselig, satte hænderne for munden og haukede langt og klart. Hun saa fogdens gut svinge op fra mølleveien. Hun vinkede med sin brudte stav, og trods den voldsomme smerte, [230] der drev blodet væk fra hendes kinder, lod hun det staa til nedover.

Knut Gripp blev staaende og se, ferdig til at sætte udover efter hende, haabende, at hun maatte falde i bakken. Men nei! Og det irriterede ham en smule at se hende der, glidende fra ham, saa myg og fin og behersket.

Det er for de fleste mænd en kjær adspredelse at beundres af en eller anden kvinde, og Knut Gripp gik hjem uden at være ganske fornøjet med sig selv og uden rigtig at kunne forsone sig med det: ikke blindt at beundres af Helene Ørn.

Frøken Ørns benskade bragte hende flere maaneders stuearrest; og Knut Gripp fik hende ikke mer at se, før han rejste.

*

Naar skolen var forbi, eller hun var tret af lesning og haandarbejde, havde Helene under sin stuearrests lange, ensformige dage fundet paa at skrive nogle aforistiske, dagboglignende epistler til Doris, der alligevel var den eneste.

Og fra Doris fik hun saa tilsist et brev, der forkortede hende den siste af de lange eftermiddage, hun var bundet til sin sofa.

[231] «Meget takskyldig for de smaa udgydelser, ensomheden har fravristet Dem! Og jeg skal gjøre som De, kaste saadan af og til ned paa papiret, hvad jeg har at sige Dem! De ved naar jeg taler, da ler jeg og er glad, men naar jeg skriver, som nu til Dem, da kommer *les humeurs*,¹⁵⁹ da er det som der sniger sig blodsdraaber fra hjertet og sætter sig paa er det som der sniger sig blodsdraaber fra hjertet og sætter sig paa min pen – bevares, ingenting paafærde – men der er nu alligevel det ved det, at det vil glide Dem i sindet, og at De glemmer det ikke igjen!

Først tænkte jeg, det var synd, De kom derop; nu tenker jeg, det kanske just er stedet for Dem, et særligt udvælgelsens sted, hvor Deres skjebne har baaret Dem hen, ud af dette fredelige torneroseland, hvor kvinder i tusindvis sover væk sine liv.

De er blevet vaagen, og det tvinger Dem til at redde Dem ind paa noget! Indenfor Deres stille, bløde væsen har jeg opdaget en naturkraft, en modig uro – ingen flere hviledage vil livet give Dem!

De siger, det er kvinderne deroppe, der har faat Dem til at lenges efter, at nogen maatte komme og skabe nye værdier! ... Ja, de ogsaa, men ellers mændene? ... de moderne mænd, vore gode europæere, hvem har bedre bevist, at det er paatide der indføres andre værdier? – Der [\[232\]](#) er sandeligt noget at bestille! – – et uhyre arbejde har ligget og hobet sig op, men tror De, at disse mænd, der taler om, at verdens udseende maa forandres, og høfligt udbeder sig at faa lov til at gjøre det alene, tror De, at de *kan*? – Se paa dem lidt, hvordan de stiller sig! De synes da vel ikke egentlig, det er saa udmerket? Fremtidens beherskere kalder de sig jo rigtignok og tror, de har travet langt iforvejen for den øvrige menneskehed, men disse moderne mandiges forestillinger om den kommende lyksalighed forekommer mig ikke meget skjønne. De har taget sin sindssyge profet altfor kynisk uforstaaende til indtægt, de har forelsket sig i hans mørktblændende vanvid, men aldrig været tilstede, naar de onde aander er vegne fra ham. De har ikke forstaaet, at fordi fortidens brutale arv er gaat ham i blodet sammen med fremtidens fintmerkende sans, har han kunnet sige det mest vanvittig plumpe mellem de dybeste, mest vidtrækkende ord, der er skrevet! – – De har ikke forstaaet, disse udviklingens bærere, at en aand som han, der rummede saa dybe modsigelser, altid har maattet være sindssyg, – en ulykkelig personlighed, sønderslidt i sin dobbelteksistens, fordi han paa en gang er den brutale mand, i slægt med rovdyyret, og det fint organiserede aandsmenneske med adelsmerket paa sin [\[233\]](#) pande. – Har det ikke været Dem paafaldende, hvilken særstilling denne moderne profet indtager mellem de andre mænd, netop fordi han bærer i sig fortid og fremtid? Men fortiden har været ham for sterk; anelsesfuldt siger han selv: Nicht nur die Vernunft von Jahrtausenden, auch ihr Wahnsinn bricht an uns aus! Gefährlich ist es Erbe zu sein![k160](#) – – Men hans dyrkere, de har annammet hans *wahnsinn*, ikke hans fornuft! Naar han aabent tilstaar sine venner: Wenn es Götter gäbe, wie hielt ich es aus kein Gott zu sein![k161](#) – saa tager man det ikke for vanvid, men for en berettiget mandig selvfølelses højeste potens og beundrer glad sin egen fornemhed! Naar han siger: Du gehst zur Frauen, vergiss die Peitsche nicht![k162](#) saa tager man det ikke for vanvid, men glæder sig fremdeles over denne kategoriske autorisation af visse fornemmelser! – – – Men naar han kynisk, i et mørkt raseri, med det fine seerblik tilsløret, har haanet og søgt at tilsmudse kvindenaturen – og kommer til sig selv igjen og trøstesløst udbryder: Wer begriff es ganz, wie fremd sich Mann und Weib ist![k163](#) saa er det af de steder, man ikke lægger merke til – heller ikke til

den dybe modsigelse i den tilstaaelse, at mennesket er noget uopdaget, og at der er tusind stier, som endnu ingen har vandret – [234] eller den endnu større, naar han i ægteskabet ser personlighedens dybeste udvikling: Ehrfurcht vor einander nenne ich Ehe! Aber das, das die Viel-zu-vielen Ehe nennen, wie nenne ich das, diese Armuth der Seele, diese Schmutz? Welches Kind hätte nicht Grund über seine Eltern zu weinen!^{k164}

Hvilken kraftig-bitter visdom! Vi kvinder tilgiver Friedrich Nietzsche hans syge, formørkede had til os, fordi naar han vaagner til hjertets sans og samling, da ser han os bedre end alle de store, bekjendte herrer kvinde-psykologer tilsammen – da ser han saa langt, at han ser de lukkede døre, der vil aabnes af en ny tid – og han sanker paa sine «bjerge» bitre, styrkende urter: I brødre, venner, prøver min medicin! – –

Men hans brødre og venner har ikke villet smage den! De holder mere af hans tankes delirier, foretrækker de bekvemme, ærværdig-raa forestillinger for dette oprivende, at man ikke skulde kjende sig selv, langt mindre kvinderne – og værre endnu, ikke engang hvad der er ondt og godt!

*

De siger noget om, at De undertiden har tenkt, der var kræfter i Dem, der burde bruges, men at altid noget har stødt Dem tilbage igjen i passiviteten, [235] og De har fundet det latterligt, at De har kunnet indbilde Dem, at noget af det, der skal frem i verden, kunde have brug for *Dem*!

De har siddet altfor lange stille med benet horisontalt! Har ikke kandidaten sagt Dem, at saadant ikke er bra for blodet? Det cirkulerer for trægt, blir staaende i hjernecellerne, til man lider paa synet – men prøv alligevel, om De ikke kan faa øje paa alt det, som mændene lader ligge efter sig, fordi de heller ikke ser det og ikke magter det, – fordi det er kvindearbejde!

Eller tror De kanske, hvad de store mænd paastaar om hinanden, at de klarer det hele, tror De den store forfatter, der erklærer det unyttigt, at kvinder kompromitterer sig ved at ville give psykologiske aufklärungen, der indtil nu var mandsarbejde, tror De ham, naar han i egenskab af ret kvindeven tilraaber os: *mulier taceat de muliere!*^{k165} eller naar en anden stor forfatter paastaar om en salig afgaat, udødelig overhøjhed, at de kvinder, han skildrer, altid er *tilstrækkelig* kvinder? ... Tro det ikke, mindst det siste! – kan godt være ogsaa, det bare er klog beskedenhed dette, i bevidstheden om det kvindelige som noget vist dunkelt

problematisk noget, hvoraf der altsaa ikke bør tages for meget, eftersom det hver [236] gang befindes at være den samme haandfuld, man faar fat paa. – –

Lad os tage det for beskedenhed! – sandelig, en ny dyd er da oprejst iblandt dem! Naar jeg leser mænds kategoriske udtalelser om os kvinder, er jeg saa ofte kommet til at tænke paa, hvad der fortelles om Ludvig 14des livlæge: at han kjendte alle planterne i Jardin Royal, [k166](#) men ingenting udenfor den. Her forstaar man sig undertiden ogsaa paa gartneriet, men ikke paa naturen – og fordi kvinderne nu engang ikke er saa nemme paa grund af alt det gartneri, burde jo en samvittighedsfuld kritik kunne komme i nogen forlegenhed undertiden – i samme forlegenhed som afrikanerinden f. eks., da hun traf den franske dame med panier [k167](#) og langt slæb: *Madame, tout cela, est-il vous même?* [k168](#)

*

Og her hjemme! Kjære, hvad er det for en aktivitet, der har betaget Dem, saa De ikke tror, der kan være brug for de «smaa» kræfter, som her og der kan være skjult i samfundets kroker!

For dem deroppe i bygden er jeg saamen rolig? Nu har jeg det! – De sidder jo stille og leser bestandig; er det vor literaturs store og gode gjerninger, der saa vældig har betaget Dem [237] modet? det «lille mod til den lille aktivitet», der havde foresvævet Dem som det opnaaelige? – – Du store Gud! Vore egne, moderne storheder! Aah naa! Men, højstærede, hvad er det De leser Dem til der, som imponerer [n18](#) saa?

Den evig-klassiske historie kanske? om mænds guddommelige skyldfrihed i spørgsmaalet kvinder, deres medfødte ret til at være hensynsløse, naar ikke egoisme med andre ædle drifter tilsiger andet, – om hvordan mænd, der mener sig at høre hjemme i de Nietzscheske bjergegne, fremdeles synes at kunne delikatere sig og medbrødre med de gamle, faldefærdige vittigheder om «blaastrømpedyd» [k169](#) o. s. v.! Er det alt dette?

Hvad siger De saa om mig, der kan sidde og strikke videre paa min strømpe og forundre mig over, at disse veludviklede mænd, der ser sig saa langt tilbage efter os, ikke destomindre endnu befinder sig paa det standpunkt, hvor man har smag for saa billige varer – og hvor man endnu ikke kan se, at der i de mislykkede bestræbelser, der vækker deres vid, kan være en kamp eller et martyrdøm, der fordrer respekt!

Jeg er «kun en stakkels kvinde», som det heder i vore gamle pene bøger; jeg forbauses over, hvad vore unge helte bringer til torvs uden at genere sig. Sligt overlades leseren – og jeg er [238] guderne dybt taknemmelig for, at der ogsaa er mænd, der generer sig ved, hvad mænd undertiden behager at skrive – mænd, der føler sig ubehagelig berørt ved den barbariske frejdighed, hvormed enkelte af vore talentfulde forfattere afleverer et livssyn, der har formet sig ved de smaa borde i Grand Hotel, [k170](#) og hvis inspirationer merkbart skyldes opløftende stunder hos forskellige «Mathilder» og holddamer, [k171](#) et udtryk, det har været de ærede forfattere meget om at gjøre at faa indført i vor literatur. Og alt dette, som dækket af spøgens og paradoksets form, søger at authorisere sig selv som livssandheder – det vinder ikke et atom mere tilforladelighed, selv om et helt korps af ægtemænd bedyrer det!

Jeg fristes undertiden til at lægge min strømpe fra mig og bede ret af hjertet: Frels os fra mere af denne kvindepsykologi, der vælder frem, naar der om deres øjne, der ser, lægger sig tætte lag af en taage, der trods vore unge, mandlige lyrikere, ikke kommer fra himmelen, men fra vore mest jordiske moradser! [k172](#)

Og de forslaar saa lidet, spøgen og paradokserne! Den lader sig ikke let maskere, raaheden, denne syvhodede drage, der har sat sig til højboards i vor literatur! Hvor er vor ridder Georg, der fælder den? [k173](#)

[239] Jeg har netop siddet og lest en bog her og lest om den ogsaa og forundret mig – ikke over, at menneskelige levninger, uduelige for ægteskabet, uduelige endogsaa til at sidde paa *Grand*, anser sig duelige for himmelen, – men over at denne gamle, af libertinere [k174](#) saa yndede tanke henrykker menneskene som noget merkeligt nyt, og at prester kan være saa glade over denne værdifulde forøgelse af himmeriges befolkning!

*

Kvinderne deroppe er det, som maa have vækket Dem! Det er ikke mulig andet, end at disse afmægtige, tilfredse og utilfredse kvinder har tvunget Dem til at rydde op i Dem selv! Vi kvinder fører saa ofte en uordentlig sjelehusoldning; vi ved ikke, hvad vi har i huset!

Og livet i en saadan kreds kvinder – er det ikke som at komme ind i en forsamling, hvor der er bedærvet luft? – Først synes man det er umuligt – siden vænner man sig til, hvis man ikke itide faar et Vindu [n19](#) op?

De skal se paa disse kvinder! De er saare lystelige at faa forstand af! Se paa fru Tip: type paa tusind af vore vakre ubetydeligheder af smaafruer, som aldrig har lært at tænke en tanke! – Arme lille jordiske stjerne! der om nogle aar vil [240] have tabt sin glans og fra at have været tilbedelsesværdig, ubønhørlig gaar over til at være beklagelsesværdig, uden udsigt til nogen anstændig stjernedød, som f. eks. at falde i solen! Naar den siste virak^{k175} er forduftet, de siste roser smuldrede hen, er der intet andet for hende end at kjede sig langsomt ihjel, simpelthen gaa tilsengs for ikke at staa op mere! – –

– – Eller tenk Dem Adelborg, en hersker-sjel anbragt i en husjomfru, der aldrig har kunnet vinde respekt for sit arbejde! Lad mig tilstaa, at netop hun har bragt mig, glade sjel, i en tilstand saa elegisk, ^{k176} at jeg har ønsket mig vinger, der kunde bære mig langt væk fra denne lille, tarvelige jord, med alle de uheldige eksistenser af kvinder, der ikke har kunnet gjøre noget ud af sit liv, og af mænd, der idet de foragter os, selv blir saa foragtelige! Ud fra alt dette stel! – – Ud i de store stjernetaager, de bundløse dyb, paa opdagelse efter fjerne, friske kloder! Ak Gud! og saa den latterlige virkelighed, De: ikke at kunne drive det lenger end til at bøje knæ her mellem al lidelsen, med et lidet hysterisk udbrud nu og da: – –

Aa du ærværdige, alle slægters barmhjertige fortrøstning! Hvor langt er du indenfor dine vel tildækkende portiører, gjør dog en rift i skyen, at du kan se til os! Hvad kommer over dig, at [241] du ikke hører os, vi som i aartusinder har ofret dig vore hekatomber, ^{k177} vore taarer, vort dyreste hjerteblod og vore sjeles haab? – – Hvad kan der komme over dig, at du ikke merker vor nød! – Ser du ikke, hvor vi forgaar? For det *er* ikke nok, at du lover os saligheden deroppe – hvorledes skulde vel den være beskaffen for at kunne sone for alt? Mon dine himmelsales glans vil kunne suge i sig alt vort jordiske mørke? Er der lyksalighed uendelig nok til at fortære vore taarers havstrømme, himmelske kræfter almægtige nok til at gjøre tusindaarenes blodige synder som sne?

Jeg tror det ikke, hjælp min vantro!

*

Har De lagt merke til Madame? – til den hemmelige smerte, der skjelver hende om mundvigerne? Hvor synd, at hun er kommet til at sidde der saa stille, helt afdød til marmor; – det er denne stolte passivitet, som enkelte kvindenaturer tyr ind i, de der aldrig har kunnet tage imod almisser og de smaa portioner!

Jeg husker hende fra hendes ungdom: en stor, levende skikkelse, fuld af lethed og kraft og sterke drømme; hun var som en ung panther, en dejlig, dristig Diana,^{k178} jagende paa sin hvide blodshest over skog og vang! Hvilken skade, at hun ^[242] er kommen til at sidde saa stille inde i denne store, forfærdelige ligegyldighed! Det var ægteskabet, der forvandlede hende; det blev til en tragedie, og tragedier er ødsle, ved De, til at bruge kræfter! – Og det gik hende som hendes hvide blodshest! De havde taget fra den dens skønne mod, havde sat den for arbejdsvognen, – og den tabte sansen for de vilde farter paa vovsomme stier. – –

Imens gjorde hendes mand sig det bekvemt i den nye velstand, er af dem, der hygger sig, hvor der ikke er for langt til loftet,^{k179} og bedst ved sin mad og hos sine damer. Og hun har overladt ham til dem; hun vilde ikke have ham som far for sine børn! Af kjærlighed til dem har hun renonceret paa dem, siger hun. Og hun har sat sig hen at vente. Paa hvad? – Det vidste hun vel aldrig selv: – Paa et under af dem, der aldrig sker – og i en slags lammelse, uden at kunne finde ud, hvad hun skulde tage sig til med sine kræfter, mens den stilferdig-lidelsesfulde proces, disse kræfters afdøen, langsomt fuldbyrdede sig i hende.

Det ser ud, som hun venter endnu! – men hvis underet kom, og en engel fra himmelen steg ned og sagde: Staa op og gaa! Alt skal blive som du ønsker! da vilde fortvilelsen først fyldes: ^[243] hun *kunde* ikke lenger, det var for sent, dette melankolske for sent – for hende som for andre af vore stort anlagte kvinder, som aldrig har fundet noget at redde sig paa! – – Jeg har set nogle af dem omkring i landet: triste syn, for dem som kan se! – skjønt modige er de, beundringsværdige i den lidelsens tause stolthed, der ikke udleverer noget til hoben. – –

Jeg, der gjør mig til af at eje, hvad jeg vil kalde kvinders fine langsynethed, har undertiden merket, at der er lidelses-dybder, fjerne, lukkede smertensriger, ukjendte for andre menneskebørn, hvor saadanne sjæle færdes uhyggelig hjemmevante.

Af sligt blir jeg saa trist, at jeg ønsker mig saa sløv paa syn og sans som en mand, der har det rigtig godt og ikke for alt i verden vilde ødelægge sin middagsro med denslags generende bevidstheder!

*

Man siger, at som regel gaar de højere anlagte mænd tilgrunde; det er de lykkelige tilfælde, som redder de enkelte. Hvordan kan man da undre sig over, at for kvindernes vedkommende er denne tilgrundegaaen saa systematisk grundig, at

folk flest ikke engang merker, de har været til! Paa den jordbund, der har været tilstaat os, kan der vanskelig trives videre godt andet end pene smaadamer, [244] en liden alen lange! – – Og alligevel ser virkelig mandfolkene saa ironisk paa os, naar de spørger: Hvor er I saa henne? – – –

Men lad os for Guds skyld ikke derfor forledes til, i prisværdig iver for at se at finde frem noget vi ogsaa, fremdeles at bruge disse smaa, meget ærværdige og saa inderlig samvittighedsfuldt udslidte maal- og vægtredskaber, selv om de er nok saa kongelig-kirkelig justerede! Lad os se at skaffe os lidt større grejer, naar vi vil tage maal af os selv og andre! Og lad os ikke beundre hinanden noget videre, nu for det første! – – –

*

De siger, at De aldrig egentlig har tænkt paa at *gjøre* noget – ikke andet end at De vil vove at leve Deres liv. Som om ikke det var nok, og netop hvad vi trænger! Bare det at tage op sine forudsætninger istedetfor at lade dem ligge og dø! – Saadan en modig visen vej! Et skridt frem! Mellem mænd er der af og til megen tale om at flytte grænser – det er netop, hvad *vi* har at *gjøre*, det, om vi vil leve vore liv! I gamle dage stødtes der i horn for at mane mænd til strid! Om jeg ejed det horn, der kunde vække kvinder! – til strid for fred og livets fremgang! – – – –

De siger, De vil ikke *gjøre* noget, og De vil [245] ikke med der, hvor man flokkes. Jeg skal sige Dem, De har en aristokratisk sky for flertallet, [n20](#) De liker ikke at komme op i det med tarvelige storheder og store tarveligheder! Lad gaa! Naar De bare faar ud af Deres eget liv, hvad det er emnet til, saa er det nok; det er alt! – – –

Naar jeg hører stembrydervisen [k180](#) her i gaderne, stanser jeg altid og lytter, grebet af dens vemodige molltone, dens simple, høitidelige autoritet! – –

Og husene viger tilbage, og gaderne forlænges: Over hele jorden arbejdes der, alle steder fra kommer den, tungt stigende, stille samlende kræfter og villier, bærende i sig suk fra dem, der er besværede, men ogsaa bud om arbejdets magt! – – –

Naar jeg hører stembrydervisen, lytter jeg altid, vemodig og fortrøstningsfuld! Nu vil jeg tenke ogsaa paa Dem, se Dem i forgrunden, modig, – ikke? For jeg antager, Madame er Dem en kraftig advarsel!

*

Der er noget, som har lammet Dem! Ikke bare den benskade! Skal jeg være diskret og nøje mig med at sætte 6 spørgsmaalstegn, eller skal jeg lade min fine langsynethed forraade, at De har drømt saa forvoven en drøm som at ville prøve kræfter med denne vel udstyrede, gammeltestamentlig anlagte mandshertugelighed K. G.! [246] De vil faa endel at gjøre, før De kommer saa langt; der er ulænder mellem Dem og denne natur! – –

De har et kraftigt, modigt temperament, tiltrods for de myge hænder og det bløde blik! – Men *vidste* De – ja hvis De vidste istedetfor at haabe – saa ved jeg ikke, om De vilde mere! Derfor er det viseligt, at man ikke ved, men haaber!

I Asiens vilde stepper gror der etslags træ, der er tungere end vand, og som slaar gnister, naar man hugger i det – det er bare ørkenen, der kan hårde slig – – noget af denne ørkenhaardhed er der over Knut Gripp, det er ikke bare almindelig thrøndersk stædighed eller mandfolkelig gudsnaadebevidsthed; derfor lykke til! Jeg har respekt for K. G.; han er en opgave.

*

Skulde De allerede have forløftet Dem paa den? Eller hvad mener De med disse siste linier, som kom idag? Mangler De medicin deroppe, en ordentlig læge? Eller er det bare for De har for friskt blod i Dem til at sidde 2 maaneder paa en sofa?

Jeg beder saa mindelig: Mist ikke Deres hellige, skjønnne mod, Deres fine stolthed og Deres vaarfriskhed! De taler om en ensomhed, som forfærder! Lad den ikke afskrække Dem! Endnu er en kvinde, der vil noget, altid ensom! Sluk [247] ikke ilden i Deres sjel, som saa mange tusen kvinder selvmorderisk har gjort!!! Flyv, vilde svane, flyv!!! Vi trænger det, vi andre bundne, anskudte, vi trænger at se Dem løfte vingen og flyve. Lad Dem ikke indbilde noget af alle de tamme gjæs! Indse, at De er af de undslupne faa! Og har vi ved lykkelige tilfældigheder og megen lunefuld barmhjertighed faat reddet Dem, saa er det ikke for at De skal hvile paa roser!

De taler om *mig*! Hvorfor ikke jeg, spørger De! Hvad ved De om mig? – –

Der var engang en fugl med lange, højt bærende vinger, indrettet for flugt mellem skyer. Den kom aldrig til at flyve! – – Hvad kan der være at fortelle om saadant et dyr?

Kast ikke fra Dem Deres skjønnne mod! Og husk, der er store mennesker at styrke sig paa! For endel aar siden levede der en digter, en sublim, uforstaat aand, ren som den flamme, der forvandlede hans legeme. Som han har ingen mand talt til

kvinder: fortrøstningsfuld, fordi han tror, at sandhed sejrer, vemodig, fordi udsigterne var saa lange – men lykkelig, fordi han har fundet helsebod for menneskeslægtens store sygdom.

Never will peace and human nature meet
till free and equal man and woman greet
domestic peace![k181](#)

[248] Og han spørger udover verden: Can man be free, if woman be a slave? [k182](#)

Og verden svarer ham med at besudle hans navn.

Men han hører den ikke i sin hellige strid for, at den tidens fylde engang skal fuldkommes, da der for alle mennesker vil være samme menneskelige frihed.

Han ser sine dybe fremtidssyner, drømmer sine skønne lykkedrømme om en tid, hvor mændene gaar omkring uden had, og hvor kvinderne

speaking the wisdom once they could not think
looking emotions once they feared to feel
and changed to all, which once they dared not be
make earth like heaven.[k183](#)

Dette til Dem!

Doris.

V.

Et aars tid var gaat. Der havde igjen været en lang vinter, en brysom vaar med flom og uføre, som ikke blev overstaat før ud i mai.

Over bygden var der ingen merkbare forandringer. Hver stulled med sit og undertiden med lidt af de andres ogsaa. Fogden regjerede som før med fast haand sit hus og den del af bygden, der tjente de gamle guder – og modarbejdede som før, med den samme inspirerede sikkerhed alt radikaleri.¹²¹

Kandidat Gripp var kommet tilbage fra sit aar i England og havde igjen overtaget sin post ved seminariet.

Fru Thorvildsen havde fra London faat en liden, fin vogn, og naar hun nu kom kjørende, mindede hun kandidaten om Venus i sin muslingskal.

Helene Ørn, der fremdeles var hos fogdens, ^[250] havde mistet sin mest umedgjørlige elev, idet Knappen Gill virkelig var blevet konfirmeret, taget ud af skolen og var begyndt at tage timer hos kandidaten, der i det siste var blevet ven af huset og skulde have en virksom del i de stadige pengesendelser til sønnen i Amerika.

Frøken Lydia havde hele vinteren gaat og været spændt paa, om der skulde blive noget af med Hansine Enersen og Jens Blich, fordi Jens Blich tog det saa roligt og heller ingenting havde at forlove sig paa, og fordi Hansine tog det saa uroligt, baade med lengsel og smerte. Hansine havde blødt hjerte; hun maatte have en at elske, og Lydia, som var hendes bedste veninde, havde besluttet sig til at forhøre, om ikke det hele lod sig overflytte paa Gripp, som da var et ganske anderledes parti.

Helene Ørn havde man tilgivet attentatet paa Maartmann, siden det saa totalt var mislykket. Baade fru Thorvildsen og Lydia fandt, at man saa for lidet til hende, og at hun igrunnen havde «et kvindeligt væsen» med noget mildt over øjnene, foruden det, at hun var saa hyggelig at fortelle alt muligt til. Nu som hun baade lod Maartmann og kandidaten ifred, havde Lydia besluttet at tage sig af hende; men

det var ikke saa let gjort, for var ikke skolen iverjen, saa var det alle de skrækkelige [251] bøgerne, hun hentede fra boghylderne hos pastor Myrin og allesteder.

Lydia havde netop været der en eftermiddag for at faa damerne med til Taylors-ruhe, men uden at kunne faa fat paa Helene, der ved at se den store char-à-banc [k184](#) udenfor, havde anet uraad og skyndsomst taget flugten med sin bog. Med et fornøjet sind saa hun oppe fra granlunden Lydia stryge afsted med fruene og Hansine – og Brith i køkkenforklæde nikkende i døren; – Brith havde heller aldrig tid.

– – Det var en junaften, for skjær og fin til at sidde og grave i al den gamle filosofi; – men hun saa det ikke; hun havde faat de gamle bøger kjær. De havde styrket og bragt hende i ligevægt igjen. – Det havde optaget hende velgjørende helt at give sig ind paa disse menneskeandens første veje, at følge de famlende tankers anelsesfulde trin, se de forskellige systemer bygge sig frem mod lyset, bygge sig bort fra det igjen, falde sammen og give plads for nye former. Hun havde faat syn for den dybe sammenhæng i alle tiders arbejde og følte en forundret glæde over at finde igjen hos de gamle vismænd de samme tanker, som verden hele tiden siden har levet paa: dette første aandens lys, hvis straalere ikke har kunnet dø, men i videre og videre differentiationer har trængt frem [252] gennem tiders mørke, hvergang forbausende menneskeheden som noget nyt. – Og det nye forekom hende ikke længer saa nyt; alting var jo arv paa den maade, de aandelige kapitaler som materiens uendelighed menneskets arv: den store, skjulte eventyrets arv, som man ikke havde magtet at løfte endda. – – –

Forvoent [k185](#) havde hun givet sig ind paa de fremmede veje, mismodig, naar hun paa enkelte punkter manglede betingelser for forstaaelsen og maatte lade sig nøje med smuler for brød, men uforfærdet, med en autodidakts ihærdighed udhamrende sin tenkeevne til større smidighed og styrke. Hun havde endogsaa vovet sig til med den tyske filosofi og med en dyb, frisk interesse iagttaget, hvorledes der gennem de mange metoder stræbtes henimod det samme; det havde moret hende at arbejde sig gennem de forskellige syllogismer og følge paa vej, saa langt hun magtede, disse fint udarbejdede former for tanke, der ikke lenger indeholdt nogen substans, disse fornuftens mest transcendentale triumfer, der forekom hende som hemmelighedsfulde processer, hvorigennem den menneskelige intelligents stræbte mod fuldkommenheden, fine værksteder, hvor underfulde vaaben blev til.

Helene havde i det siste aar brugt mange [253] nattetimer til sin lesning. Fogden paastod, hun gik og blev daarlig for ham, og truede med en skarpere kontrol, som hun altid spøgende frabad sig. For der var ingen, der behøvede at have rede paa, hvor nødvendigt det studium netop havde været for hende, fordi det holdt nede noget, der laa og ulmede og kunde bryde ud og fortære, – fordi der inde i sindet var en verden, hun med voldelig haand selv holdt lukket, mens hun satte tankerne til arbejde andre steder.

Og at det var lykkedes hende, havde hun ogsaa enkelte personlige egenskaber at takke for, en vis dovenskabskjærlighed til fred og ro, en passiv ulyst for opgjør og afgjørelser. Hun lengedes ikke efter, at det skulde blive anderledes, var ængstelig for at foretage sig noget, der kunde antcipere [k186](#) omslaget, som nødvendigt vilde komme. For hun vidste, hun var ikke saa udelukkende fredelig sammensat; hun kjendte den revolterende magt i sin natur, den elementære myndighed, hvormed der kunde vendes op og ned paa alting og bringes andre kræfter til styret.

Hun lagde bogen fra sig med en følelse at træthed. Fogden havde naturligvis ret; hun havde overanstrengt sig hele dette aar.

Aftenen var skjær og fin – luften som en stille musik; lierne, alt det grønne, sjøen og elven [254] tonte med – og fuglene! ... Ikke et insekt kunde være rolig. Hun ikke heller! Hun rejste sig, lod bogen ligge igjen paa træstubben og gik, vidste ikke selv hvorhen; en besynderlig, nervøs uro drev hende – hun maatte gaa, gaa. Det var det samme, hvor det bar hen, bare ud, væk, ind i noget! ...

Der kom to mænd nedover Prestemostien; de vilde komme til at møde hende, naar de svingede op paa vejen. Det saa ud til at være Knut Gripp og Maartmann, de skulde vel til det politiske møde paa Højbo! Hun fik en angst for at træffe dem og drejede hurtig ind paa vejen til sorenskrivergaarden. Sandelig en skam ogsaa af hende, at hun aldrig gik derhen!

Inde i forstuen traf hun en pige, der sagde, at fruene ikke var frisk, men ellers at finde oppe i aasen bagom haven.

Hun fandt med lethed frem til den i theselskaberne saa flittig omtalte «salon paa pynten» med den store dyrestue bagom mellem granerne, skilt fra den øvrige skog ved et staaltraadnet, og hvor man plejede at finde Madame, glidende i sin hængekøje med alle dyrene omkring sig.

Der var heller ingen i salonen, og Helene blev staaende et øjeblik optaget af udsigten. Man havde hele Nedrebygden under sig, og vejen gik i [255] bløde kurver opefter dalen. Der gik folk til mødet og der ... hvordan hang det sammen, kom Maartmann alene nu? Hvor var ...

Maartmann hilste op. Hun drog sig hurtig ind¹²² under træerne og gik hen mod dyrestuen, men stansede igjen uvilkaarlig, grebet af den ejendommelige skjønhed i gruppen foran hende.

For Madame laa ganske rigtig derinde i sin hvide morgenkjole, i en stilling, der mindede om den hvilende Ariadnes. Paa hendes skulder sad i al endrægtighed en stær og en ravn, ganske stille, som om de for øjeblikket kun ønskede at virke ved sin purpurglinsende sorthed paa den hvide bund. Nede paa en lav kvist gyngede gravitetisk^{k187} en ugle, den bekjendte hvide Lolo, efter Lydias paastand Madames intimeste ven.

Madame havde ladet sin bog falde og laa og strøg den ganske langsomt over de myge fjær.

«Lolo, hvad mener du, dine øjne er saa merkelig store iaften! ... Skulde vi slippe ud kaninerne og haren, tror du, du taaler det?»

Saa fik hun øje paa Helene under en af de gamle hængebirke, der dannede portalen; rejste sig halvt og vinkede: «Jeg siger, som en klog mand har sagt før: 'Træd kun ind, ogsaa her er guder!'^{k188} ... glæder mig, De fandt frem engang, her hvor jeg bor bag viftende gardiner, under min 'hellige, grønne fane!'» – – –

[256] Hun lagde sig tilbage igjen med et lidende udtryk, men Helene vogtede sig vel for at se deltagende ud; det var en bekjendt sag, at Madame ikke kunde fordrage, nogen spurgte til hendes befindende.

Det saa ud, som hun heller ikke havde lyst til at sige noget mere, og ogsaa dette respekterede Helene. Noget af det, hun beundrede hos Madame, var netop denne uafhængige faamælted, denne sparsommelige, sølverne^{k189} tale og den gyldne taushed; hun vidste, at hun selv var den eneste, Madame kunde være snaksom ligeoverfor.

Hun morede sig med at gaa omkring og se paa dyrene. En liden klarøjet hareunge sad i sit bur og ventede paa at komme ud; under en gammel, lavkvistet gran laa en røj paa redet, mens en grættent tiur lenger borte syntes at ville indlede fiendtligheder med to fasaner, der spaserede om i sine pragttoiletter med et udtryk

af værdig enfoldighed. Over hoderne paa dem vuggede en ti, tolv stær, i solskin og herligt gjøgl, af og til nysgjerrig spejdende ned med sine grøngraa, klare øjne.

Da hun kom tilbage og satte sig paa en stubbe ved foden af hængekøjen, aabnede Madame langsomt sine øjne.

«Det glæder mig, De tog saa vel imod de ^[257] gamle bøger, jeg sendte Dem! Og De har opdaget, at vil man lese noget originalt nu, nødes man at gaa tilbage til originalerne! Alting er jo sagt for tusind aar siden!»

Helene svarte ikke noget videre. Den blide kolde ro, og stemmens farve berørte hende som en uhygge – og noget i blikket ... som en lukket dybde ...

Madame smilte til hende. «De ser, hvor vi har det bra her, alle vi tamme dyr! Hør, hvor hyggelig det maser og smaastøjer, kurrer og mumler, her blir aldrig ro før langt paa nat! ... De synes kanske, det er synd, De, for dyrene – men hvad skal man gjøre, lidt selskab maa der til ... og efter hvad Dante siger: ... at salighed opstaar, naar villien er bragt tilhvile, saa tør jeg jo kalde dette for et paradis ... for her er de vilde villier lagt tilhvile!» ^{k190}

Helene rejste sig med et pludseligt oprør i blodet. «Den lykke ... tror jeg ikke paa!»

Madame lo, paa sin næsten umerkelige maade. «Lykke, siger De? Nej, hvor De er morsom! Saa De vil ha lykke! Ja, da skal jeg sige Dem: se aldrig nogenting efter i sømmene, det er den bedste opskrift paa lykke, jeg kjender! *Jeg* bærer mig nu ad, som om jeg slet ikke var i verden, det er ogsaa bra! ...

^[258] «Det kommer an paa,» sagde Helene kort. «Der er forskjellige naturer»

«Hvor De er morsom, min ven ... forskjellige naturer, hvad vil det sige? Ikke andet end hvers ejendommelige maade at lyve paa ... og hvorfor skulde de ikke lyve? Folk ved jo igrunden ingenting.» Øjnene grublede, – og Helene satte sig igjen, nervøs.

«Ja, sæt Dem bare, og lad os tale lidt sammen! De ved, jeg taler ikke videre ellers, hvorfor skulde jeg det, naar det er bedre at la være? ... Om menneskene kunde komme saa vidt, at de kunde tie stille ... til de kommer saa vidt, at de kan tale uden at give hinanden for meget tungt at bære paa! ... Der maa udvikles nye, finere sanser først ... hjertets og hjernens, tror De ikke? ...

Vi burde jo aldrig snakke sammen, saalenge vi forstaar hinanden saa lidet ... vore ord rammer som smaa, forgiftede pile; det er derfor her er saa trist i verden, luften

er altid fuld af dem! – – – – Det, som gir den bitreste smag i munden, naar man har levet lidt, det er alle de forhastede, mistenkte og misforstaaede ord, der er sagt, ord der synker som sten i sindet, ligger der og tynger og trykker – aldrig kommer den tidens strøm, der bærer dem med sig ud igjen! – – –

[259] For en livslang hevn i saadant et lidet ord! Om De vidste, hvad slige smaa ord tør komme tilbage og sige til mig! ... Hvad synes De vel! ... Og der blir saa ødsligt omkring; de eneste, der er trøst hos, er dyrene; – de ser paa en med store, melankolske øjne og tier saa velsignet! Har De lagt merke til dyrenes øjne? De ser saa forstaaelsesfuldt beklagende paa os: «Der kan I se, I stakkels medskabninger, hvad der blir af al den snak!» – – – Herren angrede jo ogsaa, han havde skabt menneskene! Aa, men der kommer Hans, kjender De Hans, min lille spanske kanin? Kan De se, hvor den er mageløs? Jeg er glad over, den ikke blev et mandfolk og kom til at studere, ... da kunde der let blevet en borgermester af den, og da havde Hans været ødelagt med det samme! ... Nu er det mig, der har nydt godt af dens sjeldne anlæg for magelighed; vi har sammen udarbejdet vor livsanskuelse, aa, bring mig lidt af den limonade!»

Helene bragte det forlangte og satte sig igjen med haanden under kind, stirrende udover med en adspredt mine: Hun kunde ikke være her lenger, hun maatte sandelig gaa, for idag netop var det en ren lidelse at høre paa Madame, det rejste uroen i hende, saa sterk, at hun kunde ikke tvinge den.

[260] Men da hun vilde gaa, vilde Madame ikke vide af det.

«Aa, men kjære, De har jo tiden for Dem! Jeg vil jo ta mig af Dem! Tror De ikke, De kan bruge mine gode raad, jeg vil dele mine skatte med Dem! ... Ser De, jeg har gjort en opfindelse, der kunde tages patent paa, jeg har opdaget, at det maal, der er et menneske givet at naa, det er at gjøre de andre saa lidet ondt som muligt – er der ikke noget stort i den tanke? Ganske anderledes end disse usle smaabejæveler for at gjøre hinanden godt – – jeg var ulykkelig, saa længe jeg gik med de tanker – nu er alting bedre!

Og endnu noget, som har været mig til megen glæde! Jeg forestiller mig stadig, jeg har bare et halvt aar tilbage at leve i! De kan ikke tenke Dem, hvad for en festivitas, hvad for en stille, højtidsfuld skjønhed der blir over tilværelsen ved det, man griber nidkjært efter dagene, timerne ... livet blir dog til noget ... og saa har jeg desuden den behagelighed ikke at tælle med ... for De ved, formen «kvinder og børn» er ikke saa antikveret, som man tror, den betyder fremdeles, at man ikke regnes rigtig med – og i tidens løb er det blevet mig en saa behagelig fornemmelse, at det er mig en

speciel ^[261]nydelse f. eks. at undgaa at komme med i folketællingen. Jeg er istand til de utroligste kneb for at slippe at komme med! Der ligger saadan udsøgt behagelig uafhængighed i det, saadan rigtig at befinde sig udenfor det hele, – jeg har ansøgt hos min mand, om at han endelig aldrig maa spørge efter mig, naar jeg engang forsvinder!» ...

Hun lo stille, næsten lydløst. Det faldt Helene ind, at hun for lenge siden maatte have mistet evnen til at le højt.

– – «Husker De den gamle, kloge manden, som tilbragte livet med at lære livet at kjende og kom til det, at døden er bedre! ... Men saa skal man ha den fornøjelse at dø altsaa, og det er ikke det samme for alle: – – Silden dør straks; andre har en hel del bryderi! ... men hvorfor ikke ta det roligt, det haster jo ikke, det blir nok slut, for hvad er det hele ... et koldt legeme rundt en stjerne, der er begyndt at sige godnat, *voila tout!*» ^{k191}

Hun pegte paa sine bøger, opstablede rundt omkring. «Indtil videre omgaas jeg mine dyr og saa disse mennesker her! ... Der er det ved folk, at de er bedst, naar de er døde, – det smaa forgaar, de store konturer staar igjen!»

Hun saa paa Helene, forskende blidt. «Hvor vil De hen? De er saa urolig! Der staar en mand med kikkert deroppe paa højden. Venter han paa ^[262]Dem, den mand der? De kan jo gaa – tenk ikke altid, De har tiden for Dem!»

Helene forsøgte at se ud, som om hun aldeles ikke havde tenkt paa at gaa, men tanken om der i verden kunde være nogen, der ventede paa hende, drev blodet til kinderne.

Madame havde en ejendommelig maner at tale paa, den samme som naar hun talte med sine dyr og saa dem ind i øjnene, mens sætningerne faldt dæmpet, med smaa pauser, uden at være beregnet paa noget svar. Saa for den sags skyld kunde hun saa godt gaa, Madame vilde sandsynligvis vedblive at snakke en stund nu, hun var kommet paa gled. Og Helene saa igjen efter sin hat.

Madame laa nogle minutter taus og betragtede hende.

«Jeg skulde gjerne ville gjøre Dem noget godt,» sagde hun, «men det er jo umuligt! Den eneste tjeneste, kvinderne kan gjøre hinanden, det er at dø! ... Om endel millioner kunde bli enige om at gaa sin vej, blev der mindre kvalmt for de andre – for en glæde det vilde være at kunne bringe til kvindehedens kundskab en uventet

arv af saa og saa mange kubikfod – hvad skal vi kalde det – ikke egentlig rum og luft vel? – –

– – Har ikke folk fortalt Dem, at jeg er ulykkelig [263] og ikke har kunnet finde mig i, at jeg mistede min formue og lille portion menneskeret, da jeg giftede mig? Tro ikke saadanne historier! Jeg interesserer mig ikke det mindste mere for dette fællesbo, der sorterer under min mand; nu siden jeg har mit hemmelige særeje, har jeg det netop udmerket, det har givet mig tilbage min selvbestemmelsesret; det er mig saa fast en borg, saa sikkert et skjold og værge! ^{k192} Det er en ganske liden cylinder med cyan-kalium! De kan tro, det er uhyre beroligende at have saadant i huset!»

Helene havde rejst sig og trak nu beslutsomt sine hansker paa. Der var en knugende lammelse i alt dette. Ud maatte hun, langt væk, ud der, hvor man levede og stred, og hun følte en pludselig glæde over selv at være ilive.

Madame strakte haanden ud og holdt hende tilbage. «Javist maa De gaa nu ... er der ikke et menneske, som venter paa Dem? Det er sandelig ikke spøg for Dem, stakkels ven! Paa mig venter ingen – andre end dyrene, og De kan ikke tenke Dem, hvad det er for en behagelig følelse! Har De lagt merke til, hvor de er lykkelige, dyrene? De slipper at komme til verden med al den ulyksalige arv og slipper at vokse op under alt det fortærende vrøvl som et menneske ... slipper den usigelige angst, som kommer ved tanken om [264] alt dette menneske-smaalige, som aldrig forsvinder fra jorden! ... Hvad er det, De siger, barn! hvor har man set noget tilsvarende til den udødelige kraft, disse fine sporer har, hvorved det lave i mennesket vokser og forplanter sig gennem evigheder? – Vi har saa sikker en arv af smaat og stygt ... de fine planterne, ser De, der skal saa varsomt et held, saa barmhjertig en aarvaagenhed til for dem! ... Ukrudtet har chancerne! – –

– – Ak ja, der kommer monsieur Mufti ogsaa saa stille, værdig og selvbehersket, som om den aldeles ikke havde været ude paa nogenslags gøj; i hans sted vilde et menneske været yderlig forranglet – hvor meget bedre er ikke saadan en enfoldig, harmonisk dyretilværelse end mangt et fattigt, mislykket menneskeliv! – Ser De smaa-myggen der, for en hast og lidenskab der er i dem! ... De ved, hvor liden tid de har at gjøre paa ... lever livet paa en halv time, en hel forfriskelse at tenke paa det! – –

Gaar De nu virkelig? Drik lidt mere limonade og spis nogle kirsebær? Jeg syntes, De sagde, de var gode! Kommer De saa nogengang igjen? Jeg er slet ikke sint, fordi De har sagt mig saa bistert imod ... jo, Deres ansigt har gjort det hele tiden, og nu

tilsist har hele Deres legeme sitret efter at komme til at protestere. Gaa saa, kjære barn, [265] for De har igunden gaat den hele tid! Sæt Deres kræfter til, forød Deres gods, hvem kan hindre Dem i det? Ser De, Lolo siger Dem farvel og følger Dem med sit kloge, lange blik; den forundrer sig altid saa over mennesker!»

Helene skyndte sig nedover bakken og tog siden benvejen gennem skogen. Hun gik hurtigt til, i en følelse af befrielse og i glæde over friskheden og den tindrende aftenlysning: – Der havde været saa beklemmende derinde under de mørke graner, i den krydrede harpixluft, saa underlig tungt fyldt af Madames sagte stemme ... noget uhyggeligt at sidde derinde mellem de lune, tæmmede dyrelyd, der gled om hende, tæt og trangt og kvælende ... noget til at dø af! – og *hun* vilde leve! Al stilheden derinde havde rejst i hende en svulmende, sejrsmodig livslyst, en lidenskab for at leve. Og bevidstheden om, at hun ejede evnen til det, steg berusende, der skjød spirer, der sattes blad og blomst, alting foldedes ud som efter et vaarens uvejr – – –

Hun gik videre i en dyb, lykkelig bevægelse, en uimodstaaelig heftig længsel efter livet.

Hun gik op bag lensmandsgaarden, ind gennem den sterkt hugne furuskog; røslung og rensdyrmose var det eneste, der grode paa den tørre sandbund, men hun merkede ikke, hvor ensomt [266] og tyst der var, og at en liden nysgjerrig ekorn var alt det, hun mødte.

Først da hun kom op i løvlien, til de lange udsigter over skogen og kjernet, stansede hun og satte sig ned, forpustet af den ilsomme gang og sit ilsomme blod.

Hun saa henover lierne og sætergrupperne, der laa som lyse pletter i den mørke skog – og siden omkring sig. Hvor her var lunt og lykkevart netop her under fjeldsiden: – for netop saadan en liden plet var det, som en huldre har ødslet al sin elsk paa, og hvor sommeren gemmer sammen det bedste den har! ... Solen havde brygget og bagt, luften var fuld af glitrende straalespind, – alle skogens og græssets dyr var paafærde, granbuskene stod i ny, lysegrøn puds, fulde af blaa sommerfugle, og henover den lyse vold dansede de guldbrunne sølvpletter – – –

Nedenunder laa Mosjøen i smaa sagte bølger, med skogen omkring i skjær af blod eller dunkelsort i skyggen ... i de gamle træer derhenne hviskede og sang det altid! Langt borte fra kom elvene, som hvide, længselsstrakte arme, kastende foran sig ned i det stille vand skumbølger, hvide som svaner, under luftens straalestøv. Over

fra den anden side kom en lok – mygt dragende, forvildrende^{k193} [267] sødt gik lyden frem og tilbage mellem fjeldvæggene! – – – –

Helene sad ganske stille; en blid tristhed havde grebet sindet, en lengsel mod noget fjernt: hendes barndoms strand, det store, friske hav med lysglimt og sejl langt borte – – eller var der mere? ... Sjælens stemningsvæv, saa mystisk sammenfoldet, hvem kunde faa rede paa det der? – –

Hun lyttede til fuglelydene, der strømmede til møde med den sterke forsommerduft ... de vilde blomsterbed bugtede sig under aftenluftningen, bækken løftede sit tunge sølv i smaa syngende fald, og lysets farvestrømme kastede blink i sæterstuernes ruder.

En fin, snehvid taage gled ind mellem stammerne over i skyggen der; ... det rørte og listede sig om derinde, ... ristedes hemmelige runer paa lønstave^{k194}. – – – –

Ensom sad hun, alene paa jorden, som det første menneske! –

– – Og solen gaar ned: Jorden drikker dens glød, drikker sig varm og beruset, gjemt af aftentaagen! ... Det er da lengselen stiger og sniger sig frem, og der vandres vovede veje: – For elskov var ikke leg, men den sværeste af gaader, den at finde et menneske! – – –

– – Og, hun stanser og venter ... hvordan [268] skulde hun finde frem til ham? Hvor hun gik, saa var han jo ikke der! ... Hvor var der ro og ensomt nok, til at hun kunde lytte sig frem til ham? ... Ikke blandt menneskene, ikke om dagen eller natten, naar alle stjernerne kom – ikke i skogen eller ved havet var der stille nok! – – Dybt inde i sit dybeste sind vilde hun gemme sig og dække sit ansigt til – kanske fandt hun da den vej, der førte ind til ham! – –

– – Ogsaa før havde hun vovet at drømme, vovet at ville, men betvingeren i hende havde rejst sig, – hvor var betvingeren nu? ... Magtesløs var hun, med en uudsigelig, myndig-sikker anelse om, at nu var den komedie forbi, og at det nu var af de drømme, man drømmer, naar det er morgen, og lys og farver fødes omkring en! – – – –

Hendes ansigt var blegt og sitrende. «Hvoraf vidste hun saa tydelig, at det var ham, der stod paa fjeldhammeren, og at han havde gaat og ventet paa hende? ... Paa hemmelige lønstave omkring hende var det ristet, bud kom der, at nu maatte han komme fra øst eller vest! – – Hun kunde jo høre hans trin ... Men hvor de støjede, alle dyrene fra kvist til kvist! – –

– – Du ekorn, om jeg bad dig vakkert at fare lidt stilt! ... Nede paa vejen det rappe, farende fodslag? ... Det er Thorvildsens heste! ^[269] ... med mig er det saamen ingen ting ivejen, nu bør jeg gaa hjem og lægge mig!» – – – –

En barnestemme satte i et klingende ljom. Det var lensmandens lille, viltre pige, der kom springende med den ene arm løftet og den anden gjemt paa ryggen.

Hun stillede sig foran Helene, der havde reist sig. «Uff, skrik ikke saa forfærdelig da, Beret, er du snil.»

Beret saa udfordrende paa hende. «Det for?»

«Jo, for det at her er saa stille iaften!»

«Ja, men jeg snakker jo med risen i fjeldet her, kan du skjønne! Saa du gaar her og suller, du, noget kunde jeg nok syne dig, om jeg vilde; ... men først vil jeg sige at jeg vil paa skolen til dig for den læreren vi har er saa kuriøs og vigtig og saa grulig genert se der er harehunden til Gripp! – lad mig være din tater du er – tenkⁿ²³ den misted 5 barn igaar og om 5 dage er det min geburtsdag var ikke det rart? Men Heja er sikkert mor til Hej hos os saa nu har jeg fortalt dig det jeg kan og alt det jeg ved og saa er det ikke mer – aa du san!»

Hun kom hemmelighedsfuldt frem med den anden haand med et sammenkrøllet papir i.

^[270] «Sjaa du den, du! Jeg vaager, du gjetter det ikke, hvem det er, jeg har faat det af en fant, men der er 9 slags fant, men du skal faa det ligevel, jeg skal ha en femtiøring for det, saa jeg har ikke stunder mer, kom Heja, saa jager vi'n op.»

Beret for afsted efter Heja, og Helene satte sig ned igjen, vek i knæerne.

Hun holdt det sammenfoldede papirstykke i haanden uden at aabne det. Hun saa ned paa det; bogstaverne tegnede sig i haut-relief paa bagsiden ... var vist skrevet over en træstamme.

Hun vendte og drejede paa det. Kanske det digt, Hansine havdeⁿ²⁴ bedt om at faa afskrevet, den dag han var indom saa snar og hilste paa efter hjemkomsten! ... den gang som hun ikke havde sagt et ord til ham – fordi hun ikke brød sig om det, fordi det ikke var lidt snak der skulde til! – Men hun havde ikke byttet for noget i verden det at sidde stille og høre ham tale!

Hendes hjerte slog urolig; hvorfor havde han ikke skrevet udenpaa? – ikke sikkert, at det var til hende engang, men hvorfor kunde hun ikke se paa det? – og hun rev det op:

Før drømte jeg vist hver eneste nat,
et hjerte jeg raaded over –
og fager og fin og listelig glat
kom dagen og tog mig hviskende fat:
Du drømmer nok sandt, naar du sover!
[271] Men drømmen har skiftet og gjækket mig blind –
nu røver den mig, hvad den loved,
og lokker dybt mig i trængsler ind, –
men jeg vil sprænge det rænkespind,
vil vide, om dagen er fager og fin
og listelig glat med fryd over sind
eller – drømmer jeg sandt, naar jeg sover?^{k195}

Det hviskede mellem buske og blomster og suste saa hemmelig sagte inde i lien ...
fuglene kaldte paa hinanden! – –

Der var med et blevet saa ensomt, Helene følte sig ganske ængstelig tilmode.

«Jeg har da ikke gjort noget galt,» tænkte hun, som for at trøste sig selv. «Der er han!» tænkte hun igjen, og der kom en skjelven over hende. Skjønt hun sad med øjnene ned, saa hun hans kraftige skikkelse komme frem bag siljekjæret.^{k196}

Hun sad med sænket hode, aandende tungt – grebet af en forunderlig henrykkelse, en sitrende glæde, der gjorde hende aldeles magtesløs.

Han kom hurtig nærmere, og hans mine straaled op ved at se hende saaledes. Han fik hele sin modige, bevidste sikkerhed tilbage. Det var vel det han kunde tenke, at hun alligevel havde ventet, bare ventet paa ham hele dette aar. Nu forstod han ikke selv de naragtige tvil og forskrækkelser, han havde plaget sig med derover.

Og han stansede et øjeblik nogle skridt fra hende.

[272] Hun løftede ikke sine øjne fra papiret. Hun vidste, han var kommen og stod der lige paa siden og saa paa hende, men hun drejede ikke sit hode saa meget som en linie, vendte bare sit halv tilslørede blik op mod ham ganske tankeløs.

Han stod i en svimlende, sansebunden betagelse; hans naturs længe opdæmmede trang mod elskov og vaar og glæde steg i ham som en bølge, der bryder sin vej. – –

For blodets brusende heftighed kunde han ikke tenke, ikke se, det var som hans sjæl havde lukket sine øjne til, og al tanke og længsel og drøm. – – – – –

–

Han blev staaende stum. Saa sneg han sig nærmere, heftig, uden at kunne sige et ord, uden anden bevidsthed end at hun var der, hun som var hans! ...

– – Men hun rejste sig hurtig – og han veg uvilkaarlig tilbage, slaat af udtrykket i hendes ansigt. Hans første følelse af sejerrig ejendomsret forsvandt; der var noget i de øjne, som bandt ham, en stille højhed, der straalte frem og lagde sig om hende som en klædning. – –

Og der foregik en forandring i hans hjerte og over hans ansigt, – der listede sig ind paa ham en ny, overraskende følelse af ærbødighed, ... en bevidsthed, som om han stod paa et helligt sted.

[273] «Hvordan har De det?» spurgte han tilsist varsomt.

Hun skjelve ved hans stemme, og hendes øjne veg tilside for hans flammende blik. «Det ved jeg ikke!» sagde hun langsomt.

«Er det vanskeligt at vide?»

«Ja meget,» og hun forsøgte sig med at spøge. «Jeg kan ikke som De sætte ligninger op, hvorved jeg kan finde det ubekjendte ...

«Det er jo det, *De* har kunnet, men ikke jeg» ... Han satte sig paa en stubbe ved hendes fod og saa hende op i øjnene, der igjen undveg ham.

«Hvorfor?» hviskede han bebrejdende. Og han lagde sig ned for hendes fod. «Jeg er dig ikke værd!»

Hun svarede ham ikke, sansede ikke, hvad han spurgte om, bevidstheden, – at nu elskede han hende, gjorde det dunkelt for hendes øjne. Hendes læber skjelve saa sterkt, at hun intet kunde sige. Hun lagde begge armene om hans hals og blev dødbleg; og de saa hinanden et sekund ind i øjnene; saa lukkede hun dem til, glædedrukken, i en følelse af ekstase.

Hun vendte sig lidt fra ham og gik hen og satte sig paa en sten, halv sansesløs. Han misforstod [274] hende og saa efter hende med et udtryk af angst, tog op papiret og slap det igjen.

«Vil du ikke svare mig,» spurgte han sagte, ^{k197} – «havde du ikke sind til at vente?»

Hans øjne hang ved hendes mund. Smilet svarede ham først, siden kom det klart og fast: «Har ikke ventet, jeg ... var ikke ferdig før, jeg heller!» Hun gik hen og tog op papiret. «Er det sangen til Hansine? ... den er jo ikke rigtig!» Hun smilte igjen.

Han merkede ikke, hvad hun sagde, det var i dette øjeblik hans hjerne umuligt at optage et saa fremmed begreb som Hansine.

«Den sangen –,» han rejste sig og kom hen – «den laa mig paa sind dag og nat, jeg maatte forandre den, saa den passed» ...

«Jeg er saa tørst! Men her borte er der et lidet opkom,» og hun løb foran ham henover en bro af birkeranker, ind under en gammel sortskjegget gran, hvor et lidet vandkulp blinkede som et dybt, sort øje.

Gripp havde revet af et stykke næver og dannet til, – Helene tog og fyldte det og løftede det højt. «Jeg drikker dig til! ... Staa rolig, ellers falder vi i hængemyren ... værsgod!»

Han drak, men stansede og saa op. «Vil du sige mig en ting ... har du tilgivet mig det, at [275] jeg ikke ser godt, ... at det vared saa lenge, før jeg kunde skjønne, at vi hørte sammen?»

«Og har du tilgivet mig, at jeg ser godt ... at det var mig, som saa det, – du har været svært grættent paa mig for det! – Men jeg skal sige dig, du *har* mere tungt for dig du, siden du maatte helt til England for at faa det at vide! ... Jeg har vidst det hele tiden, næsten fra den gang paa stranden ... hvordan fik jeg dig saa endelig til at begribe det der?»

«Det forteller jeg ikke, naar du staar saa overmodig, men jeg er jo nødt til at indrømme, at det er din opdagelse, du var langt fremmere end jeg ... Og der var et blik engang, som jeg aldrig har havt fred for, hele det aar derover! ... Og saa noget om munden, men det var noget, som skræmte ... jeg var jo en idiot, ser du, og kunde ikke forstaa dig»

Hun vendte sig saa braat om paa den gyngende, skrøbelige bro, at hun nær var faldet i.

«End nu! ... forstaar du mig nu?» Det kom med en alvorlig, nervøs inderlighed, – for netop det var det, der havde pint hende lidt nu i den overstrømmende følelse af lykke.

Gripp tog hende i sine arme og sprang med et kraftigt tag over. Der vilde han ikke slippe hende. Hun aabnede munden heftig for at sige [\[276\]](#) noget, men munden blev lukket, den skræmte ham ikke lenger ... nu vilde han begynde at studere dens viger og bøjninger og disse vidunderlige lønkroge indunder kinden ... aldeles ikke behøvede den at sige noget mer, for naturligtvis var det at elske det at forstaa, den behøvede aldrig at spørge om det der mer! – – –

Og de satte sig ned under hængebirken; han strøg hende over haaret med en dusk af de fine, unge blade.

Og tiden gik ... der var ikke længer nogen! De havde heller ikke noget videre at sige mere. – – Nogle lykkelige, forvirrede ord ... og aftenens bløde stilhed og smeltende [k198](#) lyd – saa var der ikke mere! – – –

Ikke en vind rørte sig, bare træerne bøjede sig sammen og hviskede. De havde nok set sligt før!

Der var ingen tid ..., alt var gaat til ro, det siste gyldne skjær var svundet, – en eneste rosenbleg stribe bare, en eneste stjerne. – – –

De gik over moerne i det lyse aftenmørke. Violerne stod om dem store, med halvaabne blaa øine, ... de fulgte efter dem ... og primula veris, [k199](#) strømmende omkring saa inderlig nysgjerrige

Der blev stille omkring – alle dyr krøb til ro; [\[277\]](#) det sitrede i de unge aspeetrær, lo lidt henne i bækken ... Og en høitidelig, glædedrukken taushed sneg sig ind til deres hjerter og lagde fingeren paa deres mund – en lykkelig, rig taushed, som paa skabelsens sjette dag.

De gik hjem stille, betagne – for se, alt var saare godt! [k200](#) – – – – –

– – Taagen satte dug overalt, i luften stod en krydret em fra det fugtige græs og de unge træer. Rundt om paa gaardene begyndte folk og dyr at røre paa sig, før de endelig var kommet hjem hver til sit.

Knut Grip tilbragte den første uges tid i en slags ekstase; han forekom sig selv at kunne gøre undergerninger, at kunne flyve gennem luften, men faktisk foretog han sig ingen ting. Skolearbejdet blev forrettet mekanisk, eller med en smilende letvindt glæde, der tog alt i bedste mening og yderst velvilligt leste det rette sind og det rette svar ud af øjnene paa de forbausede gutter, der var vant til andre dages byrde.

Og oppe i hans stue stod instrumenterne urørte paa sine stativer; de smaa planetbaners heldingsvinkel og Venus's afstande optog ham ikke for øieblikket, og paa bordet blev de uferdige ligninger liggende i fred i – naturligvis var de ham fremdeles lige vigtige, [278] men nu netop havde han ikke brug for dem, kunde umulig have dem med sig ud i Prestemoen, hvor han mødte hende hver eneste eftermiddag og havde nok at gøre. En magisk formel var udtalt, der havde troldbundet ham, tankerne var kommet stimlende hjem fra de fjerne veje og bevægede sig i kreds om et eneste punkt, alle linier maatte kunne føres ind til dette centrum, skulde de have nogen betydning. Tilværelsen var forvandlet, de mindste smaating, lyden af hendes kjole, den glidende lette bevægelse under gangen, hver linie i hendes skikkelse og hvad hun havde paa – – der var noget gaadefuldt tillokkende ved alt dette, noget som aldeles slugte ham – alle dagliglivets smaa mikroskopiske led, der før havde havt en meget dunkel plads i hans bevidsthed, imponerede ham nu ved sin anseelse – alt var mærkværdigt – – dagen en strøm af dybe, levende indtryk.

Han havde opdaget en ny himmelegn, hvor hans kikkerter ikke kunde hjælpe ham, en ny stjerne, hvis spektrums lysende linie intet instrument kunde gribe.

Gripp var fortunlet. I gamle dage, naar en stjerne dukkede frem, blev det anset for et tegn paa himlens naade, et forbud paa glæde og lykke – – for de arme folk var stjernen som oftest [279] gaat sin vej – for ham var den steget ned og havde skabt virkeligheden om.

Mellem sig var de blevet enige om for det første ingenting at sige – hyggeligst at intet profant [k201](#) øje fik noget glimt af deres nyopdagede verdens herlighed. Gripp kom ikke meget oftere til fogdens end før – og lidt vanskeligere blev det for hver gang at holde det gaaende.

Helens hjerte slog uroligt frydefuldt, naar hun hørte hans skridt paa grusgangen nede i haven, eller naar han kom den anden vej, og hun kunde høre paa Sultans [k202](#)

fornøjede søgen, at det var ham. I sin glæde kunde hun faa anfald af snakkesalighed, der forbausede husets damer – eller, kom han ikke, naar hun ventede det, kunde hendes fatning forsvinde, hun kunde ikke holde ud at sidde og sige noget ganske andet, end hvad hun tenkte paa, hun kunde blive saa tung om hjertet, at hun mer end forbausede husets damer ved sine umotiverede indfald og en aldeles uvant heftighed.

En dag forargede hun Hansine ved pludselig at forlade thebordet og gaa ind i havestuen og sætte sig til at synge, endskjønt der var fremmede og ikke et liv havde bedt hende.

Men Hansine blev alligevel paa sin vej til kontoret staaende og lytte, ... for det var noget saa underlig længselsfuldt om havet og kjærligheden! ^[280] – – Og Hansine græd ned i faderens thekop, det var umuligt at lade være at tenke paa Blich, hvergang refrainet kom saa bedaarende for dejligt:

Ah, reviens Mignon
ton fol abandon
tuant mon bonheur
a meurtri mon cœur!
Sous le toit béni
seul en notre nid
depuis le printemps,
Mignon, j'attends!^{k203}

Da hun vendte sig for at gaa og saa Gripp staa udenfor paa havetrappen, fik hun en mistanke – om hvad, kunde hun ikke ganske forklare sig selv; hun saa bare hans brede pande løfte sig saa lys og hørte ham nynne med.

– – Helene sang ikke mere. Hun sad med haanden under kind i nogle fortvilede fantasier om, at nu var endelig Knut kommet til at indse, at de igrunden ikke kjendte hinanden, ... og at han vidste hun var af dem, der burde drives ud af templet, som han engang havde sagt ... hørte ikke til heller i hans hjerte, – den store, fredfyldte verden, hvor den evige Gud regjerede, og hvor hans mor i drømme sendte ham sine milde ord!

Hun lukkede øjnene bleg af rædsel og fryd, da han idetsamme tog hende om skulderen og lagde hendes hænder ned paa tangenterne – næsten ^[281] sansesløs spillede hun det indsmigrende valseakkompagnement, mens Knut sang refrainet om igjen, ganske sagte, forat de ikke skulde høre det ind:

Ah, viens mignonne
sous le toit béni
seul en notre nid
depuis le printemps
ma mignonne, je t'attends!

Hun lyttede til den dybe, vibrerende stemme, halv skamfuld ved at høre de samme toner, hvori hun nylig havde lagt sin utaalmodighed, lyde tilbage mod hende som en modforsikring, en bebreidelse i hele sin uafviselige, lykkelige fordringsfuldhed. Hendes øjne duggedes, og der lagde sig over hendes ansigt et udtryk, der forraadte hjertets beruselse.

«Du siger det ikke rigtigt,» udbrød hun spøgende for at skjule sin bevægelse, «du forandrer nok bestandig lidt paa sangene du!»

Hun rejste sig. «Kom lad os gaa en tur!»

Og hun løb foran ham ud gennem haven, op over den bratte bakke til udmarken; det kunde være ganske det samme, om de saa det allesammen dernede ..., alt var jo vaar og sommer og friskhed og fryd, ugjærligt at gaa her og tie stille lenger paa den maade! – –

Oppe under den lyse, duftende li stod hun og ventede. Han kom saa langsomt efter. For ^[282] saadan som hun tog sig ud deroppe, slank og myg som ungsbogen omkring, skjær som linnæaen, der mylrede om hendes fod og kastede hende over kinden sin rosenlød.

Da han med et sprang tog den siste afsats, rakte hun ud mod ham sine hænder. «Vi faar vist sige det nu, Knut!» –

«Ved det allesammen, meget snart, tenker jeg, Lydia er dernede nemlig ... Og jeg traf fogden i bakken, saa du ikke det? og saa sagde jeg, han maatte se sig om efter en lærerinde, fordi vi maatte gifte os med det samme, nu straks ... jeg venter ikke lenger, kan ikke det, du maa komme!»

«Aa, men Knud, det har du da umulig sagt!» Hun saa uvis paa ham og trak sine hænder til sig halv vantro, halv forskrækket, mens blodet farvede ansigt og hals og veg tilbage igjen.

«Hvorfor ikke! – – Vi gjør det nemlig saa, ser du!»

Han lagde armen om hende og løftede hende ned til sig paa stien.

Hun holdt ham ud fra sig lidt ved at stemme sine hænder mod hans bryst. «Hvor du stormer afsted og er hed! Nej, vi gør det nemlig ikke saa da, ikke denne vej altsaa ... da er det jo [283] bedst vi gaar ned igjen!» Hun talte i en lavmælt, lidt kortpustet tone.

Gripp saa forbauset ud. Ikke kunde han skjønne, hvorfor man netop nu ikke kunde gaa en tur, og hvorfor Helene ikke næste søndag allerede kunde blive hans kone! ... kunde heller ikke indse, hvorfor han saa absolut maatte ha spurgt hende selv først, før han havde talt om dette til fogden ... som om de ikke var enige de to!! – –

Han saa smilende forundret paa hende. Hun stod der saa gaadefuld med et glimt i blikket som af grønblaa ild, og da han tog hendes arm i sin, trak hun den ud med et nervøst ryk.

«Nej, saa staar de og ser paa os dernede, naar vi kommer! ... aa lad os ikke indføre det som skik og maner, da blir det saa ufordrageligt! Naar jeg ser doktorens og lensmandens, som bestandig kommer trækkende med hinanden, skjønt de trives bedst hver for sig ... har jeg bestandig tenkt det rigtig var et billede paa den ægteskabelige lænkebundethed til skræk og advarsel! ... aldeles som naar de kysser hinanden efter maden, en maa ha lov til at sige hutetu til saadant!»

Der trak sig en rynke mellem Gripps øjne. Han lagde for første gang merke til, at Helene var af en anden mening end han, og han likte det ikke. Hun skulde heller ikke se paa det paa den [284] maade, det var netop en vakker skik, der havde sin fulde betydning, hans mor havde bestandig

Ja, men det var ikke vakkert, uden at det kom saadan af sig selv og gik igjen som solstraalen! – – Hun tog hans arm og klyngede sig til den og slap den igjen.

Saa løftede han hende pludselig op og vilde løbe ind gjennem skogen med hende, for hvad kom de andre ham ved? Men Helene lod sig med et kraftigt tryk glide ned igjen og drog ham med sig nedover stien.

«Jeg kommer dig ved,» sagde hun leende og vendte sig om mod ham.

Gripp saa paa hende undrende. Ganske gaadefuld var hun, som hun stod der med de beslutsomme blaa øjne mod ham og pupillerne saa store bag den mørke øjenfrynse.

«Hør!» og hendes stemme lød igjen kortpustet – «hvordan tør du igrunden gaa hen og gifte dig med mig næste søndag, som du siger ... vi kjender hinanden ikke

nok ... om et par aar kunde vi kanske komme til at gaa arm i arm uden at fordrage hverandre, ligesom lensmandens, hutte mig tu, du Knut!»

«Helene!» Knut stansede og greb hende ind til sig, og nu var det ikke muligt at komme løs.

«Som Du snakker!» Han saa paa hende forbauset, [285] himmelfalden. Kanske hun syntes de burde ta farvel nu og gaa hver til sit hjem i ro?

Hun lagde armen om hans hals – ikke god var den at faa bøjet paa, den stive nakken hans! Hun rystede paa hodet. «Aa nej, ro, det fik vi vel ikke mere da, hverken du eller jeg! ... Men, Knut er du sikker paa, du kjender mig nok? ... Og er du vis paa, du holder nok af mig? ... Saa stort et ord det der, ser du, tør du virkelig ta mig til kone alt næste søndag, ikke tør jeg ta dig til mand saa snart!» ...

Hun stod hvilende ind mod hans arm, lo lidt og saa ned med øjenhaarene blinkende af taarer.

Gripp havde ikke tenkt sig, at Helene kunde præstere en saadan samling urimeligheder, han vilde kalde det det rene tull. Hvorfor skulde han ikke kjende hende? ... Nej, det var rimeligt, hun ikke kunde svare paa det, fordi det var det mest meningsløse af det hele! ... Og saa var det altsaa det, om han holdt nok af hende! Han havde ikke ventet det spørgsmaalet ... Nej, nu kunde de netop ikke gaa, bare 5 minutter, saa skulde han sige hende lidt om, hvorledes livet var blevet for ham nu, siden ... saa skulde hun selv dømme

«Nei,» hviskede hun hastig og vilde trække sig ud af hans arm, «du skal tie stille og være [286] rolig, jeg vil ikke høre mer om det der, aa nej Knut! ikke et ord, tenk om fogden kommer og møder os!»

«Tøv! Nu skal jeg sige dig, for det første: ... Det er mit fulde alvor, at du maa komme hjem til mig, Helene, nu straks ... gad vide, hvorfor du ikke kan komme, jeg faar ikke gjort nogeting, simpelthen, kan ikke arbejde, før du kommer!» ...

Hans stemme havde mistet sin sædvanlige rolige, lidt kolde metalklang: – Metallet var smeltet, smidigt, glødende bøjede det sig og fandt vej, spandt i fine nuancer sit klangspind om sanser og sind. Hun følte hans haand, der holdt begge hendes, skjelve og brænde, og der var et spil af muskler om munden, der gav hans ansigt et udtryk af vaagnet lidenskab.

Hun sænkede sit blik og prøvede at se ganske rolig ud.

«Lad nu være alt det der, Knut, kom, saa gaar vi!» ...

«Nei, du gaar *ikke!* ... Men du maa komme!» bad han hende heftig, kort, «naar du hører, du har forstyrret mit arbejde for mig! ... alting glider fra mig og blir til lidelse, du kan forstaa, jeg kan ikke ha det slig! ... Nei ikke et skridt gaar du! – – Hvorfor vil du ikke høre paa mig, hvem vil du jeg skal fortelle det til: ... at om dagen ser [287] jeg ikke mit arbejde for dig, du staar der overalt, og saa er du der ikke, alligevel! ... Om natten, da kan jeg ikke sove, jeg synes Storfossen er holdt op at bruse, og skogen siger ikke noget mer; jeg blir underlig i mit hode, hele verden er som en stor, vaagen stilhed, som venter og er tung, for du er jo ikke kommet endda! ... Og du staar her og hører mig ikke, staar her i alskens ro og filosoferer over de dybe spørgsmaal, om jeg kjender dig, om jeg elsker dig nok! ... Jeg rækker mod dig mit hele liv, og du tar det ikke! hele min ungdom, al min lengsel har jeg gjemt til dig, som mor sagde, for at jeg skulde være dig værdig, naar du kom engang – Og saa er du kommen, og saa vil du ikke!» – – – –

«Aa men Knut, vist vil jeg,» mumlede hun med taarerne nedover kinden og en sagte, nervøs latter, som hun i sin sindsbevægelse ikke var herre over. «Hvor besynderlig han er, at han ikke kan høre!»

Hun lettete sig paa taa og rakte mod ham sin røde, varme mund.

«Som om jeg ikke vil!» hviskede hun, mens hendes hode gled ned mod hans skulder, og hun lukkede sine øine til med en kold salighedsgysen. – – – – –

En barndomsdrøm kom igjen, nede fra havet, [288] ved Provences kyst – en forestilling om at glide gjennom bølger af lys, skygget af roser, varme som blod.

*

Inden de kom ned igjen, var havetrappen ganske rigtig fuld af folk og theen næsten kold.

Maartmann sad og snakke med fogden om en myr, der skulde tappes ud og bli til skog igjen, og fortalte, at han havde sat alle husmandsungerne til at samle grankongler; han vilde se at faa bonden her til at tenke lidt paa, at her skulde bo folk i landet siden ogsaa.

Fogden opmuntrede ham, kraftigt dampende paa sin aftenpipe, af og til mumlende med sit vakre smil: «For en liden taske, [k204](#) ligevel!»

Kandidaten, der var kommet ranglende indom paa sin sædvanlige aftentur og meddelte sig til fruene, havde, fordi hans værdighed fordrede det af ham, foreløbig forladt det nye thema og gaat over til sin anden hovedinteresse, hønseavl, før de sendrægtige endelig viste sig indenfor verandadøren og faderligen af fogden blev ført frem til beskuelse.

Lydia fortalte siden Hansine, at Maarten havde taarer i øjnene, da han trykkede deres hænder [289] uden at sige et muk – saa kunde Hansine selv forstaa!

Hvad det var Hansine selv kunde forstaa, havde Hansine ingen anelse om, uden dog at ville røbe sin mangel paa fatteevne for den sindrige Lydia.

Men i thekredsen hos Thorvildsens ærgrede man sig, – for det første over forlovelsen, der foreløbig blev anset for en liden forbrydelse, for det andet over, at sligt havde kunnet gaa for sig i over en maaned, og at man først fik vide det nu af den gode grund, at de ikke godt kunde blive gift uden at et menneske vidste det, da Helene Ørn tilfældigvis var nødt til at sige op sin post hos fogdens, – lovlig sent forresten, eftersom der jo skulde være bryllup om 3 uger.

Saa kom gisningerne om brylluppet – aldrig havde man nogen sommer tittet saa livlig indom til hinanden som nu. Det var nødvendigt – aldrig havde stoffet været saa stadig sig ophobende, saa eksploderende righoldigt.

Om brylluppet, der naturligvis skulde staa hos fogdens, vidste Lydia endnu intet andet sikkert, end at de, formodentlig for at skille sig ud fra bygdeskikken, efter vielsen skulde rejse med aftentoget til Kristiania. Der skulde være en fattig gammel gudmor, det var nok det eneste, man [290] havde af familie og sligt. Saa var nok ogsaa Gripss stilling meget ubetydeligere, end den kunde ha været; skoledirektøren havde fortalt om ham, at han havde den fikse ide ikke at ville forflyttes, for ikke at faa sin tid mere optaget, og at han nok tænkte paa ganske andre ting end at skabe sig en tryk fremtid.

Lydia havde næsten ondt af at tænke over, hvor letsindigt folk kunde tage det. Og brudedragten? Lydia vidste ingenting. Det saa ud, som ingen tænkte paa den.

Gripp var alligevel kommet til at tænke paa den en aften, Helene fulgte ham hjemover et stykke.

Hun svarede ham ikke først, gik og saa ind gennem skogen. «End om jeg tog den gamle grønne, du?» spurgte hun dæmpet leende, «den jeg havde i missionshuset den dagen, jeg saa dig igjen første gang?»

Gripp stansede op forbauset, – – men hun stod der i fuldt alvor og saa paa ham.

Det havde aldrig kunnet falde ham ind at tenke sig hende anderledes end i hvid, lang kjole, halv gjemt i det fine slør, den eneste dragt, der hørte bruden til.

Hun sænkede sit blik fra hans ansigt ned til knapperne i hans jakke og gav sig nervøst til at pille ved dem.

«Aa, ... jeg ved jo det er vakkert, ved det [291] nok, jeg som før syntes det var det vakreste af alt, naar hun kom der under orgeltonen ... som en dronning til sit rige ... men nu er der kommet nogle tanker ind paa mig, saa jeg vil ikke, tør ikke! ... I gamle dage, ved du, var der ingenting, der blev saa uddyntet som det, der skulde ofres, ... siden blev det bruden – – synes du ikke det er en uhyggelig tankeforbindelse den der? Og jeg skjønner ikke, hvordan de er kommet ind paa mig de tankerne, men de er nu der!» – – –

Hun trykkede hans arm heftig ind til sig og saa igjen ind imod skogen, taus et øieblik. «Du ved vi behøver jo ikke ha det netop som de andre heller,» kom det saa. «Vi *maa* jo ha det anderledes, ved du! ... for os selv maa vi ha det, det har du jo netop sagt bestandig! – – –

Og ikke noget bryllup heller!» tilføjede hun bedende. – Hendes stemme var lav, brystet steg og faldt, og der lyste i de langt henover stirrende øjne en angst som for noget, hun saa der borte etsteds, inde i fremtiden.

«Fogden vil det nok,» vedblev hun og saa ham igjen ivrig ind i ansigtet – «men ikke jeg ... tør ikke ... kan ikke begynde som alle de andre ... aa sig, at ikke du heller vil det! Vi har ikke mor og far nogen af os, lad os gaa ud da! [292] ... Naturen er vor mor – ud i skogen, op i Prestemoen, hvor vi drev om den nat, hver for os ... deroppe holder vi vor bryllupsfest og lar de gamle træerne faa se, at nu har vi fundet hinanden!» – – –

«Men hør her, du river jo knapperne af,» sagde Knut smilende og holdt hende ud fra sig et øieblik. Det var den samme graciøse, pulserende uro, der havde været ham paafaldende flere gange, især nu i de siste dage. Og nu var det ham endnu mer uforstaaeligt, nu som alt var grejt og klart, og dag efter dag i sin beruselse bar ham nærmere ind mod den, for hvis skyld det kunde forekomme ham al tid var blevet til.

– «Du, det tiltalte mig forresten, dette med Prestemoen som bryllupssal, slet ikke galt det der at befri sig for visse nysgjerrige, medmenneskelige ansigter ... en hel

fest at unddrage sig fru Myrins og Lydias velsignelser ... Og hvorfor ikke den gamle, grønne habitten din, du er jo min grønne huldre, ^{k205} som har listet dig ind slig og koglet ^{k206} mit sind!»

Hun lagde haanden paa hans mund og saa ham ind i øjnene med et forskende, stille udtryk.

Han bøjede sig muntert ned. «Hvad er der saa mer? Du undergaar nogle underlige fasevekslinger!»

«Synes du?» sagde hun pludselig munter, «det ^[293] er fordi du kjender for lidet til mig det, endnu mindre er jeg ræd end til din kjære Merkur, som du jo interesserte dig saa for i vinter, samtidig med mig! ... Om du bare havde disse første klasses instrumenter, du ønsker dig saa meget, saa burde du se paa mig ogsaa med dem! – det *kunde* trænges!» – – –

Hun talte uvant hastig og stødvist, i smaa skyndsomme bølger, drevet frem af en stadig stigende og igjen neddæmpet uro. Det var meningen, det skulde være spøg, men i stemmens sædvanlige lyse lyd var der skygger som fra en mørk underbund.

Han gik og betragtede hende med en drømmende glød i blikket, for optaget til at se og høre synderlig skarpt. Han vidste egentlig ikke heller, hvad der var at svare paa, men følte en vis trang til at være gammeltestamentlig pathetisk!

«Du er opfyldt med forstand som en flod! – – du er som morgenstjernen midt i en sky, ... som en grøn kvist paa Libanon i sommerens dage!» Det lød saa dæmpet melodisk, – og hans øje søgte hendes.

Hun undveg hans blik; han merkede det med en vag forbauselse, men blev gaaende og trykke hendes arm ind til sig: ... Det var vel ikke andet end nervøsitet, der snart vilde gaa ^[294] over, det siste aaret havde været anstrengende for hende som for ham, det var tydeligt, hun trængte at faa hvile ud i tryghed! – –

Han saa paa hende med et lysende smil, uden anelse om, at noget pinte hende.

De blev gaaende en stund stille. Han tænkte det var bedst for hende, – og for øjeblikket var det ham nok at føle hendes skulders tryk mod hans arm, hendes aande strejfe ham, mens han hengav sig til nydelsen at følge den bløde, vuggende lyd af hendes gang.

Helene gik af og til med et flygtigt blik op mod hans ansigt, af og til aabnende munden for at tale – men altid lukkede den sig uden en lyd.

Hvorledes skulde hun faa sagt ham, hvad der iaften havde fyldt hende med en pludselig skræk: at der ikke var ærligt spil dem imellem, at hun bedrog ham! ... og at det ikke *var* saa ligetil med forstaaelsen ... slet ikke fuldt opgjort og ferdigt! ... Men naar han ikke vilde se det, var det da hendes skyld? Hvad kunde det komme af, at denne mand, der før havde set saa mistroisk og saa strengt fordømmende paa hende og tydelig maatte ha forstaaet, hvad der var for et svælg mellem deres livssyn ... hvoraf kom det, at han ikke tenkte paa dette lenger? Hvorfor spurgte han ikke om noget saa vigtigt som det, [295] om hans Gud var hendes? Hvordan kunde han tro nu med engang, at alt var, som han ønskede det? At hun havde gaat med ham i kirken og sunget og grædt i sin lykke over ham og paa sin maade grebet ... var det det, der havde gjort ham saa sikker og rolig?

Det ilte hende gennem blodet: bedraget ham altsaa! Og han vilde støde hende fra sig, om han vidste det, at hun var uden Gud, en hedning og fritenker! – – Hun knyttede krampagtig haanden, der laa om hans arm: Det var det, der ikke maatte ske, hun *kunde* ikke miste ham, heller vove det, vove alt, – fordi hun elskede ham!

Hun kunde ikke forstaa det, at han ikke selv ... denne hans strenge Gud, hvor var han? Havde han gjemt ham til siden?

– – Det var de samme ængstelser, der af og til siden forlovelsen havde pint hende, men efterat bryllupsdagen var bestemt, havde de taget en skarpere form. Hun skjelve ved tanken om den forskjel, hun anede i natur og sind, og de brydninger, der vilde være uundgaaelige, men paa samme tid var der noget i hende, der rejste sig higende mod kampen, længselsfuld mod kampens løn. En vanvittig frygt greb hende for at miste ham – men hun maatte vove det og sige ham, hvad der pinte hende, hun maatte have rede paa, [296] hvordan den mand var, som hun elskede! ... maatte finde frem til ham over den gabende afgrund – og vise ham, at kjærligheden kan overvinde alt – – – –

Men det var det, der var rædselen, at han ikke vilde tro det! Han vilde vende sig fra hende og fly – og hun *kunde* ikke miste ham! – Aa Gud! Kunde det være hendes pligt at fortælle alt det der? Hvorfor spurgte han ikke selv? Flere gange havde hun villet sige ham det, straks havde hun villet, for hun havde jo ikke havt fred for det i sin sjel, – – men aldrig havde han kunnet høre, aldrig forstaa. Og hvad skulde hun saa gjort, naar han kom der saa sterk og tog hende med sig, ... væk fra angsten og ind igjen i lykken? – – – –

– De havde naaet højden, og han havde som sædvanlig vendt om og fulgt hende hjemover igjen. I alleen nedunder haven hos fogdens, under det gamle jasmintræ var de saa blevet staaende. Det var bleven sent. Augustmaanen skinnede, og de svage skygger af stammerne laa henover vejen.

Hun stod med munden aaben, som for at sige noget. Han saa sindsbevægelsen i hendes ansigt, et udtryk af smerte, som han ikke kjendte. Han troede, hun var træt, og lagde armen omkring hende.

[297] «Ser du de spejlinger der nede i vandet?» spurgte hun; hendes stemme lød tør og klangløs, næsten fremmed.

Han drog hende forskrækket ind til sig: Havde de gaat for langt iaften?

«Du!» – hun tog sig pludselig sammen og traadte et skridt tilbage. «Jeg har noget at sige dig, noget, du burde vidst for lenge siden! ... er det ikke bedst for dig, tror du, at faa vide alt muligt?»

Hendes stemme var sunket ned til en hvisken, og hun saa op paa ham med et halv trodsigt, halv bønfoldende blik.

Gripp veg ogsaa tilbage og blev staaende og se paa hende et minut med en rynke mellem brynene. En angst greb hende, at alt var forbi og lykken tabt, – for nu vidste hun, at den var her i dette og ikke i andet paa den hele jord! – –

Hun blev bleg og vaklede og merkede ikke, at Knut var kommet hen, før han stod og holdt hende oppe.

«Er du syg? ... hvad vil du, vil du dræbe mig?» spurgte han lavt, ustøt, søgende efter ordene. «Holder du ikke lenger af mig?»

«Mer end livet,» hviskede hun; «men der er noget, du maa vide!»

[298] Gripp fik sin rolige fryd tilbage, men antog samtidig et myndigt, strengt udtryk. Endelig forstod han, hvad der plagede hende.

Hun vilde sige ham, at hun havde været forlovet før – det havde faldt ham ind et par gange, at det var det, og han havde altid bestemt afvist hende, han vilde ikke høre et ord nu heller – og med sin rolige, lykkelige stemme gav han sig til at skjende paa hende: hun skulde bare ikke gjøre sig ulejlighed; alt, hvad han vilde vide, det leste han sig til selv i hendes ansigt, det vidste hun jo – og vilde han vide mere, saa leste han bare videre ...

Hun saa ham ind i øjnene med fortvilet bestemthed.

«Du leser ikke saa godt, som du tror! ... bedst, jeg siger det, nu med det samme ... aa jo, for nu aarker jeg det! ... vi passer ikke sammen, du er for god til mig, for gudfrygtig! ... Du kan jo se, jeg tar det roligt!»

Hun talte i et dæmpet, ophidset hastværk og stod og smaanappede ham i ærmet som for at skjule sin bevægelse.

«Saa holder du ikke af mig nok alligevel da!» hviskede han. «Ved du, hvad mor bestandig sagde,» vedblev han uden at ænse hendes forsøg paa at afbryde ham, – naar jeg havde gjort ^[299] hende imod eller ellers noget galt, sagde hun bestandig: det kommer sig af det, du ikke holder nok af mig, det, gutten min!»

Og han vedblev at tale om sin mor i en dæmpet, blød tone, som om han med disse blide erindringer vilde besværgede det ukjendte dunkle, der sendte skyer indover deres himmel.

Han strøg hende over haaret, og hun hvilte sit hode mod hans skulder og hulkede – – der var noget beroligende i klangen af hans stemme, som fra dybe, stille, strømmende vande, – – det var som hørte hun denne milde mor tale til hende fra det fjerne og blidt forvise hende om, at kjærligheden overvinder alt. – – –

Og de blev begge to enige om, at jasminduftten var sterk og kunde gaa til hodet. Helene havde hørt, man nemt kunde dø af den.

«Og lykken,» hviskede hun halvforvildet leende, «den gaar saa underlig til hodet den ogsaa, du! ... Mon den kan dræbe – som jasminen!»

– Men før de skiltes, var hun rolig igjen og glad. Gud i himmelen! Hvorledes havde hun kunnet nænne ^{k207} at forstyrre en slig aften for sig og ham med at stille op noget saa lidet mod noget saa stort!

*

^[300] Der blev almindelig forargelse, da det kom ud, at Helene Ørn og kandidat Gripp ikke skulde have noget bryllup. Fogdens fik jo ikke lov at stille det mindste til; de havde frabedt sig alt muligt. Fru Thorvildsen og frøken Lydia kunde umulig tro det, for man kunde jo udsætte sig for, ja, hvad kunde man ikke udsætte sig for?

...

– Fru Myrin mente, at en ret kristelig deltagelse trængtes her, hvor man ved at unddrage sig den sædvanlige lysningsceremoni gik glip af den styrkelse og hjælp, der laa i menighedens samlede forbøn. Og fru Myrin haabede, at Myrin maatte faa vide det saapas iforvejen, at de kunde faa kirken pyntet lidt, saa man kunde ha en følelse af, at Vorherre da ialfald var med.

Men om Myrin vidste noget, meddelte han ingenting; og saaledes kunde det gaa for sig, at en dag, som de andre husets damer skulde til middag paa Taylors-ruhe, rejste Helene, fulgt af fogden og Brith, til kirken og blev viet, mens den ellers saa agtpaagivne fru Myrin og smaapigerne, der ogsaa skulde i middag, rolig klædte sig om uden at kunne formerke, at nogetslags høitideligt laa i luften.

Og det havde lykkedes over forventning; der havde ikke været et liv i kirken andre end de, der maatte være der. Helene havde set saa højtidsklædt ud i den gamle grønne kjole, at Myrin ^[301] ikke var forundret mer end et øjeblik, og fogden ikke kunde berge sig for at sende en hviskende bemærkning om det over til Maartmann, der sad med en grublende, tung mine og saa ned i gulvet.

Og da klokkeren havde lest, og den gammelmodige, lidt brystne kirkeklokke ringede ud, gik de hver til sit. De nygifte tog op i Prestemoen; de skulde gaa skogsveien ned til stationen og med aftentoget til Kristiania.

Fogden vilde have Maartmann med sig hjem, men han havde ikke tid, tog kort farvel og gik.

Brith saa efter ham – og efter de to, der var gaat bort saa lykkelige sammen – og der kom en overvældende ensomhedsfølelse over hende.

«Du ser ud, som du fryser, du,» sagde fogden i en kort, lidt uvenlig tone, idet han steg op i vognen. For hun tog sig saa ilde ud, som hun stod der i det lyse solvejr med det underlig koldt stirrende blik og rødkantet om øjnene – det var med hende som med Helene; det var det samme, hvad hun havde paa sig, men rigtignok paa en helt omvendt maade.

Ude paa gangen tog fru Myrin imod sin mand. Hun vilde vide, hvad de havde ringet for derborte i kirken, og blev helt forbauset over at se ham i samarie.

Myrin hørte ikke som sædvanlig, men pilted ^[302] saa fort han kunde op trappen til kontoret – saa maatte klokkeren, som kom bagefter, holde for.

Der blev sendt nogle fortvilede øiekast opover til Prestemoen, men det var for sent; skogen havde lukket sig om dem.

Der kunde jo naturligvis hændt noget værre, men fru Myrin vilde alligevel ikke havt det for aldrig det. – –

– – De gik derinde haand i haand under de høje, gamle træer, paa den glatte, varme barnaalebund mellem blomsterklynger og vinkende,, myge mosetuer.

Helene saa sig om, høitidelig, lykkelig, med en følelse som var der vokset vinger ud.

«Hvor her er festligt! Kan du se, hvor de har pyntet for os her, og hør, hvor de synger for os fuglene, du!»

Hun saa paa ham med øjnene fulde af taarer, forstod ikke, hvorfor hun netop nu vilde til at græde. Hun havde holdt sig saa tapper i kirken, fordi Knut havde ønsket sig det, ikke at faa se en taare; det saa saa lejt ud, havde han paastaat, næsten som man angrede, hvad man havde gjort – Men én var der alligevel, som havde grædt i kirken, – ganske lidt, men hun var alligevel rent sikker paa det – det havde været Knut selv! – –

Gripp gik uden at sige et ord; han syntes ^[303] han befandt sig i en svimlende højde, hvorfra han saa ned paa de øvrige mennesker, som var nødt til at blive igjen dernede, hvor han selv havde levet før, og som nu forekom ham en kold, øde strækning.

Han gik i en højtidelig betaget taushed, en stor, stille fornemmelse af sejerrigt at have vundet igjennem og være ferdig med alt trængselsmaal. Udenfor ham var alting forunderlig nyt og indeni ham alt i et besynderligt, lykkeligt kaos. Hans mors bønner var opfyldte, hans mors milde Gud havde baaret ham paa mægtige vinger og givet ham alt, hvad hun havde haabet og drømt om for ham: en lykke stor nok til at være bod for, hvad ondt der var slidt og alt, hvad der kunde komme, en lykke saa fortættet rig, saa uforfalsket stor, som havde han taget forud paa borg al livets fryd.

– – Det bruste som af et fjernt hav, det greb i store strenge ... det sang fra himlene, dalen og fjeldet, thi Herren havde vist sig miskundelig og kaldt ham ved navn og udøst hans lykke som en flod, som havets bølger

Og al jorden hvilte og var stille, ... og over ham var den hellige i Israel, der havde lyst over ham sin fred! ...

– – Han sansede ikke skogens stadig voksende [304] susen, der af og til sank ind i en stilhed saa dyb, som var der ingen lyd mere til. Han gik der lykkelig som en Adam, efterat Eva var skabt, men stoltere, mere ovenpaa, – som en Salomo, der har indvundet det standpunkt, hvorfra en hustru er en kostelig ting, der tilhører ham som hans perler og guld. Der kom ogsaa snigende smaa fornemmelser, han ikke rigtig vilde kjendes ved, og som han ikke gav synderlig agt paa, men som dog var der alligevel.

Han gik der behagelig sikker, som en orthodox kristenmand altid føler sig ved sin nyvundne ægtemands-autoritet til vitterlighed stadfæstet – og som en orthodox kristenmand uden nogen fornemmelse af, at dette ikke var den selvfølgeligste sag af verden, men at det var med plumpe hænder de kirkelige myndigheder her greb ind i livets fineste forhold og ved at lukke døren op for raaheden saa ofte viste skjønheden ud.

Mod hans villie sneg sig de behagelige fornemmelser nærmere ind paa ham. Som saa mange andre fandt han det tiltalende i denne svaghedsperiode at bli mindet om sin naturlige fortrinlighed ved fra himlen selv at dekretes som den kvindes herre, af hvem han var saa afhængig – –

– – Og han gik der og lyttede til sit forelskede [305] blod, der sang af fryd og skabte billeder: først af skogen som en vidunderlig Edens have, deres bryllupssal, som Gud Herren selv havde plantet af slanke søjler og bygget derover det vuggende højenloft. Og alt levende, hver fugl og hvert kryb, hver blomst og hvert blad vilde se hende: – Og det hviskede og kom stimlende og strakte sig, ... de unge nysgjerrige fugle og træerne og blomsterne, ... de vilde se hende, som hun kom der, mer klarøiet end den hvide skogsfrue, mygere i gangen end en svajende gren!

– – Og der ringedes med smaa klokker, St. Olafs vokshvide lys tændtes bort igjennem den grønne bund, [k208](#) i hundred tusindvis kom de, ustanselige skarer, som ingen kunde tælle ... alle granmoernes fine blomsterbørn fyldte sine bægre og drak hende til!

*

– – – De kom gjennem en lysning i skogen frem paa en højde. I dalsænkningen laa et lidet kjærn, sort og spejlblankt med vaad myr omkring og en grænd opunder fjeldet.

Helene satte sig og trak Knut ned ved siden. «Bare en liden stund, vi kommer endda tidsnok! ... saa vakkert her er!»

«De holder bryllup der i det øverste af husene,» sagde han, «de turer der paa 3die dagen nu!»

[306] Helene smilte og lyttede: hun kunde høre spillemanden klunke og stemme paa felen sin og trampe sine dobbelte taktslag, mens gutterne i overmaal af danseglæde spændte mod loftbjelken og ropte sine viltre hej og hust!

Og nede ved vandet dansedes ogsaa, i millionvis – det var smaa flyene i solens siste straal, som en sky af guld, der løftede sig og sank, flyttende sig sagtelig med solstraalen.

Helene saa sig henrykt omkring. Der stod en varm, sterk duft ud fra skogen og bortover alle sætertrøerne [k209](#) brændte der baal. Røgen gik op i lette søjler og samlede sig siden langs aasranden i bugtende bølger af guldglød og blodrødt.

Gripp sad og saa paa hende og smaa: hun trode bestemt, det var sat i scene for hendes skyld alt dette her! – Et var nu sikkert – han holdt paa at forsone sig med bogfinken, tiltrods for at den havde sunget den samme visen nu i over 6000 aar ... men man kunde ikke merke det iaften, for friskere end nu kunde det ikke ha lydt over Adam og Eva! ... det maatte sikkert være for hendes skyld alligevel!

Og han lod sig glide lidt nedover, saa han fik lagt hodet i hendes fang.

«Ja, og de smaa hvide skyerne derborte, som [307] kommer med regn, de er sikkert ogsaa i anledning af os!» Hun tog af ham huen og strøg ham gjennem haaret – «men saa meget destobedre ved du, det skal regne over bruden! ... Brudgommen snakker man aldrig om – hvorfor ikke?» spurgte hun drillende. [k210](#)

Gripp ansaa det for sin pligt at tale brudgommens sag, men det blev ikke til noget videre.

«Vi faar vist gaa!» sagde Helene pludselig. «Det blir uvejr!»

Der kom et heftigt vindstød; Gripp rejste sig forbauset og saa sig om: – Tunge, graa skyer jagede op søndenfra, og der faldt nogle store draaber. Solen var delvis borte, dækket af de fremdrivende skymasser; alt havde pludselig forandret sig, luften og alle omgivelser, – dunkle skygger for over moerne, nye skymasser skjød stadig op og drev hen, tunge, sortblaa med guldbræmmede kanter. «Det blir naturligvis

tordenbyge,» sagde han bekymret med et blik paa skyhammerne bagom fjeldet. Han steg op paa højden for bedre at se, hvad der var paa færde der syd, men kom hurtig ned igjen.

«Vejret kommer over os,» sagde han, «oppe i fjeldet gaar allerede skuren ... hvordan skal jeg faa dig i hus, det vilde være en svært vanskelig [308] nedstigning her og ingen videre hjælp i det, tenker jeg!»

Helene lo og trak ham med sig ind paa skogstien igjen. «Lad os bare se at naa frem til stationen;» sagde hun, «regnen undgaar vi ikke alligevel ... du tror kanskje jeg er ræd torden, du! ... aa nej, se paa den rypemor der, som skriger paa ungerne sine, se hvor den farer fra det ene kjær til det andet for at gjemme sig som bedst; nu kommer vejret, kan jeg skjønne!»

Gjennem en aabning i skyen kom solen og lagde i et øjeblik hele skraaningen, hvor de stod, i et gyldent skjær, der dannede en forunderlig modsætning til den truende baggrund, – men i næste øjeblik var alt mørkt igjen og skogen næsten sort.

De kom op paa vejen og gik hurtig videre, mens vinden raste i buske og træer, brød trætopper, rev af grene og hvirvlede dem de afslidte blade op i ansigtet. Den hvide regntaae drev nærmere: der kom de første stænk – og en fjern, buldrende larm.

Pludselig slog lyn ned foran dem, – med brag, der gjenlød fjeldene rundt drøn i drøn, – et stormstød for henover skogen, der bøjede sig med lyden af træer, der splintredes: – Og der kom lyn i lyn ... og skrald, der syntes at vække i det uendelige en hær af buldrende magter [309] inde i fjeldet. Det skratlo fra bergvæg til bergvæg: ... Det var alle de gamle riser, der vaagnede op og udøste sin haan over tiden.

Og saa kom regnen – først i store, varme draaber, saa i en styrtende, susende strømmen, der nedslog græs og blomster i sin vrede og fyldte de flygtende dyr med skræk.

Gripp havde lagt sin arm om Helene og trak hende saa hurtig med, at hun neppe kunde følge ham. Han forundrede sig over hendes rolige uforfærdethed – i grunden behagede den ham ikke ganske – han havde havt en uvilkaarlig forestilling om, at hun bleg og skjelvende skulde ha klynget sig til ham. Inderst inde i en hjernebog, paa en bortgjemt hylde mellem andet gammelt arkiv fandtes en bestemmelse, han havde arvet fra sin far og altid holdt i ære. Den gik ud paa, at kvinden, fordi hun var saa indtagende svag, skulde indrømmes fuld ret til at lade sig vidskræmme, selv om

ingenting var paafærde, for derefter at søge tilflugt hos manden, der var hendes styrke.

Desuden havde hans mor, der stod for ham som et mønster for alle kvinder, været saa livende ræd for tordenvejr ... Højest sandsynlig var det vel her uvidenhedens tryghed; hun anede vel ikke, hvilken fare de var udsat for herinde i skogen med lyn slaaende ned rundt omkring.

[310] Men han maatte indrømme, at hun tog sig ud – stille forundret var han over, at en kvinde kunde bli saa gjennemvaad og netop tage sig ud, saa tvertimod hans forestilling om kvinder i regnvejr som noget endnu mere uheldig stillet end vaade sommerfugle.

Og her gik hun saa rolig, med en mild sødhed om mund og øjne, ... i den mørke, dryppende uldkjole, der lagde sig saa fortrolig ind om hendes faste, slanke legeme, der svajedes af stormen, men aldrig mistede sin ligevægt.

Og netop som de et øjeblik var blevet kastede omkuld af lufttrykket, havde hun rejst sig og med de lysknitrende, hvidglødende buer i luften over sig løbet afsted henover som i en jubel. «Aa lad mig bare være, du ser jo jeg klarer mig alene! ... jeg er jo ikke ræd – ikke for døden, ikke for livet heller ... du kan være rolig, jeg skal vist ikke dø nu, jeg skal leve ... og det er ikke at sidde saadan rolig, det er som noget af dette, noget saadant som dette, nær døden, i lys og fare!»¹²⁵ – –

Som hun stod der med sit dybe, straalende smil og en modig glød i øjet – snart i skygge, snart med lyset strømmende nedover sig fra de blinkende lyn, maatte han se paa hende, ikke i udelt beundring netop, men med en fremmed følelse som overfor et nyt fænomen.

[311] Og for første gang slog ham den anelse, at hvad han end havde vundet, saa var det sandelig ikke den lykke, hans mor havde drømt om for ham, heller ikke den, han selv havde tenkt sig.

De havde havt en mils vej at gaa, og da de var kommet over fjeldryggen, gennem skogen og ud paa pynten med stationen nedenunder, havde ogsaa vejret raset ud. Himlen var igjen skyfri undtagen mod nord, hvor lynene endnu af og til glimtede frem under hendøende torden. Solen glødede, idet den langsomt gik om bag fjeldet, mens guldglinsende taagelevninger hang omkring i bergsiderne, og regnbuen lyste mod Storfjeldets sorte væg.

Helene var blevet staaende stille, forvandlet med naturen omkring, med noget over sig af dens løftede, straalende sejrstemning.

«Det var deiligt ... som en ouverture!» sagde hun dæmpet. «Og jeg er ikke det mindste træt!»

Men hendes haand skjelve, da hun lagde den paa sin mands arm, – og de begyndte tause nedstigningen, begge uvilkaarlig optaget af den forestilling, hun havde givet udtryk: det store naturskuespil som introductionen til deres ægteskab, en storslagen ouverture, der i sit dunkle klangdyb gemmer, hvad der maa komme.

[312] Men saa da de vel var nede den første afsats, og han pludselig stansede – og kom med noget om, at de var to mennesker, der var blevet til et, saa hun ham smilende, bønfoldende ind i ansigtet.

«Aa nej, Knut! – Ikke den gamle historien om det ene menneske mere! Det lader sig jo aldrig gjøre, du! Det er ingen, som har kunnet klare den regningen, at to skal være en; den ene af dem kommer aldrig med! Lad os prøve at regne rigtig og ta det, som det er, – og være to!»

Hun var blevet ganske bleg igjen, og Knut tog hende paa armen og sprang nedover.

«Vi faar se at komme tidsnok, saa du kan faa skiftet tøj!» sagde han lidt alvorlig i stemmen.

«Ja, men ikke «du» bare, vi er ordet, kjære! ... Se saa, nu maa du slippe mig! Er det ikke bedre at være to kanske? meget fornuftigere og mere underholdende! Tenk bare paa alle de ægtemænd, du, som har taget skade i sin ensomhed! Vi tar det op som programsag, du og jeg. *Vi to mennesker!* Lyder ikke det godt, kanske?»

Hun tog ham om nakken og saa ham halstarrig ind i øjnene, – desuden var hendes stemme saa forførerisk varm, at Gripp syntes det maatte være umuligt for nogen at modsige hende.

Litteratur

Bjørnson, Bjørnstjerne 1894. «En Retfærdighetshandling». *Verdens Gang* 01.11.1894.

Butenschøn, Hanna (H.D.) 1892. «'Mennesker' af Alvilde Prydz. (En Protest)». *Morgenbladet* 30.12.1892.

Det Norske Akademis ordbok (NAOB), naob.no

Heber, Lilly (L.H.) 1905. «Bøger. Alvilde Prydz: Akkorder». *Nylænde* 01.11.1905, s. 316–317.

Heber, Lilly 1905. «Alvilde Prydz». *Nylænde* 15.04.1905, s. 117–123.

Heber, Lilly 1925. *Kvindeskikkelser i norsk aandslivs historie. II Alvilde Prydz*. Oslo: Olaf Norli.

Iversen, Irene 1988. «Mellom melankoli og heroisme. Alvilde Prydz (1846–1922)». *Norsk kvinnelitteraturhistorie*, b. I, s. 211–218, red. Irene Engelstad m.fl. Oslo: Pax.

Krog, Gina (G.K.) 1893. «Literatur. Alvilde Prydz: Mennesker». *Nylænde* 01.01.1893, s. 11–13.

Lervik, Åse Hiorth 1985. *Evig din. Om kjærlighet hos kvinnelige forfattere*. Tromsø-Oslo-Bergen-Stavanger: Universitetsforlaget.

Mathisen, Marie 1914. «Læseforening for kvinder». *Norske kvinder. En oversigt over deres stilling og livsvilkaar i hundredeaaret 1814–1914*, b. II, s. 1–3, red. Fredrikke Mørck. Kristiania: Berg & Høgh

NN 1892a. [Anonym anmeldelse av *Mennesker*]. *Morgenbladet* 08.12.1892.

NN 1892b. [Anonym anmeldelse av *Mennesker*]. *Verdens Gang* 21.12.1892.

Nærup, Carl 1897. «Alvilde Prydz». *Urd* 1897, nr. 11, s. 93–95.

Ordbog over det danske Sprog (ODS), ordnet.dk/ods

Prydz, Alvilde 1885. *I Moll. Noveller og Skitser*. København: Gyldendal.

Prydz, Alvilde 1892. *Mennesker*. Kristiania: Aschehoug.

Prydz, Alvilde 1893. *Drøm*. Kristiania: Aschehoug.

Prydz, Alvilde 1918. *To mennesker*. Kristiania: Gyldendal.

Store norske leksikon (SNL), snl.no

Sørbø, Marie Nedregotten 2017. «Elusive Women Authors in Norwegian Nineteenth-Century Reading Societies». *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 2017, s. 278–295.

Undset, Sigrid 1979. *Kjære Dea*. Forord og kommentarer ved Christianne Undset Svarstad. Oslo: Cappelen.

Noter og kommentarer

- [n1](#). Brev fra Alvilde Prydz til Hanna Butenschøn 20.12.1892, NB Brevs. 840.
- [n2](#). I 2. utgave fra 1918 er Doris' replikker endret ganske mye og gjort mindre eksplisitte og mindre provoserende, blant annet er uttalelsen om «mandfolk» sløffet. Men det kommer stadig fram at hun har (hatt?) et forhold til en mann, uten å være gift med ham.
- [n3](#). Lilly Heber kaller feilaktig Doris Dahl for Doris Rein.
- [n4](#). I sitatet her er siste halvdel (fra «der var saa overmaade uundværlige») strøket i 2. utgaven fra 1918. Strykningen er et godt eksempel på hvordan Alvilde Prydz renser den reviderte teksten.
- [n5](#). Teoretisk sett kunne den anonyme anmelderen være Bredo Morgenstjerne, men han brukte som regel psevdonymet «-V-».
- [n6](#). Heber 1925, 210–215, om omtaler utenfor Norge. Om norske omtaler oppgir hun feilaktig at initialene «H.D.» står for «nuværende overlæge» Henrik Dedichen, men «H.D.» var som nevnt et av psevdonymene Hanna Butenschøn brukte (s. 186 f.).
- [n7](#). Mathisen 1914. Sitatet er fra s. 1.
- [n8](#). Heber 1925, s. 215. Sitatet er fra et brev til Lilly Heber. Hun skriver at det er for tidlig å offentliggjøre brevet i sin helhet.
- [n9](#). paa.] *rettet fra*: paa, (trykkfeil)
- [n10](#). ret] *rettet fra*: Ret (trykkfeil)
- [n11](#). toilett] *rettet til toilette* i 2. utgave
- [n12](#). herremanér] *rettet fra*: herremaner (trykkfeil)
- [n13](#). «Kvinder] *rettet fra*: Kvinder (trykkfeil)
- [n14](#). Helene.] *rettet fra*: Helene (trykkfeil)
- [n15](#). drikkehorn] *rettet fra*: drikkeborn (trykkfeil)
- [n16](#). excitament] mulig feil for *incitament*: drivkraft, motivasjon
- [n17](#). minuter.] *rettet fra*: minutter (trykkfeil)
- [n18](#). imponerer] *rettet fra*: imponener (trykkfeil)
- [n19](#). vindu] *rettet fra*: Vindu (trykkfeil)
- [n20](#). flertallet] *rettet fra*: flertalle (trykkfeil)
- [n21](#). radikaleri.] *rettet fra*: radikaleri (trykkfeil)
- [n22](#). ind] *rettet fra*: nd (trykkfeil)

- [n23](#). er – tenk] *rettet fra*: er tenk (*trykkfeil*)
- [n24](#). hadde] *rettet fra*: hadde (*trykkfeil*)
- [n25](#). fare!»] *rettet fra*: fare! (*trykkfeil*)
- [k1](#). raillerende] *raljere*: håne, gjøre narr av
- [k2](#). Pygmalion] Ifølge gresk mytologi var Pygmalion en konge på Kypros som bestilte en kvinneskikkelse i elfenben fordi ingen levende kvinne var perfekt. Han forelsket seg i statuen. Kjærlighetsgudinnen Afrodite syntes synd på ham og gjorde statuen levende.
- [k3](#). indifferente] likeglade
- [k4](#). kalipasta-ro] *kalipasta*: en blanding av brent alabaster og stearin som man kunne lage byster av
- [k5](#). L'esprit gai et le cœur triste] (fr.) en munter form og et trist hjerte
- [k6](#). cadence] velklingende slutning av en taleperiode
- [k7](#). Honoratiores] de «fine»
- [k8](#). titulatur] tittel; her vel nærmest et navn
- [k9](#). hugprude] (arkaisk) modig, storsinnet
- [k10](#). insubordination] ulydighet
- [k11](#). vunde] sår
- [k12](#). propriarius] storbonde, godseier
- [k13](#). prostituerer sig] gjør seg latterlig
- [k14](#). offentlige fruentimmer] prostituerte kvinner
- [k15](#). Mais voilà] (fr.) men slik er det
- [k16](#). kjølig-forbindtlig] *forbindtlig*: høflig
- [k17](#). afjasket] noe som det er handlet ille med
- [k18](#). whiskers] kinnskjegg
- [k19](#). usurpatormæssig] *usurpator*: en utnytter; en som tilraner seg makten fra den egentlige hersker
- [k20](#). Talmud] samling av visdomsord og formaninger av jødiske rabbinere
- [k21](#). det Bernerske lovforslag] Hagbart Berner (1839–1920) var en kjent kvinnesaksmann som bl.a fikk gjennomført at kvinner skulle ha adgang til å ta examen artium og til høyere studier (fra 1882). Han engasjerte seg også i arverett for barn født utenfor ekteskap, men dette ble først vedtatt i 1915 (de såkalte Castbergske barnelover, etter juristen og politikeren Johan Castberg (1862–1926).
- [k22](#). stødt for manchetterne] *støte for mansjettene*: fornærme, krenke
- [k23](#). betræde den mødrene tærskel] komme hjem til mor
- [k24](#). snertede] rammet, slo
- [k25](#). chambertin] en rød burgunder

[k26](#). emancipist] eg. en britisk straffange som ble sendt til Australia og frigitt der; Doris mener nok *emancipationist*, dvs. en som arbeider for frigjøring, her kvinnefrigjøring

[k27](#). der skrevet staar ... sin mund] referanse til Det nye testamente, Johannes' Åpenbaring 3.16

[k28](#). en minotaurisk ufølsomhed] referanse til gresk mytologi: Minotaurus, halvt menneske, halvt okse var innesperret i en labyrint av sin far; han fikk hvert år syv unge menn og syv unge kvinner brakt seg som offer.]

[k29](#). duen ... Noah] referanse til Det gamle testamentes fortelling om Noas ark (1. Mosebok 6–8), hvor Noa sender ut en due for å finne ut om vannet har sunket slik at han og hans flokk kan redde seg i land. Oljebladet viser at det har det, og at det er håp.

[k30](#). hedenold] den fjerne (hedenske) oldtid, ofte brukt spøkefullt

[k31](#). boudoirs] *boudoir*: (fr.) fruens private værelse

[k32](#). Pardon, messieurs] (fr.) unnskyld, mine herrer

[k33](#). bakker] sandbanker; dvs. skjær i sjøen

[k34](#). lade mig mere øde end Hagar] referanse til Det gamle testamente, 1. Mosebok 16. Trelkvinnen Hagar blir jaget ut i ørkenen med sin sønn da Sara selv etter mange år klarer å få en sønn med sin mann.

[k35](#). entrüstet] (ty,) indignert

[k36](#). dydsirede] dydig, ærbar

[k37](#). omfremt-sted] *omfremt*: flott, svært

[k38](#). couche] seng, divan

[k39](#). silkehynder] silkeputer

[k40](#). ayshirebestand] britisk ku-rase

[k41](#). cheviotrace] britisk saue-rase

[k42](#). bonner] *bonne*: (fr.) pike, hushjelp

[k43](#). lasede] fillete

[k44](#). gav sig air] *gi seg air*: opptre på en stolt, viktig måte

[k45](#). eruption] utbrudd

[k46](#). sagte] stille

[k47](#). aforismer] fyndige, ordspråksaktige utsagn

[k48](#). la longueur du tête-a-tête] (fr.) kjedsommeligheten ved å være to

[k49](#). la clef du paradis perdu] (fr.) nøkkelen til det tapte paradiset

[k50](#). peluche] plysj

[k51](#). to yataganer i kors] *yatagan*: en ottomansk kniv eller kort sabel

[k52](#). gaben] gjesp

[k53](#). satin duchesse] kjole av elegant silke

- [k54.](#) atlask] silke
- [k55.](#) postulerer] forutsetter, påstår
- [k56.](#) flink] her: hyggelig
- [k57.](#) at komme fremmede] ha eller gå på besøk
- [k58.](#) faiblesse] (fr.) svakhet
- [k59.](#) Kristiansfeld] herrnhutisk kostskole for piker, i Christiansfeld i Sønder-Jylland.
- [k60.](#) toiletværelset] værelse hvor damene kan legge av seg overtøy og stelle seg litt
- [k61.](#) pelusches sofa] plysj-sofa
- [k62.](#) jepe] geipe, gjøre hånlig grimaser
- [k63.](#) soigneret] velstelt
- [k64.](#) contenance] fatningen
- [k65.](#) Me voila!] (fr.) Her er jeg!
- [k66.](#) enfant terrible] (fr.) skrekkelig barn
- [k67.](#) kan ikke budene] de ti bud og det øvrige innholdet i Luthers lille katekisme, den skulle kunnes utenat før man kunne bli konfirmert.
- [k68.](#) impressionabel] følsom
- [k69.](#) moduleret] *modulere*: heve og senke stemmen skiftevis
- [k70.](#) katekismus] Luthers lille katekisme, som han hadde lært utenat til konfirmasjonen.
- [k71.](#) æskede] spurte om
- [k72.](#) piece de resistance] (fr.) eg. hovedretten ved en middag; her: hovedemnet
- [k73.](#) Hortens-bladet] muligens *Hortens Avis* (1875–1924), et organ for Venstre, eller *Hortens Blad*, stiftet i 1851. Avisen skiftet riktignok navn til *Gengangeren* året etter, men det opprinnelige navnet kan ha hengt ved.
- [k74.](#) revolterende] *revoltere*: gjøre opprør
- [k75.](#) den høje Mediciskrave] utsmykket krave som går høyt opp i nakken og er utringet foran, etter mønster av den italienske 1500-talls Medici-familien
- [k76.](#) loftet] taket
- [k77.](#) acacier] *acasia*: en blomsterplante
- [k78.](#) maréchal] en gul klatrerose
- [k79.](#) Rousseau] Jean-Jaques Rousseau (1712–1778), sveitsisk-født filosof og forfatter, kjent for sitt konservative kvinnesyn
- [k80.](#) Mirabeau] Honoré de Mirabeau (1749–1791), fransk forfatter, politiker og diplomat
- [k81.](#) Jeanne d'Arc] Jeanne d'Arc (1412–1431, «Jomfruen fra Orléans»), var en fransk nasjonalhelt og helgen. Fra 13-årsalderen hadde hun religiøse åpenbaringer som gikk ut på at hun hadde et kall til å hjelpe den franske kongen mot hans

fiender. Under Hundreårskrigen mellom Frankrike og England fikk hun en militær kommando og klarte å snu krigslykken til Frankrikes fordel. Kort tid etter ble hun tatt til fange av engelskmennene og brent på bålet for trolldom og kjetteri. Hun ble kanonisert i 1920.

[k82](#). andante] musikkuttrykk for jevnt rolig, noe langsomt tempo

[k83](#). presto] musikkuttrykk for meget raskt tempo

[k84](#). slapp frem for presten] ble konfirmert

[k85](#). Spencer] Herbert Spencer (1820–1903), engelsk filosof

[k86](#). capote] kappe med hette

[k87](#). I'hombre] kortspill for tre spillere

[k88](#). amoriner] (statuett av) liten kjærlighetsgud

[k89](#). sennepskorn] referanse til Det nye testamente, Markus 4, 30–32, hvor det heter om troen at den er lik sennepskornet, det minste frø i verden, som når det spirer blir større enn alle maturter og skyter store grener

[k90](#). ukonfirmeret 18-aaring] En som ikke var konfirmert, kunne hverken gifte seg eller få arbeid. Konfirmasjon var obligatorisk for norske borgere 1736–1911.

[k91](#). den nye utskiftningsformand] Etter lov av 1857 ble jordskifte-forretninger utført av en utskiftningsformann og to menn oppnevnt av fogden. Formannen skulle være fagkyndig i eiendomsutforming, landmåling og karttegning; de fleste utskiftningsformenn hadde bakgrunn som offiser.

[k92](#). lemfældigt] forsiktig

[k93](#). efter kapitel 3,9 lod Salomo sig gjøre en seng af træ af Libanon] I Salomos høisang, 3.9–10, står det at kong Salomo «gjorde» [...] «sig» en bæreseng av Libanons trær, at stolpene var gjort av sølv, ryggstøet av gull, puten av purpur, og at den innvendig var «smykket i kjærlighet av Jerusalems døtre».

[k94](#). møl og rust ikke kunde fortære!] Referanse til Det nye testamente, Matteus 6,19–20: «... samle eder skatter i himmelen, hvor hverken møll eller rust tærer...»

[k95](#). sagte] *her*: stille

[k96](#). dryade] i gresk mytologi en skognymfe knyttet til et bestemt tre

[k97](#). ariadnetraad] en ledetråd, etter sagnet om den kretiske kongsdatteren Ariadne, som bandt en tråd rundt hånden til Thesevs så han kunne finne veien ut av Minotaurus' labyrint. I utgaven fra 1918 er setningen om ariadnetråden slettet og erstattet med: «da intet menneske vilde komme og forstyrre ham».

[k98](#). Newton] Isaac Newton (1643–1727), engelsk matematiker og fysiker

[k99](#). Laplace] Pierre-Simon Laplace (1749–1827), fransk matematiker og astronom

[k100](#). Monica] sannsynligvis en referanse til Augustin av Hippos mor Monica (332–387), som skal ha bidratt til sønnens omvendelse til kristendommen og er skildret med stor hengivenhet i hans selvbiografiske verk *Confessiones*.]

- [k101](#). piquet] et slags kortspill
- [k102](#). disputatser] diskusjoner
- [k103](#). høfset] dialektform for *hyfse*: ordne, stelle
- [k104](#). den revsende Sinajrøst] henvisning til Det gamle testamente, Andre Mosebok 19, hvor Herren viser seg for israelittene på Sinai-fjellet
- [k105](#). endrægtige] enig, samstemmende
- [k106](#). høvre] en del av hestens seletøy
- [k107](#). staldvække] hestebjelle
- [k108](#). skaldrem] *skallereim*: en del av hestens hodelag
- [k109](#). baldyrede] broderte
- [k110](#). bézique] et kortspill
- [k111](#). inklinere] bukke, neie, invitere til dans
- [k112](#). den gamle ballade... elverpigen] den danske folkevisen «Elverskud»
- [k113](#). «Donauwellens» farlige hvirvel] *Donauwellen*: en vals av den rumensk-østerrikske komponisten Iosif Ivanovici (1845–1902)
- [k114](#). l'hombre] kortspill for tre personer
- [k115](#). astrallampens] *astrallampe*: en oljelampe
- [k116](#). modulation] forandring
- [k117](#). Malmaison ... Josefina ... Napoleon] *Malmaison*: slott ved Seinens venstre bredd i nærheten av Paris. Napoleons hustru Josephine (1763–1814) overtok det ved deres skilsmisse.
- [k118](#). Eugen Fürst] en slags rose
- [k119](#). übermensch] (ty.) overmenneske; et filosofisk begrep lansert av Friedrich Nietzsche (1844–1900)
- [k120](#). formasteligt] frekt, uforskammet
- [k121](#). et Pauli ord] referanse til apostelen Paulus, som skal ha hevdet at kvinner ikke måtte tale i forsamlinger
- [k122](#). ekstra-lancier] en dans fremført av fire par
- [k123](#). Venus fra Milo] Venus (Afrodite på gresk) fra Milo er en berømt antikk gresk statue av denne greske skjønnhets- og kjærlighetsgudinnen. Armene er ikke bevart.
- [k124](#). «Frihedens tempel ... hans fjeld!»] begynnelsen på femte strofe av «Sønner av Norge», Norges nasjonalsang fra 1820, diktet av Henrik Anker Bjerregaard (1792–1842)
- [k125](#). *fin-de-siècle*-fyr] *fin-de-siècle*: (fr.) slutten av århundret; referanse til dekadansen omkring overgangen fra 1800- til 1900-tallet
- [k126](#). das *ewig-weibliche*] henvisning til slutten i Goethes drama *Faust*, del II (1832): «Das Ewig-Weibliche zieht uns hinan», i André Bjerkes oversettelse (1983): «alt evig-kvinnelig/løfter oss hjem».

- [k127.](#) «alle schuld rächt sich auf Erden»] sitat fra Goethes *Wilhelm Meisters Lehrjahre* (13. kap. i andre bok, 1782): «all skyld hevner seg på jorden»
- [k128.](#) paa en støvle] beruset
- [k129.](#) den lille Bettina] den tyske forfatteren Bettina von Arnim (1785–1859), en venninne av Goethe
- [k130.](#) borkede] en hest med en gul-grå farge
- [k131.](#) française] en dans
- [k132.](#) kotillon] fransk selskapsdans, gjerne til avslutning av et ball
- [k133.](#) carré] dans med fire par i firkant, «square dance»
- [k134.](#) teori om lys-udstraalingen] henvisning til den tyske astronomen og fysikeren Johannes Kepler (1571–1631) og hans tre «lover» om planetenes bevegelser rundt solen
- [k135.](#) Prometheustrang ... ild] henvisning til den greske mytiske figuren Prometheus, som stjal ilden fra gudene og ga den til menneskene
- [k136.](#) træds] *tresk*: lur, listig
- [k137.](#) ugled sig til] utspjåket seg
- [k138.](#) lazzaronhue] hodeplagg etter mønster av en lue båret av italienske tiggere
- [k139.](#) Fjerran ... snart?] svensk oversettelse av finsk folkeviser: «Tuoll'on mun kultani, ain' yhä tuolla»
- [k140.](#) cylinder] *sylinderhatt*: høy silkehatt med flat pull
- [k141.](#) boston] kortspill
- [k142.](#) inappellable] som ikke kan endres eller ankes
- [k143.](#) den dyriske magnetisme] også kalt animalsk eller levende magnetisme, innen parapsykologien og i enkelte alternative behandlingsformer, en antatt kraft hos dyr og mennesker som kan overføres til andre levende vesener og påvirke dem direkte både kroppslig og sjelelig
- [k144.](#) «at kirken den var et gammelt hus»] referanse til Grundtvigs salme: «Kirken den er et gammelt hus», nr. 723 i Landstads reviderte salmebok
- [k145.](#) trimulanter] skjelvetoner
- [k146.](#) dem, der burde drives ud af templet] henvisning til Det nye testaments skildring av hvordan Jesus driver handlende og pengevekslere ut av tempelet, jfr. Matt. 21,12 og Joh. 2,13
- [k147.](#) «Og dersom ... komme langvejsfra.»] henvisning til Det nye testamente, Markus 8, 1-9, hvor det fortelles om hvordan Jesus mettet 4000 menn med syv brød og noen småfisker
- [k148.](#) stok] (foreld.) fangstredskap
- [k149.](#) Demokrit] gresk førsokratisk filosof, f. 460 f.Kr. i Abdera

[k150.](#) hvilte man mørkning] *hvile mørkning*: sitte (inne) ved eller etter mørkets frambrudd uten tendt lys (og uten å arbeide)

[k151.](#) Lengselvalsens] sannsynligvis Franz Schuberts (1797–1828) *Sehnsucht-Walzer*

[k152.](#) boston] kortspill

[k153.](#) merskums] pipe av merskum, en lett og porøs steinsort

[k154.](#) revue] oversikt

[k155.](#) udskiftning] jordskifte-forretning

[k156.](#) insubordination] mangel på lydighet mot foresatte

[k157.](#) gnistrede] frembringe knitrende eller knirkende lyd

[k158.](#) ukas] forskrift, instruks

[k159.](#) les humeurs] (fr.) ustadighet, uro, etter den antikke teorien om at de fire elementer som kroppen består av (ild, vann, jord og luft) er i ubalanse

[k160.](#) Nicht nur ... Erbe zu sein!] (ty.) sitat fra Friedrich Nietzsches *Also sprach Zarathustra* (1883). Norsk oversettelse ved Amund Hønningstad (Gyldendals Fakkeltbøker 1962): «Ikke bare årtusenens fornuft, også deres vanvidd bryter frem hos oss! Farlig er det å være en arving.»

[k161.](#) Wenn es Götter ... Gott zu sein!] (ty.) sitat fra Friedrich Nietzsches *Also sprach Zarathustra* (1883). Norsk oversettelse ved Amund Hønningstad (Gyldendals Fakkeltbøker 1962): «Hvis der fantes guder, hvorledes kunne jeg da holde ut ikke å være en gud!»

[k162.](#) Du gehst zur Frauen, vergiss die Peitsche nicht!] (ty.) sitat fra Friedrich Nietzsches *Also sprach Zarathustra* (1883). Norsk oversettelse ved Amund Hønningstad (Gyldendals Fakkeltbøker 1962): «Du går til kvinnene? Glem ikke piskan!»

[k163.](#) Wer begriff ... Mann und Weib ist!] (ty.) sitat fra Friedrich Nietzsches *Also sprach Zarathustra* (1883). Norsk oversettelse ved Amund Hønningstad (Gyldendals Fakkeltbøker 1962): «– og hvem har fattet til bunns hvor fremmed mann og kvinne er for hverandre!»

[k164.](#) Ehrfurcht vor einander nenne ich Ehe! Aber das, das die Viel-zu-vielen Ehe nennen, wie nenne ich das, diese Armuth der Seele, diese Schmutz? Welches Kind hätte nicht Grund über seine Eltern zu weinen!] (ty.) forkortet sitat fra Friedrich Nietzsches *Also sprach Zarathustra* (1883). Norsk oversettelse ved Amund Hønningstad (Gyldendals Fakkeltbøker 1962): «Ærefrykt for hverandre kaller jeg ekteskap. Men det som alt for mange kaller ekteskap, hva skal jeg kalle det, denne sjelsarmod, denne skitt? Hvilket barn har ikke grunn til å gråte over sine foreldre!»

[k165.](#) mulier taceat de muliere!] fra Friedrich Nietzsches *Jenseits von Gut und Böse*, 1886: «En kvinne bør tie om kvinnen.»

- [k166](#). Jardin Royal] den kongelige hagen
- [k167](#). panier] fiskebensskjørt
- [k168](#). Madame, tout cela, est-il vous même?] (fr.) «Frue, alt det der, er det Dem?», sitat fra Germaine de Staëls roman *Corinne, ou l'Italie*, 1807, s. 539
- [k169](#). blaastrømpedyd] *blåstrømpe*: kallenavn for kvinnesakskvinne på 1880-tallet
- [k170](#). Grand Hotel] kunstnerkafé i Kristiania
- [k171](#). holddamer] kvinner som blir underholdt av en mann uten at de er gift; en slags finere prostitusjon
- [k172](#). moradser] sump, myr
- [k173](#). Hvor er vor ridder Georg, der fælder den?] referanse til myten om St. Georg, som frelser en kvinne ved å drepe dragen som truer henne
- [k174](#). libertinere] rundbrenner
- [k175](#). virak] *her*: overstrømmende hyllest og beundring
- [k176](#). elegisk] vemodig, klagende
- [k177](#). hekatomber] store ofre
- [k178](#). Diana] romersk gudinne for jakt, fruktbarhet og fødsel
- [k179](#). loftet] taket
- [k180](#). stembrydervisen] «Steinbrytervisen», også kjent som «Nisser og Dverge», ble skrevet av Henrik Wergeland i 1841 som en motvekt mot de mer rå rallarvisene diktet av rallarne selv (kilde: Siv Gøril Brandtzæg: «Skillingsvisene i Norge 1550–1950», *Edda* 2/2018)
- [k181](#). Never will peace ... domestic peace!] (eng.) sitat fra Percy Bysshe Shelley (1792–1822): *The Revolt of Islam*, 1818. («Aldri vil fred og menneskets natur møtes før mann og kvinne, frie og likestilte, hilser velkommen hjemmets fred!»)
- [k182](#). Can man be free, if woman be a slave?] (eng.) Kan en mann være fri dersom kvinnen er en slave?
- [k183](#). speaking the wisdom ... like heaven] (eng.) sitat fra P.B. Shelleys lyriske drama *Prometheus Unbound*, 1820, Akt III, vers 157 ff. I Ferdinand Lynners oversettelse, *Den befriddede Prometheus*, 1951, s. 151: «De frie tanker, aldri tenkt til nu, / dem kledde de i ord, og viste kjensler / de hadde fryktet for å nære før. / Forvandlet til hva aldri før de våget / å være, drog de himlen ned på jorden.»
- [k184](#). char-à-banc] stor vogn forspent med hester
- [k185](#). Forvovent] dumdristig
- [k186](#). anticipere] foregripe
- [k187](#). gravitetisk] alvorstung
- [k188](#). Træd kun ind, ogsaa her er guder!] visstnok et sitat fra den greske filosofen Heraklit
- [k189](#). sølverne] sølvaktige

[k190](#). Dante siger ... lagt tilhivle!] referanse til Dantes *Divina Commedia*, delen Paradiset. Ingen av sjelene i paradiset ønsker mer enn de har, da Gud oppfyller hver enkelt sjels behov for salighet.

[k191](#). voila tout] (fr.) det er det hele

[k192](#). saa fast en borg, saa sikkert et skjold og værge!] referanse til Magnus Brostrup Landstads oversettelse av Martin Luthers salme: «Ein feste Burg ist unser Gott»: «Vår gud han er så fast en borg, han er vårt skjold og verge»

[k193](#). forvildrende] forvirrende

[k194](#). lønstave] magiske runestaver

[k195](#). Før drømte ... naar jeg sover?] Diktet er ikke identifisert, men kan være skrevet av Alvilde Prydz selv som en slags pendant til den danske dikteren I.P. Jacobsens (1847–1885) dikt «Til Asali II», fra det posthume *Digte og Udkast*, 1886. Det er imidlertid ikke med i hennes eneste diktsamling, *Digte* (1916). Her er I.P. Jacobsens dikt: Før drømte jeg fast hver eneste Nat / Jeg havde dit Hjerte vundet. / Ak, hvor var Dagen da mørk og mat, / Naar Muldet igen var svundet. / Nu plager en Drøm mig saa tung og svær, / Den at jeg dit Hjerte har mistet; / O hvor er Dagen da lys og klar, / Naar Mørket sig bort har listet.

[k196](#). siljekjæret] seljekrattet

[k197](#). sagte] stille

[k198](#). smeltende] smektende

[k199](#). primula veris] Maria nøklebånd

[k200](#). alt var saare godt] jfr. slutten på skapelsesberetningen, Første Mosebok, 1, 31

[k201](#). profant] uhellig, verdslig

[k202](#). Sultans] husets hund

[k203](#). Ah, reviens Mignon ... j'attends] Visen ikke funnet. Her fritt oversatt: Å kom tilbake, min kjære. Det at du har forlatt meg har såret min lykke og mitt hjerte! Under det velsignede taket, alene i vårt rede siden i vår, venter jeg på deg, min kjære. Her er Mignon i maskulinum, altså er det en kvinne som synger dette, mens mannen henvender seg til sin venninne (Mignonne) i strofen nedenfor.

[k204](#). taske] liten veske; lommebok

[k205](#). min grønne huldre] mulig henvisning til Henrik Ibsens «Den grønklede» i *Peer Gynt*

[k206](#). koglet] forhekset

[k207](#). nænne] orke

[k208](#). St. Olafs vokshvide lys ... grønnende bund] sannsynligvis blomsten Olavsstake (*Moneses uniflora*), som er utbredt på Østlandet

[k209](#). sætertrøerne] innhegnet jordstykke ved seteren

[k210](#). drillende] ertende

Alvilde Prydzs *Mennesker* er lastet ned gratis fra e-bokportalen Bokselskap.
Lesetekst og flere nedlastningsmuligheter m.m. er gratis tilgjengelig på
bokselskap.no